

Økonomiske analyser

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Konjunkturtendensene

- Utviklingen i norsk og internasjonal økonomi
- Prognoser for norsk økonomi for 2016-2019

Artikler

- Offentlig støtte til privat innovasjon – omfang, varighet og gjengangere
- Hvordan stimulere arbeidsmarkedet på kort sikt?

2/2016

Økonomiske analyser

35. årgang

2/2016

Innhold

Konjunkturtendensene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	14
Temabokser i Konjunkturtendensene. 2008-2015	33
<i>Marina Rybalka:</i>	
Offentlig støtte til privat innovasjon – omfang, varighet og gjengangere	34
<i>Torbjørn Eika og Roger Hammersland:</i>	
Hvordan stimulere arbeidsmarkedet på kort sikt?	
Kortsiktige virkninger av tre finanspolitiske motkonjunkturtiltak	46
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	54
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	46*

Redaksjonen avsluttet tirsdag 31. mai 2016.
Publisert 2. juni 2016 på www.ssb.no/oa/.

Rettet 2. juni 2016 kl. 14:30: side 26.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

- Norge: Torbjørn Eika, torbjorn.eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
- utlandet: Andreas Benedictow, andreas.benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Kjetil Telle (ansv.), Torbjørn Eika, Elin Halvorsen, Øyvind Langsrud, Bodil Merethe Larsen, Jørgen Heibø Modalsli, Kristina Storeng og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, e-post: aud.walseth@ssb.no

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. Knappt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 5 grupper og ledes av *forskningsdirektør Kjetil Telle*.

- Offentlig økonomi og befolkningsmodeller
Forskningsleder Marte Rønning
- Energi- og miljøøkonomi
Forskningsleder Taran Fæhn
- Makroøkonomi
Forskningsleder Håvard Hungnes
- Mikroøkonomi
Forskningsleder Erik Fjærli
- Demografi og levekår
Forskningsleder Trude Lappegård

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Norges oljedrevne konjunkturedgang har nå vart i nesten to år, med betydelig nedgang i antall ansatte i næringer med tilknytning til petroleumsnæringen. Sysselsettingen i alt har imidlertid økt med 15 000 personer det siste året. Veksten er hovedsakelig innen næringer dominert av offentlig sektor, men også i bygg og anlegg og overnatting og servering. Økningen var størst innen helse- og omsorgstjenester.

I petroleumsnæringen har sysselsettingen falt med 2 300 personer det siste året. Nedgangen i etterspørselen fra petroleumsnæringen påvirker imidlertid sysselsettingen i et langt større omfang, og våre beregninger viser at antall sysselsatte direkte og indirekte knyttet til aktiviteten i norsk utvinning, har falt med 22 500 fra 2014 til 2015. Ved siden av leverandørindustrien er det særlig sysselsettingen i bemanningsselskaper som er blitt rammet.

Oljenedturen betyr ikke at oljæraen er over. Petroleumsnæringen vil være en viktig del av norsk økonomi i mange år fremover, men norsk økonomi er inne i en omstillingsfase. Fallet i oljeprisen har forsterket presset på å få ned kostnadene både hos utvinningsselskapene og hos bedrifter som leverer til petroleumsnæringen. Selv om aktiviteten i næringen skulle holdes godt oppe framover, vil etterspørselen etter arbeidskraft i både utvinningsselskapene og leverandørindustrien likevel kunne bli redusert som følge av effektivisering.

De som mister jobben i petroleumsrelatert virksomhet har funnet veien til andre næringer, men mange har også blitt permitterte eller arbeidsledig. Arbeidsledighet gir tap av inntekt og kan innebærer sosiale kostnader for de som rammes. For samfunnet innebærer økt arbeidsledighet at tilgjengelige ressurser forblir uutnyttet.

Det er likevel ingen grunn til å øke offentlig sysselsetting *kun* for kortsiktig å avhjelpe en situasjon med arbeidsløshet. Det er stor etterspørsel etter mange tjenester som finansieres over skatteseddelen, særlig innen helse og omsorgstjenester, men også innenfor utdanning og integrering av flyktninger. Videre kan overgang til lav-utslipps-samfunnet samt betydelig etterlep i vedlikehold av offentlig infrastruktur, innebære store behov. Personer med kompetanse fra petroleumsnæringen kan bidra til å realisere forbedringer på disse og andre områder.

Sysselsettingen knyttet til helse- og omsorgstjenester har økt med over 40 prosent bare siden årtusenskiftet. Selv om det fortsatt vil være jobber innenfor dette feltet hvor det er andre egenskaper enn lang formell utdanning som kreves, har økningen i sysselsettingen vært klart sterkest for dem med høyere utdanning. Aldringen av befolkningen medfører at veksten i sektoren vil fortsette framover. Denne virksomheten drives både i og utenfor offentlig forvaltning, men vil uansett utgjøre en konkurrent om høyt utdannet arbeidskraft i tiden som kommer. Nivået på offentlig finansierte velferdstjenester vil ikke bare være en funksjon av ressursene som kanaliseres inn i virksomheten, men også hvor godt ressursene utnyttes.

En ny rapport fra SSB viser at omfanget av innovasjoner i norske foretak henger sammen med arbeidsstokkens utdannelsesnivå og med størrelsen på markedene og grad av konkurransepress. Foretak som har en høyt utdannet arbeidsstokk har en langt høyere andel produkt- og prosessinnovasjoner sammenlignet med foretak der utdannelsesnivået er lavere. Tilsvarende synes det å være en tendens til at jo større markedet et foretak opererer i er, jo mer sannsynlig er det at det er innovativt. De aller mest innovative foretakene er de som konkurrerer i internasjonale markeder.

Det kan bli et motsetningsforhold mellom kort- og langsiktige hensyn. Kortsiktige sysselsettingstiltak som bidrar til å låse ressurser i mindre produktive anvendelser, kan gi redusert velferd på lang sikt. En langsiktig strategi for å øke omfanget av innovasjon kan innebære å sikre foretak som konkurrerer internasjonalt gode vilkår, herunder god tilgang på høyt utdannet og relevant arbeidskraft. Langsiktige gevinster ved å finne tiltak som bedrer produktiviteten i vid forstand innenfor helse- og omsorgssektoren, privat og offentlig, kan også være stor og vil øke etter hvert som denne virksomheten utgjør en stadig større del av økonomien. Å finne riktig balanse mellom kortsiktige og langsiktige tiltak er viktig for å få til en god omstilling for norsk økonomi.

1. Konjunkturutviklingen internasjonalt

Den økonomiske veksten hos Norges handelspartnere avtok samlet sett mot slutten av 2015. Det er imidlertid store forskjeller mellom land og regioner. I euroområdet tok veksten seg godt opp igjen i 1. kvartal 2016, mens den svekket seg i Storbritannia og særlig i USA. I Sverige har veksten vært høy de siste to årene, understøttet av en meget ekspansiv økonomisk politikk, mens den danske økonomien er preget av investeringstørke og kontraktiv finanspolitikk. I Øst-Europa, der veksten lenge har vært relativt høy i mange land, falt BNP i store økonomier som Polen og Ungarn. I Japan er veksten fortsatt svak, og på vikende front i Sør-Korea.

Mange framvoksende økonomier sliter. Særlig Russland og Brasil rammes av lave råvarepriser, Russland i tillegg av internasjonale handelsrestriksjoner. BNP faller klart i begge land. Også mange oljeeksporterende land i Midtøsten og Afrika, der oljeinntektene i stor grad brukes direkte over statsbudsjettet, har store problemer som følge av lave oljepriser. Råvareimportører som Kina og særlig India har klart seg betydelig bedre. I India var veksten fortsatt høy i 4. kvartal, men månedsstatistikk for industriproduksjon og detaljhandel indikerer at veksten har vært noe lavere også der i begynnelsen av 2016. I Kina, der økonomien er inne i en omstilling mot en mer balansert utvikling etter en lang periode med høy vekst i investeringer og kreditt, falt BNP-veksten til rekordlave 4,5 prosent i 1. kvartal. Kinesisk import har gått fra å øke med rundt 20 prosent årlig de siste tiårene før finanskrisen til å falle klart gjennom 2015 og inn i 2016. Dermed får den kinesiske omstillingen enda større konsekvenser for internasjonal etterspørsel og konjunkturutvikling enn nedgangen i BNP-veksten isolert sett skulle tilsi. Særlig råvareleverandører og naboland med særlig stor handel med Kina merker dette, som Japan og Sør-Korea. Også i mange råvareproduserende land har importen falt betydelig som følge av at

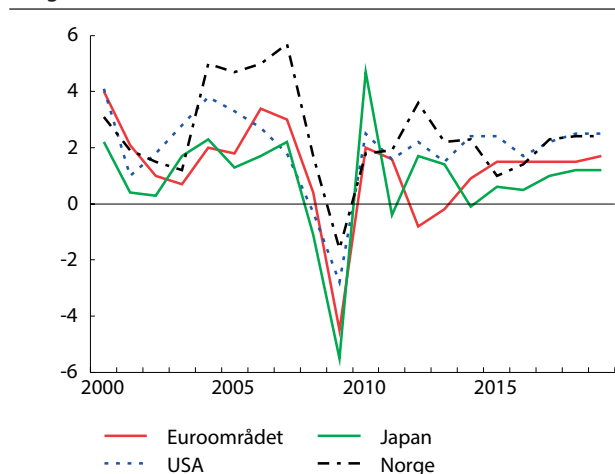
lave råvarepriser har ført til en svak utvikling i konsum og særlig investeringer, som ofte er importintensive.

Etter å ha ligget rundt 110 dollar fatet i tre år falt oljeprisen fra sommeren 2014 til januar i år, da den var nede i underkant av 30 dollar. Siden har den økt klart igjen, til nesten 50 dollar fatet i slutten av mai. Oppgangen skyldes nok dels at oljeprisen falt mer enn fundamentale forhold skulle tilsi. I tillegg har det kommet en klar respons på tilbudssiden, og særlig i USA har produksjonen falt markert den siste tiden. Store skogbranner i Canada og streik i Nigeria har også ført til betydelig produksjonsnedgang. Vi har lagt til grunn at oljeprisen øker noe framover, til 60 dollar fatet ved utgangen av 2019. Det innebærer at vi har løftet hele oljeprisbanen med 5-10 dollar sammenliknet med våre forrige prognoser fra mars.

De fleste råvarer har falt betydelig i pris siden 2014. Selv om oljeprisen har kommet noe opp igjen, bidrar dette fortsatt til at inflasjonen er svært lav de fleste steder. I Europa og Japan har konsumprisene knapt økt siden begynnelsen av 2015, mens inflasjonen tok seg opp til 1 prosent i USA rundt årsskiftet, målt ved 12-månedersveksten i KPI. Justert for mat- og energipriser er inflasjonen om lag 1 prosentpoeng høyere i disse landene. Med en forsiktig oppgang i råvareprisene og noe høyere økonomisk vekst venter vi at inflasjonen tar seg langsomt opp framover.

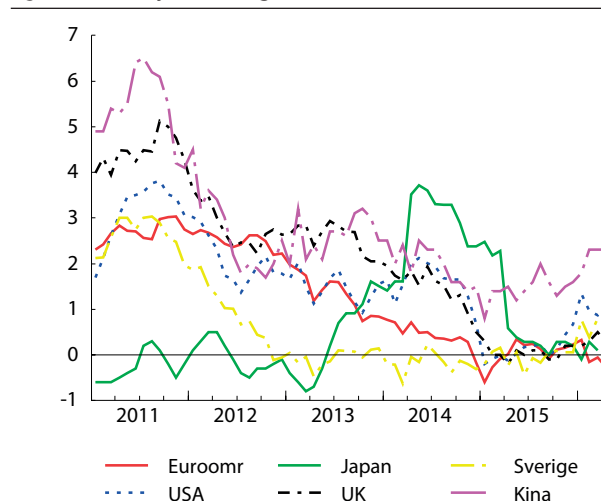
Med lav inflasjon, moderat vekst og fortsatt høy arbeidsledighet mange steder er det duket for lave renter gjennom hele prognoseperioden fram til 2019. Riktignok har renteøkningene så vidt startet i USA, men den videre oppgangen ventes å bli svært forsiktig. Både i euroområdet, Sverige, Danmark, Sveits og Japan er styringsrenta negativ, og det kommer neppe noen renteoppgang før godt inn i 2017.

Figur 1.1. BNP-vekst for USA, euroområdet, Japan og Fastlands-Norge

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

Figur 1.2. Inflasjon i utvalgte land. 12-månedersvekst i KPI

Kilde: Macrobond

Boks 1.1. Risiko internasjonalt hovedsakelig på nedsiden

Det er alltid usikkerhet knyttet til våre anslag for internasjonal økonomi. Vi kan imidlertid peke på en del enkeltfaktorer som vi oppfatter kan føre til en vesentlig annerledes utvikling enn det vi legger til grunn for våre prognoser. Her de vi finner mest relevante:

I Storbritannia er det folkeavstemning om å tre ut av EU. Slik det ser ut i skrivende stund er det overveiende sannsynlig at resultatet blir et nei til utmelding. Om det likevel skulle bli ja, kan det føre til svakere utvikling i britisk økonomi, med mulige smitteeffekter til internasjonal økonomi. I tillegg kommer betydelige politiske utfordringer. Særlig er det bekymring for at en britisk utmelding skal øke sjansen for at flere land skal følge etter, men også for at Skottland og Nord Irland skal melde seg ut av Storbritannia og inn i EU.

Hellas er i forhandlinger med IMF og kreditorlandene om omstrukturering av statsgjeld, der det er et stort forfall i juli. IMF krever omstrukturering for å være med videre, noe som sitter langt inne særlig for Tyskland. Partene har så langt kommet fram til en avtale som sikrer at Hellas vil være i stand til i første omgang å møte sine forpliktelser ut året, men hva som skjer videre vil være avhengig av hvorvidt IMF får de nødvendige garantiene fra kreditorlandene slik at de vil vurdere den greske gjeldsutviklingen som bærekraftig. Dersom kreditorene ikke er villige til å ta tap kan det greske EU-medlemskapet igjen stå på spill. Både økt usikkerhet og en eventuell Grexit kan bidra til at uro i internasjonale finansmarkeder igjen blusser opp og få negative konsekvenser for den realøkonomiske utviklingen.

Den store flyktningestrømmen til Europa i fjor høst har i stor grad stoppet opp som følge av at grensene er stengt. Problemet er imidlertid ikke løst med det, og flyktningeleirene vokser langs Europas grenser. Dette har også bidratt til en polarisering og radikalisering av det politiske klimaet i Europa og USA, der frykt for terrorisme også har spilt en rolle. Vi ser en klar dreining mot mer nasjonalistisk politikk og fare for økt proteksjonisme.

Kriger i Midtøsten og Ukraina og terrorisme kan ramme handel, kapitalstrømmer og turisme.

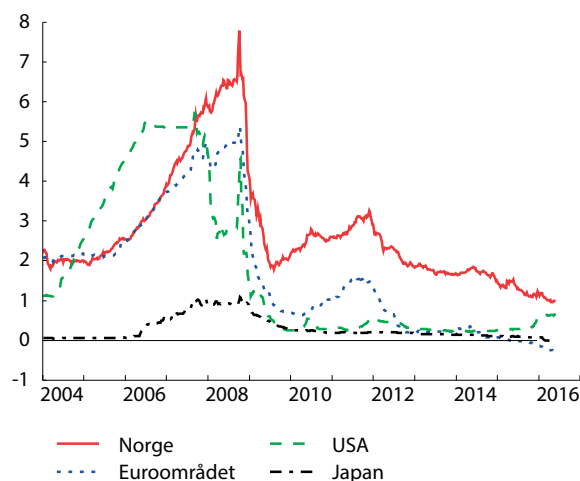
I Kina kan omstillingen fra en kreditt- og investeringsdrevet økonomi komme til å gå mindre smertefullt for seg enn vi har lagt til grunn. Det er imidlertid svært mye gjeld i husholdningssektoren og klare bobletendenser i boligmarkedet som kan utløse en sterkere nedtur.

Den gryende investeringsoppgangen i Europa kan bli sterkere enn vi har lagt til grunn.

Stimulerende virkninger av olje- og råvareprisnedgangen på realøkonomien kan i større grad enn ventet komme med en tidsforsinkelse og dermed bli sterkere enn ventet. Men her er det også muligheter for at mesteparten av denne effekten alt er tatt ut da konsumet lenge har vært en av de viktigste driverne for veksten i mange land.

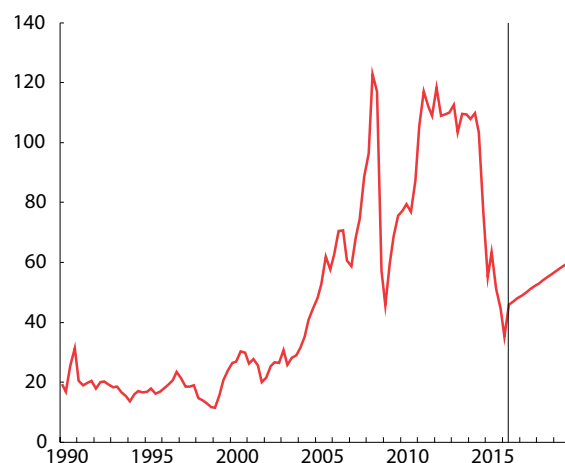
I OECD-området venter vi at den økonomiske veksten kun tar seg langsomt opp utover i prognoseperioden. Høy gjeld i privat og offentlig sektor fortsetter å dempe innenlandsk etterspørsel. I mange europeiske land og i noen grad USA har riktignok veksten i offentlig etterspørsel begynt å øke. I Japan har myndighetene lenge ført en svært ekspansiv og ikke opprettholdbar finanspolitikk uten å få fart på økonomien, og vekstutsiktene der er derfor relativt dårlige. Svak vekst i internasjonal handel legger også en demper på den økonomiske veksten internasjonalt. Særlig i framvoksende økonomier venter vi at utviklingen blir betydelig svakere framover enn det som lenge har vært vanlig. På

Figur 1.3. Internasjonale renter. 1 måned

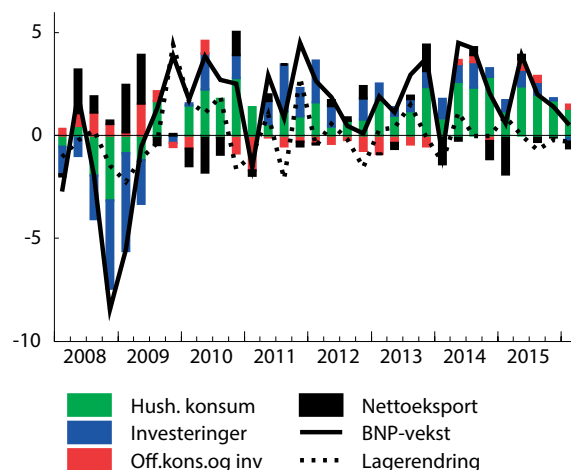
Kilde: Macrobond

Figur 1.4. Oljepris, Brent blend

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

Figur 1.5. USA. Bidrag til BNP-vekst

Kilde: Macrobond

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst																
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Euroområdet																	
SSB	2,3	1,7	3,2	3,1	0,5	-4,5	2,1	1,6	-0,9	-0,3	0,9	1,5	1,5	1,5	1,5	1,7	
IMF													1,5	1,6	1,6	1,6	
USA																	
SSB	3,8	3,3	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,2	1,5	2,4	2,4	1,7	2,2	2,5	2,5	
IMF													2,4	2,5	2,4	2,1	
Sverige																	
SSB	4,3	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,2	2,3	3,9	3,4	2,7	2,8	2,7	
IMF													3,7	2,8	2,5	2,3	
Storbritannia																	
SSB	2,5	3,0	2,7	2,6	-0,5	-4,2	1,5	2,0	1,2	2,2	2,9	2,3	1,7	2,1	2,3	2,4	
IMF													1,9	2,2	2,2	2,1	
Kina																	
SSB	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,6	9,5	7,7	7,7	7,3	6,9	5,9	5,8	5,4	5,0	
IMF													6,5	6,2	6,0	6,0	
Handelspartnere¹																	
SSB	2,9	2,6	3,8	3,3	0,5	-3,2	3,3	2,3	0,7	1,1	2,0	2,4	2,1	2,2	2,3	2,4	
IMF													2,3	2,3	2,3	2,3	
Prisvekst																	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Euroområdet																	
SSB	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0,0	0,1	0,7	1,1	1,5	
IMF													0,4	1,1	1,3	1,5	
Andre land (anslag fra IMF fom. 2014)																	
USA	2,7	3,4	3,2	2,9	3,8	-0,3	1,6	3,1	2,1	1,5	1,6	0,1	0,8	1,5	2,4	2,5	
Sverige	1,0	0,8	1,5	1,7	3,3	1,9	1,9	1,4	0,9	0,4	0,2	0,7	1,1	1,4	1,7	2,2	
Storbritannia	1,3	2,0	2,3	2,3	3,6	2,1	3,3	4,5	2,8	2,6	1,5	0,1	0,8	1,9	2,0	2,0	
Kina	3,9	1,8	1,5	4,8	5,9	-0,7	3,3	5,4	2,6	2,6	2,0	1,4	1,8	2,0	2,2	2,6	
Handelspartnere ¹	2,0	2,2	2,2	2,3	3,7	0,7	2,1	3,2	2,3	1,5	0,9	0,5	0,8	1,5	1,7	1,9	

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

den positive siden er det særlig den svært ekspansive pengepolitikken og fortsatt lave oljepriser som bidrar til å stimulere den økonomiske aktiviteten.

Samlet sett ser det ut til at Norges handelspartnere kan passere konjunkturbunnen mot slutten av 2016. Oppgangen blir imidlertid meget forsiktig. Det er også grunn til å understreke at vi regner med at trendveksten i økonomien er lavere enn før finanskrisen, slik at det nå skal mindre vekst til enn tidligere for at vi skal definere noe som en konjunkturoppgang. Særlig i OECD-området må den lave trendveksten ses i sammenheng med høy gjeld i offentlig sektor og i husholdningene. I Kina kommer i tillegg omstillingen til en mer konsumdrevet vekst. Mange råvareproduserende land må dessuten omstille seg til varig lavere råvarepriser. Våre anslag er om lag som i den forrige konjunkturrapporten i mars, og vekstanslagene for de nærmeste to

årene er gjennomgående litt lavere enn prognoser fra for eksempel IMF og OECD.

1.1. Midlertidig nedtur i amerikansk økonomi

I USA avtok BNP-veksten gjennom andre halvår i fjor og inn i 2016. I årets første kvartal økte BNP med kun 0,8 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate, godt under årsveksten de to siste årene på 2,4 prosent. Den viktigste årsaken til den svake utviklingen er en klar nedgang i investeringene. Det er særlig i oljesektoren investeringene har falt som følge av den lave oljeprisen. Etter hvert har nedgangen spredd seg, særlig til leve- randørnæringene, men også til flere andre næringer. Eksporten rammes av en meget sterk dollar, og har falt de to siste kvartalene. Husholdningenes etterspørsel stimuleres av den lave oljeprisen, men i 1. kvartal avtok likevel konsumveksten. Med en økning på 1,9 prosent var det likevel konsumet som ga det viktigste bidraget

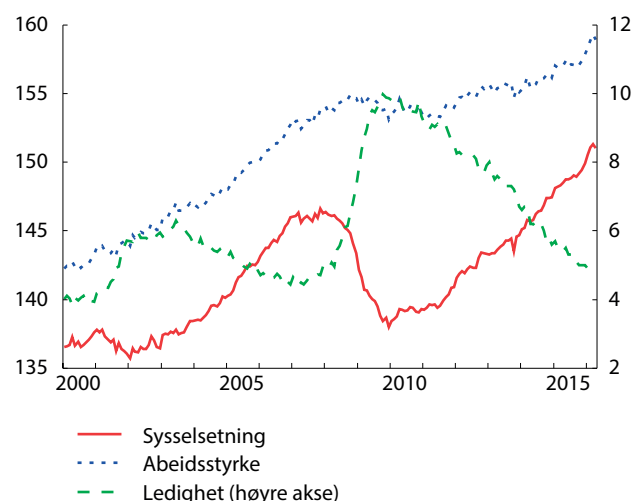
til at BNP økte i årets første kvartal. Offentlige utgifter har imidlertid også så smått begynt å øke igjen det siste året, etter fire års sammenhengende nedgang i kjølvannet av finanskrisen.

Oljeprisen har steget markert siden begynnelsen av året og kan ventes å bidra til at oljeinvesteringene tar seg opp. Selv om rentene tar seg noe opp gjennom prognoseperioden, vil fortsatt lave renter og noe mer stimulanse fra finanspolitikken bidra til at den økonomiske veksten langsomt tar seg opp. Vi venter at årsveksten i BNP øker fra 1,7 prosent i 2016 til 2,5 prosent i 2019.

Økningen i husholdningenes etterspørsel har vært god de siste to årene, med vekstrater rundt 3 prosent. Et sterkere arbeidsmarked samt stigende aksjekurser og boligpriser har sammen med oljeprisnedgangen bidratt til dette. Den svakere veksten i 1. kvartal ventes å være av midlertidig karakter. Litt bekymringsverdig er det dog at konsumet av varige konsumvarer falt for første gang på 5 år. Dette har tradisjonelt vært en ledende indikator for det amerikanske konjunkturforløpet. Det er særlig etterspørselen etter biler som har falt. Også etterspørselen etter ikke-varige konsumvarer viste en svak utvikling, mens tjenesteetterspørselen fortsatte å vokse i om lag samme takt som før. Omsetningen i detaljhandelen vokste imidlertid klart i april, da også bilsalget viste en positiv utvikling. Det kan indikere at konsumveksten allerede er i ferd med å ta seg opp igjen. Gjeldsbelastningen har fortsatt å falle, og er nå betydelig lavere enn toppen i 2008. Det skyldes at veksten i husholdningenes disponible realinntekt har tatt seg godt opp de siste par årene, til rundt 4 prosent. En stor del av inntektsveksten har imidlertid gått til høyinntektsgrupper med relativt lav marginal konsumtilbøyelighet, slik at den positive effekten på konsumet dempes. Bruttogjelden har begynt å øke igjen etter en periode med nedbetaling av lån, men økningen er nå moderat og langt unna den skyhøye gjeldsveksten som preget årene før finanskrisen. Vi legger til grunn at veksten i husholdningenes etterspørsel tar seg raskt opp igjen etter det svake 1. kvartalet, selv om høyere bensinpriser og noe høyere renter vil bidra til å dempe den videre oppgangen noe.

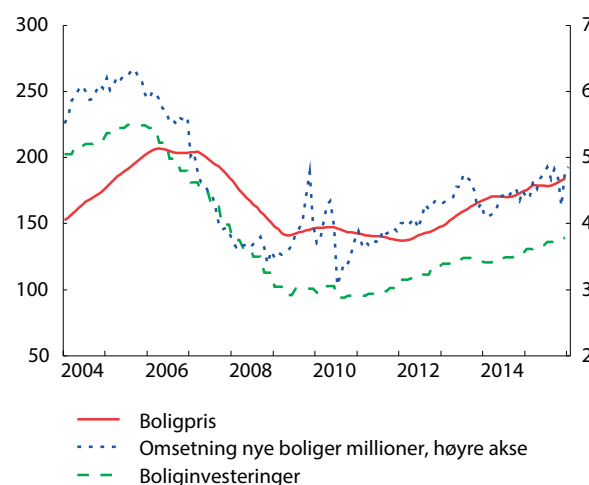
Selv om den amerikanske dollaren har svekket seg med 5 prosent handelsvektet i begynnelsen av 2016, er den fortsatt drøye 15 prosent sterkere enn for to år siden. Eksporten er nå på samme nivå som for to år siden, etter å ha falt de to siste kvartalene. Gjeninnhenting i amerikansk industri etter finanskrisen stoppet opp ved inngangen til 2015, og industriproduksjonen har siden falt med rundt 2 prosent. I oljenæringen responderte investeringer og leteaktivitet raskt på oljeprisnedgangen fra sommeren 2014, og har siden falt markert. Også oljeproduksjonen begynte etter hvert å falle, og var i midten av mai nesten 10 prosent lavere enn ved toppen i fjor sommer. Amerikansk nettoimport av olje har dermed økt noe igjen, etter å ha falt med rundt 60 prosent som følge av at ny teknologi har gjort stadig nye oljekilder tilgjengelige og drivverdige i USA de siste

Figur 1.6. USA. Arbeidsmarkedet

Kilde: Macrobond

Figur 1.7. USA. Boligmarkedet

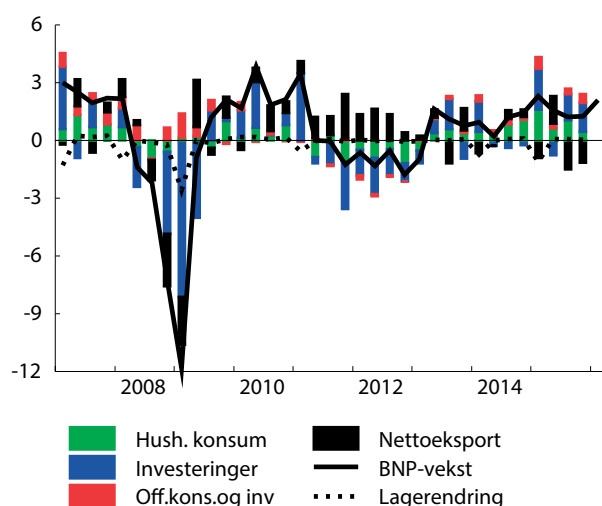

Kilde: Macrobond

6-8 årene. Produksjonskostnadene har imidlertid falt markert, og oljeprisen har steget klart siden årsskiftet og forventes å øke ytterligere noe. Nedgangen i både produksjon og investeringer ventes derfor å nærme seg slutten. Med betydelig lavere prisforventninger enn tidligere ser vi for oss en mer forsiktig vekst framover. Mange oljeselskaper sliter dessuten med høy gjeld, og betydelig mislighold, som også kan bidra til å utsette og dempe omslaget. Nedgangen i oljenæringene har smittet til stadig flere bransjer, og næringsinvesteringene har nå samlet sett falt i tre kvartaler på rad, i 1. kvartal med hele 2,6 prosent. Boliginvesteringene har imidlertid fortsatt å øke, understøttet av lave renter og boligpriser som har steget med 35 prosent siden bunnen for fire år siden.

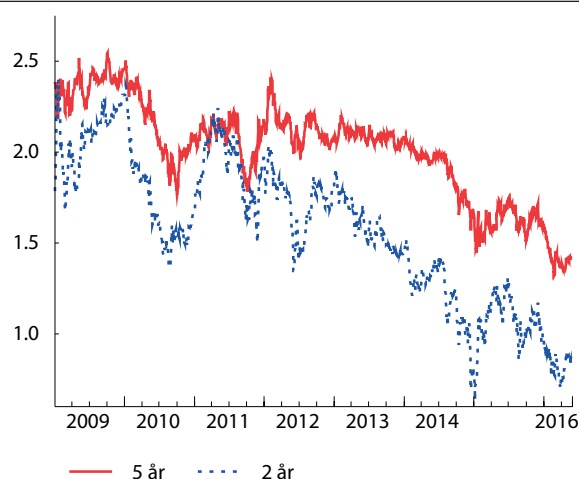
Arbeidsledigheten er om lag halvert siden toppen i 2009, og er under gjennomsnittet på vel 5 prosent for de to tiårene før finanskrisen. Yrkesdeltakelsen er

Figur 1.8. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

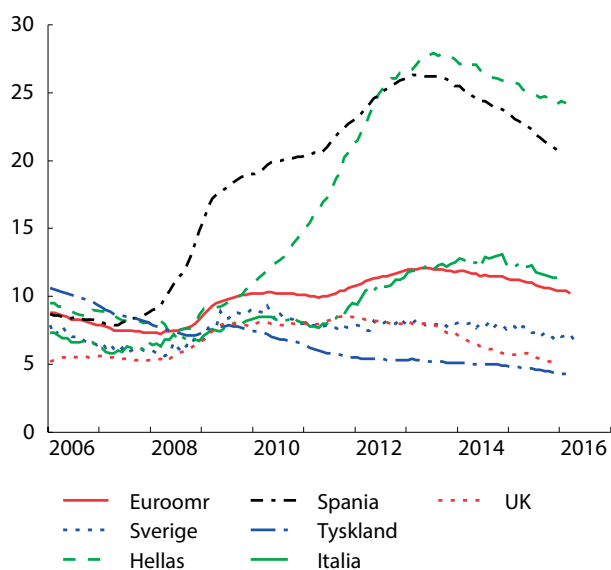
Kilde: Macrobond

Figur 1.9. Euroområdet. Inflasjonsforventninger. Euro inflasjonsswap

Kilde: Macrobond

Figur 1.10. Euroområdet: Arbeidsledighet i utvalgte land

Kilde: Macrobond

imidlertid fortsatt nær bunnen på 62 prosent, ned fra 66 prosent i løpet av den samme perioden. Det skyldes blant annet at mange har gitt opp å få jobb og trukket seg ut av arbeidsmarkedet. I tråd med den svakere utviklingen i amerikansk økonomi stoppet dessuten nedgangen ledighetsraten opp mot slutten av fjoråret, og har siden oktober i fjor vært om lag 5 prosent.

Inflasjonen har tatt seg noe opp inn i 2016, og var i april på 1,1 prosent målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen (KPI), etter å ha vært rundt null gjennom mesteparten av fjoråret. Høyere oljepriser og svakere dollar har bidratt til at prisene har tatt seg opp. Kjerneinflasjonen, målt ved KPI justert for energi- og matvarepriser, økte til litt i overkant av sentralbankens (Fed) mål på 2 prosent i den samme perioden, etter å ha ligget relativt stabilt i underkant av 2 prosent de foregående tre årene. Med inflasjon nær målet i så lang tid har sentralbanken i stor grad vist til utviklingen i arbeidsmarkedet for å gi en pekepinn på når styringsrenta skal opp. Etter 7 år med en styringsrente på 0,25 prosent kom den første økningen i desember i år, til 0,5 prosent. Tre måneders pengemarkedsrente har siden ligget i overkant av 0,6 prosent. Siden har imidlertid realøkonomien utviklet seg relativt svakt, med stagnende BNP-vekst og svakhetstegn i arbeidsmarkedet. Pengepolitikken er allerede strammet betydelig inn gjennom avviklingen av kvantitative lettelsener og dollarstyrking. I midten av mai antydte likevel Fed at det kan komme en ny renteøkning allerede på rentemøtet i juni. Vi venter at renta vil bli satt opp meget forsiktig framover. Implisitte terminrenter basert på såkalte rentebytteavtaler indikerer at pengemarkedsrentene kun ventes å øke til rundt 1,5 prosent ved utgangen av vår prognoseperiode i 2019.

1.2. Mot forsiktig konjunkturoppgang i Europa

BNP i euroområdet vokste med 2,1 prosent i årets første kvartal, sesongjustert og regnet som årlig rate. Det var store forskjeller landene imellom. For mens noen av de største økonomiene som Tyskland, Frankrike og Spania vokste relativt raskt og veksten i Italia tok seg noe opp etter tidligere tegn til en ny stagnasjon, falt BNP både i Hellas, Ungarn og Polen.

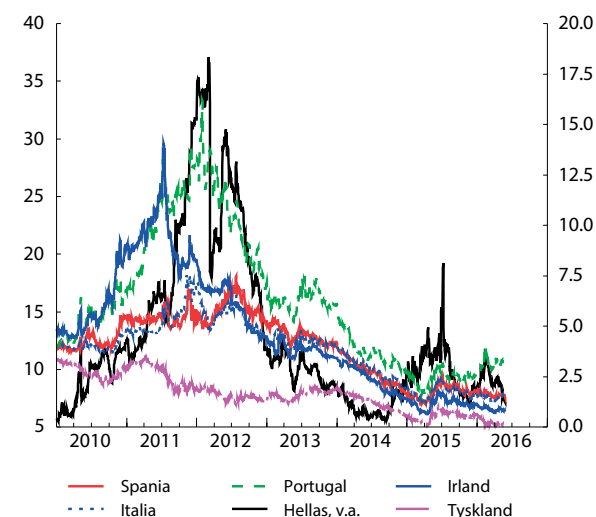
Euroområdets økonomi er med dette endelig kommet over toppnivået like før finanskrisen. Forskjellen mellom det nivået produksjonen ville ha ligget på dersom den hadde fulgt det vi oppfatter som trendveksten fra før finanskrisen og det den ligger på i dag er nærmere 15 prosent. Et negativt produksjonsgap av en slik størrelsesorden er et sterkt vitnesbyrd om omfanget og betydningen av finanskrisen. Det tar ofte svært lang tid for en økonomi å hente seg inn igjen etter en finanskrise. Ikke bare fordi det tar tid for husholdninger og bedrifter å kvitte seg med gjelda de har akkumulert i tiden før krisen, men også fordi bankene er lite villige til å låne ut i en situasjon med store mengder misligholdte lån.

For euroområdet sett under ett har ikke finanspolitikken bidratt tilstrekkelig for å kompensere for sviktende privat etterspørsel. Selv om veksten i offentlige utgifter har tatt seg noe opp de siste par årene venter vi fortsatt relativt moderate impulser framover. Ved siden av kontraktiv finanspolitikk kan den lange varigheten av konjunkturedgangen i euroområdet i hovedsak knyttes til den meget svake utviklingen i næringslivets investeringer. Etter å ha falt med 20 prosent fra 2008 til 2009, var det først i fjor at investeringene begynte å vise klare tegn til å ta seg opp igjen. Vi legger til grunn en moderat investeringsoppgang framover, noe som er en forutsetning for det forsiktige konjunkturomslaget vi ser for oss fra slutten av året. Investeringsoppgangen kan imidlertid også vise seg å bli sterkere enn vi har lagt til grunn, blant annet som følge av oppdemmet behov etter mange år med svært lave investeringer. I så fall kan konjunkturoppgangen bli sterkere enn forventet. Stemningsindikatorer for husholdninger og næringsliv i en rekke europeiske land har falt noe de siste månedene. Konjunkturedgangen i Kina og andre framvoksende økonomier rammer europeisk eksport. Både i Tyskland og Frankrike er det de siste kvartalene klare tegn til at eksportveksten stopper opp. Samlet venter vi at den relativt høye BNP-veksten i 1. kvartal var midlertidig og at årsveksten vil ta seg opp fra 1,5 prosent i 2016 til 1,7 prosent i 2019. Det innebærer at euroøkonomien fortsatt befinner seg i en lavkonjunktur ved utgangen av prognoseperioden. Rentene vil som følge av dette forbli svært lave. Vi anslår tremåneders pengemarkedsrente til -0,3 prosent som gjennomsnitt for inneværende år, etter hvert gradvis økende til 0,4 prosent i 2019.

Til tross for oljeprisoppgang og sterk økonomisk vekst i 1. kvartal fortsatte inflasjonen å falle. I april var tolv månedersveksten i konsumprisene nede i -0,2 prosent. En stor del av prisfallet kan imidlertid tilskrives et tidsetterslep fra nedgangen i energiprisene. Dette har økt avstanden til den europeiske sentralbankens (ESB) inflasjonsmål på nær men i underkant av 2 prosent, men har også bidratt til å øke reallønnen og slik understøtte den økonomiske veksten i et Europa som er en stor importør av energi. Kjerneinflasjonen, som måler prisveksten når en ser bort fra endringene i energi- og matvarepriser, falt også i april, til 0,7 prosent. Sammen med fortsatt lave inflasjonsforventninger kan dette tyde på at lav kapasitetsutnyttelse legger et negativt press på både lønninger og priser. Siden vår forrige konjunkturrapport i mars har ESB kuttet sin innskuddsrente fra -0,3 til -0,4 prosent. Programmet for kvantitative lettelser ble trappet ytterligere opp, slik at de nå forplikter seg til å kjøpe et utvidet sett av verdipapirer for hele 80 milliarder euro per måned. Sammen med noe høyere oljepriser vil dette kunne bidra til at inflasjonen øker noe.

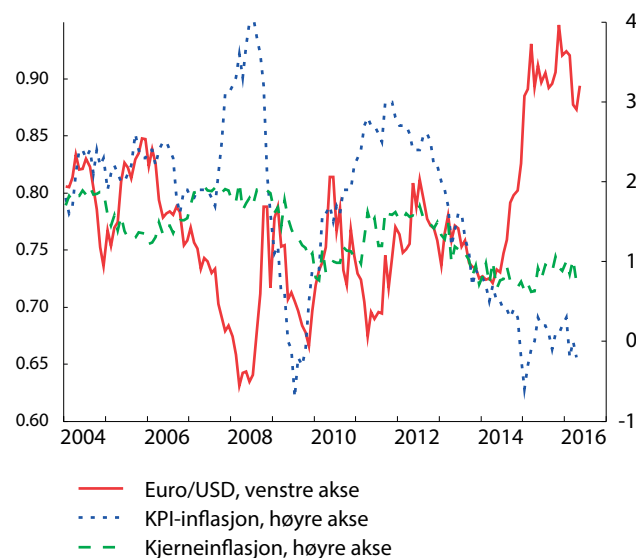
Faren for at Storbritannia forlater EU-samarbeidet etter folkeavstemningen 23. juni og en potensiell ny gresk statsgjeldskrise har bidratt til høy volatilitet i finansmarkedene. Dette vil kunne dempe framtidstroen

Figur 1.11. 10-års statsobligasjonsrenter i utvalgte europeiske land

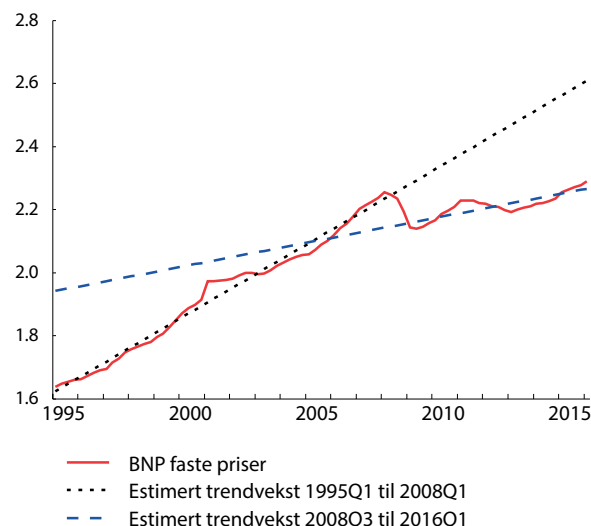
Kilde: Macrobond

Figur 1.12. Euroområdet. Inflasjon og valutakurs

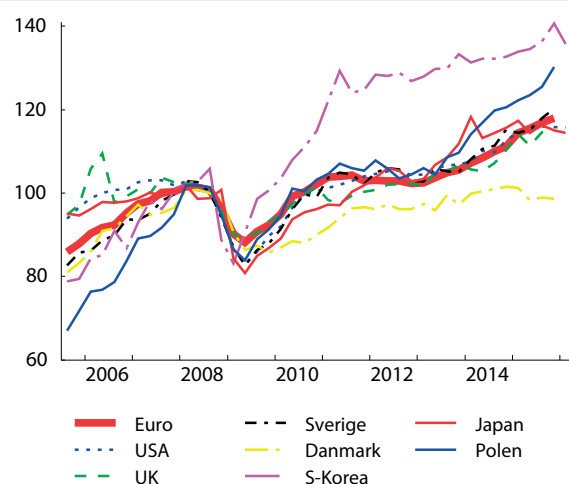
Kilde: Macrobond.

Figur 1.13. BNP og trend, Euroområdet

Kilde: Macrobond

Figur 1.14. Import Norges handelspartnere. Sesongjustert
2008=100

Kilde: Macrobond

blant konsumenter og i næringslivet, og således føre til fortsatt høy sparing i husholdningene og ny investeringstørke hos bedriftene. Mens differansen mot tyske statsgjeldsrenter i det siste har gått noe opp for de fleste land, har den imidlertid krympet betraktelig for gresk statsgjeld. Det skyldes de påbegynte gjeldsforhandlingene mellom Troikaen IMF, ESB og EU-kommisjonen på den ene siden og Hellas på den andre, der markedet nå ser for seg økt mulighet for en nært forestående omstrukturering av den greske gjelda. Ettersom mesteparten av den greske gjelda nå eies av euroområdet redningsfond, reagerer private investorer positivt på utsiktene til gjeldslette og øker etterspørselen slik at rentene går ned.

I Tyskland bidro høyt konsum, blant annet som følge av lave energipriser, til at tysk økonomi vokste med 1,7 prosent i fjor. På slutten av fjoråret var det også høy vekst i næringslivets investeringer. Disse tendensene fortsatte inn i 2016, og i 1. kvartal var BNP-veksten på sterke 2,7 prosent målt som årlig rate. En uvanlig mild vinter har bidratt til investeringsveksten. Eksporten har imidlertid knapt økt det siste året. Importveksten er fortsatt høy, slik at utenrikshandelens bidrag til BNP-veksten er negativt. Arbeidsledigheten har fortsatt å falle, til 4,2 prosent i mars. Inflasjonen har det siste halvannet år fluktuert rundt null, og i april i år var den 0,1 prosent. Målt uten mat- og energivarer har inflasjonen falt noe inn i 2016, til 1,0 prosent i april.

Fransk økonomi vokste med 2,2 prosent som årlig rate i 1. kvartal i år, opp fra 1,4 prosent kvartalet før. Husholdningenes konsum stod for det største vekstbidraget i 1. kvartal, mens offentlig konsum har fortsatt å gi vesentlige og stabile bidrag til konjunkturforløpet. De to siste kvartalene har dessuten næringsinvesteringene begynt å ta seg opp, og innkjøpsseksindeksen indikerer videre investeringsoppgang. Eksportveksten har derimot dabbet av siden i fjor høst. De siste arbeidsledighetstallene viser at veksten fremdeles i liten grad har bidratt til å redusere ledigheten, som i mars ble

registrert til 10 prosent. Blant dem mellom 16 og 25 år er ledigheten fortsatt på nærmere 25 prosent.

I Italia tok veksten seg opp til 1,2 prosent i 1. kvartal etter tre påfølgende kvartaler med avtagende vekst. Som i tilfellet med Tyskland og Frankrike blir det rapportert om positive vekstbidrag fra innenlandsk etterspørsel. Utenrikshandelens bidrag har vært negativt. Det har vært symptomatisk for den italienske økonomien helt siden tidlig i 2013 ettersom importen gjennomgående har steget mer enn eksporten, til tross for relativt høy eksportvekst. Bedret kreditttilgang har bidratt til høyere etterspørsel fra husholdningene det siste året. Mot slutten av fjoråret var det tegn til at investeringene var i ferd med å passere bunnen, etter å ha falt med 30 prosent siden 2008. Det ser ut til at lånebetingelsene endelig har begynt å bedre seg også for små og mellomstore bedrifter. Det gir håp om videre vekst i investeringene. Finanspolitikken er fortsatt svært kontraktiv, men de to siste kvartalene har offentlige utgifter i det minste økt noe etter å ha falt sammenhengende siden 2010.

I Spania har den økonomiske veksten vært gjennomgående høy de siste par årene og i 1. kvartal var veksten for femte kvartal på rad høyere enn 3 prosent. Veksten er bredt basert med klar oppgang i samtlige etterspørselskomponenter, men fra svært lave nivåer. Den spanske økonomien er fortsatt i en dyp lavkonjunktur. Selv etter et betydelig fall var arbeidsledigheten fortsatt på hele 18,7 prosent i mars i år og med en ungdomsledighet på i overkant av 45 prosent er situasjonen svært vanskelig for mange.

I Storbritannia har veksten lenge vært høy. I år har den imidlertid falt noe tilbake. Det skyldes særlig et fall i eksporten. I 2. kvartal kan veksten komme til å dempes av at konsumenter og investorer holder litt igjen i påvente av folkeavstemmingen 23. juni om videre EU-medlemskap. Økt usikkerhet har i det siste også manifestert seg i en rekke ledende indikatorer for den britiske økonomien, både for husholdninger og næringsliv. En meget svak innkjøpsseksindeks for april indikerer at økonomien nærmest stopper opp i årets andre kvartal. Med støtte fra meningsmålingene har vi lagt til grunn at britene blir værende i EU. I så fall er det mye som tyder på at britisk økonomi vil kunne hente seg inn igjen i andre halvdel av inneværende år. Her er imidlertid usikkerheten betydelig, både med hensyn til valgresultat og konsekvensene av en eventuell exit.

Etter å ha vokst kraftig siden høsten 2014, og med hele 6,6 prosent målt som årlig rate i 4. kvartal i fjor, falt veksten i Sverige tilbake til 2 prosent i 1. kvartal i år. Årsaken til avmattingen var et fall i tjenesteksporten på hele 5,1 prosent. Dette fallet kom som følge av spesielle forhold som førte til en midlertidig høy eksport av blant annet patentrettigheter samt forskning og utvikling, og en påfølgende korreksjon i 1. kvartal. Ellers var 1. kvartal preget av fortsatt sterk vekst i samtlige hovedkomponenter av BNP. Underliggende ser dermed veksten ut til å ha fortsatt rundt 4 prosent inn i 2016.

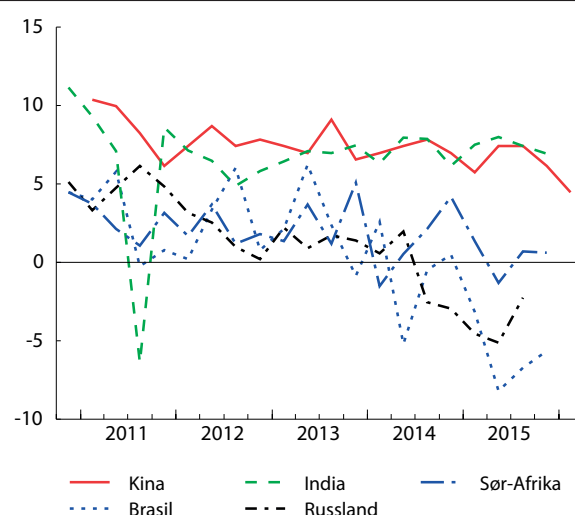
Det private konsumet og investeringene vokste med henholdsvis hele 4,4 og 8,9 prosent. Offentlig konsum økte med 2 prosent, blant annet som følge av det store antallet asylsøkere som kom til landet på høstparten i fjor. Arbeidsledigheten har fortsatt å falle, og ble i april i år registrert til 6,7 prosent, det laveste nivået siden oktober 2008. Samtidig har sysselsettingsgraden fortsatt å øke slik at denne nå ligger på 81,2 prosent, det høyeste nivået på nesten 25 år. Boligprisveksten har tiltatt og med en firekvartalersvekst på nær 13 prosent i 1. kvartal, var prisene 30 prosent høyere enn tre år tidligere. Sveriges Riksbank har likevel valgt å videreføre sin svært ekspansive pengepolitikk med store oppkjøp av statsobligasjoner og en styringsrente som siden februar i år har ligget på -0,5 prosent. Dette har særlig blitt begrunnet med et ønske om å hindre en svekkelse av tilliten til inflasjonsmålet. Inflasjonen, som har ligget nær null de tre siste årene, tok i januar til å øke og var i mars og april på 0,8 prosent. Med relativt svake internasjonale konjunkturutsikter tror vi fortsatt ikke at den økonomiske veksten er opprettholdbar på de høye nivåene vi har sett i Sverige det siste halvannet året. Vi venter derfor at veksten vil avta ned mot 2,5 prosent i løpet av 2016. Det gir likevel en årsvekst på 3,5 prosent i år. Deretter venter vi årsvekstrater noe i overkant av 2,5 prosent resten av prognoseperioden.

Etter klare tegn til stagnasjon gjennom 2015 tok den økonomiske veksten i Danmark seg opp til 2,2 prosent i 1. kvartal i år, målt som årlig rate. Veksten var bredt anlagt med oppgang i samtlige av BNPs hovedkomponenter. Eksportveksten kom imidlertid etter tre påfølgende kvartaler med nedgang, og eksporten er fortsatt 3,5 prosent lavere enn i 1. kvartal 2015. Offentlig konsum og investeringene har endret seg lite siden utgangen av 2014, før oppgangen på henholdsvis 2,4 og 2,9 prosent i 1. kvartal i år. Husholdningenes etterspørsel har dermed vært den eneste driveren i dansk økonomi det siste året, og med en oppgang på 2,9 prosent fortsatte denne tendensen inn i 2016. Til tross for den svake BNP-veksten har arbeidsledigheten fortsatt å falle. I mars var den nede i 5,8 prosent, fra en topp på 8,1 prosent i 2012. De siste to årene har nedgangen dessuten kommet samtidig med en økning i sysselsettingsraten på i overkant av 4 prosentpoeng. Med litt drahjelp fra en moderat internasjonal oppgangskonjunktur ser vi derfor for oss at veksten i Danmark vil kunne ta seg noe opp framover.

1.3. Lavere vekst i Kina

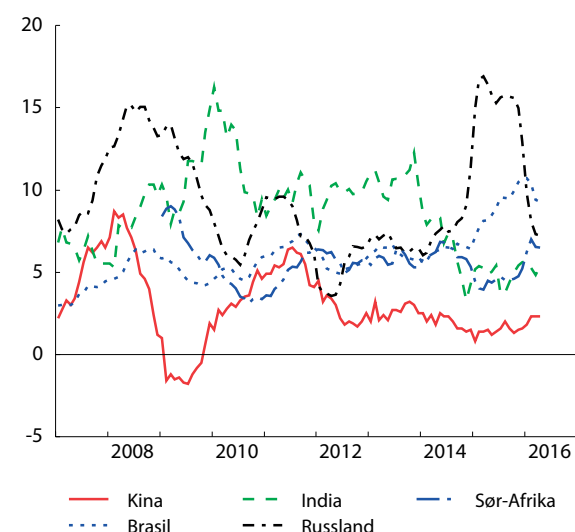
I årets første kvartal var veksten i den kinesiske økonomien så lav som 4,5 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Dette er den laveste veksten på 25 år, en klar nedgang fra de om lag syv prosentene veksten har ligget på de siste årene og som myndighetene i henhold til siste femårsplan forventer i perioden frem mot 2020. Vi venter at omstillingen til en mer konsumdrevet økonomi vil føre til betydelig lavere vekst enn dette, og legger til grunn at årsveksten avtar gradvis fra 6,9 prosent i 2015 til 5 prosent i 2019.

Figur 1.15. **Framvoksende økonomier. BNP-vekst fra samme periode året før**

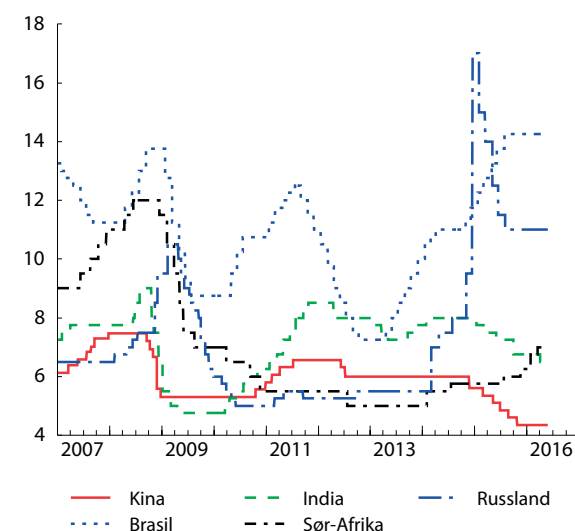
Kilde: Macrobond

Figur 1.16. **Framvoksende økonomier. Inflasjon**

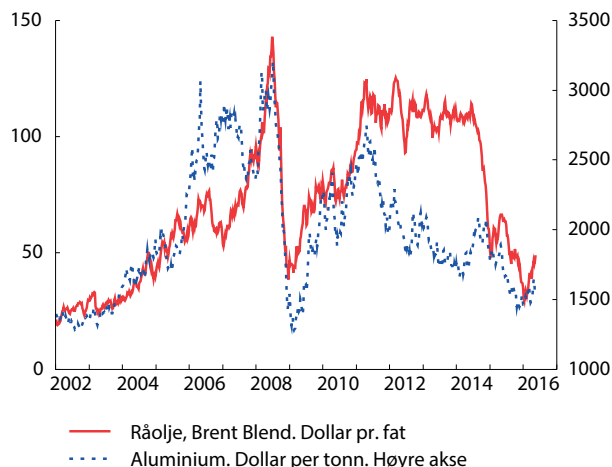
Kilde: Macrobond

Figur 1.17. **Framvoksende økonomier. Styringsrenter**

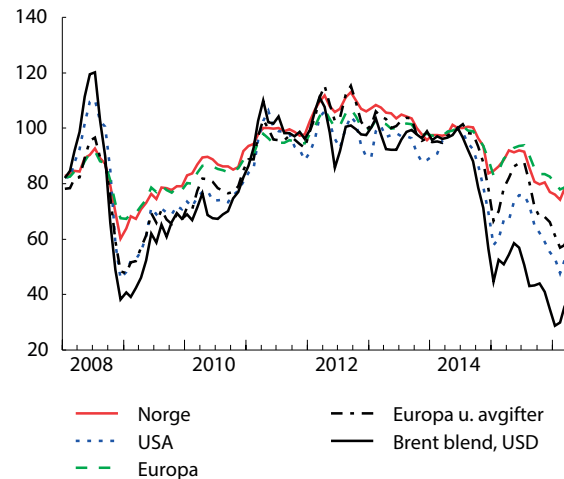
Kilde: Macrobond

Figur 1.18. Spotpris råolje og aluminium

Kilde: Macrobond.

Figur 1.19. Bensinpriser, lokal valuta, juni 2014=100

Kilde: Macrobond

En viktig faktor framover vil være utviklingen i det kinesiske konsumet. Detaljhandelen har økt friskt, og tolv månedersveksten var på over 10 prosent i både mars og april i år. Boligmarkedet viser også tegn til bedring, selv om en del byer fortsatt har et stort utbud av usolgte leiligheter. I mars steg boligprisene i mer enn 60 av de 70 største byene, og prisveksten var samlet i underkant av 5 prosent, målt fra samme periode året før. Høyere priser og lavere renter vil trolig stimulere boliginvesteringene. Den kinesiske sentralbanken har holdt styringsrenta på rekordlave 4,25 prosent siden slutten av fjoråret. Inflasjonen har også tatt seg noe opp det siste halvåret, til 2,3 prosent i april.

Problemene fortsetter i Sør-Amerikas største økonomi, Brasil. BNP fortsatte å falle i 4. kvartal i fjor, med 5,7 prosent sesongjustert og målt som årlig rate. For året 2015 som helhet falt BNP med 4,8 prosent, og gjennom 2016 venter vi kun en svak bedring. Arbeidsledigheten har fortsatt oppover, fra rundt 9 prosent ved inngangen til 2016, til nesten 11 prosent i april i år. Inflasjonen har kommet litt ned, til i underkant av 10 prosent, noe som letter presset på sentralbanken. Landet sliter dessuten med tilliten fra så vel egne innbyggere som utenlandske investorer. Nylig ble det vedtatt at landets sittende president Dilma Rousseff suspenderes det neste halve året i påvente av riksrett. Hun er blant annet siktet for å ha trikset med nasjonalregnskapstall. Zika-viruset har bidratt til å dempe turismen. Brasil skal arrangere sommerens olympiske leker. Det har bidratt til økte investeringer og vil gi økte inntekter fra turisme, men vil tross alt gi svært begrenset lindring av den meget svake økonomiske situasjonen.

Den økonomiske utviklingen er svak også i Russland. For året som helhet falt BNP med 3,7 prosent i 2015, men utviklingen har siden bedret seg noe. Målt fra samme periode året før var nedgangen i 1. kvartal i år på 1,2 prosent. Sammen med den lave oljeprisen fortsetter imidlertid de økonomiske sanksjonene mot

landet å hemme utviklingen. Etter at rubel-svekkelsen nå i stor grad er uttømt har inflasjonen kommet ned igjen til rundt 7,5 prosent. Den svake rubelen har bedret konkurranseevnen, selv om effekten er betydelig dempet av internasjonale handelssanksjoner på grunn av annekasjonen av Krim-halvøya.

I India har den positive utviklingen fortsatt med en økonomisk vekst rundt 7 prosent. For året som helhet var veksten 7,5 prosent i 2015. I 1. kvartal i år var veksten på 6,9 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Industriproduksjonen har økt klart, selv om svak etterspørsel internasjonalt har trukket ned eksportveksten. Mindre regn enn vanlig under de siste to års monsuner har også bidratt til en svak utvikling i jordbruket. Betydelige økonomiske reformer som for eksempel forenkling av skattesystemet samt økte investeringer i infrastruktur kan bidra til å holde veksten oppe framover, selv om vi venter at den økonomiske veksten vil avta noe framover også i India.

1.4. Svak utvikling i Japan og Sør-Korea

Japans økonomi viste igjen tegn til vekst i årets første kvartal da landets BNP vokste med 1,7 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Imidlertid var dette i stor grad en gjeninnhenting etter et tilsvarende fall i kvartalet før. Det var hovedsakelig privat konsum som stod for veksten i 1. kvartal, mens investeringene viste en betydelig svakere utvikling. En lang periode med svært ekspansiv penge- og finanspolitikk har ikke fått fart på den Japanske økonomien. Veksten på 0,4 prosent gjennom 2015 bekrefter dette.

Etter to påfølgende kvartaler med sterk vekst falt veksten i Sør-Korea i 1. kvartal tilbake til 1,7 prosent. Et klart fall i handelen med utlandet blant annet som følge av svak utvikling i Kina er hovedårsaken til dette. En aldrende befolkning samt et rekordhøyt gjeldsnivå i husholdningene vil bidra til å dempe veksten i lang tid framover.

Boks 1.2. Utviklingen i oljemarkedet

Oljeprisen var om lag 110 dollar fatet i gjennomsnitt i årene 2011-2013 og fram til sommeren 2014. Oljeprisen falt deretter gjennomgående og var tidlig i 2016 helt nede i underkant av 30 dollar fatet. Siden har oljeprisen steget og lå i slutten av mai rundt 50 dollar per fat.

Den høye oljeprisen fra 2011 til sommeren 2014 skyldtes blant annet urolighetene i Midtøsten og Nord-Afrika, som medførte redusert oljeproduksjon i land som Sør-Sudan, Syria og Jemen. Dessuten fortsatte sanksjonene mot Irans oljeeksport på grunn av landets atomvåpenprogram. Oljeprisen falt i 2014 som følge av økt produksjon i USA, Libya og til dels Irak, mens man forventet lavere vekst i etterspørselen spesielt utenfor OECD. På sitt ministermøte i november i 2014 vedtok OPEC ikke å redusere produksjonen på tross av oljeprisfallet slik mange forventet. Dette bidro til at oljeprisen falt ytterligere. OPEC har etter dette møtet økt produksjonen med over 1,5 million fat daglig. Dette inkluderer økt produksjon i Iran etter at sanksjonene mot landet ble opphevet. Oljeprisøkningen de siste tre månedene skyldes at produksjonen utenfor OPEC har stagnert. I tillegg har det været produksjonsbortfall først og fremst i Canada og Nigeria.

IEA (International Energy Agency) forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 1,2 millioner fat i 2016. Selv om den lave oljeprisen isolert sett fører til økt etterspørsel, trekker lavere økonomisk vekst i 2016 i motsatt retning. Økningen utenfor OECD neste år er først og fremst forventet å komme i Kina og i andre asiatiske land, og til dels i Afrika. IEA antar også at etterspørselen i OECD vil holde seg om lag uendret i 2016.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC forventes av IEA å falle med 0,8 millioner fat daglig i år på grunn av den lave oljeprisen, noe som er den største nedgangen siden 1992. Dette skyldes først og fremst en nedgang i produksjonen av lettolje fra tette bergarter i USA. Dette står i sterk kontrast til 2014 da USA økte denne produksjonen med over 1,5 millioner fat per dag.

Det er ventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC i årene fremover. Denne produksjonen er

ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem og dette bidrar til å trekke tilbudet opp. Iran har nesten nådd nivået oljeeksporten hadde før sanksjonene ble innført. Dersom Iran makter å øke produksjonen videre til dette nivået og resten av OPEC holder framtidig produksjon lik det gjennomsnittlige nivået over de siste tre månedene, vil de globale lagrene av råolje øke med 0,7 millioner fat i 2016. Likevel vil etterspørselen gradvis nærme seg tilbudet, og det ser ut til å kunne bli et etterspørselsoverskudd tidlig neste år. Dette kan isolert seg legge et visst press oppover på oljeprisen til neste år, selv om de samlede kommersielle lagrene av råolje og oljeprodukter i OECD fortsatt er høye.

IEA har i sin Medium-term Oil Market Report sett på utviklingen i etterspørsel og tilbud i perioden 2017-2019. Oljeetterspørselen er forventet å stige med 1,2 millioner fat per dag. Dette er lavere enn i årene før finanskrisen. Årsaken til at lavere oljepris ikke forventes å gi større økning i etterspørselen, forklares med lavere vekst i flere land, at etterspørselen i land som Kina er blitt mindre oljeintensiv, bortfall av subsidier og en svekkelse av valutaen i flere oljeimporterende land.

IEA forventer at oljeproduksjonen utenfor OPEC vil stige med 0,4 millioner fat per dag i perioden 2017-2019. Dette er atskillig mindre enn økningen i fjor da produksjonen steg med 1,3 millioner fat daglig. Dette skyldes blant annet at oljeprisfallet har ført til bortfall av investeringer som etter hvert vil gi mindre produksjon fra nye felt enn tidligere antatt. Derfor vil ikke den samlede produksjonen utenfor OPEC ta seg mer opp, på tross av at IEA tar hensyn til at oljeproduksjonen i USA etter hvert vil begynne å øke igjen. Alt i alt vil dette føre til at residualterspørselen som er rettet mot OPEC vil øke med om lag 0,8 millioner fat per dag fra 2017 til 2019. Dette gir rom for økt oljeproduksjon i OPEC.

Dersom et samlet OPEC ikke øker produksjonen i nevneverdig grad i årene fremover, vil man kunne få et visst press oppover på oljeprisen fra 2017. Vi legger til grunn en oljepris på 45-50 dollar fatet ut inneværende år, som deretter stiger til 60 dollar mot slutten av 2019.

Tilbud og etterspørsel av råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

	2013	2014	2015	Prognose		15:1	15:2	15:3	15:4	16:1	Prognose		
				2016	2017						16:2	16:3	16:4
Etterspørsel	91,9	92,9	94,7	95,9	93,6	94,1	95,6	95,5	94,8	95,2	96,6	96,8	
OECD ¹	46,0	45,7	46,2	46,1	46,4	45,3	46,6	46,3	46,1	45,5	46,6	46,3	
Europa	13,6	13,5	13,7	13,6	13,4	13,6	14,1	13,7	13,5	13,7	13,9	13,5	
Amerika	24,1	24,1	24,4	24,4	24,2	24,1	24,7	24,4	24,1	24,2	24,8	24,6	
Asia Oseania	8,3	8,1	8,1	8,1	8,7	7,6	7,8	8,3	8,6	7,6	7,8	8,3	
Tidligere Sovjetunionen	4,7	4,9	4,9	4,9	4,6	4,9	5,0	5,0	4,8	4,9	5,0	4,9	
Resten av verden	41,2	42,2	43,6	44,8	42,6	43,9	44,0	44,2	43,9	44,8	45,0	45,6	
Tilbud	91,4	93,7	96,4	96,6	95,1	96,3	97,0	97,2	96,4	96,4	96,7	96,8	
OPEC ²	37,5	37,5	38,7	39,7	37,7	38,8	39,1	39,2	39,3	39,5	39,8	39,8	
OECD	21	22,9	23,9	23,3	23,8	23,5	23,9	24,1	23,7	23,2	23,0	23,3	
Tidligere Sovjetunionen	13,9	13,9	14	14	14,0	14,0	13,9	14,0	14,2	14,1	13,9	13,9	
Resten av verden	18,9	19,5	19,8	19,7	19,6	20,0	20,1	19,9	19,2	19,6	20,0	19,8	
Lagerendring (og diverse)	-0,6	0,9	1,7	0,7	1,5	2,2	1,3	1,8	1,5	1,2	0,1	0,0	
Etterspørsel rettet mot OPEC	38,1	36,6	37,1	39,0	36,3	36,7	37,8	37,4	37,8	38,3	39,7	39,7	
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	108,5	98,5	52,2		53,8	61,8	49,8	43,2	34,0				

Kilde: IEA Oil Market Report April 2016 og SSB.

¹ Europa inkluderer nå Slovenia og Estland, Amerika inkluderer Chile i tillegg til USA, Canada og Mexico. Israel er nå en del av Asia Oseania.

² Prognosen for råoljeproduksjonen i OPEC er gjort av Statistisk sentralbyrå.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Den norske oljenedturen fortsetter selv om oljeprisen nå har tatt seg opp fra bunn-nivået i januar 2016. Konjunkturedgangen, definert som en vekst i BNP Fastlands-Norge lavere enn trendvekst, anslått til nær 2 prosent, har nå vart i syv kvartaler. Gjennom andre halvår i fjor falt også aktivitetsnivået litt. Til tross for et vekstbidrag på 1,0 prosentpoeng fra høy kraftproduksjon økte BNP Fastlands-Norge kun med 1,3 prosent i 1. kvartal, regnet som årlig rate. Arbeidsledigheten målt med arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) gikk litt opp etter sommeren i fjor og har så langt i år vært stabil

nær 4,7 prosent. Ledigheten har så langt steget med 1,5 prosentpoeng i løpet av konjunkturedgangen. Sysselsettingen økte med 0,1 prosent i 1. kvartal, men trolig har korttids arbeidsinnvandring gått ned. Dette har i så fall virket som en støtdemper og begrenset økning i ledigheten til tross for at arbeidstilbudet fra den bosatte delen av befolkningen økte med 0,5 prosent ifølge AKU. I den inneværende nedgangsperioden har ledighetsutviklingen vært svært forskjellig i ulike deler av landet.

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2014*	2015*	Sesongjustert			
			15:2	15:3	15:4	16:1
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	1,7	2,0	0,7	0,2	0,5	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	1,9	0,3	0,5	0,4	0,9
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	0,0	-4,2	0,6	0,1	-1,3	-0,9
Fastlands-Norge	1,3	0,0	2,5	3,2	-0,6	0,3
Utvinning og røtransport	-2,9	-15,0	-4,0	-7,8	-3,5	-6,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,0	1,5	0,9	0,9	0,2	0,5
Eksport	2,2	3,4	0,8	6,0	-3,5	-1,2
Råolje og naturgass	1,9	3,4	0,0	9,3	-5,3	1,0
Tradisjonelle varer	2,5	4,8	1,6	0,4	0,1	-5,3
Import	1,5	1,1	-0,3	-1,8	0,7	-0,4
Tradisjonelle varer	1,0	1,9	0,6	-3,5	2,7	0,2
Bruttonasjonalprodukt	2,2	1,6	0,1	1,7	-1,3	1,0
Fastlands-Norge	2,3	1,0	0,2	0,0	-0,1	0,3
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	1,5	0,6	0,1	-0,1	-0,2	0,1
Sysselsatte personer	1,1	0,5	0,2	0,1	-0,1	0,1
Arbeidsstyrke ²	1,1	1,4	0,5	0,3	-0,2	0,5
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,5	4,4	4,3	4,6	4,6	4,7
Priser og lønninger						
Årslønn	3,1	2,8	..	..	..	
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,0	2,1	2,2	2,0	2,5	3,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	2,4	2,7	2,6	2,9	3,0	3,2
Eksportpriser tradisjonelle varer	4,0	3,4	-0,1	-0,6	-0,8	0,6
Importpriser tradisjonelle varer	5,5	5,4	-0,4	1,4	0,1	-0,2
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	376,7	272,7	72,1	62,1	52,9	54,0
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	1,7	1,3	1,4	1,2	1,1	1,1
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,9	3,2	3,3	3,1	2,8	2,7
Råoljepris i kroner ⁵	621	430	491	421	380	304
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	93,7	103,4	100,2	105,1	107,4	108,1
NOK per euro	8,4	8,9	8,6	9,1	9,3	9,5

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Oljenedturen startet med at investeringene i petroleumsnæringen begynte å falle i 4. kvartal 2013. Sysselsettingen i næringen begynte å gå ned et halvt år senere. I 3. kvartal 2014 ble dette forsterket av oljeprisens dramatiske fall. Den laveste oljeprisen hittil ble notert midt i januar 2016 med under 30 dollar per fat, mens den i flere år før fallet begynte lå rundt 110 dollar. Investeringene i petroleumsnæringen gikk i 1. kvartal 2016 ned med 6 prosent, og lå da 32 prosent lavere enn toppen i 2013.

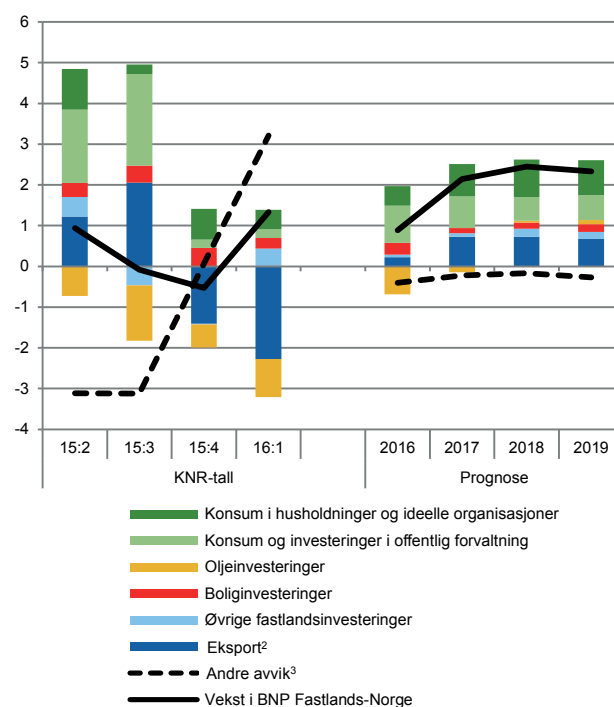
Etterspørselen fra petroleumsnæringen, inkludert næringens lønnskostnader, tilsvarte i 2013 vel 13 prosent av BNP Fastlands-Norge. Nesten alle næringer leverer direkte eller indirekte til petroleumsnæringen, men noen vesentlig mer enn andre. Den lave oljeprisen innebærer at etterspørselen etter varer og tjenester relatert til petroleumsnæringen har falt også internasjonalt. Dette trekker også tradisjonell norsk eksport ned. Det finnes petroleumrelaterte virksomheter over hele landet, men de utgjør en mye større del av økonomien i noen områder enn i landet som helhet.

Det er mange grunner til at oljenedgangen ikke har medført en enda mer markert konjunkturedgang. Handlingsregelen innebærer at myndighetenes handlingsrom på kort sikt nesten ikke reduseres av oljeprisfallet, slik vi ser i andre oljeeksporterende land. Det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) har økt kraftig i flere år. Ifølge Revidert nasjonalbudsjett (RNB 2016) tilsvarer økningen i SOBU 1,1 prosent av trend-BNP Fastlands-Norge i 2016. Finanspolitikken har trolig likevel ikke stimulert økonomien så mye som den ekspansive pengepolitikken medregnet den kraftige kronesvekkelsen.

Oljeprisen virker direkte inn på kronekursen, og i tillegg har reduserte renter også bidratt til krone-depresieringen. I slutten av mai 2016 var krona 25 prosent svakere enn i januar 2013, målt med den importveide kronekursen. Krona har riktignok styrket seg med nær 4 prosent siden siste årsskifte, men utviklingen i kronekursen gir likevel fortsatt en kraftig stimulans til norsk konkurranseutsatt virksomhet. Til tross for dette falt eksporten av tradisjonelle varer med over 5 prosent i 1. kvartal 2016, etter en klar oppgang

i 2015. Det meste av nedgangen kan tilbakeføres til et kraftig fall i eksporten av raffinerte produkter, etter en tilsvarende økning i denne eksporten gjennom fjoråret. Dette er verken en følge av utviklingen i aktiviteten i verdensøkonomien eller i konkurranseevnen, men har sitt motstykke i endringer i importen av raffinerte produkter. Fallet i tradisjonell vareeksport i 1. kvartal er imidlertid større enn det som kan tilskrives midlertidige faktorer. Internasjonalt fall i etterspørselen etter produkter knyttet til petroleumsutvinning i etterkant av oljepriskollapsen er trolig mye av forklaringen. Det har slått ut i et markert fall i eksporten av

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Importandelene som brukes er dokumentert i Økonomiske analyser 1/2016, boks 2.4. Alle kvartalstall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariabelen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass, og utenriks sjøfart.

³ Andre avvik er definert residuelt slik at den fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	15:2	15:3	15:4	16:1	2016	2017	2018	2019
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,0	0,2	0,7	0,5	0,5	0,8	0,9	0,9
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	1,8	2,3	0,2	0,2	0,9	0,8	0,6	0,6
Oljeinvesteringer	-0,7	-1,4	-0,6	-0,9	-0,7	-0,1	0,0	0,1
Boliginvesteringer	0,3	0,4	0,5	0,3	0,3	0,1	0,1	0,2
Øvrige fastlandsinvesteringer	0,5	-0,5	0,0	0,4	0,1	0,1	0,2	0,2
Eksport ¹	1,2	2,1	-1,4	-2,3	0,2	0,7	0,7	0,7
Andre avvik ¹	-3,1	-3,1	0,1	3,2	-0,4	-0,2	-0,2	-0,3
Vekst i BNP Fastlands-Norge	0,9	-0,1	-0,5	1,3	0,9	2,1	2,4	2,3

¹ Se fotnoter til figur 2.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

verkstedprodukter. Importen hos våre handelspartnere ser også ut til å ha utviklet seg nokså svakt i 1. kvartal 2016.

Konkurransesevneforbedringen har også bidratt til å dempe importen og derigjennom stimulert norsk produksjon. Bedret kostnadsmessig konkurranseevne kan dessuten ha bidratt til å lette finansieringen av enkelte investeringsprosjekter og stimulert interessen for å investere. Det vil ta tid før virkningene på eksportvolumet av bedret konkurranseevne er uttømt. På kort sikt slår det gjerne vel så mye ut i bedret lønnsomhet. Fall i råvareprisene, inkludert prisene på metaller det produseres mye av i Norge, har imidlertid dempet denne effekten i den konkurranseutsatte delen av næringslivet.

Kutt i en allerede historisk lav styringsrente gjennom fjoråret og i mars i år, har fått pengemarkedsrenta ned i 1,0 prosent i mai 2016. Bankrentene husholdningene står overfor har fulgt pengemarkedsrenta ned med varierende grad av tidsforsinkelse. Typiske boliglån hadde i gjennomsnitt en rente på 2,7 prosent i mars 2016. Lave renter og utsikter til videre rentenedgang, og til at rentene vil holde seg lave ganske lenge, har bidratt til å stimulere boligmarkedet. Konjunkturedgangen har derfor så langt ikke hindret en høy boligprisvekst for landet sett under ett. Den markerte prisveksten har bidratt til at boliginvesteringene har økt klart gjennom 2015 og inn i 2016.

Disponibel realinntekt i husholdningene økte med 2,7 prosent i 2015. Til tross for rentenedgang og høy boligprisvekst har husholdningenes konsum økt nokså moderat gjennom fjoråret og hittil i år. Økt usikkerhet om egen inntektsutvikling på grunn av den relativt høye arbeidsledigheten er en faktor som trolig har bidratt til økningen i sparingen, fra 8,8 prosent av inntekten i 2014 til 9,1 prosent i 2015. Sesongjusterte tall viser at husholdningenes disponible realinntekt falt litt i 1. kvartal 2016. Konsumet, som varierer mindre enn inntekten, steg med beskjedne 0,3 prosent.

Redusert fall i oljeinvesteringene framover vil bidra til at BNP-veksten trolig tar seg noe opp. Økt boligbygging og økt offentlig produksjon, samt økt aktivitet i noen konkurranseutsatte næringer, bidrar også til dette. Som årsgjennomsnitt regner vi med at BNP Fastlands-Norge vil øke med 0,9 prosent i år, mot 1 prosent i 2015, mens arbeidsledigheten blir 4,7 prosent.

Vi regner med at oljeprisen vil øke ytterligere framover og vi legger til grunn at investeringene i petroleumsnæringen vil stabilisere seg i løpet av 2017 og etter hvert gå litt opp. Fra tidlig i 2017 regner vi med at veksten i BNP Fastlands-Norge kommer over trendvekst. Økt internasjonal vekst vil sammen med tidsforsinkete virkninger av den bedrede konkurranseevnen ventelig trekke eksporten opp. Husholdningenes forbruk vil ta seg opp når også inntektene får et løft i 2017.

Vi legger til grunn at finanspolitikken blir klart mindre ekspansiv i 2017 enn i 2016. Økningen i offentlig konsum og investeringer, når en ser bort fra økte kjøp av kampfly, vil fra neste år bli mer på linje med trendveksten i økonomien, men med noe høyere vekst i realstønadene til husholdningene og lettelser i bedriftsbeskatningen som kan stimulere næringsinvesteringer på fastlandet. Dette vil gjøre at veksten i BNP Fastlands-Norge blir høy nok til at vi får en konjunkturoppgang fra tidlig i 2017. Mye ledig kapasitet innenfor blant annet næringsbygg vil imidlertid legge en demper på investeringene, og bidra til at konjunkturoppgangen blir meget moderat.

Den underliggende prisstigningen målt med KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) har gått markert opp de fire siste årene som følge av krone-svekkelsen. 12-månedersveksten i KPI-JAE har steget fra 0,9 prosent i 2012 til 3,3 prosent i mars og april i år. Den senere tids kronestyrking ventes å fortsette, om enn i et lavere tempo enn det vi har sett de siste månedene. Dette vil bidra til at prisveksten kommer ned. Elektrisitetsprisene har imidlertid tatt seg opp en stund og økte elektrisitetspriser vil bidra til at veksten i KPI, som årsgjennomsnitt i 2016, kan bli 2,9 prosent og noe høyere enn for KPI-JAE med 2,6 prosent.

Store deler av vårens lønnsoppgjør er nå ferdig. I Industrien er rammen anslått til 2,4 prosent, og dette ser ut til å bli normgivende for de andre oppgjørene. Vi regner med at strukturelle endringer vil føre til at veksten i gjennomsnittlig årslønn blir 0,2 prosentpoeng høyere. Reallønnsveksten kan dermed bli negativ i 2016. Inflasjonen ventes å komme klart ned fra og med neste år, og når konjunktorene bedres vil det få real-lønnsveksten gradvis opp og nå 1,5 prosent i 2019.

2.1. Ekspansiv finanspolitikk i 2016

Konsumet i offentlig forvaltning økte ifølge nasjonalregnskapet med 1,8 prosent i 2015. Veksten var ganske stabil gjennom året etter en svak utvikling rundt årsskiftet 2014/2015, og den tok seg opp i 1. kvartal 2016. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte med vel 3 prosent i 2015. Det er en halvering av veksten sammenliknet med året før. Stønader til husholdningene økte med 7 prosent i 2015. Nærmere tre prosentpoeng av økningen kan knyttes til endringer i reglene for uførepensjon, og motsvares av økte skatter for uførepensjonister. Med en konsumprisvekst på vel 2 prosent i 2015 innebar dette at realveksten i stønadene justert for omleggingen av uførepensjonene, var om lag 2 prosent. Den samlede realveksten i offentlig konsum, bruttoinvesteringer og stønader fra 2014 til 2015 ble dermed også om lag 2 prosent. Reduserte skattesatser førte til at finanspolitikken samlet sett virket noe mer ekspansiv enn hva de omtalte utgiftene alene tilsier. Veksten i konsumet i kommunal forvaltning var lavere enn i statsforvaltningen slik at finanspolitikken fra statens side var mer ekspansiv i 2015 enn tallene for offentlig forvaltning samlet gir uttrykk for. Revidert nasjonalbudsjett 2016 (RNB 2016) anslår at

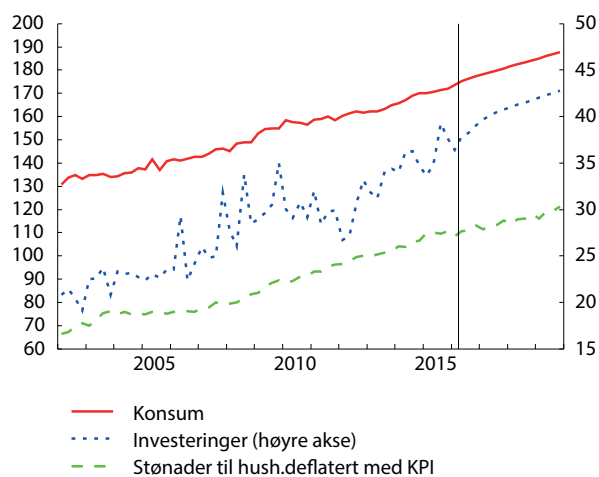
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2015-2019. Regnskap og prognoser⁹. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2015	Prognoser									
		2016			2017			2018		2019	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	2,0	1,3	1,6	1,0	2,2	2,2	1,7	2,5	2,3	2,3	2,4
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	3,0	..	3,0	1,9	..	2,0	1,9	..	2,0	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	-4,2	-1,5	..	-1,8	1,7	..	1,9	3,1	..	3,5	..
Utvinning og rørtransport ¹	-15,0	-16,2	-12,0	-14,0	-4,2	-7,0	-8,0	1,5	-2,0	3,2	3,0
Fastlands-Norge	0,0	3,5	..	..	3,4	..	..	3,1	..	3,2	..
Næringer	-3,0	1,2	..	0,3	1,6	..	4,9	3,8	..	3,3	..
Bolig	1,6	6,1	5,9	4,2	2,5	2,4	3,4	2,9	1,5	3,7	0,8
Offentlig forvaltning	3,0	4,1	..	3,9	6,7	..	6,1	2,4	..	2,5	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	1,5	2,2	2,0	1,9	2,4	2,2	2,4	2,5	2,4	2,4	2,6
Lagerendring ³	0,3	-0,2	..	..	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	3,4	1,4	..	-0,9	1,7	..	1,2	2,2	..	2,1	..
Råolje og naturgass	3,4	1,4	..	-4,0	-1,0	..	-1,4	0,1	..	0,1	..
Tradisjonelle varer ⁴	4,8	0,4	2,3	3,1	4,4	3,7	4,2	4,3	4,2	3,4	3,6
Import	1,1	1,1	1,1	0,8	2,7	2,7	3,0	3,4	2,8	3,7	4,2
Tradisjonelle varer	1,9	0,3	..	1,5	2,5	..	3,3	3,8	..	3,6	..
Bruttonasjonalprodukt	1,6	0,9	-0,1	0,1	1,6	1,2	1,1	2,0	1,6	1,9	1,9
Fastlands-Norge	1,0	0,9	0,8	1,0	2,1	1,8	1,7	2,4	2,3	2,3	2,5
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	0,5	0,3	0,1	0,2	1,1	0,5	0,7	1,2	1,0	1,1	1,1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,4	4,7	4,6	4,7	4,5	4,4	4,6	4,4	4,1	4,3	3,9
Priser og lønninger											
Årslønn	2,8	2,6	2,6	2,4	2,7	2,8	2,8	3,0	3,3	3,4	3,7
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	2,9	3,1	2,8	2,2	2,3	2,1	2,1	2,1	2,1	1,7
KPI-JAE ⁵	2,7	2,4	3,0	2,8	2,0	2,5	2,2	1,9	2,1	1,9	1,7
Eksportpris tradisjonelle varer	3,4	2,8	..	..	4,2	..	..	2,9	..	2,6	..
Importpris tradisjonelle varer	5,4	0,9	..	..	1,7	..	..	1,5	..	1,3	..
Boligpris	6,1	4,4	..	..	5,9	..	..	5,8	..	4,7	..
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	272,7	219,1	..	..	252,3	..	..	268,7	..	308,1	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	8,7	7,0	..	..	7,6	..	..	7,7	..	8,4	..
				..		..	..		..		..
MEMO:											
Husholdningenes sparerate (nivå)	9,1	8,9	..	..	9,2	..	..	8,9	..	8,7	..
Pengemarkedsrente (nivå)	1,3	0,9	0,8	0,9	0,8	0,5	0,8	0,8	0,6	1,1	0,8
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	3,2	2,6	..	..	2,5	..	..	2,5	..	2,7	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	430	366	..	346	411	..	396	439	..	466	..
Eksportmarksindikator	4,7	3,4	..	..	4,6	..	..	5,1	..	5,2	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	10,4	2,4	4,7	2,4	-1,6	-0,4	-0,1	-1,1	-1,6	-1,1	-1,9

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetrafikk og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.2 (2015-2016), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 1/2016 (NB).

Figur 2.2. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2013-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge økte med et halvt prosentpoeng fra 2014 til 2015.

Våre anslag for finanspolitikken for 2016 er basert på RNB 2016. Som følge av økte utgifter for å ta i mot tilstrømmingen av asylsøkere til Norge, foreslo regjeringen i november å øke bruttobevilgningene med 9,5 milliarder kroner i 2016, i all hovedsak til konsumformål. Noe av utgiftsøkningen dekkes imidlertid inn ved utgiftsreduksjoner som omfatter både konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning på vel 2 milliarder kroner. I RNB 2016 foreslår regjeringen ytterligere tiltak mot den høye og økende ledigheten på Sør- og Vestlandet, og diskusjonen i Stortinget har resultert i at denne tiltakspakken ble økt, men innenfor en balansert budsjettamme. Finansdepartementet anslår nå veksten i konsumet i offentlig forvaltning til 3 prosent i 2016. Reduksjonen i direkte skatter var i Nasjonalbudsjett 2016 anslått til om lag 8 milliarder kroner, men noe ble gjennom behandlingen i Stortinget delvis dekket inn gjennom økte indirekte skatter på elektrisitet og flyreiser mv. som til sammen skulle utgjøre 2 milliarder kroner (påløpt). Innføringen av flypassasjeravgiften ble utsatt i to måneder til 1. juni 2016 slik at inndekningen blir litt mindre. Samlet skattelette i 2016 blir da vel 6 milliarder kroner hvorav om lag 5 milliarder kroner tilfaller bedriftene som følge av reduksjonen i skattesatsen for alminnelig inntekt fra 27 til 25 prosent.

Vi legger til grunn en vekst i offentlige bruttoinvesteringer på 4 prosent i 2016 som er i tråd med RNB 2016. Også i år vil forsvarset importere to kampfly slik at økningen i de samlede investeringene er til sivile formål. Vi antar en realvekst i stønader til husholdninger på om lag 2,5 prosent i 2016. Realveksten i offentlig konsum, investeringer og stønader samlet kan anslås til 2,7 prosent i år. Sammen med lavere skatter blir da finanspolitikken mer ekspansiv i 2016 enn i 2015 og

SOBU (som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge) vil øke med 1,1 prosentpoeng ifølge RNB 2016.

For 2017-2019 foreligger det ingen vedtatt finanspolitikk. Det er grunn til å regne med at høye kostnader knyttet til asylsøkere vil påløpe både i 2017 og 2018. Selv om antallet asylsøkere skulle falle klart fra nivået i 2015, vil utgiftene knyttet til å bosette disse være store også i 2017, se omtale i Boks 2.5 i Økonomiske analyser 1/2016. Oppholdsutgiftene vil kunne øke de offentlige stønadene i 2017.

Vi har lagt til grunn at veksten i kjøp av varer til konsumformål i offentlig forvaltning blir om lag 2 prosent årlig i perioden 2017 til 2019. Når det gjelder bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning er 2017 første året med kjøp av seks nye kampfly og økningen i investeringene reflekterer disse. Det er også lagt til grunn en videre økning i investeringer i sivil infrastruktur. Det gjør at realkapitalen i offentlig forvaltning fortsatt øker klart. Det fører til at konsumet i offentlig forvaltning øker som følge av de økte kapitaltjenestene fra offentlig infrastruktur som definisjonsmessig inngår i konsumet i offentlig forvaltning.

De fleste partiene på Stortinget er blitt enige om et skattekompromiss basert på Scheel-utvalgets utredning som innebærer at skattesatsen på alminnelig inntekt reduseres fra dagens 25 prosent til 23 prosent. Vi legger som tidligere til grunn at dette vil skje i 2017. Vi antar at reduksjonen vil bli kombinert med en oppjustering av skattesatser for forskuddspliktige, slik at bare fastlandsbedriftene blir berørt av endringen. Provenytapet av dette kan anslås til nærmere 6 milliarder kroner i 2017. I budsjettavtalen for 2016 ble det lagt opp til økte miljøavgifter framover. Vi har derfor valgt å øke drivstoffavgiftene i 2017 slik at provenyeffekten årlig er 3 milliarder kroner. Tilsvarende økninger skjer også i 2018 og 2019. Dette bidrar med om lag 0,2 prosentpoeng til KPI veksten hvert år. Denne avgiftsøkningen gir rom for en personskattelette eller avgiftsreduksjoner på om lag 3 milliarder kroner i 2017 som gjør at samlet skattelette blir om lag 6 milliarder kroner i 2017.

Vi har lagt til grunn at realveksten i pensjonsstønadene til husholdningene blir om lag 2 prosent årlig i perioden fra 2017 til 2019. Andre stønader vokser reelt sett noe mindre bortsett fra i 2017 hvor stønader knyttet til asylanter trekker veksten opp. Samlet realstønavvekst antas å bli om lag 1,5 prosent årlig, men litt høyere i 2017. Vi har ikke lagt til grunn endringer i satsene for direkte skatter i 2018 og 2019 utover en inflasjonsjustering. Den antatte økningen i miljøskattene gjør at anslagene våre fører til en liten økning i samlede skatter i 2018 og 2019. Sammen med en videreføring av vekstanslagene på utgiftssiden innebærer anslagene våre en om lag konjunkturnøytral finanspolitikk i 2018 og 2019.

Statens pensjonsfond utland (SPU) var nærmere 7 500 milliarder kroner ved inngangen til 2016. Ifølge RNB

2016 vil fondet kunne bli redusert i løpet av 2016 både som følge av endringer i valutakurser og at statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten ligger an til å bli lavere enn det oljekorrigerte underskuddet på statsbudsjettet i 2016. Antakelig vil ikke SPU nå sitt 2016-nivå igjen før i 2018. Med våre anslag vil SOBU komme litt over 3 prosent av fondets verdi i 2017. Vår prognosebane viser at norsk økonomi kommer inn i en moderat oppgang fra 2017 til 2019. Med de forutsetninger for finanspolitikken som vi har lagt til grunn anslår vi at SOBU blir liggende i overkant av 3 prosent av SPU i begge årene.

2.2. Nytt rentekutt til høsten

I mars i år ble styringsrenta satt ned med 0,25 prosentpoeng. Etter det siste rentekuttet er styringsrenta 0,5 prosent. Tremåneders pengemarkedsrente har ikke falt like mye som styringsrenta. I månedene forut for siste rentekutt var denne pengemarkedsrenta i området 1,1-1,2 prosent, mens den etter rentekuttet er kommet ned i 1,0 prosent.

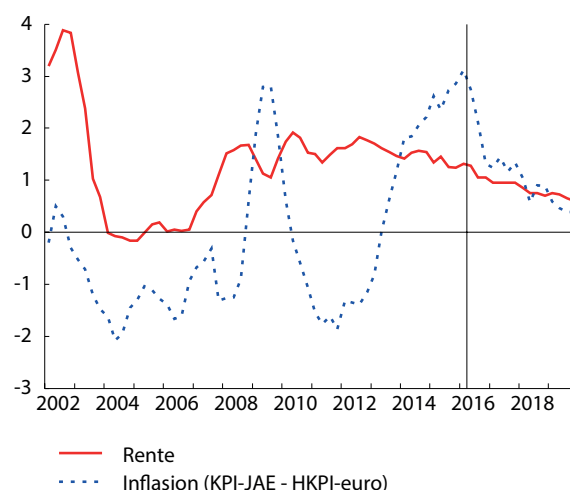
Etter at krona har svekket seg de siste tre årene, har den styrket seg siden januar i år. Mens en euro og en dollar kostet om lag henholdsvis 9,60 og 8,80 kroner som månedsgjennomsnitt i januar i år, er disse kursene i mai henholdsvis 9,30 og 8,20. Målt med den importveide kronekursen har krona styrket seg med nær 4 prosent i denne perioden. Krona er likevel svak og i slutten av mai om lag 2 prosent svakere enn årsgjennomsnittet for 2015 målt med den importveide kronekursen.

Det siste kuttet i styringsrenta har naturlig nok foreløpig ikke gitt seg utslag i lavere observerte innskudds- og utlånsrenter. Gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig var ved utgangen av 1. kvartal i år på 2,7 prosent, det samme som ved utgangen av 4. kvartal i fjor. Innskuddsrenta var 0,9 prosent ved utgangen av 1. kvartal, også det uendret fra kvartalet før. Den månedlige rentestatistikken, som er en utvalgsundersøkelse i motsetning til fulltellingen i kvartalsstatistikken, viser en svak rentenedgang på nye rammelån gjennom 1. kvartal på i underkant av 0,1 prosentpoeng. Siden kuttet i styringsrenta skjedde sent i mars vil det nok først slå ut i inn- og utlånsrenter i 2. kvartal.

For å stimulere veksten i norsk økonomi venter vi at Norges Bank vil komme med ytterligere ett kutt i styringsrenta. Rentekuttet antas å komme til høsten i år. Vi legger til grunn at påslaget mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta holder seg på et halvt prosentpoeng framover. Pengemarkedsrenta kan i så fall komme ned i 0,75 prosent ved utgangen av året og bli liggende på dette nivået i et par år. Til tross for svekket krone de siste årene som fortsatt gir importert prisvekst, er det liten fare for høy inflasjon framover – selv med dette lavere nivået på pengemarkedsrenta.

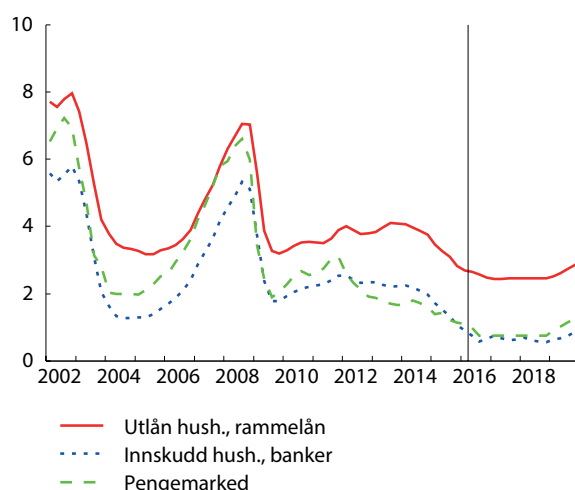
Etter hvert som den moderate konjunkturoppgangen har vart en stund og økonomien kommer over i en mer markert oppgang, vil styringsrenta bli satt noe opp fra

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

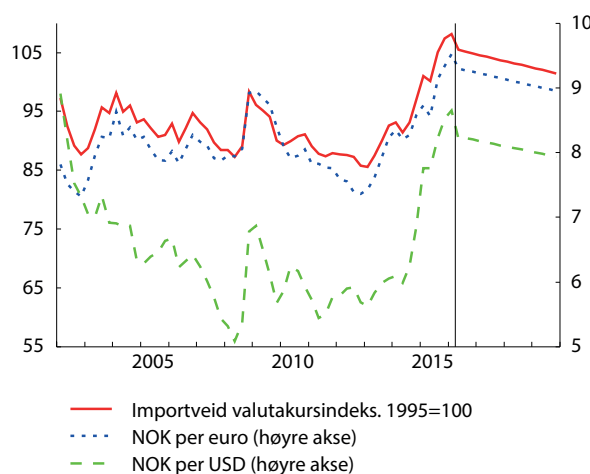
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbvrå.

Figur 2.4. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbvrå.

Figur 2.5. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Boks 2.1. **Virkninger av rentefallet på norsk økonomi 2012-2016**

Norges Bank har siden inngangen av desember 2011 senket styringsrenta med til sammen 1,75 prosentpoeng, til dagens 0,50 prosent. I tillegg venter vi et ytterligere rentekutt i høst. I denne boksen analyserer vi effektene av denne gradvise rentenedgangen på norsk økonomi ved hjelp av KVARTS-modellen.¹ Vi gjør dette ved å sammenholde den faktiske utviklingen, forlenget med våre prognoser for resten av 2016, med en kontrafaktisk utvikling hvor pengemarkedsrenta holdes på nivået fra 4. kvartal 2011. For å rendyrke effektene av norsk pengepolitikk forutsetter vi at alle andre politikkvariabler og den internasjonale økonomiske utviklingen inkludert rentene er upåvirket.

Et lavere rentenivå slår inn i norsk økonomi via blant annet valutamarkedet. Beregningene indikerer at kronekursen ville ha vært vesentlig sterkere uten rentenedgangen. Ifølge beregningene senket rentenedgangen etter 2011 verdien av kroner med 3,5 prosent som årsgjennomsnitt i 2012, og over 6 prosent i 2013 og 2014, snaue 8 prosent i 2015 og nesten 10 prosent i 2016. Den faktiske kronesvekkelsen i perioden 2012-2015 på rundt 18 prosent, målt ved den importveide kronekursen, ville altså ha vært nesten halvert uten Norges Banks rentekutt. Merk likevel at krona faller i verdi også i vårt kontrafaktiske scenario, noe som i stor grad skyldes nedgangen i oljeprisen. Tabellen under viser effekten av rentenedgangen på andre sentrale størrelser i norsk økonomi. En stor del av disse kan forklares gjennom svekkelsen av kronekursen, i særlig grad effektene på eksport, industriproduksjon og pris- og lønnsvekst (se boks 2.1 i Økonomiske Analyser 3/2015 for mer om kronekursens innvirkning på norsk økonomi).

Det reduserte rentenivået påvirker imidlertid økonomien også mer direkte gjennom økt konsum- og investeringsetterspørsel. Beregningene viser at husholdningenes konsum ville ha vært over 3 prosent lavere i 2016 uten rentenedgangen, mens investeringene i Fastlands-Norge ville ha vært nesten 8 prosent lavere i samme år. Svekkelsen av krona innebærer en betydelig konkurranseevneforbedring. Det bidrar til økt bruttoprodukt i industrien og økt eksport av tradisjonelle varer. Effektene kommer relativt raskt, og øker gjennom hele beregningsperioden. BNP Fastlands-Norge ble 0,3 prosent større i 2012 som følge av renteendringene, og virkningene øker gradvis til 2,7 prosent i 2016. Denne etterspørselsøkningen slår ut i både økt norsk produksjon og økt import. Effekten på importen av etterspørselsøkningen er altså sterkere enn effekten av en bedring i den kostnadsmessige konkurranseevnen, som trekker importen i motsatt retning.

Arbeidsmarkedet påvirkes også i betydelig grad. Økt aktivitet bidrar isolert sett til høyere sysselsetting og lavere arbeidsledighet. Beregningene viser at arbeidsledigheten

i 2016 ble redusert med 0,8 prosentpoeng av rentenedgangen. Prisenivået i Norge har også kommet klart opp på grunn av høyere importpriser. I 2016 er konsumprisene om lag 2,4 prosent høyere som følge av rentekuttene etter at inflasjonen øker i hele beregningsperioden sammenliknet med det kontrafaktiske scenarioet. Lavere arbeidsledighet øker de nominelle lønningene, men effekten av renteendringene på prisene er sterkere. Reallønnsnivået er således i hele beregningsperioden trukket litt ned av rentereduksjonen. Husholdningenes realdisponible inntekt øker likevel markert som en følge av lavere renteutgifter og økt sysselsetting. Dette, sammen med den direkte effekten av lavere renter, bidrar til å løfte boligprisene. I det kontrafaktiske scenarioet, hvor rentene holdes uendret og vi dermed ikke får denne effekten, flater boligprisene mer eller mindre ut fra 2013. Rentefallet har bidratt til å øke boligprisenivået med så mye som 16 prosent mot slutten av beregningsperioden.

Samlet viser beregningene at pengepolitikken de senere år har hatt betydelige effekter på norsk økonomi. Uten Norges Banks rentekutt ville økonomien ha vært i en dypere lavkonjunktur, med markant høyere arbeidsledighet og lavere prisvekst.

¹ Se boks 1 i Eika, T. og R. Hammersland: «Hvordan stimulere arbeidsmarkedet på kort sikt? Kortsiktige virkninger av tre finanspolitiske motkonjunkturtiltak» i dette nummeret av Økonomiske analyser for en kort beskrivelse av modellen.

Virkninger på norsk økonomi av rentefallet etter 4. kvartal 2011. Avvik i prosent fra den kontrafaktiske banen der annet ikke framgår

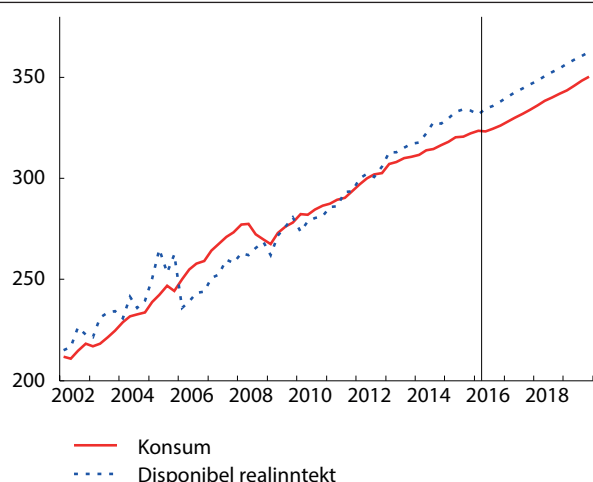
	2012	2013	2014	2015	2016
Konsum i husholdningene	0,1	0,9	1,9	2,5	3,2
Investeringer Fastlands-Norge	0,5	2,3	3,5	5,3	7,6
Eksport av tradisjonelle varer	1,1	2,0	2,4	2,8	3,1
Import	0,1	0,8	1,5	2,1	2,8
BNP Fastlands-Norge	0,3	1,0	1,5	2,0	2,7
Industri	1,0	2,2	2,5	3,2	3,7
Sysselsetting	0,2	0,6	0,8	1,1	1,6
Ledighetsrate, pst.poeng	-0,1	-0,3	-0,4	-0,6	-0,8
Lønn	0,3	0,8	1,2	1,7	2,3
KPI	0,4	1,1	1,4	1,8	2,3
KPI, 12-mnd. vekst, pst.poeng	0,4	0,7	0,3	0,4	0,5
Boligpriser	0,3	2,4	6,5	11,2	16,1
Husholdningenes disponible realinntekt	0,2	0,8	1,2	1,5	2,0
Importveid kronekurs ¹	3,5	6,5	6,5	7,9	9,7
Memo:					
Rente, pst.poeng	-0,9	-1,3	-1,4	-1,8	-2,2

¹ Positivt fortegn innebærer depresiering.

starten av 2019. Vi venter derfor at pengemarkedsrenta kommer opp i 1,25 prosent i slutten av 2019. Gjennomsnittlig rammelånsrente kan med denne utviklingen i pengemarkedsrenta komme ned i underkant av 2,5 prosent i 2017 og 2018 før den stiger til nærmere 3,0 prosent ved utgangen av 2019.

Vi ser for oss en viss styrking av krona framover. Som årsgjennomsnitt svekkes krona likevel i 2016 med 2,4 prosent målt med den importveide kronekursen. For 2017 blir kronestyrkingen om lag 1,5 prosent og om lag 1 prosent i både 2018 og 2019. Eurokursen ender da på rundt 9,00 kroner i 2019. Styrkingen kan delvis betraktes som en reversering av de siste års

Figur 2.6. **Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kronevekkelse. Økt oljepris, sammen med høyere rente i Norge enn i eurosone, ventes også å bidra til styrkingen. Høyere inflasjon i Norge trekker imidlertid i motsatt retning, men denne forskjellen blir klart mindre etter 2016.

2.3. Fortsatt moderat konsumvekst

Den moderate veksten i konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner gjennom fjoråret fortsatte inn i 2016. Ifølge kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) vokste konsumet med kun 0,3 prosent i 1. kvartal. Varekonsumet var om lag uendret, som i 4. kvartal i fjor, med svak utvikling i blant annet klær og sko, møbler og hvitevarer samt kjøp av transportmidler. Også matvarer og alkoholfrie drikkevarer viste nokså svak vekst. Sesongjusterte tall viser at varekonsumet også var på samme nivå i april som i mars med fortsatt svak utvikling i blant annet kjøp av mat, drikkevarer og tobakk, samt transportmidler. Tjenestekonsumet økte derimot med 0,7 prosent i 1. kvartal, eller i underkant av 3 prosent, regnet som årlig rate. Denne veksten er om lag som i de foregående fire kvartalene og det var sterke vekstbidrag fra hotell- og restauranttjenester.

Utviklingen i konsumet bestemmes i stor grad av forløpet i husholdningenes inntekter, formue og rentene som de står overfor. Disponibel realinntekt økte med 2,7 prosent i 2015, om lag som året før. Lønnsinntektene er den viktigste inntektskilden for husholdningene. Selv om årslønnsveksten var lavere enn på lenge og sysselsettingsveksten var liten, bidro likevel lønnsinntektene sammen med offentlige stønader mest til inntektsveksten i fjor. Netto renteinntekter ga også, som følge av lavere renter, et klart vekstbidrag til inntektsutviklingen. Ifølge kvartalsvis institusjonelt sektorregnskap falt disponibel realinntekt sesongjustert med 0,5 prosent i 1. kvartal i år, etter sterk vekst i kvartalet før og et klart fall gjennom sommerhalvåret i fjor. Bak utviklingen i 1. kvartal i år ligger fortsatt svak vekst i lønnsinntektene, nær nullvekst i offentlige stønader og sterk vekst i deflatoren for privat konsum.

Vi venter at lønnsinntektene vil utvikle seg svakt også framover på grunn av lav lønnsvekst. En nokså beskjeden sysselsettingsvekst, særlig i 2016, vil også bidra til å dempe inntektsutviklingen. Skattelette bidrar noe til å øke disponibel realinntekt i år. Offentlige stønader vil fortsette å gi klare vekstbidrag til disponibel realinntekt gjennom hele prognoseperioden. Netto renteinntekter vil også gi et bidrag til inntektsveksten i år og neste år som følge av et videre fall i utlånsrentene. Høyere inflasjon i år vil imidlertid dempe realinntektsveksten, mens lavere inflasjon i de påfølgende tre årene vil bidra til høyere realinntektsvekst. Vi venter nå en beskjeden vekst i disponibel realinntekt på vel 1 prosent i år, og 2,5 prosent eller litt lavere i årene 2017, 2018 og 2019. Positiv utvikling i realboligprisene vil på sin side kunne gi noen positive vekstimpulser til konsumet framover gjennom at formuen øker. Alt i alt venter vi en konsumvekst gjennom prognoseperioden som er langt svakere enn i konjunkturoppgangen før finanskrisen i 2008 da konsumet vokste med nær 5,5 prosent årlig på det meste.

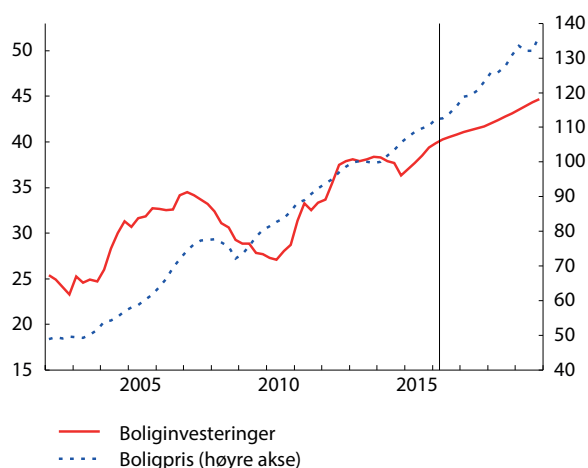
Husholdningenes sparing – i form av finansinvesteringer og boliginvesteringer – regnet som andel av disponibel inntekt, har økt fra et nivå på vel 3,5 prosent i 2008 til vel 9 prosent i 2015. Spareraten sesongjustert har i de siste to kvartalene falt til et nivå på nær 8 prosent. Vi legger til grunn at spereraten som årsgjennomsnitt vil ligge på et nivå rundt 8-9 prosent i prognoseperioden.

2.4. Kort pause i boligprisveksten

Mens sesongjusterte kvartalstall for 2015 viste en klar tendens til avtakende boligprisvekst gjennom året, steg boligprisveksten markert i 1. kvartal 2016 – til 1,7 prosent regnet fra kvartalet før – ifølge SSBs boligprisindeks. Dette understøttes av den månedlige boligprisstatistikken fra Norsk Eiendom, som viser en enda sterkere boligprisvekst hittil i 2016. Uendrete boligpriser fra april og ut året vil gi en boligprisvekst som årsgjennomsnitt på 5,8 prosent i 2016, ifølge Norsk Eiendom. Det er nær tre prosentpoeng høyere enn beregnet ut fra SSBs boligprisstatistikk basert på tallet for 1. kvartal. Bak tallene for landet som helhet har det i lang tid skjult seg store regionale forskjeller i boligprisutviklingen med sterk prisvekst i Oslo og prisfall i Stavanger.

På lang sikt påvirkes boligprisene positivt av en økning i husholdningenes disponible realinntekter og av lavere renter, mens de dempes av økt tilbud av nye boliger. I våre beregninger tar vi dessuten hensyn til at husholdningenes låneopptak og boligprisene påvirker hverandre gjensidig.

Etter fall i utlånsrentene gjennom 2015 og en ytterligere rentenedsettelse i mars står husholdningene overfor klart lavere renter. Dette stimulerer låneopptaket. Husholdningenes bruttogjeld vokser, men gjeldsveksten regnet fra samme kvartal et år før falt fra om lag 6,5 prosent de tre første kvartalene i 2015 til om lag 6 prosent i 4. kvartal 2015 og 1. kvartal 2016.

Figur 2.7. **Boligmarkedet. Sesongjustert. Venstre akse mrd. 2013-kr, kvartal, høyre akse indeks, 2013=100**

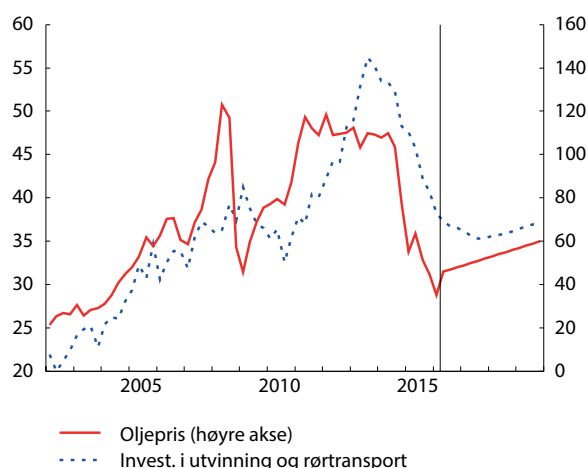
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi. Forventningsindikatoren fra TNS Gallup og Finans Norge har falt i seks kvartaler på rad fra 3. kvartal 2014 til 1. kvartal i år. Den ujusterte indeksen for 2. kvartal viser imidlertid en svak bedring fra 1. kvartal, og det er særlig husholdningenes forventninger til landets økonomi ett år fram i tid som viser litt mindre pessimisme.

Vi har lagt til grunn at husholdningene fortsatt vil vurdere de økonomiske utsiktene som svake gjennom hele 2016, og at forventningsindikatoren holder seg nær uendret ut året. Først i 2017 vil den begynne å stige, i takt med at konjunktursituasjonen bedres. Gjeldsveksten vil avta reelt til tross for lavere realrenter og vi anslår nominell vekst til vel 5,5 prosent i 2016. Deretter vil den nominelle gjeldsveksten stige og er anslått til nærmere 6,5 prosent årlig i perioden fra 2017 til 2019. Vi legger til grunn at husholdningenes disponible realinntekter vil vokse lite i 2016, og vi venter at dette vil gi en svak nominell boligprisnedgang i andre halvår i år når vi justerer for normale sesongvariasjoner. Siden boligprisene har steget gjennom 2015 og med økt veksttakt hittil i 2016 gir dette likevel en boligprisvekst på årsbasis i underkant av 4,5 prosent i 2016.

Med klart høyere vekst i husholdningenes disponible realinntekter og vedvarende lave realrenter, venter vi at boligprisveksten blir opp mot 6 prosent i 2017 og 2018, men at den avtar til litt over 4,5 prosent når rentene øker i 2019. Når vi korrigerer for prisstigningen, svarer dette til 1,5 prosent oppgang i realprisen for boliger i 2016 og en gjennomsnittlig årlig realprisoppgang på litt over 3 prosent i resten av prognoseperioden.

Boliginvesteringene steg ifølge KNR med 1,6 prosent i 2015 etter et fall gjennom 2014. I 1. kvartal 2016 steg boliginvesteringene med 1,3 prosent. SSBs byggearealstatistikk viser imidlertid en tendens til litt lavere vekst i 1. kvartal 2016 etter en klar økning i

Figur 2.8. **Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

igangsettingstillatelser for boligareal gjennom 2015. Foreløpige tall for april peker imidlertid på ny mot en økt vekst i igangsettingen. Vi anslår at volumveksten i 2016 blir på om lag 6 prosent og dette vil gi et rekordhøyt nivå for boliginvesteringene. Avmatningen i boligprisene i andre halvår 2016 avløses av ny boligprisvekst i årene deretter. Vi venter en vekst i boliginvesteringene på 2,5 prosent i 2017, i underkant av 3 prosent i 2018 og over 3,5 prosent i 2019.

2.5. Fortsatt svak utvikling i petroleumsinvesteringene

I 1. kvartal 2016 falt investeringene med hele 6 prosent, etter to og et halvt år med sammenhengende kraftig fall. Nedgangen fra toppen i 3. kvartal 2013 er på 32 prosent. Fallet i 1. kvartal var særlig sterkt innen oljeboring, oljeleting og rørledninger, som gikk ned med hele 9 prosent fra kvartalet før. Investeringer i plattformer og borerigger økte med 1 prosent, noe som innebærer at disse investeringene har holdt samme nivå det siste halvåret.

Den svake utviklingen er kjennetegnet av at flere felt har blitt utsatt i påvente av oljeprisoppgang og at arbeidet for å redusere kostnadene ved utbyggingen skal gi resultater. Lavere lønnsomhetsforventninger har trukket ned leteinvesteringene og boringen har falt i takt med lavere plattforminvesteringer. Investeringene på Johan Sverdrup er i midlertid i gang og det ventes igangsetting av flere mindre felt i løpet av 2016. Dette bidrar til å dempe fallet innværende år. Vi venter en svakere utvikling i leteinvesteringene enn det som følger av oljeinvesteringstelingen. Det innebærer at vi legger til grunn lavere investeringer i 2016 enn det tellingen antyder. Vi ser for oss at nedgangen flater ut i siste halvår i år, slik at den samlede nedgangen i investeringene blir om lag 40 prosent lavere enn i 3. kvartal 2013.

Olje- og gassprisene har falt klart gjennom de siste to årene fram til i januar i år. Fallet i oljeprisen har vært

betydelig, om enn mindre regnet i norske kroner på grunn av kronesvekkelsen mot dollar gjennom høsten 2014 og hele 2015. Siden januar har det vært en klar økning i oljeprisen. Vi legger til grunn en beskjeden prisøkning framover, der oljeprisen stiger gradvis mot 60 dollar per fat i 2019. Vi legger videre til grunn at gassprisene fortsetter noe ned de nærmeste kvartalene, før også de gradvis tar seg opp i takt med oljeprisen.

I 2017 vil trolig flere mindre felt bli igangsatt. Samtidig ventes det at den negative trenden i leteinvesteringene stopper opp, og at investeringene tar seg gradvis opp i løpet av året, blant annet som følge av utdelingen av nye leteområder i Barentshavet. Dette vil likevel ikke være tilstrekkelig til å hindre at petroleumsinvesteringene faller noe fra 2016 til 2017.

Flere av de store utbyggingsprosjektene på sokkelen som var ventet å komme i årene 2014–2015 ble utsatt. En kraftig kostnadsvekst – i tillegg til oljeprisnedgangen – var mye av årsaken, og bidro til at de ikke var ansett som lønnsomme på lang sikt. Etter betydelige kostnadsreduksjoner på disse prosjektene kan prisutviklingen vi nå tegner innebære tilstrekkelig lønnsomhet i prosjekter som Snorre 2040 og Johan Castberg. Det er antatt at disse feltene igangsettes rundt årsskiftet 2017/2018 og det bidrar til et lite oppsving i investeringene i 2018 og 2019. Til tross for den svake utviklingen gjennom flere år vil petroleumsinvesteringene utgjøre mellom fire og fem ganger det forventede nivået i industriinvesteringene i perioden fra 2017 til 2019.

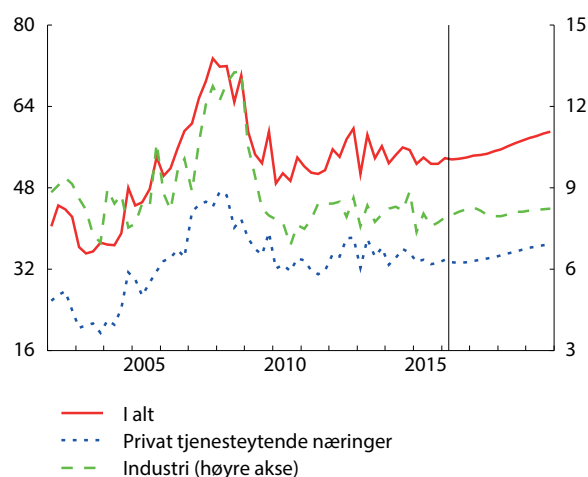
Olje- og gassutvinningen, målt i energiinnhold, økte med 4,5 prosent i 1. kvartal i år sammenliknet med samme kvartal i fjor. Økningen var om lag like sterk for gass som for olje. Det sterke prisfallet i denne perioden bidrar til at verdien til produksjonen likevel faller. Det er antatt om lag uendret volum for utvinningen ut prognoseperioden.

2.6. Svak vekst i næringsinvesteringene

Nedgangen i næringsinvesteringene i Fastlands-Norge dempet seg gjennom 2015, og økte med 2,2 prosent i 1. kvartal. Denne veksten var bredt basert for industri, tjenester og annen vareproduksjon. Innenfor industrien var det imidlertid store forskjeller. Mens investeringene i næringsmiddelindustrien og verfts- og annen transportmiddelindustri vokste klart, var det fall innen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri og innen produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner. Innen tjenestenæringene var det spesielt investeringer i omsetning og drift av fast eiendom som bidro positivt. Disse tallene er i hovedsak basert på byggearealstatistikken og regnes for å være sikrere enn tallene for andre tjenesteinvesteringer. Investeringer innen annen vareproduksjon, som inkluderer kraftforsyning, økte med 2,9 prosent i 1. kvartal.

SSBs siste kartlegging av industribedriftenes anslag på framtidige investeringer indikerer en vekst på om lag 10 prosent i 2016. Dette vil i så fall innebære en meget

Figur 2.9. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kraftig opptrapping av investeringstakten gjennom året. For 2017 er det derimot ventet en nedgang fra det forventede høye nivået i 2016. Vi tror opptrappingen av investeringene vil forskyves noe inn i 2017. Dette innebærer en årlig vekstrate i 2016 på over 6 prosent og at investeringsnivået er nær uendret ut prognoseperioden. Det er spesielt i metallindustrien at det ventes en markert vekst. Innenfor kraftforsyning indikerer anslagene på framtidige investeringer en vekst på om lag 5 prosent i både 2016 og 2017, fra allerede høye nivåer.

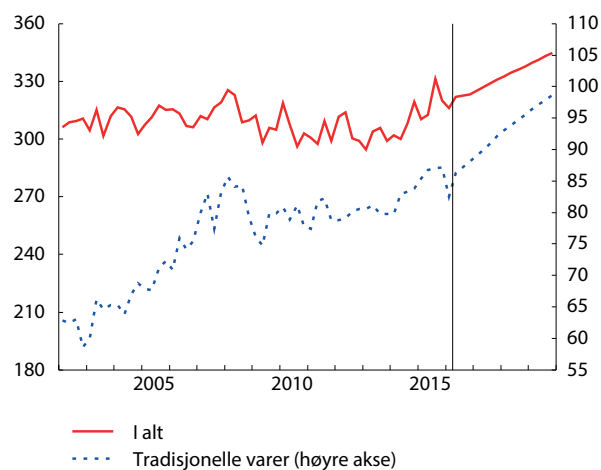
Norges Banks Regionale Nettverk kartlegger den økonomiske utviklingen i Norge gjennom innsamling av informasjon fra bedrifter og virksomheter over hele landet. Rapporteringen fra mars indikerte svakt økende investeringer neste 12 måneder både i varehandel og i annen tjenesteyting.

Bedrede internasjonale konjunkturer, en svak kronekurs, meget lave renter og lettelsener i bedriftsbeskatningen bidrar til at vi framover venter økende investeringer. Økningen ventes særlig i næringer som i mindre grad er tilknyttet petroleumsnæringen. Ledig kapasitet innen en del bransjer legger imidlertid en demper på utviklingen. Vi anslår en årlig vekst i næringsinvesteringene rundt 2 prosent ut prognoseperioden. Med denne utviklingen vil investeringsnivået likevel være om lag 15 prosent lavere i 2019 sammenliknet med investeringstoppen i 2008.

2.7. Svake vekstutsikter for tradisjonell vareeksport i år

Eksporten av tradisjonelle varer vokste med nærmere 5 prosent fra 2014 til 2015. Veksten avtok gjennom fjoråret og i 1. kvartal i år hadde den snudd til en nedgang på over 5 prosent, ifølge sesongjusterte tall fra KNR. Eksporten av verkstedprodukter og oppdrettsfisk falt slik de også gjorde i fjorårets to siste kvartaler. Eksporten av kjemiske produkter økte – for femte kvartal på rad. Eksporten av raffinerte oljeprodukter kan

Figur 2.10. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

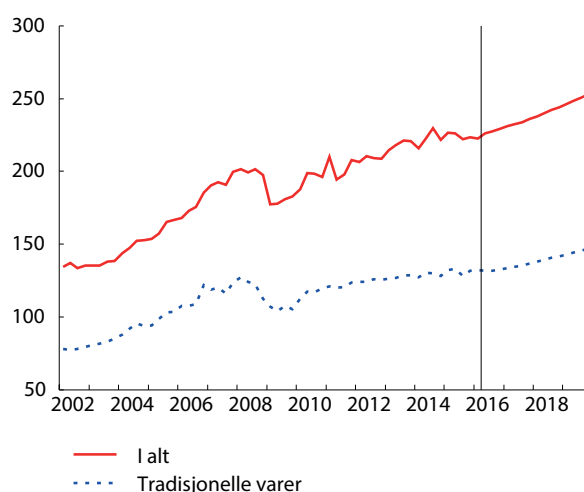
svinge så mye at det påvirker veksten i tradisjonell vareeksport samlet sett i betydelig grad. Utenom raffinerte oljeprodukter vokste eksportvolumet av tradisjonelle varer så vidt i 1. kvartal i år, etter større fall de to siste kvartalene i fjor.

Også olje- og gasseksporten svinger mye fra kvartal til kvartal. I 1. kvartal i år vokste begge litt etter en stor reduksjon i gasseksporten i 4. kvartal i fjor. Også eksporten av tjenester økte noe i årets 1. kvartal etter en større nedgang kvartalet før. Veksten synes å ha vært bredt basert.

Prisoppgangen for både tradisjonell vareeksport og tjenesteeksport flatet ut i 2015. I 1. kvartal i år falt prisene for de fleste tradisjonelle eksportvaregruppene, mens prisene for samlet tjenesteeksport økte litt. Olje og gass, raffinerte petroleumprodukter og noen andre petroleumprodukter opplevde nok en prisnedgang i 1. kvartal, selv om en svak krone har dempet effekten av den internasjonale oljeprisnedgangen.

Kronesvekkelsen har styrket eksportbedriftenes kostnadsmessige konkurranseevne kraftig de siste årene. I år forventes lavere vekst i norske eksportmarkeder å dempe veksten i tradisjonell eksport. Noen eksportnæringer knyttet til oljeutvinning kan også oppleve betydelig lavere etterspørsel fra utlandet. Veksten i tradisjonell eksport anslås å bli markert lavere i 2016 enn i 2015. I årene 2017-2019 ser vi for oss at høyere internasjonal markedsvekst trekker opp eksporten. En antatt gradvis styrking av krona vil svekke konkurranseevnen og isolert sett virke dempende på eksportveksten. Tidsforsinkede effekter av den forutgående bedringen vil trolig være dominerende en stund framover. Veksten i tradisjonell eksport anslås dermed å bli svakere enn den internasjonale markedsveksten de neste årene. Men på grunn av et redusert internasjonalt marked for petroleumrelaterte produkter, leder ikke all forskjell i vekst til tap av markedsandeler for norske eksportbedrifter. Den produksjonsbaserte eksporten

Figur 2.11. Import. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av olje og gass ventes ikke å endre seg mye i løpet av prognoseperioden.

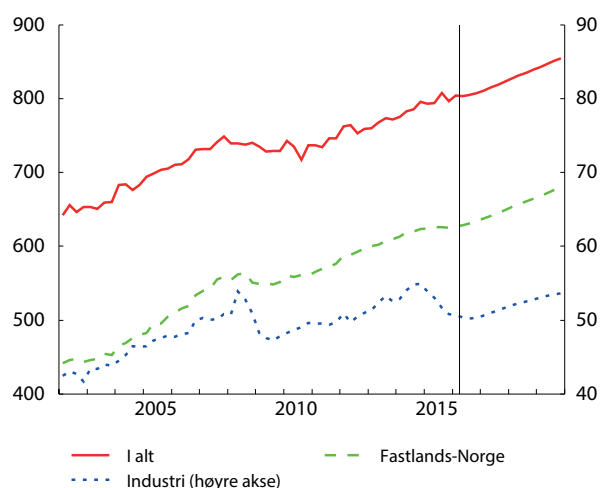
Svekkelsen av den importveide kronekursen har bidratt vesentlig til importprisveksten de siste årene. Prisveksten for tradisjonell import flatet ut gjennom 2015 og prisnivået falt så vidt i 1. kvartal i år. Raffinerte oljeprodukter og metaller bidro mye til nedgangen.

Importen vokste ikke mye i 2014 og 2015, og vi venter heller ingen større vekst i år. Kraftig redusert etterspørsel etter investeringsvarer fra oljevirkomheten – som har høy importandel – bidrar mye til en svært lav vekst i tradisjonell import. I tillegg vil kronesvekkelsen vri noe av innenlandsk etterspørsel fra import til innenlandsk produksjon. Import av kampfly og en stor oljeplattform vil – hvis tidsplanen følges – løfte samlet import. En forventet kronestyrking vil, på grunn av tidsforsinkete effekter, gradvis stimulere importveksten fra 2017.

En mye lavere gjennomsnittlig oljepris i år enn i fjor, som gir et fortsatt bytteforholdstap, kan redusere handelsoverskuddet til under 100 milliarder kroner i år. På den annen side venter vi at stigende oljepris og andre bytteforholdsgevinster kan øke handelsoverskuddet fra og med neste år. Rente- og stønadsbalansen viste store overskudd i 2014 og 2015. Lav vekst i norsk økonomi reduserer utbetalingene til utlandet. Sammen med en svak krone, som øker innbetalinger fra utlandet omregnet i norske kroner, virker dette positivt på balansen målt i kroner. Vi venter derfor et stort overskudd på rente og stønadsbalansen også i år, og deretter noe avtakende overskudd gjennom prognoseperioden. Driftsbalansen overfor utlandet – lik summen av handelsbalansen og rente- og stønadsbalansen – regnet som andel av BNP anslås å stige fra 7 prosent i 2016 til 8 prosent i 2019.

2.8. Mild konjunkturoppgang neste år

Veksten i BNP Fastlands-Norge har vært svak og under det vi anslår som trendvekst (om lag 2 prosent) i snart

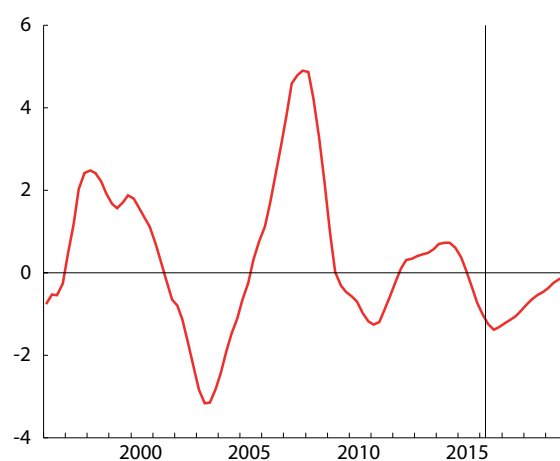
Figur 2.12. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2013-kr, kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

to år. Fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år steg brutto-produktet med 0,3 prosent, etter en liten nedgang gjennom andre halvdel av fjoråret. Det lille oppsvinget i BNP-veksten kan i stor grad forklares av en kraftig økning i kraftproduksjonen – en økning som neppe vil fortsette i tiden framover.

Redusert etterspørsel fra petroleumsnæringen bidrar stadig til å dempe aktiviteten i store deler av norsk økonomi, og produksjonen i de fleste oljerelaterte industrinæringene falt videre i 1. kvartal. For metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner sank for eksempel bruttoproduktet med nesten 4 prosent. For industrien som helhet gikk bruttoproduktet ned med 0,5 prosent, etter en nedgang på over 3 prosent i fjor. Likevel er det visse tegn til bedring. Flere industrinæringene er nå i vekst, godt hjulpet av den kraftige forbedringen i den kostnadmessige konkurranseevnen som følge av en svakere kronekurs og moderat lønnsvekst. Verfts- og transportmiddelindustrien er ett eksempel, og bruttoproduktet i denne næringen steg med 2 prosent i 1. kvartal etter et samlet fall på hele 23 prosent fra 3. kvartal 2014 til 4. kvartal i fjor. Bedringen kan, i tillegg til den nevnte konkurranseevneforbedringen, tilskrives en vridning mot andre markeder enn offshore. Også for råvarebasert industri økte produksjonen i 1. kvartal i år.

Vareproduserende næringer utenom industri og bergverk bidro til å trekke opp veksten i BNP Fastlands-Norge i 1. kvartal. Brutttoproduktet for bygg- og anleggsnæringen steg med 1,1 prosent etter solid vekst gjennom store deler av fjoråret. Næringens samlede bruttoprodukt har nå løftet seg med nesten 4 prosent siden bunnen i 1. kvartal i fjor. Den lave renta stimulerer til økt etterspørsel etter boliger og annen real-kapital, og sammen med høye offentlige investeringer i bygninger og anlegg er dette trolig viktige drivere bak oppgangen. Vareproduksjonen på fastlandet utenom industri domineres ellers av næringer som i stor grad påvirkes av naturgitte forhold. Utviklingen i disse næringene forteller oss derfor ikke så mye om de

Figur 2.13. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

underliggende konjunkturforhold. Jord- og skogbruk steg med 1 prosent i 1. kvartal, mens bruttoproduktet i fiske, fangst og akvakultur holdt seg uendret fra 4. kvartal i fjor. Brutttoproduktet i kraftforsyning steg derimot kraftig. Fra 4. kvartal i fjor til 1. kvartal i år var veksten på hele 11,1 prosent, noe som i seg selv bidro til å løfte veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,2 prosentpoeng. Det kalde været i deler av januar og februar er en viktig årsak til at elektrisitetsforbruket steg betydelig – og det økte forbruket, kombinert med at magasinene ved norske vannkraftverk var rekordfulle ved inngangen til året, muliggjorde et høyt produksjonsnivå. Fyllingsgraden i magasinene har nå kommet ned mot mer normale nivåer og det er derfor liten grunn til å vente like sterk vekst i kraftproduksjonen i tiden framover.

Brutttoproduktet i tjenesteytende næringer utenom offentlig forvaltning falt med nesten 0,4 prosent i 1. kvartal, etter tilnærmet nullvekst gjennom hele fjoråret. Enkelte tjenesteytende næringer er likevel i god vekst. Brutttoproduktet i hotell- og restaurantvirksomhet steg blant annet med rundt 4 prosent i 1. kvartal. Nivået for denne næringen har dermed løftet seg med over 10 prosent siden 4. kvartal 2014, noe som må sees i lys av den svake kronekursen som har bidratt til at flere utenlandske turister kommer hit og at nordmenn i større grad ferierer i Norge. Brutttoproduktet i offentlig forvaltning steg på sin side med 0,8 prosent i 1. kvartal, eller rundt 3 prosent målt som årlig rate. Dette er klart over gjennomsnittsveksten fra i fjor, og også godt over det vi anslår er trendveksten for BNP Fastlands-Norge.

Vi venter at produksjonsutviklingen i norsk økonomi bedrer seg gradvis framover. Petroleumsnæringen vil trolig legge en demper på aktivitetsnivået i år, men de negative impulsene vil gradvis bli mindre og etter hvert snu til å bli positive. Valutakursen påvirker konkurranseevnen og aktiviteten i næringslivet med et tidsetterslep, og selv om vi venter en noe sterkere krone i årene som kommer er effektene av de siste års

Boks 2.2. Sysselsetting knyttet til petroleumsnæringen

I 2013 tilsvarte petroleumsnæringens ressursbruk i form av investeringer, produktinnsats og lønnskostnader 13,3 prosent av BNP Fastlands-Norge. Hungnes m.fl. (2016) bruker en kryssløpsmodell basert på endelige nasjonalregnskapstall for 2013 til å analysere og tallfeste leveransene til petroleumsnæringen fra henholdsvis ulike norske næringer og utlandet.

I 2013 var om lag 40 prosent av investeringene i petroleumsnæringen importert, enten direkte fra utlandet eller som import hos underleverandører. Følgelig fant 60 prosent av verdiskapingen knyttet til leveringen av disse investeringsvarene sted i Norge. Norsk verdiskaping stod for om lag 65 prosent av leveransene av produktinnsats til petroleumsnæringen. Sysselsettingen i næringen selv og i de norske leverandørnæringene er beregnet å ha utgjort 232 100 personer i 2013.

I 2014 og spesielt i 2015 falt investeringene i petroleumsnæringen og medførte at antall sysselsatte knyttet til aktiviteten i næringen ble redusert til 206 200. Nedgangen var på 25 900 sysselsatte og tilsvarte omtrent økningen i antall arbeidsledige i perioden. «Oljebremsen» har ført til at sysselsettingen knyttet til petroleumsnæringen ble redusert fra 8,6 prosent av samlet sysselsetting i 2013 til 7,5 prosent i

2015. Beregningen for 2014 og 2015 er basert på foreløpige tall, og må betraktes som usikre.

Fra 2013 til 2015 ble sysselsettingen i petroleumsnæringen redusert med om lag 2 400 personer. Det utgjør i underkant av 10 prosent av sysselsettingsnedgangen i alle næringer knyttet til petroleumsnæringen.

De fleste næringer leverer direkte eller indirekte til petroleumsnæringen. Målt i antall sysselsatte er næringen annen privat tjenesteyting den viktigste. Denne næringen omfatter blant annet bemanningsbyråer. Her var 89 600 sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen i 2013. To år senere var antallet redusert til 77 800 sysselsatte.

Basert på våre prognoser kan den samlede sysselsettingen knyttet til aktiviteten i petroleumsnæringen som årsgjennomsnitt anslås til rundt 182 500 personer i 2016. Det ligger dermed an til at denne sysselsettingen vil falle med nær 50 000 personer fra 2013 til 2016.

Referanse:

Hungnes, H., D. Kolsrud, J. Nitter-Hauge, J. B. Prestmo og B. Strøm (2016): *Ringvirkninger av petroleumsnæringen i norsk økonomi*. Rapporter 2016/17, Statistisk sentralbyrå.

Størrelsen på sysselsettingen knyttet til petroleumsnæringen på norsk sokkel. Antall personer¹

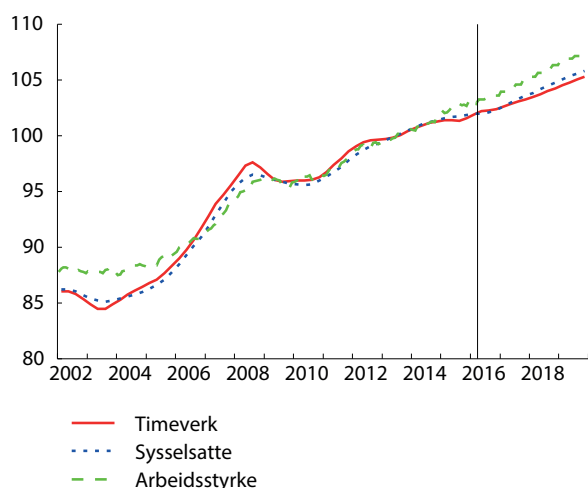
	2013	2014	2015	2016
Primærnæringer inkl. fiskeoppdrett	1 600	1 600	1 500	..
Jordbruk og skogbruk	1 500	1 400	1 300	..
Fiske, fangst og akvakultur	200	200	100	..
Industri	33 700	33 100	29 400	..
Produksjon av konsumentvarer	1 200	1 200	1 100	..
Kraftkrevende industri	600	600	600	..
Produksjon av verkstedprodukter, skip og oljeplattformer	28 700	28 100	24 900	..
Øvrig industri	3 100	3 100	2 800	..
Bygg og anlegg	3 400	3 300	3 000	..
Utvinning av råolje og naturgass og rørtransport	32 400	32 300	30 000	..
Tjenester knyttet til olje- og gassutvinning	20 000	19 700	17 500	..
Utenriks sjøfart	700	700	700	..
Produksjon av elektrisk kraft	900	900	800	..
Tjenester fra fastlandsnæringene ekskl. tjenester i tilknytning til utvinning	128 500	126 300	113 100	..
Bank og forsikring	3 800	3 800	3 700	..
Innenriks samferdsel inkl. lufttransport og supplyvirksomhet	11 000	10 900	10 100	..
Varehandel	22 500	22 200	20 000	..
Boligtjenester	0	0	0	..
Utleie av forretningsbygg, omsetning og drift av fast eiendom	1 700	1 700	1 500	..
Annen privat tjenesteproduksjon	89 600	87 800	77 800	..
Offentlig forvaltning	10 800	10 800	10 300	..
Kommuneforvaltning	4 400	4 400	4 200	..
Sivil statlig forvaltning	6 300	6 200	5 900	..
Forsvar	200	200	200	..
Sum	232 100	228 700	206 200	182 500

¹ 2013-tall er fra Hungnes m.fl. (2016). Tall for 2014 og 2015 er nye beregninger hvor reviderte NR-tall er brukt. Anslag for 2016 er basert på prognosene i denne konjunkturrapporten. Hvordan sysselsettingen fordeler seg på næringene har vi ikke beregnet.

Rettet 2. juni 2016 kl. 14:30

kronesvekkelse ikke fullt uttømt. Ytterligere bedring av pris- og kostnadssituasjonen for den konkurranseutsatte delen av næringslivet vil dermed også kunne bidra positivt framover.

Vi anslår videre at produksjonsnivået i industrien samlet sett vil endre seg lite gjennom store deler av innværende år, men ta seg noe opp mot årsskiftet. En gradvis økning i etterspørselen fra utlandet vil kunne bidra

Figur 2.14. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.**
Sesongjusterte og glattede indekser, 2013=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til dette. Aktiviteten i de andre fastlandsnæringene vil ventelig også ta seg opp i løpet av året, i en viss grad drevet av økte bolig- og næringsinvesteringer. Bygg- og anleggsektoren vil trolig gi betydelige vekstbidrag, i alle fall i innværende år. Bruttonettproduktveksten i offentlig forvaltning blir trolig stabilt høy, men likevel klart under trendveksten for BNP Fastlands-Norge.

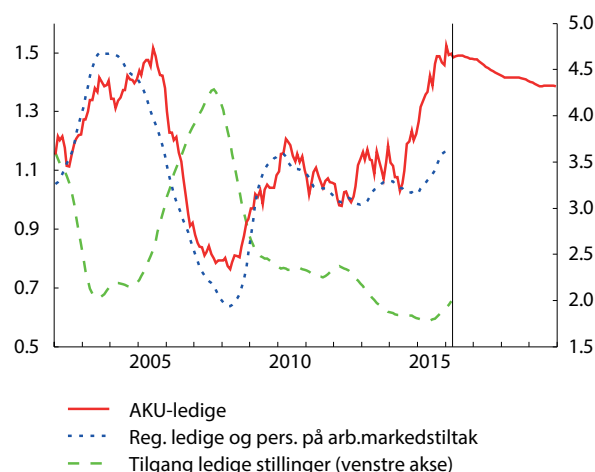
Samlet gir dette en gradvis bedring og en relativt positiv aktivitetsutvikling gjennom neste år og ut prognoseperioden. Vi anslår at veksten i BNP Fastlands-Norge som årsgjennomsnitt blir på 0,9 prosent i år, og over 2 prosent i de tre påfølgende årene. Veksten fra og med 2017 vil i så fall være noe høyere enn anslått trendvekst, og impliserer dermed at vi da kommer inn i en mild konjunkturoppgang.

2.9. Arbeidsledigheten langsomt ned

Sysselsettingen i 1. kvartal i år økte med 0,1 prosent ifølge KNR. Selv om økningen er beskjeden, er dette en bedring sammenliknet med 4. kvartal i fjor som viste en nedgang på 0,1 prosent.

Sysselsettingsutviklingen er fortsatt preget av utviklingen i næringene som er knyttet til petroleumsvirksomheten. Sysselsettingen i utvinning av råolje og naturgass har falt hvert kvartal siden 2. kvartal i 2014. Næringer som primært leverer til petroleumsindustrien, som verfts- og transportmiddelindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, har også hatt en nedgang i sysselsettingen gjennom fjoråret og i 1. kvartal i år.

Det er stor variasjon mellom næringer med hensyn til utviklingen i sysselsettingen i 1. kvartal. Mens særlig petroleumsnæringen og næringer nært knyttet til den har vist en svak sysselsettingsutvikling, har andre næringer trukket opp. Eksempler på det siste er bygge- og anleggsvirksomhet, samt varehandel. Disse to næringene hadde svært ulik sysselsettingsutvikling gjennom fjoråret. I motsetning til bygge- og

Figur 2.15. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.**
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

anleggsvirksomhet falt sysselsettingen i varehandel i hvert kvartal i 2015. I 1. kvartal i år økte sysselsettingen i begge næringene og også mer enn gjennomsnittet. Også offentlig forvaltning hadde høyere sysselsettingsvekst enn gjennomsnittet. Dette gjaldt både stats- og kommuneforvaltning.

Det har over tid vært en tendens til at veksten i arbeidsstyrken har vært lav. Lavere nettoinnvandring bidro til å redusere veksten i arbeidsstyrken i fjor og trolig i 1. kvartal i år. I 2015 gikk nettoinnvandringen av europeiske statsborgere kraftig ned. Svak krone og relativt høy arbeidsledighet gjør at det norske arbeidsmarkedet har blitt relativt mindre attraktivt. Spesielt korttidsinnvandring er sensitiv for utviklingen i det norske arbeidsmarkedet i forhold til utviklingen i andre europeiske land og denne gruppen kan ha bidratt til lavere vekst i arbeidsstyrken.

Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var gjennomsnittlig arbeidsledighet 4,4 prosent i 2015, det høyeste nivået etter finanskrisen. Arbeidsledigheten i 1. kvartal i år økte til 4,7 prosent når det justeres for normale sesongvariasjoner. Denne arbeidsledigheten er høyere enn fjorårets gjennomsnitt, og den innebærer også en liten økning fra de to siste kvartalene i 2015 da arbeidsledigheten var 4,6 prosent.

NAVs statistikk for registrerte helt ledige og summen av disse og personer på tiltak viser imidlertid en klar økning gjennom de siste fire månedene i 2015. Disse gruppens andel av arbeidsstyrken nådde 3,7 prosent på slutten av 2015. Den var uendret fra januar til mars i år, og gikk litt ned til 3,6 prosent i april. Variasjonen mellom fylkene med hensyn til arbeidsledigheten er stor og fylker som er knyttet til petroleumsvirksomheten har høyere arbeidsledighet enn gjennomsnittet.

I tillegg til antall arbeidsledige er også antall permitterte høy i årets fire første måneder. I april var tallet på permitterte nesten 9 200 personer, om lag dobbelt så

mange som i samme måned i fjor. Antall permitterte har vært lavere på slutten av året enn på begynnelsen av året både i 2013 og 2014. Dette mønsteret endret seg i 2015 da antall permitterte økte gjennom andre halvår. Nivået har holdt seg høyt fra januar til april i år.

Det er fortsatt færre utlyste stillinger enn før, men nedgangen er ikke like stor som før. I 1. kvartal 2016 var det 57 500 utlyste stillinger, nesten 2 prosent færre enn samme kvartal året før. Dette gjenspeiler en svak utvikling på etterspørselssiden i arbeidsmarkedet.

Det er nedgang i utlyste stillinger i flere næringer men nedgangen er spesielt stor i bergverksdrift og utvinning. Forretningsmessig tjenesteyting viser også en nedgang. Denne næringen leier ut arbeidskraft til blant annet petroleumsrelaterte næringer og er sterkt påvirket av utviklingen i arbeidsmarkedet. Andre næringer, som for eksempel bygge- og anleggsvirksomheten, faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, hadde en økning i antall ledige stillinger i 1. kvartal i år.

Vi anslår at sysselsettingsveksten vil fortsette å være beskjeden i år, men at den vil øke i årene framover. Det er rimelig å legge til grunn at ikke alle de permitterte fra i fjor og så langt i år vil få tilbake de gamle jobbene sine. På den annen side går reallønnen noe ned og det trekker sysselsettingen opp. Arbeidsledigheten ventes å holde seg høy og vil bli på 4,7 prosent som årsgjennomsnitt i 2016. Deretter regner vi med at ledigheten vil gå gradvis ned og nå 4,3 prosent mot slutten av prognoseperioden. Utviklingen i arbeidsstyrken er følsom overfor endringer i innvandringsstrømmen. I de første årene er det først og fremst innvandringen fra EU som er av betydning. Asylsøkerne som kom til Norge i fjor vil bidra til å øke arbeidsstyrken spesielt mot slutten av prognoseperioden. Fortsatt svak krone, lav lønnsvekst og relativt høy arbeidsledighet vil gjøre det norske arbeidsmarkedet mindre attraktivt for arbeidsinnvandrere og dermed bidra til lavere vekst i arbeidsstyrken.

2.10. Moderate lønnsoppgjør

Årslønnsveksten har de to siste årene vært meget lav. Den nominelle årslønnsveksten falt fra 3,1 prosent i 2014 til 2,8 prosent i fjor, den laveste årslønnsveksten siden 2. verdenskrig. Reallønnsveksten falt fra vel én prosent til i overkant av 0,5 prosent. Nasjonalregnskapstall viser at årslønnsveksten også i industrien ble 2,8 prosent i 2015. Det er svært nær den anslåtte rammen fra tariffoppgjøret i 2015, hvor NHO, i forståelse med LO, anslo en ramme på 2,7 prosent. Utviklingen i andre næringer viser at rammen fra frontfaget i stor grad ble fulgt og at det er små forskjeller i lønnsveksten mellom næringene i 2015.

Høyere arbeidsledighet, spesielt innen yrker relatert til petroleumsnæringen, har vært med på å trekke ned veksten i gjennomsnittlig lønn for hele økonomien. Lønnsveksten påvirkes av lønnsomheten i industrien og størrelsen på innvandringen. Svekkelsen av kronkursen gjennom fjoråret har bidratt til økt lønnsomhet i

enkelte konkurranseutsatte næringer. Et mindre stramt arbeidsmarked og en svakere krone har også bidratt til å redusere innvandringen. Det tar imidlertid noe tid før en lavere innvandring trekker opp lønnsveksten.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn kan dekomponeres i overheng og bidrag fra tariff tillegg og lønns glidning. I industrien er lønns overhenget inn i 2016 på 1,1 prosent som er litt lavere enn året før. Selv om tilleggene i industrien normalt er litt høyere ved hovedoppgjør og kronesvekkelsen har bedret konkurranseevnen, har NHO, i forståelse med LO, kommet fram til en ramme for lønnsveksten på bare 2,4 prosent i årets lønnsoppgjør. Med det beregnede overhenget i industrien krever det en svært moderat utvikling i glidningen i år. På den ene siden trekker færre sysselsatte i virksomheter relatert til petroleumsnæringen ned glidningen, siden disse har høy lønn i forhold til gjennomsnittet. På den andre siden trekker gjenværende sysselsatte (etter nedbemannings) med lang ansiennitet og relativt få nytilsetninger på lave lønnsnivå opp glidningen.

Utenfor industrien er også lønns overhenget inn i 2016 lavt. Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene (TBU) har beregnet overhenget for flere forhandlingsområder. Overhenget i Virke-bedrifter i varehandelen er 0,7 prosent og i stat og kommune er overhenget henholdsvis 0,5 og 0,75 prosent. For kommunesektoren har man lagt fram et anbefalt resultat om sentrale lønns tillegg og en lønnsvekst for alle ledere, fagledere og arbeidsledere på 2,4 prosent med virkning fra 1. mai. Dette kommer i tillegg til et ekstra 16-årstrinn på ansiennitetsstigen og tillegg for fagarbeidere med tilleggsutdanning. Det er også avtalt generelle tillegg for 2017. Ut fra gjennomsnittlig lønn i kommunene (beregnet av TBU) utgjør de sentrale tilleggene minst 1,5 prosent av lønnsnivået i 2015.

Vi legger til grunn at lønnsoppgjøret i industrien fortsetter å være retningsgivende for lønnsutviklingen i andre næringer slik at lønnsoppgjør også utenfor industrien blir moderate. Resultatene fra det nylig avsluttede statsoppgjøret tilsier også dette, hvis oppgjøret vedtas. I våre anslag legger vi til grunn at gjennomsnittlig lønnsvekst blir noe høyere enn den anslåtte rammen fra NHO og LO. Samlet anslår vi at gjennomsnittlig årslønnsvekst i 2016 blir 2,6 prosent.

Med vårt anslag på konsumprisveksten vil reallønnsveksten i 2016 bli svakt negativ. Nedgangen i lønnsveksten må både ses i sammenheng med at deler av økonomien har vært utsatt for et betydelig negativt sjokk gjennom oljeprisfallet og den reduserte etterspørselen fra petroleumsvirksomheten som gir økt behov for omstillinger. Det vil redusere lønnsveksten både ved at kravene i de sentrale lønnsforhandlingene dempes og at lokale tillegg går ned. I motsatt retning trekker bedret lønnsomhet som følge av svekkelsen av kronkursen og en viss bedring i internasjonale konjunkturer. Redusert arbeidsinnvandring vil også kunne innebære at en dempende faktor reduseres. Etter en tid fører bedringen i

konjunkturer og ledighetsreduksjonen fra 2017 til at lønnsveksten øker. Inflasjonen ventes å komme klart ned fra og med neste år, og reallønnsveksten vil da gradvis gå opp og nå 1,5 prosent i 2019.

2.11. Inflasjonstoppen er nådd for denne gang

Konsumprisindeksen (KPI) steg med 2,1 prosent i 2015, etter at 12-månedersveksten hadde svingt rundt dette nivået gjennom året. Siden årsskiftet har 12-månedersveksten steget til 3,2 prosent i april. Konsumprisen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) steg med 3,3 prosent i samme periode.

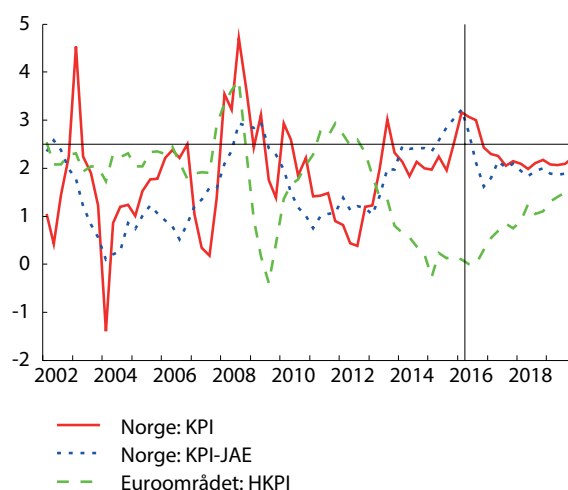
Importerte varer utgjør om lag 1/3 av varene og tjenestene som inngår i KPI-JAE. 12-månedersveksten i prisen på importerte varer har ligget rundt 4 prosent i årets fire første måneder og har bidratt mye til den markante veksten i KPI-JAE. Prisveksten på norske varer utenom jordbruksvarer har vært like høy i denne perioden, men denne gruppen utgjør kun 10 prosent av KPI-JAE. Prisveksten på husleie har derimot vært lavere – om lag 2 prosent. Husleie utgjør 20 prosent av KPI-JAE.

Kronekursen er en viktig driver for prisutviklingen. Den importveide kronekursen svekket seg med 30 prosent fra begynnelsen av 2013 til utgangen av 2015. Dette har bidratt til å øke inflasjonen. Den importveide kronekursen har derimot styrket seg med 4 prosent gjennom årets fem første måneder. Isolert sett vil dette bidra til å dempe inflasjonen. Men gjennomslaget fra kronekursen på prisene virker med et tidsetterslep. På kort sikt vil derfor svekkelsen av krona i 2015 fremdeles gi positive impulser til inflasjonen. En svekkelse av kronekursen har størst gjennomslag på inflasjonen i det fjerde kvartalet etter svekkelsen (se Boks 2.6 i ØA 1/2016). Etter hvert som impulsene av kronesvekkelsen gjennom 2015 uttømmes vil styrkingen av krona gjennom 2016 dominere og medføre lavere prisvekst utover i prognoseperioden. Vi legger til grunn en videre styrking av kronekursen. I 2019 ventes nivået å være rundt 8 prosent lavere sammenliknet med utgangen av 2015.

Utviklingen i lønnsveksten vil også bidra til lavere inflasjon. Lavkonjunkturen norsk økonomi er inne i har medført at det fortsatt er utsikter til lav lønnsvekst i årene framover. Den årlige gjennomsnittlige lønnsveksten i de neste fire årene er ventet å bli rundt et halvt prosentpoeng lavere enn i de foregående fire årene. Utviklingen i lønningene bidrar til lavere enhetskostnader som igjen medfører lavere prisvekst.

Prisene på energivarer ventes derimot å bidra til høyere inflasjon framover. I hovedsak skyldes dette at oljeprisen er ventet å stige fra i underkant av 50 dollar per fat i slutten av mai til 60 dollar per fat i slutten av 2019. Den markante økningen i investeringer innenfor overføring og distribusjon av elektrisitet kan føre til at nettleien øker og dermed lede til høyere elektrisitetspriser. De fremtidige kraftprisene peker i motsatt retning og er

Figur 2.16. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ventet å falle fra rundt 22 øre/KWh i slutten av mai til 19 øre/KWh som årsgjennomsnitt for 2019.

De antatte avgiftsøkningene vil utvide kilen mellom KPI og KPI-JAE framover. Innføringen av en ny flypassasjeravgift 1. juni anslås å trekke opp KPI-veksten med 0,1 prosentpoeng i 2016. Vi legger videre til grunn at avgiftene på drivstoff økes i perioden fra 2017 til 2019, slik at KPI-veksten trekkes opp med 0,2 prosentpoeng i disse årene.

Vi anslår at veksten i konsumprisene blir 2,9 prosent i 2016 og at veksten deretter reduseres til om lag 2 prosent i perioden 2017 til 2019. Veksten i KPI ventes å ligge litt over veksten i KPI-JAE gjennom hele prognoseperioden.

Tabell 2.4. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2013- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 254 154	1 278 931	311 492	313 929	314 682	316 516	318 055	320 243	320 757	322 413	323 454
Konsum i husholdninger	1 194 398	1 217 835	296 731	299 015	299 613	301 512	302 897	305 095	305 378	307 012	308 346
Varekonsum	564 394	570 655	141 050	141 729	141 599	142 773	142 740	144 301	143 270	143 162	143 184
Tjenestekonsum	573 833	593 478	141 847	142 897	143 917	144 925	146 435	147 675	148 958	150 130	151 222
Husholdningenes kjøp i utlandet	91 011	92 129	22 400	22 923	22 809	22 812	22 787	22 818	23 163	23 345	23 703
Utlendingers kjøp i Norge	-34 840	-38 427	-8 566	-8 534	-8 712	-8 999	-9 066	-9 699	-10 013	-9 625	-9 763
Konsum i ideelle organisasjoner	59 755	61 096	14 761	14 914	15 068	15 004	15 159	15 148	15 379	15 401	15 107
Konsum i offentlig forvaltning	671 433	684 181	165 646	167 121	168 886	170 065	170 083	170 621	171 421	172 074	173 550
Konsum i statsforvaltningen	336 519	343 908	82 697	83 851	84 750	85 470	85 454	85 836	86 166	86 475	87 325
Konsum i statsforvaltningen, sivil	296 074	303 873	72 629	73 722	74 600	75 377	75 424	75 866	76 201	76 408	77 280
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	40 445	40 035	10 068	10 129	10 151	10 093	10 030	9 970	9 965	10 067	10 045
Konsum i kommuneforvaltningen	334 914	340 274	82 949	83 270	84 136	84 595	84 628	84 785	85 255	85 599	86 225
Bruttoinvestering i fast realkapital	717 466	687 019	178 548	182 115	182 518	174 938	171 501	172 548	172 775	170 556	168 951
Utvinning og rørtransport	207 257	176 076	53 451	53 292	52 257	48 246	47 619	45 718	42 137	40 657	38 215
Utenriks sjøfart	795	1 366	-34	241	431	246	554	471	201	223	608
Fastlands-Norge	509 415	509 578	125 132	128 583	129 829	126 446	123 328	126 360	130 437	129 675	130 127
Næringer	218 221	211 777	52 815	54 446	55 856	55 407	52 674	53 918	52 688	52 649	53 800
Tjenester tilknyttet utvinning	2 402	2 012	505	703	616	579	656	681	369	306	210
Andre tjenester	135 803	131 403	32 352	33 550	35 326	34 644	32 817	33 191	32 572	32 893	33 623
Industri og bergverk	33 438	30 643	8 221	8 302	8 153	8 849	7 361	8 041	7 584	7 723	7 904
Annen vareproduksjon	46 578	47 719	11 738	11 891	11 761	11 335	11 841	12 005	12 163	11 727	12 063
Boliger (husholdninger)	149 953	152 326	38 306	37 897	37 680	36 330	36 992	37 678	38 489	39 380	39 890
Offentlig forvaltning	141 241	145 475	34 010	36 240	36 294	34 709	33 662	34 764	39 260	37 645	36 437
Lagerendring og statistiske avvik	154 242	164 775	33 649	42 498	41 282	36 315	50 309	44 296	33 486	35 575	45 376
Bruttoinvestering i alt	871 709	851 794	212 198	224 613	223 800	211 252	221 810	216 843	206 261	206 131	214 326
Innenlandsk sluttanvendelse	2 797 296	2 814 906	689 336	705 663	707 368	697 834	709 947	707 707	698 439	700 618	711 330
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 435 002	2 472 690	602 270	609 633	613 397	613 027	611 466	617 223	622 615	624 162	627 131
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	812 674	829 656	199 656	203 361	205 180	204 774	203 744	205 385	210 681	209 719	209 987
Eksport i alt	1 230 629	1 272 559	301 888	300 162	308 228	319 279	310 181	312 686	331 348	319 880	316 034
Tradisjonelle varer	329 773	345 716	79 731	82 947	83 335	83 769	85 358	86 739	87 068	87 157	82 530
Råolje og naturgass	592 123	612 401	147 317	141 021	147 798	155 018	148 590	148 529	162 293	153 729	155 227
Skip, plattformer og fly	7 783	5 531	3 588	1 390	831	1 924	1 462	1 020	1 490	1 532	342
Tjenester	300 950	308 910	71 251	74 803	76 264	78 567	74 771	76 398	80 497	77 461	77 934
Samlet sluttanvendelse	4 027 925	4 087 465	991 224	1 005 825	1 015 596	1 017 112	1 020 128	1 020 393	1 029 787	1 020 497	1 027 364
Import i alt	888 773	898 278	215 692	222 466	229 755	221 611	226 624	225 982	221 965	223 579	222 617
Tradisjonelle varer	515 768	525 484	127 475	130 336	130 141	128 236	132 096	132 921	128 332	131 860	132 088
Råolje og naturgass	13 944	13 767	3 269	3 140	3 631	4 020	3 846	3 507	2 977	3 421	3 165
Skip, plattformer og fly	29 776	27 551	5 278	6 304	13 630	4 511	7 795	6 754	7 269	5 723	4 564
Tjenester	329 286	331 476	79 669	82 685	82 353	84 844	82 886	82 800	83 387	82 575	82 800
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3 139 152	3 189 318	775 532	783 360	785 841	795 502	793 505	794 412	807 822	796 919	804 747
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 473 523	2 498 183	613 171	618 778	619 904	623 216	624 339	625 804	625 681	624 856	626 929
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	665 628	691 135	162 361	164 581	165 937	172 286	169 166	168 608	182 141	172 062	177 818
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 146 475	2 166 546	531 792	536 944	538 313	540 973	541 515	543 126	542 541	541 216	543 162
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 628 383	1 640 137	402 982	407 551	408 738	410 705	410 794	411 871	410 640	408 645	409 578
Industri og bergverk	215 819	208 689	52 834	54 089	54 847	54 899	53 875	53 078	51 662	50 788	50 638
Annen vareproduksjon	267 797	275 201	65 858	67 968	67 179	67 092	67 801	69 224	69 777	68 658	70 817
Tjenester inkl. boligjenester	1 144 768	1 156 248	284 290	285 494	286 712	288 714	289 117	289 568	289 202	289 200	288 123
Offentlig forvaltning	518 092	526 409	128 809	129 393	129 574	130 268	130 721	131 255	131 901	132 571	133 584
Produktavgifter og -subsider	327 048	331 636	81 379	81 834	81 591	82 243	82 824	82 677	83 140	83 640	83 766

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2013-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,7	2,0	0,2	0,8	0,2	0,6	0,5	0,7	0,2	0,5	0,3
Konsum i husholdninger	1,7	2,0	0,2	0,8	0,2	0,6	0,5	0,7	0,1	0,5	0,4
Varekonsum	0,6	1,1	0,5	0,5	-0,1	0,8	0,0	1,1	-0,7	-0,1	0,0
Tjenestekonsum	2,9	3,4	0,4	0,7	0,7	0,7	1,0	0,8	0,9	0,8	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,0	1,2	-2,5	2,3	-0,5	0,0	-0,1	0,1	1,5	0,8	1,5
Utlendingers kjøp i Norge	5,1	10,3	0,3	-0,4	2,1	3,3	0,7	7,0	3,2	-3,9	1,4
Konsum i ideelle organisasjoner	1,4	2,2	-0,2	1,0	1,0	-0,4	1,0	-0,1	1,5	0,1	-1,9
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	1,9	0,5	0,9	1,1	0,7	0,0	0,3	0,5	0,4	0,9
Konsum i statsforvaltningen	3,6	2,2	0,7	1,4	1,1	0,8	0,0	0,4	0,4	0,4	1,0
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	4,2	2,6	0,7	1,5	1,2	1,0	0,1	0,6	0,4	0,3	1,1
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,3	-1,0	0,6	0,6	0,2	-0,6	-0,6	-0,6	0,0	1,0	-0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	2,2	1,6	0,3	0,4	1,0	0,5	0,0	0,2	0,6	0,4	0,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,0	-4,2	-2,9	2,0	0,2	-4,2	-2,0	0,6	0,1	-1,3	-0,9
Utvinning og rørtransport	-2,9	-15,0	-3,3	-0,3	-1,9	-7,7	-1,3	-4,0	-7,8	-3,5	-6,0
Utenriks sjøfart	-24,3	71,9	-89,4	-807,4	79,1	-43,0	125,2	-15,0	-57,2	10,9	172,2
Fastlands-Norge	1,3	0,0	-2,9	2,8	1,0	-2,6	-2,5	2,5	3,2	-0,6	0,3
Næringer	-0,4	-3,0	-5,9	3,1	2,6	-0,8	-4,9	2,4	-2,3	-0,1	2,2
Tjenester tilknyttet utvinning	-56,4	-16,2	-84,4	39,3	-12,4	-6,0	13,3	3,9	-45,8	-17,0	-31,5
Andre tjenester	0,5	-3,2	-1,7	3,7	5,3	-1,9	-5,3	1,1	-1,9	1,0	2,2
Industri og bergverk	5,5	-8,4	2,5	1,0	-1,8	8,5	-16,8	9,2	-5,7	1,8	2,3
Annen vareproduksjon	-0,4	2,4	-2,0	1,3	-1,1	-3,6	4,5	1,4	1,3	-3,6	2,9
Boliger (husholdninger)	-1,5	1,6	-0,2	-1,1	-0,6	-3,6	1,8	1,9	2,2	2,3	1,3
Offentlig forvaltning	7,3	3,0	-1,1	6,6	0,1	-4,4	-3,0	3,3	12,9	-4,1	-3,2
Lagerendring og statistiske avvik	10,0	6,8	-1,3	26,3	-2,9	-12,0	38,5	-12,0	-24,4	6,2	27,6
Bruttoinvestering i alt	1,6	-2,3	-2,6	5,9	-0,4	-5,6	5,0	-2,2	-4,9	-0,1	4,0
Innenlandsk sluttanvendelse	2,0	0,6	-0,6	2,4	0,2	-1,3	1,7	-0,3	-1,3	0,3	1,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2,0	1,5	-0,4	1,2	0,6	-0,1	-0,3	0,9	0,9	0,2	0,5
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,7	2,1	0,2	1,9	0,9	-0,2	-0,5	0,8	2,6	-0,5	0,1
Eksport i alt	2,2	3,4	1,0	-0,6	2,7	3,6	-2,8	0,8	6,0	-3,5	-1,2
Tradisjonelle varer	2,5	4,8	0,0	4,0	0,5	0,5	1,9	1,6	0,4	0,1	-5,3
Råolje og naturgass	1,9	3,4	4,4	-4,3	4,8	4,9	-4,1	0,0	9,3	-5,3	1,0
Skip, plattformer og fly	-14,0	-28,9	26,2	-61,3	-40,2	131,4	-24,0	-30,2	46,1	2,8	-77,7
Tjenester	3,2	2,6	-5,3	5,0	2,0	3,0	-4,8	2,2	5,4	-3,8	0,6
Samlet sluttanvendelse	2,1	1,5	-0,1	1,5	1,0	0,1	0,3	0,0	0,9	-0,9	0,7
Import i alt	1,5	1,1	-2,3	3,1	3,3	-3,5	2,3	-0,3	-1,8	0,7	-0,4
Tradisjonelle varer	1,0	1,9	-0,7	2,2	-0,1	-1,5	3,0	0,6	-3,5	2,7	0,2
Råolje og naturgass	-11,9	-1,3	4,8	-4,0	15,6	10,7	-4,3	-8,8	-15,1	14,9	-7,5
Skip, plattformer og fly	7,4	-7,5	-7,1	19,4	116,2	-66,9	72,8	-13,4	7,6	-21,3	-20,3
Tjenester	2,5	0,7	-4,7	3,8	-0,4	3,0	-2,3	-0,1	0,7	-1,0	0,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,2	1,6	0,5	1,0	0,3	1,2	-0,3	0,1	1,7	-1,3	1,0
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	1,0	0,5	0,9	0,2	0,5	0,2	0,2	0,0	-0,1	0,3
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	2,0	3,8	0,5	1,4	0,8	3,8	-1,8	-0,3	8,0	-5,5	3,3
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,4	0,9	0,5	1,0	0,3	0,5	0,1	0,3	-0,1	-0,2	0,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	0,7	0,5	1,1	0,3	0,5	0,0	0,3	-0,3	-0,5	0,2
Industri og bergverk	3,4	-3,3	0,5	2,4	1,4	0,1	-1,9	-1,5	-2,7	-1,7	-0,3
Annen vareproduksjon	4,8	2,8	1,2	3,2	-1,2	-0,1	1,1	2,1	0,8	-1,6	3,1
Tjenester inkl. boligjenester	1,8	1,0	0,3	0,4	0,4	0,7	0,1	0,2	-0,1	0,0	-0,4
Offentlig forvaltning	2,0	1,6	0,7	0,5	0,1	0,5	0,3	0,4	0,5	0,5	0,8
Produktavgifter og -subsidier	1,5	1,4	0,3	0,6	-0,3	0,8	0,7	-0,2	0,6	0,6	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2013=100**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,1	104,4	101,5	101,9	101,1	102,7	103,6	103,8	103,4	105,5	106,9
Konsum i offentlig forvaltning	103,0	106,2	102,2	102,8	102,9	104,0	105,7	106,1	106,2	107,1	107,1
Bruttoinvestering i fast kapital	102,3	106,0	101,5	101,8	102,5	103,3	105,0	105,7	106,5	106,8	107,1
Fastlands-Norge	101,8	105,3	101,0	101,3	102,1	102,8	104,2	104,8	105,7	106,4	106,6
Innenlandsk sluttanvendelse	102,4	105,0	101,5	102,2	102,7	103,3	104,5	104,6	104,5	106,3	106,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,3	105,1	101,6	102,0	101,8	103,1	104,3	104,6	104,7	106,1	106,9
Eksport i alt	99,1	91,2	103,0	100,2	96,7	95,5	92,9	94,1	91,0	87,2	81,2
Tradisjonelle varer	104,0	107,5	104,3	102,4	102,7	106,1	108,1	108,0	107,3	106,4	107,1
Samlet sluttanvendelse	101,4	100,7	102,0	101,6	100,9	100,8	101,0	101,4	100,1	100,3	98,7
Import i alt	104,6	109,7	103,5	103,0	105,0	107,1	108,6	109,5	110,5	111,1	110,5
Tradisjonelle varer	105,5	111,1	104,3	104,2	105,7	107,6	110,6	110,2	111,8	111,9	111,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	100,5	98,2	101,5	101,1	99,7	99,1	98,8	99,1	97,3	97,3	95,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,1	104,6	100,8	101,7	102,2	103,1	103,8	104,3	104,5	105,4	106,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert								
	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	2,2	1,0	0,4	-0,7	1,5	0,9	0,1	-0,3	2,0	1,3
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,1	1,3	0,6	0,1	1,1	1,6	0,4	0,1	0,8	0,0
Bruttoinvestering i fast kapital	2,3	3,6	0,7	0,3	0,6	0,8	1,7	0,6	0,7	0,3	0,3
Fastlands-Norge	1,8	3,4	0,2	0,3	0,8	0,6	1,4	0,6	0,8	0,7	0,1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,4	2,6	0,4	0,7	0,6	0,5	1,2	0,1	-0,2	1,8	0,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,3	2,7	0,9	0,4	-0,2	1,2	1,2	0,3	0,0	1,4	0,7
Eksport i alt	-0,9	-8,0	-0,4	-2,7	-3,4	-1,3	-2,7	1,3	-3,3	-4,2	-6,9
Tradisjonelle varer	4,0	3,4	1,7	-1,8	0,3	3,2	1,9	-0,1	-0,6	-0,8	0,6
Samlet sluttanvendelse	1,4	-0,7	0,2	-0,4	-0,6	-0,1	0,1	0,4	-1,2	0,2	-1,6
Import i alt	4,6	4,9	0,9	-0,4	1,9	2,1	1,4	0,8	0,9	0,6	-0,6
Tradisjonelle varer	5,5	5,4	1,7	-0,1	1,5	1,8	2,9	-0,4	1,4	0,1	-0,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	0,5	-2,3	0,0	-0,4	-1,4	-0,6	-0,3	0,3	-1,8	0,0	-1,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,1	2,5	0,0	0,9	0,5	0,9	0,7	0,4	0,2	1,0	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2010-2016

ØA 1/2016

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 23
- Effekter av økte oljeinvesteringer, 26
- Betydningen for norsk økonomi av fallet i internasjonale aksjekurser, 28
- Importandeler, 30
- Forutsetninger knyttet til asylsøkere, 34
- Inflasjonsgjennomslag av valutakursendringer, 37

ØA 4/2015

- Økningen i antall asylsøkere og norsk økonomi 2015-2018, 20-21

ØA 3/2015

- Betydningen av valutakursutviklingen for norsk økonomi, 20
- Virkninger av lavere petroleumsinvesteringer, 23
- Hva er sannsynligheten for at arbeidsledigheten blir høyere enn 5 prosent? 28

ØA 2/2015

- Virkninger av nedgangen i petroleumsinvesteringene, 24
- Hvorfor er økningen i ledighet større ifølge AKU enn registrert i NAV? 26

ØA 1/2015

- Omstillinger etter oljeprisfallet, 18
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 27
- Virkningen av et større fall i oljeinvesteringene, 30
- Sysselsetting knyttet til petroleumsinvesteringene, 32
- Virkninger av økningen i arbeidsledighet, 35

ØA 6/2014

- Virkninger av lavere oljepris, 17
- Effekter av ulike motkonjunkturtiltak, 26-27

ØA 4/2014

- Hvordan kan SSB's investeringsstatistikk brukes til prognosemål?, 19
- Effekter av en normalisering av investeringsnivået i fastlandsbedriftene, 21
- Beregning av konjunkturavvik, 23

ØA 3/2014

- Boligmarkedet er viktig for utviklingen i realøkonomien, 18-19
- To indekser for måling av konsumpriser, 26

ØA 1/2014

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 12
- Faktorer bak endringene i konsumet 2009-2013, 20
- Direkte og indirekte importandeler, 25
- Hvor viktige har petroleumsinvesteringene vært? 27
- Reallønn og produktivitet i industrien, 30

ØA 5/2013

- Virkningen av svakere krone på norsk økonomi, 17
- Faktorer bak utviklingen i boligprisene framover, 20-21

ØA 3/2013

- Usikkerhet om finanspolitikken, 16-17
- Effekter av fortsatt forsiktighetsmotivert sparing, 19

ØA 1/2013

- Strengere krav til bankenes egenkapital, 18
- Virkninger av en tilstrømming av kreditten til husholdningene, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 26
- Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi, 30

ØA 6/2012

- Myk landing i boligmarkedet, 18
- Todelingen i industrien er tydelig i lønnsandelene, 25

ØA 4/2012

- Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute, 22-23

ØA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognoser for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten? 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

ØA 6/2011

- Bankkrise - igjen? 6
- Krisetiltak rettet mot finansmarkedene, 15
- Revisjoner i husholdningenes finansielle stilling, 17

ØA 4/2011

- Europas gjeldsstruktur til besvær, 10
- Den spanske og italienske statsgjeldskrisen, 11
- Betydningen av sterkere kronekurs, 17
- Bedriftenes finansielle stilling, 27

ØA 3/2011

- Husholdningenes gjelds- og rentebelastning, 14
- Hva er konsumveksten per innbygger? 16
- Hva er husholdningenes finansielle stilling? 17
- Renteøkningenes bidrag til å dempe konjunkturoppgangen, 26

ØA 1/2011

- Statsgjeldskrisen i Europa, 9
- Mer aktiv bruk av finans- og pengepolitikken i konjunkturstabilisering 2012-2014, 17
- En finanspolitikk som følger 4-prosentbanen i 2011-2014, 18
- Kraftmarkedet framover, 31
- Direkte og indirekte importandeler, 37

ØA 6/2010

- Omlegging av KPI, 25
- Hva skjer med norsk økonomi med kraftigere nedgang internasjonalt? 26

ØA 3/2010

- Gjeldskrisen i Europa, 10-11

ØA 1/2010

- Faktorer bak vekst og fall i konsumet 2005-2009, 18
- Lagerendringer og statistiske avvik, 23
- Fra lønn per normalårsverk til årslønn, 26
- Kraftmarkedet framover, 27
- Direkte og indirekte importandeler, 33

Offentlig støtte til privat innovasjon – omfang, varighet og gjengangere

Marina Rybalka

Skattefunn-ordningen, innovasjonsprogrammene til Innovasjon Norge og næringslivsprogrammene til Norges forskningsråd er blant de viktigste virkemidlene for forskning og utvikling (FoU) og innovasjon i Norge. Hvem bruker disse støtteordningene? Er det noen mobilitet blant brukere av hver ordning over tid? Hvor meningsfylt er det å sammenlikne effekter av ulike typer virkemidler? Dette er problemstillinger i denne analysen som undersøker graden av gjentatt bruk av offentlig støtte samt interaksjon mellom ulike virkemidler.

Innledning

Offentlig støtte til FoU i næringslivet begrunnes ofte med markedssvikt. Underinvestering i FoU oppstår dersom FoU har fordeler for samfunnet utover fortjenesten for foretaket. En vanlig kilde til denne formen for markedssvikt er kunnskapskexternaliteter: Ofte vil det være vanskelig å etablere eiendomsrett til nye metoder eller ny teknologi, slik at konkurrenter kan dra nytte av innovasjoner uten å bære kostnadene med å utvikle dem. Virksomheter som driver FoU får da bare en del av den totale gevinsten av en innovasjon, samtidig som de bærer alle kostnadene selv. Et annet problem kan være at kapitalmarkedet ikke tør å satse på FoU-prosjekter der avkastningen kan ligge langt fram i tid eller der det er vanskelig for utenforstående investorer å vurdere lønnsomheten av prosjektet. Derfor bruker den offentlige sektoren i Norge, som i mange andre vestlige land, store ressurser på å stimulere til økt FoU i næringslivet via forskjellige virkemidler.

Det har blitt gjennomført mange empiriske studier for å avdekke virkningene av offentlig finansierte virkemidler på FoU-investeringer (se litteraturoversiktene i Arvanitis, 2013 og Castellacci og Lie, 2015). Noen få studier har også undersøkt virkningene av offentlig finansierte virkemidler på innovasjoner og patenter (se Berube og Mohnen, 2009; Czarnitzki mfl., 2011 og Cappelen mfl., 2012). Det som foreløpig er lite undersøkt i litteraturen, er spørsmålet om i hvilken grad disse virkemidlene når ut til alle aktuelle foretak. Dersom det er høy grad av gjentatt bruk og samtidig lav mobilitet i deltakelse innen en ordning, så kan det indikere at det finnes barrierer som stenger andre potensielle deltakere ute. Et annet aktuelt spørsmål, som ikke har blitt undersøkt i litteraturen, er hvorvidt og eventuelt hvordan ulike virkemidler kan sammenlignes når virkemidlene både kan ha overlappende mål, utforming og brukergrupper. Dersom deltakelse i en ordning påvirker foretakets deltakelse i en annen ordning, så innebærer det en mulig kilde til skjevhet i sammenliknende effektanalyser. Gitt at virkemiddelapparatet for FoU og

innovasjon i Norge (som i flere andre land) omfatter flere virkemiddelaktører og flere typer virkemidler, er dette spørsmålet svært aktuelt.

På oppdrag fra Nærings- og Fiskeridepartement har Statistisk sentralbyrå utført en evaluering av næringspolitiske virkemidler med offentlig finansiering der målsettingen er økt verdiskaping og innovasjon (se Cappelen mfl., 2016). Blant disse er Skattefunn-ordningen (SKF), innovasjonsprogrammene til Innovasjon Norge (IN) og næringslivsprogrammene til Norges forskningsråd (NFR).¹ Denne artikkelen beskriver hovedresultater fra delprosjektet om persistens (gjenbruk av samme virkemiddel) og interaksjon mellom ulike virkemidler når det gjelder bruk av disse tre ordningene (se kapittel 5 i Cappelen mfl., 2016).² Artikkelen ser også nærmere på hva slags foretak som er brukere av ulike ordninger.

Brukernes kjennetegn

De viktigste datakildene i denne analysen er NFR-prosjektdatabasen, Skattefunn-prosjektdatabasen og IN-databasen (kun Innovasjonsoppdraget) som omfatter alle prosjekter og alle prosjektansvarlige foretak som har fått støtte. Disse er koblet med ulike registerdata: regnskapsstatistikk for aksjeselskap, likningsdata og utdanningsstatistikk. En av fordelene med disse dataene er at de omfatter hele populasjonen av norske aksjeselskap og ikke bare de som er med i forskjellige utvalgsundersøkelser.³ En annen fordel er at ved å ha data på prosjektnivå og akkumulere dem på foretaksnivå, er det mulig å utføre analyser både på foretaks- og prosjektnivå slik at en kan studere ulike aspekter av brukernes atferd. Analysen er utført for perioden

¹ Se boks 1 for en kort beskrivelse av virkemidlene i analyse. For en mer detaljert beskrivelse, se kapittel 3 i Cappelen mfl. (2016).

² Den formelle definisjonen av persistens er sannsynligheten for å få støtte gitt at foretaket har fått samme type støtte i forrige periode. Den formelle definisjonen av interaksjonseffekter er sannsynligheten for å få støtte fra en ordning gitt at foretaket har fått støtte fra en annen ordning i forrige periode.

³ For eksempel, SSBs FoU-undersøkelse er en alternativ datakilde med informasjon om forskjellige typer offentlig støtte, men den omfatter kun alle foretak med minst 50 ansatte og et utvalg av foretak med 10-49 ansatte, mens en betydelig del av IN- og Skattefunn-foretakene er små og inngår dermed ikke i FoU-undersøkelsen.

Boks 1: Om virkemidlene i analyse

Skattefunn: Skattefunn (SKF) er en generell skattefradragsordning som er hjemlet i skatteloven. SKF ble innført i 2002 først for små og mellomstore bedrifter (SMB). Ordningen ble utvidet i 2003 til å gjelde alle foretak. Gjennom SKF får næringslivet skattefradrag for kostnader til FoU som er begrenset til 20 pst. for SMB og 18 pst. for øvrige foretak. Skatteyters kostnader til et egenutført FoU-prosjekt er (f.o.m. 2016) begrenset oppad til 20 millioner kroner per inntektsår (grensen var på 4 millioner kroner i 2002). I tilfeller hvor skatteyter både bidrar med egenutført FoU og kjøper inn FoU fra godkjent forskningsinstitusjon, er det totale fradragsgrunnlaget begrenset (f.o.m. 2016) til 40 millioner kroner, hvorav egenutført FoU maksimalt kan utgjøre 20 millioner kroner. Ordningen er rettighetsbasert. Dersom SKF-fradraget er høyere enn utlignet skatt for skattyteren, blir det overskytende beløpet utbetalt fra staten i forbindelse med skatteoppgjøret året etter ligningsåret.

Norges forskningsråd: Norges forskningsråd (NFR) finansierer forskning både ved universiteter, høyskoler og institutter og i næringslivet. Vår analyse omfatter de virkemidlene som er innrettet mot næringslivet eller samarbeidsprosjekter mellom næringslivet og forskningsinstitusjoner. Både forskningsprogrammer med generell og tematisk innretning er med i analysen. Virkemidlene til NFR er *selektive*, dvs. at det

er en konkurranse om midlene og søkerne utsettes dermed for en utvelgelsesprosess (i motsetning til Skattefunn hvor alle prosjekter som tilfredsstiller kravene i lov og forskrift, har rett til støtte). Et viktig eksempel på støtte til forskning med generell innretning er Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA). BIA ble etablert i 2005 for å supplere de tematiske satsingene som ellers foregår. NFR finansierer ca. 40 prosent av forskningsutgiftene i prosjekter innenfor dette programmet. Kriteriet for å få finansiering er at det skal være et høyt bedrifts- og *samfunnsøkonomisk* potensial i prosjektene. Støtte via BIA utgjør den største andelen av NFR-støtte til norske aksjeselskap.

Innovasjon Norge: Innovasjon Norge (IN) er en offentlig etat som har som mål å bidra til vekst i foretak gjennom innovasjonsprogrammer, regional støtte og annen næringsutviklingspolitikk. I vår analyse ser vi bare på INs innovasjonsprogrammer. Disse omfatter tilskudd, innovasjonslån, risikolån og rådgivning til virksomheter som skal utvikle et nytt produkt, ny teknologi eller gjennomføre organisasjonsmessige endringer. I likhet med NFR er virkemidlene til IN *selektive*. Tildeling av støtte skjer etter søknad og er basert på faglige vurderinger og sentralt bestemte retningslinjer i styringsdokumenter (håndbøker).

Tabell 1. Antall mottakere av forskjellige typer støtte og andel aksjeselskap. 2002-2013

Årgang	Alle støttemottakere			Andel aksjeselskap (prosent)			Andel aksjeselskap med null ansatte (prosent)		
	IN	NFR	SKF	IN	NFR	SKF	IN	NFR	SKF
2002	256	474	1750	95,7	66,0	99,1	11,0	8,0	8,1
2003	268	507	3179	97,0	65,9	98,6	12,7	9,9	7,0
2004	301	457	3496	97,0	67,4	98,3	13,7	11,4	7,9
2005	243	498	2706	98,4	69,5	98,1	12,6	9,0	7,5
2006	347	603	2532	98,6	67,5	98,3	14,0	8,4	7,5
2007	396	611	2386	97,5	66,8	98,1	14,2	6,1	8,1
2008	462	853	2265	95,9	64,4	96,9	14,2	12,4	8,9
2009	871	626	2266	94,9	68,2	97,4	16,0	6,8	7,9
2010	616	588	2355	97,4	70,6	97,9	17,5	7,7	9,8
2011	587	572	2386	95,2	67,1	96,9	19,0	6,3	9,2
2012	655	744	2471	96,6	65,9	98,3	20,2	6,5	8,8
2013	725	798	2703	95,9	64,9	97,7	21,4	6,8	8,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

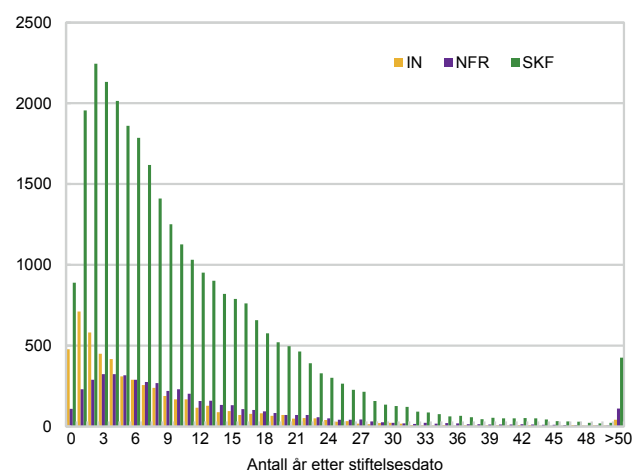
2002-2013 da alle tre virkemidlene var tilgjengelige for norske foretak.

Tabell 1 viser at de fleste støttemottakerne er aksjeselskap. Andelen aksjeselskap blant støttemottakere er lavest for NFR, noe som henger sammen med at mange av mottakerne av NFR-støtte er offentlige foretak tilknyttet Universitets- og høyskolesektoren (se beskrivelsen av ordningen i boks 1). Merk at andelen foretak med null ansatte er høy og økende over tid. Noen av forekomstene med null ansatte kan forklares med manglende verdier i datagrunnlaget, men avstemming mot Arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret viser at

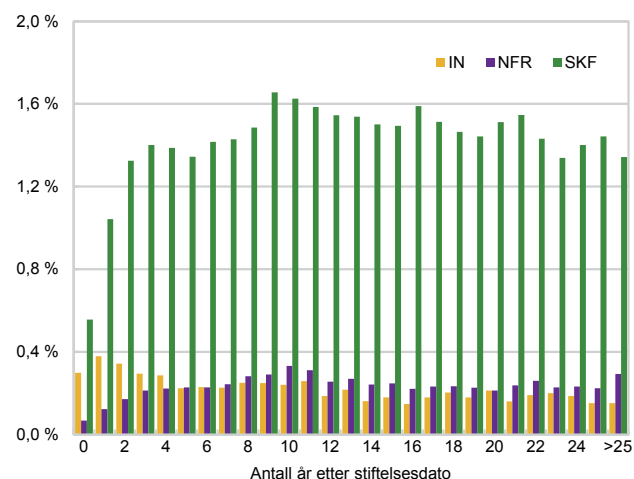
antall ansatte i de fleste tilfellene reelt sett er lik null.⁴ Andelen med null ansatte er spesielt høy for Innovasjon Norge. Delvis kan dette tilskrives ordningen med etablerertilskudd, men det er også en betydelig andel foretak som er eldre enn 3 år i denne gruppen. Man kan spørre seg om det er et særlig innovasjonspotensiale

⁴ Generelt er foretak med null ansatte en økende gruppe blant norske aksjeselskap. Om lag 35 prosent av alle selskapene som var med i regnskapsstatistikken i 2002 hadde null ansatte, mens denne gruppen står for ca. 48 prosent av observasjonene i 2012. Bare hvert fjerde foretak med null ansatte var nyetablerte foretak i 2002-2013 (dvs. foretak under 3 år gamle). Hva slags virksomhet slike foretak typisk driver og hvordan et økende innslag av slike foretak kunne påvirke beregningen av produktivitetsrelaterte mål på makronivå, er begge spørsmål som egner seg for en egen utredning. Siden andel ansatte med høy utdanning inngår som en av faktorene under analysen i denne artikkelen, utelates foretak med null ansatte fra den empiriske undersøkelsen.

Figur 1. Antall observasjoner med støtte i 2002-2013, etter foretakets alder

Figur 2. Andel observasjoner med støtte i 2002-2013 i totalpopulasjonen, etter foretakets alder

i denne kategorien selskaper, som i beste fall bare har eieren som aktiv ressurs og det bør være et tankekors for samtlige av virkemiddelaktørene at andelen etablerte foretak med null ansatte er så høy.

Figur 1 viser antall støttemottakere fordelt etter foretakets alder (beregnet som antall hele år etter stiftelsesdato). Figuren viser at de fleste brukerne av IN-støtte er nylig etablerte foretak (0-2 hele år etter stiftelsesår), mens det tar noen år før antall brukere av Skattefunn og særlig NFR-støtte når toppen. Igjen kan dette delvis tilskrives IN-ordningen med etablerertilskudd, og at foretaket faktisk må overleve til neste år for å få Skattefunn-fradraget utbetalt eller bruke noen år for å akkumulere ressurser for å starte et FoU-prosjekt med støtte fra NFR. Det er likevel en del foretak som får støtte enten fra Skattefunn eller fra NFR i stiftelsesåret.

Bildet endrer seg noe når vi ser på andelen av støttemottakere i totalpopulasjonen fordelt etter foretakets alder. Figur 2 (i samsvar med figur 1) viser at relativt

mange bruker IN-støtte og relativt få bruker NFR-støtte i etableringsfasen, mens disse andelenene er ganske like 5 eller flere år etter stiftelsesåret. Det vil si at selv om IN er kjent for å gi gründerstøtte, er det mange etablerte foretak som også bruker IN-støtte. Mens figur 1 viser at mange bruker Skattefunn-støtte i etableringsfasen, i forhold til totalpopulasjonen av nyetablerte foretak er likevel andelen av Skattefunn-brukere lavest (se figur 2). Disse andelenene øker når alderen går mot 9 år etter stiftelsesåret og stabiliserer seg etterpå rundt 1,5 prosent. Alt i alt kan man konkludere at innslaget av disse tre ordningene varierer mest i etableringsfasen (0-2 hele år etter stiftelsesåret) og blir ganske stabil blant de etablerte selskapene (minst 3 hele år etter stiftelsesåret).

Tabell 2 viser at Skattefunn (målt ved totalt støttebeløp) er det viktigste virkemiddelet, mens NFR og IN er omtrent like store (tildelingene via IN var ekstraordinært store i 2009, som et ledd i tiltakene mot finanskrisen). Tabellen viser også at disse støttebeløpene er skjevt fordelt. Om lag 50 prosent av det totale støttebeløpet fra NFR og IN går til topp 10 prosent av støttemottakerne. Fordelingen er minst skjev for Skattefunn (som har tak på maksimalt tilskudd). Her går om lag 35 prosent av det totale støttebeløpet til de største støttemottakerne (dvs. de som når taket på maksimalt tilskudd).

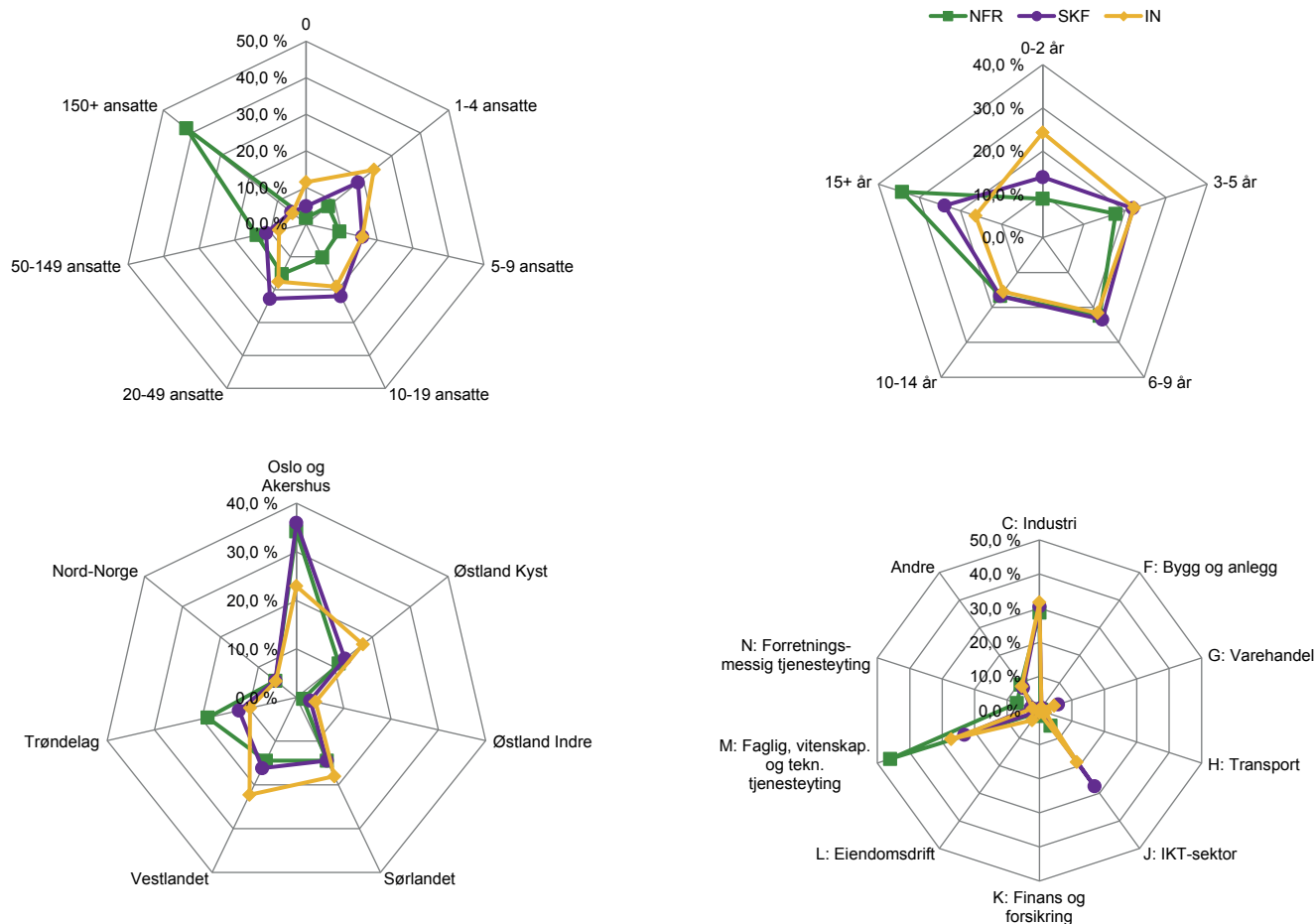
Figur 3 viser fordelingene av de største støttemottakerne (dvs. de som ligger i 10. desil og således får de største beløpene) etter størrelse (i antall ansatte), alder (i antall hele år etter stiftelsesåret), region og næring. Denne figuren antyder hvilke typer foretak som får store deler av totalstøtten (se tabell 2) og viser at det er en betydelig forskjell mellom brukerne av ulike typer støtte i forholdt til deres størrelse, alder, region og næring. Forskningsrådets store støttemottakere skiller seg ut ved at de har en høy andel større og etablerte foretak og en stor andel i næringsgruppen Faglig og vitenskapelig tjenesteyting. Innovasjon Norge har relativt større andel små og nyetablerte foretak blant de

Tabell 2. Totalt støttebeløp og andel til topp 10 prosent mottakere etter type støtte. 2002-2013. Mill. kr.

Årgang	Totalt beløp			Andel beløp til 10. desil (prosent)		
	IN-støtte	NFR-støtte	SKF-støtte	IN-støtte	NFR-støtte	SKF-støtte
2002	204	296	685	36	50	38
2003	197	340	1 229	44	52	33
2004	273	329	1 351	52	49	33
2005	277	403	1 078	54	48	36
2006	304	664	1 061	48	50	39
2007	429	800	973	44	47	37
2008	569	911	976	51	53	41
2009	1 778	956	1 156	53	49	29
2010	949	910	1 202	52	48	30
2011	768	814	1 275	49	47	34
2012	945	917	1 376	55	49	34
2013	999	919	1 545	52	52	36

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Fordelingen av topp 10 prosent støttemottakere etter foretakets størrelse, alder, region og næring. 2002-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

største støttemottakerne. Skattefunn-ordningen viser seg å være mest populær blant foretak i IKT-sektoren. Også industrinæringene er godt representert blant dem som får støtte fra alle tre støtteordningene. Når det gjelder foretakets geografiske plassering, ser vi at IN har en lavere andel av sine store mottakere i Oslo og Akershus og Trøndelag enn de to andre virkemiddelaktørene.

Bruk av støtte over tid

Tabell 3 gir en oversikt over hvor ofte hvert støttemiddel var brukt av foretak i 2002-2013. Man kan se at IN-støtte brukes minst hyppig av de tre støttemidlene som er med i analysen, dvs. at bare 13 prosent av IN-foretakene har fått IN-støtte mer enn to ganger i løpet av 2002-2013, mens tilsvarende andeler for NFR- og SKF-foretakene er på ca. 50 prosent. De siste to gruppene har også flere observasjoner per foretak, som betyr at det er relativt flere IN-foretak blant støttemottakere som er nye eller som forsvinner ut i løpet av perioden 2002-2013. For å kontrollere for dette rapporterer vi også opphørsrater (1, 2 og 3 år etter man fikk støtte i år t) for støttemottakere etter type støtte og foretakets alder ved mottak av støtte (se tabell 4). For å beregne opphørsrater ser vi på om foretaket er med eller ikke med i databasen i senere år, og det må være manglende fra databasen i minst to år på slutten

av observasjonsperiode for å bli med i beregninger av opphørsrater.⁵

Tabell 4 viser (i samsvar med tidligere tall, se figurene 1 og 2) at det er flest nyetablerte foretak (<3 år gammelt) blant brukere av IN-støtte og minst blant brukere av NFR-støtte. Opphørsratene er lavest for NFR-foretak (sett under ett) og de ligger stabilt rundt 1,8 prosent i de første 3 årene etter at foretaket er observert med støtte. De varierer likevel mye avhengig av foretakets alder ved mottak av støtte, dvs. økende for nyetablerte foretak, stabilt høye for foretak 3-5 år gammel og stabilt lave for foretak som er 6 år eller eldre. Utviklingen er annerledes for IN-foretak hvor de høyeste opphørsratene er observert 2 år etter støtte året uansett foretakets alder ved mottak av støtte. Ikke overraskende har nyetablerte foretak med IN-støtte de høyeste opphørsratene når man ser på tvers av aldersgrupper. Det er interessant at opphørsratene er økende over tid for Skattefunn-foretak uavhengig av foretakets alder, dvs.

⁵ For eksempel, et foretak som er observert med støtte i 2012 men mangler i databasen i 2013 er ikke med i beregningen av opphørsratene, mens et foretak som er observert i 2011 men mangler i databasen i 2012 og 2013, er med i beregningen av opphørsratene. Merk at det kan være andre årsaker til et opphør enn nedleggelse, for eksempel at foretaket er oppkjøpt eller fusjonert og ikke bare lagt ned. Disse årsakene går vi ikke nærmere inn på her.

Tabell 3. Frekvens av bruk av forskjellige støttemidler blant støttemottakere i 2002-2013

Antall ganger	IN-foretak		NFR-foretak		SKF-foretak	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
1	2 037	68,4	400	30,3	2 192	26,9
2	549	18,4	258	19,5	1 889	23,2
3	222	7,5	177	13,4	1 271	15,6
4	100	3,4	152	11,5	785	9,6
5	40	1,3	93	7,0	531	6,5
6	15	0,5	55	4,2	416	5,1
7	6	0,2	59	4,5	294	3,6
8	2	0,1	33	2,5	233	2,9
9	4	0,1	33	2,5	162	2,0
10	2	0,1	20	1,5	147	1,8
11	0	-	20	1,5	121	1,5
12	0	-	21	1,6	97	1
Antall foretak	2 977		1 321		8 138	
Obs. per foretak ¹	8		11		10	

¹ Medianverdi.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

at de er lavest i det første året etter observert støtte og øker så kraftig mot det tredje året etter år t da støtten ble mottatt. I det tredje året har Skattefunn-foretak også de høyeste opphørsratene på tvers av ordninger. Disse ratene er likevel lavere enn opphørsratene for foretak uten noe støtte som i gjennomsnitt ligger på rundt 5 prosent hvert år (se figur 6.1 i Cappelen mfl., 2016, som viser at bare 50 prosent av foretakene overlever de første 10 årene).

Figur 4 viser endringer i støttestatus for foretak med støtte i periode t , 3 år før og 3 år etter de er observert med (a) IN-støtte; (b) NFR-støtte; og (c) SKF-støtte. Overgangsanalyse mellom forskjellige tilstander i periode $t-1$ og periode t (eller mellom periode t og periode $t+1$) brukes ofte i litteraturen for å få empiriske estimater av overgangssannsynligheter fra en tilstand til en annen. Til forskjell fra en mer vanlig overgangsanalyse, ser vi her på en bredere tidsperiode

rundt støtteåret t , dvs. 3 år før og 3 år etter, for å se på den langsiktige mobiliteten innenfor hver av disse tre gruppene av støttemottakere. Figur 4 viser relativt høy mobilitet inn og ut av IN-ordningen, dvs. bare 21,5 prosent av de som har fått IN-støtte i år t er også observert med IN-støtte året før/etter. Denne andelen er om lag 18 prosent 2 år før og 2 år etter støtteåret t , og om lag 16 prosent 3 år før og 3 år etter støtteåret t . Andelen av foretak uten noe støtte like før og like etter støtteåret t er også høyst blant de foretakene som får IN-støtte. Samtidig er mobiliteten blant de foretakene som får NFR-støtte veldig lav (til sammen var 73,6 prosent av NFR-støttemottakere i periode t også blant NFR-støttemottakere i forrige periode, og hele 76,5 prosent er observert med NFR-støtte i neste periode). Mobiliteten blant Skattefunn-mottakere er noe høyere enn for de som får NFR-støtte men fortsatt mye lavere enn for de som får IN-støtte (om lag 70 prosent av de som har fått Skattefunn i år t , er også observert med Skattefunn året før eller året etter).

Med en formell definisjon av persistens (se fotnote 2) er høy grad av persistens i bruken av NFR-støtte ikke overraskende gitt at målgruppen for Forskningsrådet ofte består av forskningsintensive foretak som driver med flerårige prosjekter (med gjennomsnittlig prosjektvarighet på rundt 3 år). Det er vanskelig å bruke det samme argumentet for nesten like høy grad av persistens i bruken av Skattefunn-ordningen gitt at den er nærings- og teknologinøytral og tilgjengelig for alle og at prosjektvarigheten for SKF-prosjekter er lavere (rundt 2 år i gjennomsnitt).⁶ En mulig forklaring på den høye graden av persistens kan være at flere foretak fortsatt ikke var kjent med ordningen, og at de som først hadde tatt den i bruk senere holdt seg til den for nye prosjekter. Samtidig har Skattefunn-ordningen betydelig høyere inngangs- og utgangsrater enn NFR (andelen av foretak uten støtte 1, 2 og 3 år før/etter støtteåret t er mye høyere for SKF-foretak enn det den er for NFR-foretak). Videre ser vi at det er mange som har fått

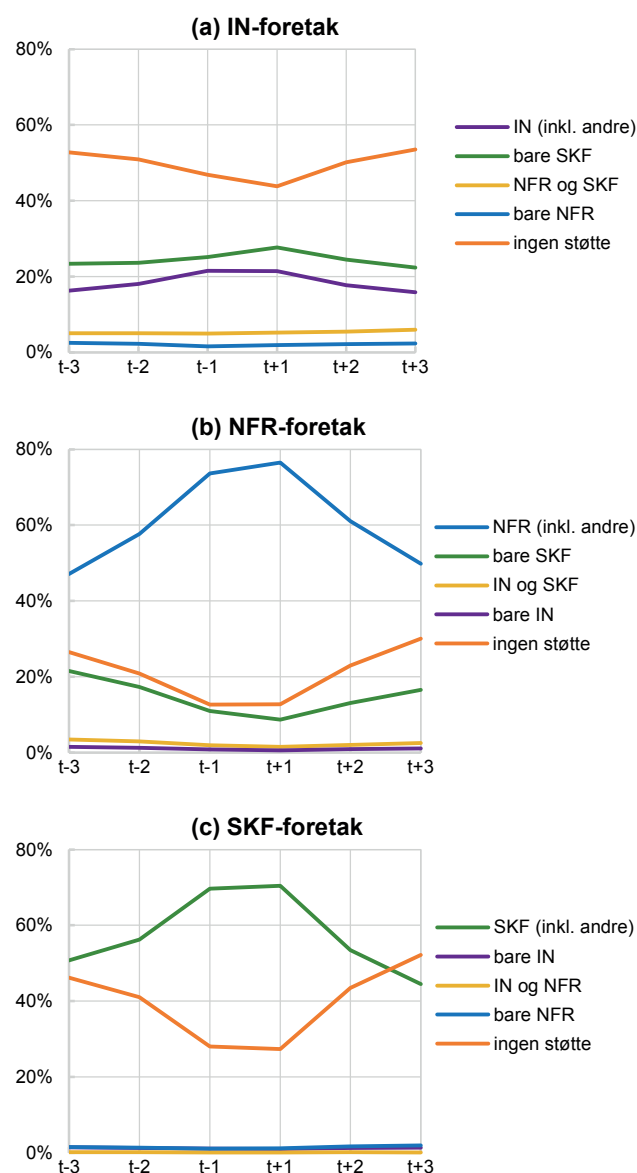
Tabell 4. Opphørsrater blant støttemottakere etter type støtte og foretakets alder. 2002-2012

	Alder ved mottak av støtte i år t			I alt
	< 3 år	3-5 år	> 5 år	
Antall obs. med IN-støtte ¹	1 502 (31 %)	1 061 (22 %)	2 263 (47 %)	4 826
Opphørt 1 år etter støtte i år t	2,5 %	1,8 %	1,5 %	1,9 %
Opphørt 2 år etter støtte i år t	3,5 %	2,8 %	2,6 %	2,9 %
Opphørt 3 år etter støtte i år t	2,7 %	2,7 %	2,3 %	2,6 %
Antall obs. med NFR-støtte ¹	574 (13 %)	884 (20 %)	2 923 (67 %)	4 381
Opphørt 1 år etter støtte i år t	0,5 %	2,8 %	1,5 %	1,7 %
Opphørt 2 år etter støtte i år t	1,8 %	3,4 %	1,5 %	1,9 %
Opphørt 3 år etter støtte i år t	3,1 %	2,6 %	1,4 %	1,8 %
Antall obs. med SKF-støtte ¹	4 700 (17 %)	5 607 (21 %)	16 933 (62 %)	27 240
Opphørt 1 år etter støtte i år t	1,7 %	1,8 %	1,3 %	1,5 %
Opphørt 2 år etter støtte i år t	3,0 %	3,0 %	1,8 %	2,3 %
Opphørt 3 år etter støtte i år t	4,1 %	3,3 %	2,2 %	2,7 %

¹ Andel av observasjoner i alt i parentes.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

⁶ Generelt varierer prosjektvarigheten fra 1 til 8 år for NFR-prosjekter, og fra 1 til 6 år for SKF-prosjekter.

Figur 4. Foretak med støtte i år t (2002-2013), etter støttestatus fra $t-3$ til $t+3$

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

(bare) Skattefunn-fradrag før/etter de var observert med IN- eller NFR-støtte, mens det er ganske uvanlig å gå fra IN-støtte til NFR-støtte og omvendt.

Selv om figur 4 viser at det er forskjell i bruk av IN-, NFR- og Skattefunn-ordningene, er det vanskelig å si noe om disse forskjellene er systematiske eller tilfeldige og om det er noe interaksjon mellom bruk av disse ordningene (dvs. at deltakelse i en ordning påvirker foretakets deltakelse i en annen ordning). Disse spørsmålene skal vi svare på ved hjelp av regresjonsanalyse av tilbøyeligheten til å bruke ulike ordninger hvor vi kontrollerer for forskjellige foretakskarakteristika, samt for tidligere deltakelse i disse ordningene.

Boks 2. Etablering av analysepopulasjonen

Den mest relevante populasjonen for utredning av i hvilken grad IN-, NFR- og Skattefunn-ordningene gjenbrukes og i hvilken grad bruk av en ordning påvirker bruk av de andre ordningene består av alle foretak som har vært observert med offentlig støtte minst en gang (i løpet av 1991-2013 for NFR-støtte, 2000-2013 for IN-støtte og 2002-2013 for SKF-støtte). Disse foretakene er definert som «potensielle søkere». Dvs. at hvis et foretak er observert med f.eks. NFR-støtte i 1999, er det med i analysen siden dette foretaket potensielt kunne søke om støtte senere. Det samme gjelder for et foretak som er observert med f.eks. Skattefunn-støtte i 2010. Det er med i analysen helt fra det første observasjonsåret, siden det potensielt kunne søke om støtte (både fra NFR, Skattefunn eller IN) tidligere. Sannsynlighetene for å få støtte i en gitt periode beregnes betinget med hensyn på støttestatus i forrige periode og er derfor uavhengig av hvor i observasjonsperioden foretaket befinner seg. Selve analysen er utført for perioden 2002-2013 da alle tre virkemidler var tilgjengelige for norske foretak. Informasjon om NFR- og IN-støtte fra før 2002 benyttes også i analysen for å skille mellom foretak med tidligere støtte og foretak som aldri har fått støtte før starten av analyseperioden.

For å representere denne populasjonen av potensielle søkere best mulig, samtidig som vi balanserer dette mot behovet for relevant bakgrunnsinformasjon om foretaket, vil vårt utvalg bestå av støttemottakere som også er inkludert i regnskapsstatistikken for aksjeselskap. Dette betyr samtidig at informasjonstilgangen er begrenset til sentrale regnskapsvariabler, dvs. data for antall ansatte, samt foretakets alder, region og næring. Informasjon om foretakets likviditetssituasjon fra likningsdata og om ansattes utdannelsesnivå fra utdanningsstatistikken benyttes også.

Mange foretak aldri har brukt noen av støttemidlene

Det viser seg at mange foretak aldri har brukt noen av støttemidlene (mer enn 95 prosent av alle norske aksjeselskap), og de bidrar derfor ikke til identifikasjon av graden av gjenbruk av ulike virkemidler og interaksjonseffekter mellom disse. Siden en er interessert i endringer i brukernes atferd, begrenser vi analyseutvalget til foretak som har faktisk har benyttet noen av virkemidlene (se boks 2 om etablering av analysepopulasjonen). Til sammen inngår 9815 foretak i analysen.

Tabell 5 viser en oversikt over kombinasjoner av bruk av forskjellige støttemidler i samme år blant foretak i analysepopulasjonen i 2002-2013. Gitt definisjonen av analysepopulasjonen, dvs. alle foretak som har vært observert med offentlig støtte minst en gang (også før analyseperioden), har vi fortsatt mange observasjoner uten noe type støtte i et gitt år.⁷ Det er mest vanlig å få bare SKF-støtte (29,52 prosent av observasjonene). Det er også like vanlig å kombinere Skattefunn- med NFR- eller IN-støtte som å bruke de sistnevnte ordningene for seg selv (dvs. om lag halvparten av de som får enten NFR- eller IN-støtte kombinerer den med Skattefunn),

⁷ For eksempel, dersom et foretak er observert i hele analyseperioden 2002-2013 og har hatt IN-støtte i 2002 og NFR-støtte i 2011-2013, er det observert uten noen støtte i de mellomliggende år, dvs. 2003-2010.

Tabell 5. **Kombinasjoner av bruk av forskjellige støttemidler for analysepopulasjonen i 2002-2013**

Støttekombinasjoner	Antall observasjoner	Andel observasjoner (prosent)
Uten støtte	39 884	60,48
Bare SKF-støtte	19 464	29,52
Bare NFR-støtte	1 387	2,10
Bare IN-støtte	1 864	2,83
SKF og NFR	1 540	2,34
SKF og IN	1 418	2,15
NFR og IN	100	0,15
SKF og NFR og IN	287	0,44
I alt	65 944	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mens det er mest uvanlig å kombinere NFR- med IN-støtte (bare 0,15 prosent av observasjonene). Det er noen få observasjoner der det forekommer støtte fra alle tre virkemidlene samtidig (0,44 prosent av observasjonene).

Analyse av bruken av forskjellige støtteordninger

I dette kapitlet beskrives en analyse som studerer gjenbruk av samme virkemiddel og interaksjon mellom bruk av ulike virkemidler i samband med å få støtte fra år til år. I dette tilfellet er høy grad av persistens ganske naturlig for foretak som driver med flerårige prosjekter siden slike foretak er observert med støtte i flere år på rad. Analysen som bruker dataene på prosjektnivå i samband med å få støtte for et helt nytt prosjekt presenteres i neste del av artikkelen. I denne analysen spiller ikke lengden av tidligere prosjekter noen rolle, men en tar hensyn til at det har forekommet tidligere prosjekter.

Tabellene 6-7 presenterer estimeringsresultatene for regresjonsanalyse av tilbøyeligheten til å bruke ulike ordninger hvor vi kontrollerer for forskjellige foretakskarakteristika (se boks 3 for detaljer), samt for tidligere deltakelse i disse ordningene.⁸ Tabell 6 viser resultater for persistens og interaksjonseffekter av å få støtte. Alle de estimerte koeffisientene er høyt signifikante og har et positivt fortegn som viser at det er persistens i bruken av alle de tre ordningene, men av forskjellige grad. Ifølge koeffisientene fra tabell 5 ligger estimatet på persistens i bruken av IN-støtte på ca. 22 prosent, mens estimatene på persistens i bruken av NFR-støtte og Skattefunn ligger på hhv. ca. 77 prosent og 71 prosent. Dette betyr, for eksempel, at ca. 77 av 100 foretak med NFR-støtte i periode *t-1* får støtte fra NFR også i påfølgende periode.

⁸ Den formelle økonometriske modellen er beskrevet i kapittel 5 i Cappelen mfl. (2016). Liknende modeller brukes for eksempel i Peters (2009) for analyse av persistens i foretakets innovasjonsaktivitet, i Peters mfl. (2013) for analyse av persistens i FoU-investering og i Aschhoff (2010) for analyse av persistens i mottak av direkte subsidier blant tyske foretak.

Boks 3: Foretakskarakteristika som det kontrolleres for i analysen

- **Størrelse** (etter antall ansatte i regnskapsstatistikk):
 - 1-4 ansatte (i referansegruppe)
 - 5-9 ansatte
 - 10-19 ansatte
 - 20-49 ansatte
 - 50-149 ansatte
 - 150 og flere ansatte
- **Alder** (etter stiftelsesdato i regnskapsstatistikk):
 - mindre enn 3 år
 - 3-5 år
 - 6-9 år
 - 10-14 år
 - 15 og flere år (i referansegruppe)
- **Næring** (etter foretakets hovednæring i Virksomhets- og Foretaksregister, basert på standard for næringsgruppering SN2007):
 - C: Industri (NACE 10-33)
 - F: Bygg og anlegg (NACE 41-43)
 - G: Varehandel (NACE 45-47) (i referansegruppe)
 - H: Transport (NACE 60-64)
 - J: IKT-sektor (NACE 58-63)
 - K: Finans og forsikring (NACE 64-66)
 - L: Eiendomsdrift (NACE 68)
 - M: Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting (NACE 69-75)
 - N: Forretningsmessig tjenesteyting (NACE 77-82)
 - Andre næringsgrupper (A, B, D, E, I, O-S)
- **Region** (etter opplysninger om foretaket i regnskapsstatistikk):
 - Oslo og Akershus (i referansegruppe)
 - Østland Kyst (Østfold, Buskerud, Vestfold, Telemark)
 - Østland Indre (Hedmark, Oppland)
 - Sørlandet (Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland)
 - Vestlandet (Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal)
 - Trøndelag (Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag)
 - Nord-Norge (Norland, Troms, Finnmark, Svalbard)
- **Skatteposisjon¹**: En indikator for hvorvidt foretaket er i skatteposisjon eller ikke (etter opplysninger om foretaket i likningsdata). Brukes som en proxy for foretakets likviditetssituasjon.
- **Ak¹**: Andelen timeverk utført av ansatte med akademisk utdanning, dvs. med mastergrad eller høyere (etter opplysninger om ansattes utdannelsesnivå fra utdanningsstatistikken). Brukes som en proxy for andelen forskere i foretakene.

¹ Dateringen av variablene *skatteposisjon* og *ak* er satt til periode *t-1* for å redusere det potensielle endogenitetsproblemet som oppstår hvis disse variablene kan tilpasses eller påvirkes som en følge av endringer i den avhengige variabelen som indikerer deltakelse i forskjellige ordninger. Et eksempel på dette er når foretaket øker antall ansatte med akademisk utdanning som følge av innvilget prosjekttøtte. Denne dateringen reduserer men løser ikke det potensielle endogenitetsproblemet når for eksempel en uobservert langsiktig strategi om å satse på forskning kan påvirke både skatteposisjon og den avhengige variabelen. Derfor skal en være varsom med å tolke resultatene som kausale effekter.

Tabell 6. Resultater for persistens og interaksjonseffekter av å få støtte i år t , 2003-2013

Dummy for:	IN-støtte		NFR-støtte		Skattefunn	
	Koeff.	S.f. ^	Koeff.	S.f. ^	Koeff.	S.f. ^
IN_{t-1}	0,752***	0,031	0,226***	0,042	0,139***	0,023
NFR_{t-1}	0,296***	0,034	2,725***	0,027	0,283***	0,028
SKF_{t-1}	0,162***	0,018	0,284***	0,023	1,588***	0,012
Initialbetingelser:						
IN_0	0,191***	0,029	0,023	0,034	0,037**	0,018
NFR_0	0,055	0,040	0,269***	0,037	-0,010	0,029
Andre utvalgte variabler:						
ak_{t-1}	0,200***	0,037	0,552***	0,045	0,319***	0,027
$skatteposisjon_{t-1}$	-0,180***	0,019	-0,117***	0,025	-0,001	0,013
Antall observasjoner	65 944					
Antall foretak	8 878					
Pseudolikelihood	-48 336,92					
Kji-kvadrat test for ligningsuavhengighet	46,42***					

Alle ligninger inkluderer konstantledd, dummyer for foretaksstørrelse, alder, region og næring, samt årsummyer. Modellen, dvs. 'pooled trivariate probit model', er estimert ved hjelp av 'pseudomaximum loglikelihood', for modellbeskrivelsen se kapittel 5 i Cappelen mfl. (2016).

^ Robuste standardfeil.

*** $p < 0,01$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Initialbetingelsene (de som skiller mellom foretak observert med støtte før starten av analyseperioden 2002-2013 og foretak som aldri har fått støtte) viser seg også å være viktige, dvs. estimatet av parameteren foran IN_0 er positiv og signifikant i IN-ligningen og estimatet av parameteren foran NFR_0 er positiv og signifikant i NFR-ligningen (se tabell 6). Det er interessant at bare IN_0 har positiv effekt på sannsynligheten for å få Skattefunn-fradrag i den etterfølgende perioden (dvs. tidligere mottakere av IN-støtte bruker Skattefunn-ordningen noe oftere i løpet av 2002-2013 enn foretak ellers).

Til slutt viser tabell 6 hvordan sannsynligheten for å få støtte påvirkes av noen utvalgte foretaks karakteristika.⁹ Vi kan se at andelen sysselsatte med akademisk utdanning (17 år eller mer) er en svært signifikant forklaringsvariabel. Dette er ikke overraskende, da det er velkjent at det er en nær sammenheng mellom omfanget av FoU og de ansattes utdanningsnivå. Og siden FoU-aktivitet ikke observeres i våre data, kan man si at denne andelen er en proxyvariabel for andelen forskere i foretakene. Det at det er en signifikant negativ sammenheng mellom forskjellige ordninger og variabelen skatteposisjon er også som forventet. Forklaringen på det siste kan delvis være knyttet til at skatteposisjon er en proxyvariabel for foretakets likviditetssituasjon: Foretak med svak likviditet har et spesielt sterkt insentiv til å søke om støtte. Unntaket her er Skattefunn-ordningen til tross for et tidligere funn av en sterk negativ sammenheng (se Cappelen mfl., 2012). En mulig forklaring på forskjellen i de to analysene er at analyseperioden i den nye studien er mye lengre og at datautvalget nå inkluderer flere store og finansielt sterkere foretak enn hva som var tilfelle for dataene som ble brukt i samband med Cappelen mfl. (2012).

⁹ Resultater for andre foretaks karakteristika som størrelse, alder, næring og region gir liknende foretaksfordelinger som de som er presentert i figur 3 og rapporteres derfor ikke her. Disse er tilgjengelig i tabell 5.7 i Cappelen mfl. (2016).

Samtidig er sammenhengen negativ og signifikant i den neste modellen hvor vi ser på sannsynligheten for å få et nytt godkjent prosjekt. Dette er i tråd med funnene rapportert i Cappelen mfl. (2012).

Det er også påvist kryseffekter mellom deltakelse i de forskjellige ordningene. Tabell 7 viser våre estimater for de partielle effektene av bruk av en ordning på sannsynlighet å få støtte fra en annen ordning i påfølgende periode (dvs. endringer i tilsvarende sannsynlighet). Siden vi har tre ordninger, varierer disse partielle effektene avhengig av kombinasjoner av bruk av alle tre ordningene i periode $t-1$. Tallene i fetskrift i tabell 7 viser den totale effekten som er en veid sum av effekten for forskjellige kombinasjoner.

Den største kryseffekten er påvist mellom bruk av NFR-støtte og Skattefunn (de foretakene som har hatt NFR-støtte i en periode har i gjennomsnitt 9,6 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å få Skattefunn-fradrag i påfølgende periode sammenlignet med de som har ikke hatt NFR-støtte). Tilsvarende kryseffekter mellom bruk av NFR-støtte og IN-støtte og IN-støtte og Skattefunn er på ca. 4 prosentpoeng. Disse funnene innebærer en mulig kilde til skjevhet i effektanalyser som analyserer ett av virkemidlene uten at det tas hensyn til bruk av andre virkemidler. Resten av kryseffektene er positive men lave (litt over 1 prosentpoeng for både IN og Skattefunn når det gjelder sannsynligheten for å få NFR-støtte). Likevel, gitt en veldig lav inngangsrate for NFR-ordningen (på ca. 1 prosent for de som ikke har fått noen støtte fra NFR tidligere), betyr det relativt mye å ha et Skattefunn-prosjekt eller støtte fra IN fra før. Dvs. at sjansen for å få støtte fra NFR i påfølgende periode fordobles dersom et foretak har hatt et Skattefunn-prosjekt eller støtte fra IN i inneværende periode (inngangsratene øker fra ca. 1 prosent i tilfelle av ingen støtte til 1,7 prosent i tilfelle av IN-støtte og til 2,1 prosent i tilfelle av Skattefunn).

Tabell 7. Marginale effekter av en type støtte på sannsynligheten for å få andre typer støtte i påfølgende periode. 2003-2013

Betinget på:	Antall obs.	Andel obs.	Endring i sannsynlighet	Betinget på:	Antall obs.	Andel obs.	Endring i sannsynlighet
Av NFR på IN				Av IN på NFR			
$IN_{t-1}=1$ $SKF_{t-1}=1$	1 748	2,7%	0,105	$NFR_{t-1}=1$ $SKF_{t-1}=1$	2 053	3,1%	0,053
$IN_{t-1}=1$ $SKF_{t-1}=0$	1 624	2,5%	0,082	$NFR_{t-1}=1$ $SKF_{t-1}=0$	1 513	2,3%	0,073
$IN_{t-1}=0$ $SKF_{t-1}=1$	21 424	32,5%	0,051	$NFR_{t-1}=0$ $SKF_{t-1}=1$	21 119	32,0%	0,015
$IN_{t-1}=0$ $SKF_{t-1}=0$	41 148	62,4%	0,027	$NFR_{t-1}=0$ $SKF_{t-1}=0$	41 259	62,6%	0,007
Totalt	65 944	100%	0,038	Totalt	65 944	100%	0,013
Av NFR på SKF				Av SKF på NFR			
$SKF_{t-1}=1$ $IN_{t-1}=1$	1 748	2,7%	0,091	$NFR_{t-1}=1$ $IN_{t-1}=1$	374	0,6%	0,071
$SKF_{t-1}=1$ $IN_{t-1}=0$	21 424	32,5%	0,098	$NFR_{t-1}=1$ $IN_{t-1}=0$	3 192	4,8%	0,068
$SKF_{t-1}=0$ $IN_{t-1}=1$	1 624	2,5%	0,121	$NFR_{t-1}=0$ $IN_{t-1}=1$	2 998	4,5%	0,016
$SKF_{t-1}=0$ $IN_{t-1}=0$	41 148	62,4%	0,094	$NFR_{t-1}=0$ $IN_{t-1}=0$	59 380	90,0%	0,011
Totalt	65 944	100%	0,096	Totalt	65 944	100%	0,014
Av IN på SKF				Av SKF på IN			
$SKF_{t-1}=1$ $NFR_{t-1}=1$	2 053	3,1%	0,056	$IN_{t-1}=1$ $NFR_{t-1}=1$	374	0,6%	0,060
$SKF_{t-1}=1$ $NFR_{t-1}=0$	21 119	32,0%	0,064	$IN_{t-1}=1$ $NFR_{t-1}=0$	2 998	4,5%	0,037
$SKF_{t-1}=0$ $NFR_{t-1}=1$	1 513	2,3%	0,057	$IN_{t-1}=0$ $NFR_{t-1}=1$	3 192	4,8%	0,040
$SKF_{t-1}=0$ $NFR_{t-1}=0$	41 259	62,6%	0,030	$IN_{t-1}=0$ $NFR_{t-1}=0$	59 380	90,0%	0,016
Totalt	65 944	100%	0,042	Totalt	65 944	100%	0,018

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Analyse av sannsynligheten for å få støtte til et nytt prosjekt

For å undersøke nærmere om høy persistens i bruken av NFR- og Skattefunn-støtte skyldes eksistens av flerårige prosjekter eller at det er foretak som søker på nytt med et nytt prosjekt og dermed benytter ordningen på nytt, skal vi se på sannsynlighetene for å få støtte fra NFR eller Skattefunn for et nytt prosjekt.¹⁰ Her spiller ikke lengden av tidligere prosjekter noen rolle, men en tar hensyn til at det har forekommet tidligere prosjekter og til antall år siden sist godkjente prosjekt (1, 2, 3, eller mer enn 3 år siden). Merk at IN-støtte ikke behandles symmetrisk med NFR- og Skattefunn-prosjekter i denne analysen, men bare spiller en rolle som kontrollvariabel. Dette henger delvis sammen med den lave persistens vi fant i forrige analyse og delvis sammen med mangel av identifikasjonsnumre for prosjekter i IN-data.¹¹

Tabell 8 viser resultater for persistens og interaksjonseffekter av å få et nytt godkjent NFR- eller Skattefunn-prosjekt. Alle de estimerte koeffisientene er høyt signifikante og har et positivt fortegn (bortsett fra estimatet av parameteren foran indikatoren $SKF_{t-4plus}$, dvs. sist godkjente SKF-prosjekt for mer enn 3 år siden). Disse resultatene støtter de tidligere funnene (se tabell 6) av høyere persistens i bruk av NFR- enn Skattefunn-ordningen og av signifikante interaksjonseffekter mellom forskjellige støtteordninger. Resultatene for

utvalgte foretakskarakteristika, dvs. andelen sysselsatte med akademisk utdanning og skatteposisjon, er også i tråd med tidligere funn (se tabell 6), dvs. begge er svært signifikante forklaringsvariabler og har de forventede fortegn.¹²

De betingede sannsynlighetene for å få et nytt godkjent NFR-prosjekt som er presentert i tabell 9 illustrerer at betydningen av tidligere bruk av NFR-støtte går gradvis ned med antall år siden sist godkjente NFR-prosjekt. Disse sannsynlighetene er regnet ut basert på de estimerte koeffisientene for NFR-variablene i tabell 8 i kolonne (1) for et representativt foretak med gjennomsnittlige verdier på de andre variablene som inngår ved siden av NFR-variablene. Vi ser at sannsynligheten for at et foretak med sist godkjente NFR-prosjekt i periode $t-1$ får et nytt godkjent prosjekt i det etterfølgende året er estimert til 30 prosent. Sannsynligheten for å få støtte til et nytt prosjekt i periode t går ned til 17,8 prosent (12,9 prosent) dersom siste NFR-prosjekt ble godkjent for 2 (3) år siden, og helt ned til 4,3 prosent dersom siste NFR-prosjekt ble godkjent for 4 eller flere år siden. Vi legger merke til at det er en ganske lav inngangsrate for ordningen for de nye søkerne, dvs. at den estimerte sannsynligheten for å få et godkjent NFR-prosjekt for de foretakene som aldri har hatt NFR-støtte tidligere ligger bare på rundt 1,2 prosent.

Videre viser tabell 9 endringer i disse betingede sannsynlighetene som følge av å ha enten et siste godkjent Skattefunn-prosjekt eller støtte fra IN i forrige 3-årsperiode. Disse resultatene er i samsvar med dem som

¹⁰ Nye prosjekter er identifisert ved hjelp av unike prosjektnumre i tilhørende databaser.

¹¹ IN bruker saksnummer for hver støtteutdeling som varierer innenfor det samme prosjektnavnet og sistnevnte mangler i noen tilfeller. Dette gjør det vanskelig å gjennomføre en egen analyse for IN-prosjekter, men vi kontrollerer for IN-støtteutdelinger når vi ser på sannsynlighetene for å få støtte fra NFR eller Skattefunn for et nytt prosjekt.

¹² Resultater for andre foretakskarakteristika som størrelse, alder, næring og region (se boks 3) gir liknende foretaksfordelinger som de som er presentert i figur 3 og rapporteres derfor ikke her. Disse har liknende effekter som de som er presentert i tabell 5.7 i Cappelen mfl. (2016).

Tabell 8. Resultater for persistens og interaksjonseffekter for å få et nytt godkjent prosjekt i år t. 2002-2012

Dummy for:	(1) Nytt godkjent NFR-prosjekt		(2) Nytt godkjent SKF-prosjekt	
	Koeff.	S.f. ^	Koeff.	S.f. ^
NFR-variabler				
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-1}	1,319***	0,061	0,279***	0,046
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-2}	0,969***	0,061	0,254***	0,050
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-3}	0,806***	0,070	0,256***	0,053
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-4plus}	0,299***	0,065	0,046	0,042
SKF-variabler				
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-1}	0,173***	0,041	0,302***	0,024
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-2}	0,109**	0,044	0,278***	0,023
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-3}	0,143***	0,049	0,244***	0,025
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-4plus}	-0,174***	0,052	-0,292***	0,024
IN-variabler				
Siste IN-støtte _{t-1,2,3}	0,239***	0,038	0,096***	0,022
Siste IN-støtte _{t-4plus}	0,132**	0,057	-0,066**	0,026
Initialbetingelser				
IN ₀	-0,017	0,043	0,069**	0,024
NFR ₀	0,216***	0,060	0,037	0,047
Andre utvalgte variabler				
ak _{t-1}	0,650***	0,054	0,385***	0,031
skatteposisjon _{t-1}	-0,103***	0,030	-0,064***	0,015
Antall observasjoner			49537	
Antall foretak			8365	
'Pseudolikelihood'			-25381,062	
Kji-kvadrat test for likningsuavhengighet	108,318***			

Alle ligninger inkluderer konstantledd, dummyer for foretaksstørrelse, alder, region og næring, samt årsummyer. Modellen, dvs. 'pooled bivariate probit model', er estimert ved hjelp av 'pseudomaximum loglikelihood', for modellbeskrivelsen se kapittel 5 i Cappelen mfl. (2016).

^ Robuste standardfeil.

*** p<0,01; ** p<0,05; * p<0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 9. Estimert sannsynlighet for å få et nytt godkjent NFR-prosjekt (med marginale effekter av andre program). 2002-2012

Betinget på:	Estimert sannsynlighet	Antall obs.	Andel obs.	Endringer i sannsynlighet	
				M.e. SKF ¹	M.e. IN ¹
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-1}	0,302	1 271	2,6 %	0,059	0,095
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-2}	0,178	916	1,8 %	0,052	0,072
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-3}	0,129	730	1,5 %	0,054	0,056
Sist godkjente NFR-prosjekt _{t-4plus}	0,043	4 343	8,8 %	0,028	0,026
Ikke noe tidligere NFR-prosjekt	0,012	42 277	85,3 %	0,008	0,012
Totalt		49 537	100 %	0,013	0,017

¹ Marginale effekter (M.e.) av å ha sist godkjente SKF-prosjekt eller siste IN-støtte i forrige 3-årsperiode.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 10. Estimert sannsynlighet for å få et nytt godkjent Skattefunn-prosjekt (med marginale effekter av andre program). 2002-2012

Betinget på:	Estimert sannsynlighet	Antall obs.	Andel obs.	Endringer i sannsynlighet	
				M.e. NFR ¹	M.e. IN ¹
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-1}	0,257	9 222	19 %	0,122	0,060
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-2}	0,235	7 429	15 %	0,120	0,065
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-3}	0,209	5 476	11 %	0,125	0,069
Sist godkjente SKF-prosjekt _{t-4plus}	0,079	12 617	25 %	0,070	0,034
Ikke noe tidligere SKF-prosjekt	0,140	14 793	30 %	0,089	0,020
Totalt		49 537	100%	0,099	0,043

¹ Marginale effekter (M.e.) av å ha sist godkjente NFR-prosjekt eller IN-støtte i forrige 3-årsperiode.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ble presentert i tabell 7, dvs. de er positive men lave (1,3 prosentpoeng for Skattefunn og 1,7 prosentpoeng for IN-støtte når det gjelder en veid totaleffekt på sannsynligheten for å få et nytt godkjent prosjekt fra NFR). Men igjen, gitt en veldig lav inngangsrate

for NFR-ordningen, viser resultatene en fordobling av sjansen for å få støtte fra NFR for en ny søker dersom den har hatt et Skattefunn-prosjekt eller støtte fra IN i forrige 3-årsperiode (inngangsratene øker fra ca. 0,8 prosent i tilfelle av ingen støtte til 1,6 prosent i tilfelle

av tidligere Skattefunn- og til 2 prosent i tilfelle av tidligere IN-støtte).

Tabell 10 viser tilsvarende resultater for de betingede sannsynlighetene for å få støtte til et nytt Skattefunn-prosjekt. Disse sannsynlighetene er regnet ut basert på de estimerte koeffisientene for SKF-variablene i tabell 8 i kolonne (2) for et representativt foretak med gjennomsnittlige verdier på de andre variable som inngår ved siden av SKF-variablene. Brukermønsteret er noe annerledes her, dvs. de positive koeffisientene foran de tre første 'lags' av den endogene variabel, SKF_{t-1} , SKF_{t-2} , SKF_{t-3} , er signifikant forskjellige fra null men ikke signifikant forskjellige fra hverandre (se kolonne (2) i tabell 8). Dette fører til at de betingede sannsynlighetene for å få et nytt godkjent Skattefunn-prosjekt 1, 2 eller 3 år etter sist godkjente Skattefunn-prosjekt er nesten identiske. Derimot går denne sannsynligheten kraftig ned dersom siste Skattefunn-prosjekt ble godkjent for 4 eller flere år siden, og den er mye lavere enn inngangsraten for ordningen (7,9 prosent versus 14 prosent). Dette kan bety at mange foretak slutter å bruke ordningen dersom de ikke får et nytt prosjekt i løpet av 3 år etter forrige prosjekt.¹³ Kryssprogrameffektene er igjen i samsvar med dem som er presentert i tabell 7, dvs. sannsynligheten for å få et nytt godkjent Skattefunn-prosjekt øker i gjennomsnitt med 9,9 (4,3) prosentpoeng dersom foretaket har hatt sist godkjente NFR-prosjekt (IN-støtte) i siste 3-årsperiode.

Konklusjoner

Samlet sett konkluderer vi med at IN-, NFR- og Skattefunn-ordningene utfyller hverandre når det gjelder innretning og hovedmålgrupper, størrelse på støttebeløpene og støtteformer. Det at vi kan observere så høy grad av gjenbruk av de enkelte virkemidlene og signifikante interaksjonseffekter mellom forskjellige støtteordninger (som antyder at flere foretak kombinerer disse over en lengre tidsperiode), indikerer imidlertid at ordningene også er overlappende. Disse observasjonene reiser følgende problemstillinger i samband med eventuelle evalueringer av disse støtteordningene: Hvordan skal en behandle gjentatt støtte (tildeling over flere år til et og samme foretak)? Hvordan skal en håndtere at det samme foretaket i samme eller forskjellige år får støtte fra flere virkemiddelaktører?

Hovedfunnene i vår empiriske analyse av persistens i bruk av – og interaksjon mellom bruk av ulike virkemidler - kan oppsummeres som følger:

¹³ For å undersøke om dette brukermønsteret kan være relatert til den kraftige nedgangen i antall Skattefunn-prosjekter etter 2003/2004, har vi brukt samme modell men kun for den snevrere perioden 2005-2012. Dette påvirker ikke resultatene, dvs. de betingede sannsynlighetene for å få et nytt godkjent Skattefunn-prosjekt 1, 2 eller 3 år etter sist godkjente Skattefunn-prosjekt er nesten identiske og ligger rundt 25 prosent. Som når en brukte den opprinnelige analyseperioden, går denne sannsynligheten kraftig ned dersom siste Skattefunn-prosjekt ble godkjent for 4 eller flere år siden, og den er mye lavere enn inngangsraten for ordningen (7,7 prosent versus 14 prosent).

- NFR-ordningen har veldig mange brukere som får støtte i flere år på rad (persistensrate ca. 77 prosent) og veldig få nye brukere som kommer inn i ordningen (inngangsrate ca. 1 prosent). Den brukes mest av store foretak og foretak innenfor Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting. Andelen ansatte med akademisk utdanning er viktig for å få NFR-støtte (proxyvariabel for andel forskere). Ordningen har den høyeste interaksjonseffekten på bruk av Skattefunn og noe effekt på bruk av IN.
- Skattefunn-ordningen har høy persistensrate (ca. 71 prosent), men også en høy inngangsrate (ca. 14 prosent). Den brukes jevnlig av alle typer foretak uavhengig av størrelse og mest av foretak i IKT-sektoren. Mange foretak slutter å bruke ordningen dersom de ikke får et nytt prosjekt i løpet av 3 år etter det forrige støttede prosjektet. Vi finner ikke betydelige interaksjonseffekter på bruk av andre ordninger i absolutt verdi, men relativt høy effekt på inngangsraten for NFR-ordningen (dvs. fordobling av sannsynligheten for å få godkjent prosjekt hos NFR for nye brukere).
- IN-ordningen har lav persistens, og det er høy mobilitet inn og ut av ordningen. Den brukes mest av små og mellomstore foretak i regioner utenfor Oslo og Akershus og mest av foretak innenfor Forretningsmessig tjenesteyting. Ordningen har signifikant kryssprogrameffekt på bruk av Skattefunn, og en relativt høy effekt på inngangsraten for NFR-ordningen (dvs. fordobling av sannsynligheten for å få godkjent prosjekt hos NFR for nye brukere).
- Høyere grad av persistens for bruken av NFR- og Skattefunn-midler støttes også av resultater fra analyse på prosjektnivå. Sannsynligheten for å få støtte fra NFR (eller Skattefunn) til et nytt prosjekt er betydelig høyere for de foretakene som har hatt et prosjekt med en tilsvarende type støtte tidligere. Dette gjelder særlig når det forrige godkjente prosjektet er fra det foregående året. Da er sannsynligheten for å få støtte til et nytt prosjekt hos NFR estimert til 30 prosent og for å få et nytt godkjent Skattefunn-prosjekt til 26 prosent.
- Et av de andre interessante funnene er at foretak som ikke er i skatteposisjon, typisk har høyere sannsynlighet for å få støtte enn foretak som er i skatteposisjon. En mulig tolkning av dette er at foretak som er likviditetsbeskranket ofte leverer gode søknader og derfor er mer tilbøyelige til å få støtte. Det kan tyde på at ordningene som betraktes i analysen treffer målgruppen. Dette funnet er i tråd med funnene i Cappelen mfl. (2012) og Møen og Rybalka (2011).

Referanser

Arvanitis, S. (2013): Micro-econometric approaches to the evaluation of technology-oriented public programmes: a non-technical review of the state of the art, Chapter 3 in Link A.N. og N.S. Vonortas (Red.): *Handbook on the Theory and Practice of Program Evaluation*, Edward Elgar Publ. Comp., Cheltenham, UK.

Aschhoff, B. (2010): Who Gets the Money? The Dynamics of R&D Project Subsidies in Germany, *Journal of Economics and Statistics*, 230(5), 522–546.

Bérubé, C. og P. Mohnen (2009): Are Firms That Receive R&D Subsidies More Innovative? *Canadian Journal of Economics*, 42(1), 206–225.

Cappelen, Å., A. Raknerud og M. Rybalka (2012): The effects of R&D tax credits on patenting and innovations, *Research Policy*, 41(2), 334–345.

Cappelen, Å., E. Fjærli, D.-C. Iancu, M. Klemetsen, A. Moxnes, Ø.A. Nilsen, A. Raknerud og M. Rybalka (2016): *Innovasjons- og verdiskapingseffekter av utvalgte næringspolitiske virkemidler*, Rapporter 2016/12, Statistisk sentralbyrå.

Castellacci, F. og C. M. Lie (2015): Do the Effects of R&D Tax Credits Vary across Industries? A Meta-regression Analysis, *Research Policy*, 44(4), 819–832.

Czarnitzki, D., P. Hanel og J. M. Rosa (2011): Evaluating the Impact of R&D Tax Credits on Innovation: A Microeconometric Study on Canadian Firms, *Research Policy*, 40(2), 217–229.

Møen, J. og M. Rybalka (2011): *Bør FoU-støtte rettes mot små eller store foretak?* Rapporter 2011/11, Statistisk sentralbyrå.

Peters, B. (2009): Persistence of Innovation: Stylized facts and panel data evidence, *Journal of Technology Transfer*, 34(2), 226–243.

Peters, B., M. J. Roberts, Van A. Vuong og H. Fryges (2013): Estimating dynamic R&D demand: an analysis of costs and long-run benefits, NBER Working Paper 19374.

Hvordan stimulere arbeidsmarkedet på kort sikt?

Kortsiktige virkninger av tre finanspolitiske motkonjunkturtiltak¹

**Torbjørn Eika og
Roger Hammersland***

Norsk økonomi har vært inne i en konjunkturedgang siden 2014 og finanspolitiske stimulerings tiltak står på menyen. Beregninger med SSBs makroøkonomiske modell KVARTS viser at virkningene av ulike potensielle tiltak er svært forskjellige. Økt offentlig produksjon av tjenester, hvor en sysselsetter flere i offentlig forvaltning, er det mest effektive virkemiddelet i ledighetsbekjempelsen på kort sikt. Praktiske utfordringer og andre hensyn enn en rask reduksjon i arbeidsledigheten, kan likevel medføre at andre tiltak foretrekkes.

Innledning

Etter en rask gjeninnhenting etter aktivitetsfallet i kjølvannet av finanskrisen i 2008/2009, vokste norsk økonomi moderat. En svak internasjonal økonomisk utvikling ble fra slutten av 2013 avløst av et kraftig fall i etterspørselen fra petroleumsnæringen – som den dominerende aktivitetsdempende faktoren. Denne nedgangen i etterspørselen ble så forsterket av et dramatisk fall i oljeprisen fra høsten 2014. En nær konjunkturnøytral økonomisk utvikling ble da avløst av en konjunkturrell nedgang som ble ytterligere forsterket i 2015. Gjennom de siste tre kvartalene har BNP-veksten i Fastlands-Norge sogar vært om lag null. Til tross for at de negative impulsene fra etterspørselsfallet rammer nærmest alle norske næringer og regioner, jf. Hungnes m.fl. (2016) og Ekeland (2015), er det i de delene av landet hvor petroleumsvirksomheten og leverandørindustrien står spesielt sterkt at arbeidsledigheten har gått markert opp. I områder omtalt som å være i «oljeskyggen» har arbeidsledigheten derimot falt. Dette har i stor grad sammenheng med den kraftige kronesvekkelsen vi fikk fra tidlig i 2013 som følge av ekspansiv pengepolitikk og – mer direkte – av fallende oljepriser. Også finanspolitikken har vært ekspansiv i denne perioden, men i likhet med pengepolitikken, har også denne fram til høsten 2015 i liten eller ingen grad vært geografisk målrettet.

Pengepolitikken, som på 2000-tallet har vært oppfattet som førstelinjeforsvaret i konjunkturstabiliseringen, har helt siden finanskrisen gitt kraftige stimulanser. Den har imidlertid nå lite mer å by på av konvensjonell

ammunisjon, da renta ikke er langt over null og bivirkningene blant annet i form av høy boligprisvekst vekker bekymring. Behov for ytterligere ekspansiv finanspolitikk har derfor meldt seg. Både i slutten av 2015 og i revidert nasjonalbudsjett fra mai i år, har regjeringen lagt fram mer målrettede tiltakspakker og kortsiktige virkninger av ulike tiltak har blitt et debattert tema.

Innenfor finanspolitikken kan en tenke seg mange ulike tiltak for å stimulere økonomien, og hvert virkemiddel kan brukes på ulike måter. Det er imidlertid noen klare skillelinjer mellom hovedgrupper av potensielle tiltak, og det kan være nyttig å få en pekepinn om størrelsesorden på effekten av disse tiltakene for situasjonen i arbeidsmarkedet og hvordan de virker på andre områder. Det er dette vi vil gjøre i denne artikkelen. De potensielle motkonjunkturtiltakene som studeres er:

- Skattelette som kommer brede grupper av befolkningen til gode
- Økte offentlig sivile investeringer, proporsjonal investeringsøkning av alle typer offentlig realkapital
- Økt offentlig konsum fra økt offentlig produksjon ved en proporsjonal endring i offentlig sysselsetting og produktinnsats (kjøp av varer og tjenester som inngår i offentlig produksjon)

Det er i SSB flere ganger tidligere gjennomført makroøkonomiske beregninger som kaster lys over slike problemstillinger, se for eksempel Johansen og Holm (2001), SSB (2008), Eika og Prestmo (2009) og SSB (2013). Økonomien er imidlertid i stadig forandring, både med tanke på ulike næringers relative størrelse og eventuelle endringer i økonomiens funksjonsmåte. Slike strukturelle endringer forsøkes innarbeidet så raskt som mulig i SSBs makromodeller. For mere presist å kunne fange opp økonomiens virkemåte er våre modeller derfor i kontinuerlig utvikling der vi både søker å inkorporere flere og nye mekanismer samtidig som vi forsøker å raffinere de mekanismene som allerede er i modellen. Det er dermed grunn til å gjenta slike analyser. Litt forskjellige resultater illustrerer også usikkerheten som uansett er knyttet til slike modellberegninger.

Torbjørn Eika er forsker ved Gruppe for makroøkonomi (tea@ssb.no)

Roger Hammersland er forsker ved Gruppe for makroøkonomi (rhs@ssb.no)

¹ Beregningene som denne artikkelen primært er basert på, er finansiert av Arbeiderpartiets stortingsgrupps og er tilgjengelig i SSBs postjournal

* Takk til Ådne Cappelen for gode innspill i arbeidet med denne artikkelen og Håkon Block Vagle for et skarpt blikk.

Beregningene og hovedresultatene for arbeidsmarkedet

I beregningene våre bruker vi KVARTS-modellen, som i prinsippet har de samme egenskapene og den samme teoribakgrunn som MODAG-modellen som også Finansdepartementet bruker. Se boks 1 for en kort presentasjon av KVARTS.

Vi tar utgangspunkt i en referansebane fram til 2019 som ligger tett opp til SSBs prognoseberegning publisert 10. mars, SSB (2016). I alle virkningsberegningene er den initiale budsjettsvekkelsen 10 milliarder 2016-kroner på årsbasis fra og med 2016. Alle beregningene er gjort med to ulike modellversjoner, hvor forskjellen er om rentene påvirkes eller ikke. Vi tar i omtalen av resultatene stort sett utgangspunkt i beregningene hvor rentenivået er forutsatt upåvirket. Vår renterelasjon er slik at den i noen grad vil motvirke reduksjoner i arbeidsledighet som følger av en mer ekspansiv finanspolitikk og dermed gjøre forskjellene mellom tiltakene mindre klare. Modellen vil i dagens spesielle situasjon heller ikke nødvendigvis gi en helt realistisk renterespons.

Den kortsiktige effekten i arbeidsmarkedet av de ulike tiltakene er svært forskjellig. Den initiale kostnaden per ekstra sysselsatt i det første året (2016) er klart lavest ved en økning i offentlig konsum med 925.000 kroner per arbeidsplass, jf. tabell 1. Tiltaket vil bedre arbeidstakernes situasjon i arbeidsmarkedet med den følge at tilbøyeligheten til å søke arbeid øker og arbeidsinnvandringen likeså. Dermed øker arbeidstilbudet slik at reduksjonen i arbeidsledigheten blir mindre enn økningen i sysselsettingen. Den initiale kostnaden per person arbeidsledigheten er redusert med, blir 1,5 millioner kroner ved en slik økning av det offentlige konsumet. Kostnadene per arbeidsplass endres lite i det andre året, men blir en del høyere for hver person

Tabell 1. Initiale kostnader i millioner 2016-kroner per ekstra sysselsatt/per person arbeidsledigheten reduseres med

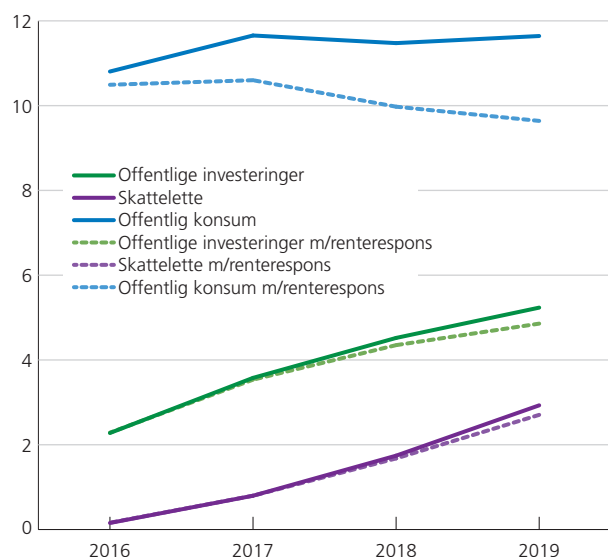
	2016	2017
Skattelette, sysselsatte, ingen renterespons	64,7	12,5
Skattelette, sysselsatte, renterespons	63,6	12,6
Skattelette, arbeidsledigreduksjon, ingen renterespons	61,9	26,2
Skattelette, arbeidsledigreduksjon, renterespons	61,1	26,3
Off.investeringer, sysselsatte, ingen renterespons	4,4	2,8
Off.investeringer, sysselsatte, renterespons	4,4	2,8
Off.investeringer, arbeidsledigreduksjon, ingen renterespons	6,9	5,9
Off.investeringer, arbeidsledigreduksjon, renterespons	6,9	6,0
Offentlig konsum, sysselsatte, ingen renterespons	0,9	0,9
Offentlig konsum, sysselsatte, renterespons	1,0	0,9
Offentlig konsum, arbeidsledigreduksjon, ingen renterespons	1,5	2,1
Offentlig konsum, arbeidsledigreduksjon, renterespons	1,6	2,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

arbeidsledigheten er redusert med ettersom arbeidstilbudet reagerer med en tidsforsinkelse på endringer i situasjonen på arbeidsmarkedet.

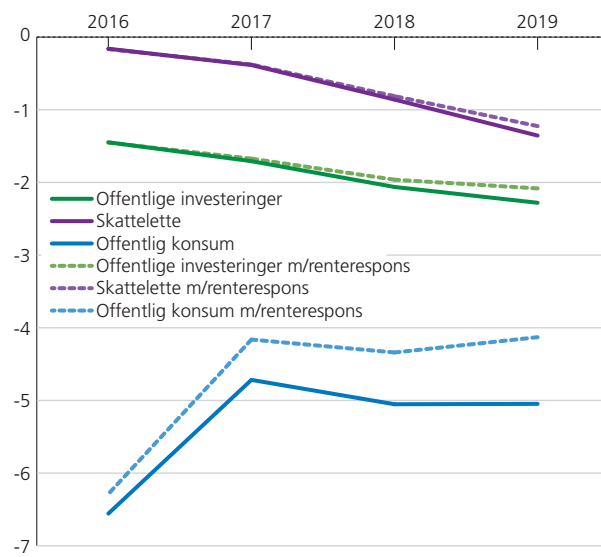
Ved å øke offentlige investeringer er de tilsvarende kostnadene det første året 4,4 millioner kroner per sysselsatt og 6,9 millioner kroner per person arbeidsledigheten er redusert med. Blant annet på grunn av tidsforsinkete effekter i konsum, næringsinvesteringer og i faktortilpasningen i næringene (sysselsettingen), reduseres kostnaden det andre året, men er fremdeles klart høyere enn ved økt offentlig konsum. Med en bredt basert skattelette er kostnadene vesentlig høyere ettersom de ekspansive effektene på kort sikt er langt mindre. Virkningen på sysselsettingen er meget beskjeden så kostnaden per arbeidsplass er 64,7 millioner kroner det første året, men reduseres til 12,5 millioner kroner i det andre året.

Figur 1. Virkningen på samlet antall sysselsatte av ulike finanspolitiske tiltak med 10 milliarder 2016-kroner som initial budsjettimpuls, med og uten renterespons. 1 000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Virkningen på antall arbeidsledige av ulike finanspolitiske tiltak med 10 milliarder 2016-kroner som initial budsjettimpuls, med og uten renterespons. 1 000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

En annen måte å fremstille disse beregningsresultatene på er at en for kostnaden av å generere én sysselsatt ved en generell skattelette, ville kunne fått 15 sysselsatte ved å øke offentlige investeringer og 70 ved å øke offentlig konsum tilsvarende. Ved å benytte modellens relasjon for rentesetting, dempes forskjellene noe. Kostnaden per sysselsatt ved skattelette blir da 63,6 millioner kroner, og den samme initiale budsjett-svekkelsen brukt på offentlig konsum ville fått 67 personer sysselsatt.

Over tid blir forskjellen i hvor mange sysselsatte de ulike tiltakene genererer vesentlig mindre. I det fjerde året etter implementering av et slikt tiltak vil kostnaden per arbeidsplass ha kommet ned i 3,4 millioner 2016-kroner ved skattelette, 1,9 millioner ved offentlige investeringer og 0,9 millioner ved økt offentlig konsum. Dette forutsetter at renta ikke er påvirket. Forskjellene blir enda litt mindre hvis renta forutsettes endret i tråd med modellens renteresponsfunksjon.

Boks 1: Kort om KVARTS

KVARTS-modellen har i prinsippet de samme egenskapene og den samme teoribakgrunn som MODAG-modellen. Hovedforskjellen er at KVARTS baserer seg på kvartalsdata og ikke årsdata som MODAG.

I KVARTS er kryssløps- og regnskapssammenhengene supplert med økonometrisk bestemte atferdssammenhenger forankret i økonomisk teori. Modellens kryssløpskjerne sikrer balanse mellom tilgang og anvendelse av modellens 33 produkter, og beskriver hvordan produksjonen fordeler seg på modellens 20 næringer.

Produsentenes atferd er modellert med utgangspunkt i en hypotese om monopolistisk konkurranse. For hver vare eksisterer separate priser for import, eksport og leveranser til hjem. Eksport- og hjemmemarkedsprisene bestemmes gjennom et påslag på produsentenes marginale kostnader, et påslag som påvirkes av utviklingen i importprisene på samme type produkter.

Norsk produksjon for eksport bestemmes av etterspørselen i utlandet og forholdet mellom norske eksportpriser og konkurrentprisene. Importen bestemmes av størrelsen og sammensetningen av innenlandsk etterspørsel inklusive produkt-innsats samt forholdet mellom hjemme- og importprisene. Til gitt innenlandsk etterspørsel, eksport og import av hver enkelt vare følger norsk produksjon definisjonsmessig.

Faktoretterspørselen i de enkelte næringene bestemmes av produksjonen og relative priser, inkludert brukerpriser på kapital. Kapitaletterspørselen avhenger i modellen også av aggregert kreditt og aksjekurser. Dette gir opphav til en mekanisme der prosykliske aksjekurser i en oppgangskonjunktur bidrar til å øke investeringene via økt tilgang til kreditt.

Husholdningenes konsum utenom bolig bestemmes som en positiv funksjon av inntekt, formue og realrente etter skatt, mens inntekt og relative priser bestemmer fordelingen på ulike typer konsum. Boliginvesteringene bestemmes fra tilbudssiden som igjen bestemmes av forholdet mellom brukt-boligpriser og byggekostnader. Bruktboligprisen og husholdningenes gjeld påvirker hverandre gjensidig og er i modellen en funksjon av husholdningenes inntekter, beholdningen av boliger og brukerprisen på boligkapital.

Lønningene bestemmes i tråd med Aukrustmodellen utvidet med en negativ sammenheng mellom nivået på lønnskostnadsandelen i industrien og nivået på arbeidsledigheten og arbeidsinnvandringen. Arbeidsledigheten inngår ikke-lineært. Når arbeidsledigheten er høy, vil et gitt stimulerende tiltak føre til en mindre økning i lønningene enn når ledigheten er lav. Lønningene i resten av markedsrettet

virksomhet og i offentlig forvaltning bestemmes i hovedsak som funksjon av gjennomsnittlig avlønning utenfor gjeldende sektor.

Befolkningen i arbeidsdyktig alder er delt inn i åtte ulike grupper. Utviklingen i disse gruppene følger i utgangspunktet de siste befolkningskramskrivningene til SSB, med unntak av det som følger av innvandringen. Innvandringen påvirkes blant annet av situasjonen på arbeidsmarkedet sammenliknet med i landene de kom fra. Gruppens arbeidstilbud fastlegges som produktet av yrkesfrekvensen og gruppens størrelse. Yrkesfrekvensene er en funksjon av blant annet reallønn etter skatt og arbeidsledighet.

Valutakursen bestemmes i normalversjonen av modellen som en funksjon av pengemarkedsrenta i Norge og i utlandet (euro), inflasjonen begge steder samt oljeprisen.

Pengemarkedsrenta kan bestemmes i modellen som en funksjon av arbeidsledigheten, inflasjonen og renta i utlandet. Relasjonen er ment å representere atferden til Norges Bank og forutsetter at sentralbanken kan styre pengemarkedsrenta og at det er denne renta som er avgjørende for innskudds- og utlånsrentene i bankene. Høy inflasjon og lav arbeidsledighet gir et høyt realrentenivå og omvendt.

Det er mange størrelser modellen ikke bestemmer. Alle størrelser knyttet til utlandet; markedsutvikling, rente, inflasjon og råvarepriser fastsettes utenfor modellen. Det samme gjelder produksjonen av en del primærnærings- og energivarer, og i modellens normalversjon; oljeinvesteringene. I offentlig forvaltning bestemmes produksjon og offentlig konsum (i hovedsak) definisjonsmessig av de eksogene politikkvariablene offentlig timeverksbruk, produktinnsats, kjøp av konsumtjenester og investeringer. Skatte- og avgiftsatser er i stor grad detaljert representert i modellen som eksogene størrelser.

Det er ingen sammenhenger i modellen som legger bånd på budsjettbalansen. KVARTS er i første rekke en modell for kort- og mellomlangsigte problemstillinger. Det er opp til modellbrukeren å designe en politikk som følger handlingsregelen eller som på annen måte tar langsiktige budsjetthensyn.

For mer informasjon om modellen se <http://www.ssb.no/forskning/beregningsmodeller/kvarts> og for en detaljert presentasjon av hele modellen henvises til dokumentasjonen av MODAG; Boug og Dyvi (2008). Mer oppdaterte artikler om enkeltområder i modellen er å finne på <http://www.ssb.no/forskning/beregningsmodeller/modag-kvarts/publiserte-artikler-av-relevans-for-modag-og-kvarts-modellene>.

Hva forklarer forskjellene?

At de kortsiktige virkningene av skattelette på arbeidsmarkedet er beskjedene, skyldes flere forhold. Som det framgår av tabell 2, vil en generell personsskattelette bare øke konsumet i husholdningene med knappe 43 prosent av inntektsøkningen det første året. De økte konsumutgiftene vil fordele seg på tre ulike typer «leverandører». Det er betydelig avgifter på konsum, slik at mye av de økte konsumutgiftene vil generere økt avgiftsproveny. Dernest var 27 prosent av husholdningenes konsum i 2013 direkte eller indirekte importert, jf.

SSB (2016). Ved en inntektsøkning vil en enda større andel av konsumøkningen komme fra import ettersom importtunget konsum, som ferie i utlandet og biler har en inntektselastisitet over én («luksusgoder»). Vi kan dermed snakke om en sparelekkasje, en avgiftslekkasje og en importlekkasje, som alle bidrar til å redusere virkningen på norsk verdiskapning (målt i basisverdi) av skattelette. Førsteårseffekten på BNP Fastlands-Norge av en slik skattelette er bare 0,1 prosent. Den økte sparingen sammenliknet med referansebanen avtar etter hvert som treghetene utspiller sin rolle. I det tredje

Tabell 2. **Makroøkonomiske virkninger av 10 milliarder 2016-kroner personsskattelette. I prosent fra referansebanen der annet ikke fremgår**

	Uten renterespons				Med renterespons			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Konsum i husholdningene	0,3	0,7	0,8	0,9	0,3	0,7	0,8	0,9
Investeringer i Fastlands-Norge	0,0	0,2	0,5	0,8	0,0	0,2	0,5	0,8
Næringsinvesteringer, fastlandet	0,0	0,1	0,3	0,4	0,0	0,1	0,2	0,4
Bolinvesteringer	0,0	0,4	1,2	2,1	0,0	0,4	1,2	2,1
Eksport av tradisjonelle varer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Import	0,2	0,4	0,6	0,7	0,2	0,4	0,6	0,7
BNP Fastlands-Norge	0,1	0,2	0,3	0,4	0,1	0,2	0,3	0,4
Utenom offentlig forvaltning	0,1	0,3	0,4	0,5	0,1	0,3	0,4	0,5
Industri	0,0	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1
Sysselsatte personer	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
Arbeidstilbud	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,01	-0,01	-0,03	-0,05	-0,01	-0,01	-0,03	-0,04
Pengemarkedsrente, prosentpoeng	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Importveid kronekurs	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Lønn	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
KPI	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Husholdningenes disponible realinntekt	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. **Makroøkonomiske virkninger av å øke offentlig konsum med 10 milliarder 2016-kroner. I prosent fra referansebanen der annet ikke fremgår**

	Uten renterespons				Med renterespons			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Konsum i husholdningene	0,2	0,3	0,5	0,6	0,2	0,3	0,4	0,4
Investeringer i Fastlands-Norge	0,1	0,2	0,4	0,6	0,1	0,1	0,2	0,3
Næringsinvesteringer, fastlandet	0,2	0,4	0,4	0,6	0,1	0,0	0,0	0,1
Bolinvesteringer	0,0	0,2	0,6	1,2	0,0	0,2	0,5	0,9
Eksport av tradisjonelle varer	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Import	0,2	0,4	0,5	0,6	0,2	0,3	0,4	0,5
BNP Fastlands-Norge	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Utenom offentlig forvaltning	0,1	0,2	0,3	0,4	0,1	0,2	0,2	0,2
Industri	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Sysselsatte personer	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Arbeidstilbud	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,24	-0,18	-0,19	-0,18	-0,23	-0,16	-0,16	-0,15
Pengemarkedsrente, prosentpoeng	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Importveid kronekurs	0,0	0,1	0,1	0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3
Lønn	0,2	0,3	0,4	0,5	0,2	0,2	0,3	0,4
KPI	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Husholdningenes disponible realinntekt	0,4	0,4	0,5	0,6	0,3	0,3	0,4	0,4
Memo								
Offentlig konsum	1,3	1,3	1,2	1,2	1,3	1,3	1,2	1,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

året reduseres sparingen som følge av at bedre konjunkturer har gitt økte boligpriser og økte aksjeverdier og dermed økt husholdningenes formue.

Det settes også i gang en multiplikatormekanisme i alle beregningene ved at husholdningenes inntekter øker når aktiviteten i økonomien øker. Det stimulerer husholdningenes etterspørsel og næringsinvesteringene må øke for at produksjonskapasiteten skal være tilpasset den økte etterspørselen. I det fjerde året (2019) er nivået på BNP Fastlands-Norge hevet med 0,4 prosent. Økt aktivitet trekker også opp aksjemarkedet, og letter finansieringen av investeringene, et forhold som bidrar til å trekke opp investeringene ytterligere. Hvor sterk virkningen av produksjonsøkningen vil bli i arbeidsmarkedet avhenger av i hvilken grad bedriftene kan øke produksjonen uten å øke arbeidsstokken. På ett års sikt sier modellen at det meste av produksjonsøkningen knyttet til skattelette kommer fra økt produktivitet, men gradvis trekkes også sysselsettingen mer opp. Utgiftsøkningen vil likevel ikke bare gå til økte lønnskostnader, men også til økte eierinntekter, som i liten grad påvirker konsumet og samlet etterspørsel på kort sikt. I den grad man er opptatt av den kortsiktige virkningen på sysselsettingen kan dette betraktes som en fjerde lekkasje. I det fjerde året har virkningen på sysselsettingen kommet opp i 0,1 prosent og reduksjonen i arbeidsledighetsraten er 0,05 prosentpoeng.

Generell personskattelette representerer ett ytterpunkt. Som det andre ytterpunktet kommer å øke offentlig konsum knyttet til offentlig produksjon, se tabell 3. Per forutsetning slår en slik økning i stor grad direkte ut i økt sysselsetting i og med at om lag $\frac{3}{4}$ av kostnadsøkningen går til å øke sysselsettingen i offentlig forvaltning. Denne delen av tiltaket innebærer ingen lekkasjer

utover at det må beregnes arbeidsgiveravgift som legges på den utbetalte lønna. Økningen av produktinnsats innebærer derimot en importlekkasje samtidig som økt produktivitet trekker i retning av å redusere virkningen på sysselsettingen. BNP Fastlands-Norge øker i det første året med 0,4 prosent og sysselsettingen med like mye, mens ledigheten reduseres med 0,24 prosentpoeng.

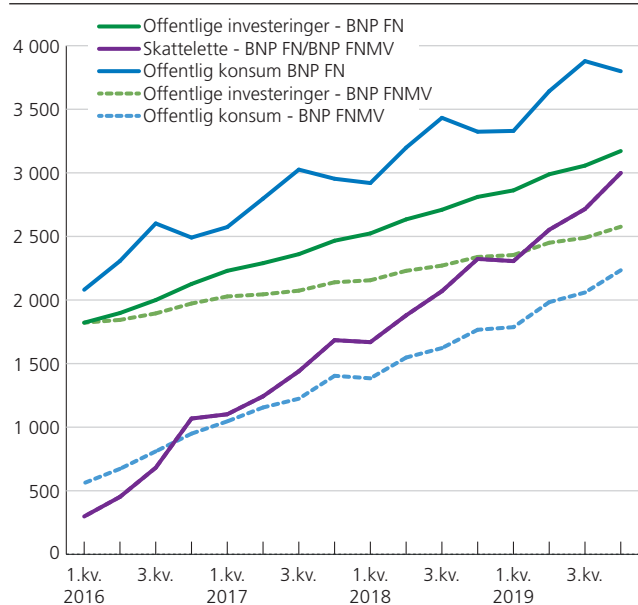
Den markerte nedgangen i arbeidsledigheten fører til at lønningene øker. Dette svekker den kostnadsmessige konkurranseevnen slik at eksporten utvikler seg litt svakere og importen litt sterkere enn de ellers hadde gjort. Av større betydning i modellberegningen er at de økte lønningene får bedriftene til å substituere seg bort fra arbeidskraft. Således reduseres sysselsettingen utenfor offentlig forvaltning litt, selv om det her er klare multiplikatoreffekter gjennom økt konsum og økte investeringer i næringslivet og i boliger. Bruttonettproduktet utenom offentlig forvaltning øker gradvis, med 0,1 prosent det første året og kommer opp i 0,4 prosent i det fjerde. Sysselsetting i den samme delen av økonomien reduseres derimot med 0,1 prosent i det første året og om lag det halve etter fire år. Virkningen på hele BNP Fastlands-Norge øker litt over tid, mens virkningen i arbeidsmarkedet er ganske stabil. Samlet sysselsetting er således i det fjerde året vel 0,4 prosent høyere enn i referansebanen, mens arbeidsledighetsraten er 0,18 prosentpoeng lavere. Økt beholdning av offentlig realkapital, for eksempel i form av bedret infrastruktur, har tilbudssideeffekter på BNP, noe som følger av definisjoner i nasjonalregnskapet som KVARTS baserer seg på. Men denne økningen har, i likhet med økt offentlig konsum i form av for eksempel undervisningstjenester, i modellen ingen effekter på produktiviteten i næringslivet.

Tabell 4. **Makroøkonomiske virkninger av å øke offentlige investeringer med 10 milliarder 2016-kroner. I prosent fra referansebanen der annet ikke fremgår**

	Uten renterespons				Med renterespons			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Konsum i husholdningene	0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,1	0,2	0,3
Investeringer i Fastlands-Norge	2,0	2,0	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0
Næringsinvesteringer, fastlandet	0,4	0,6	0,6	0,7	0,4	0,6	0,6	0,6
Boliginvesteringer	0,0	0,0	0,2	0,4	0,0	0,0	0,2	0,4
Eksport av tradisjonelle varer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Import	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5
BNP Fastlands-Norge	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4
Utenom offentlig forvaltning	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Industri	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Sysselsatte personer	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
Arbeidstilbud	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,05	-0,06	-0,08	-0,08	-0,05	-0,06	-0,07	-0,08
Pengemarkedsrente, prosentpoeng	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Importveid kronekurs	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Lønn	0,0	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	0,2
KPI	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Husholdningenes disponible realinntekt	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3
Memo								
Offentlige investeringer	6,1	5,7	5,6	5,5	6,1	5,7	5,6	5,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Virkningen på BNP Fastlands-Norge og BNP Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning (BNP FNMV), upåvirket rente av tre ulike finanspolitiske stimuleringstiltak, millioner 2013-kroner i kvartalet

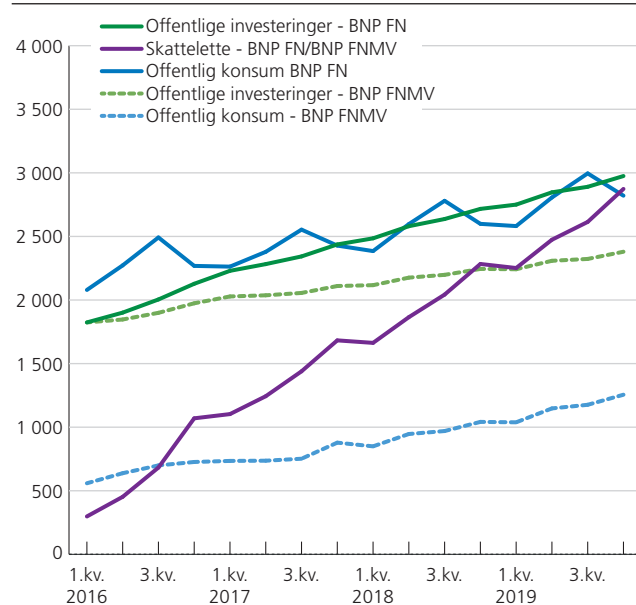

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Økte offentlige investeringer står i mellom de to foregående tiltakene. Investeringsøkningen leder per forutsetning ikke til økt produksjon i offentlig forvaltning, men til økt verdiskapning i markedsrettet virksomhet og import. Hele økningen i BNP og sysselsetting kommer dermed fra denne delen av økonomien. Førsteårseffekten på BNP Fastlands-Norge er 0,3 prosent, og på kort sikt muliggjøres mye av produksjonsøkningen av økt produktivitet. Sysselsettingen øker med 0,1 prosent og arbeidsledighetsraten faller med 0,05 prosentpoeng, jf. tabell 4. Dette medfører litt høyere lønninger og dermed litt svakere kostnadsmessig konkurranseevne og dermed litt svakere nettoeksport og substitusjon bort fra arbeidskraft. Også her er det imidlertid multiplikatoreffekter som gjennom beregningsperioden trekker aktivitetsveksten litt videre opp. BNP Fastlands-Norge er i det fjerde året økt med 0,4 prosent, mens sysselsettingen da er 0,2 prosent høyere enn i referansebanen. Nedgangen i arbeidsledigheten øker da litt til 0,08 prosentpoeng.

Som det fremgår av det som er sagt ovenfor, avviker virkningen på aktivitetsnivået i markedsrettet virksomhet av de ulike tiltakene fra bildet når man ser på hele BNP Fastlands-Norge. Det som stimulerer markedsrettet virksomhet mest på kort sikt, er økte offentlige investeringer. Fra det andre året øker skattelette aktiviteten i markedsrettet virksomhet mer enn økt offentlig konsum og i det fjerde året virker skattelette også kraftigere enn økte offentlige investeringer. Med modellens renterespons forsterkes disse resultatene, og spesielt kraftig etter noen år. I det fjerde året er således virkningen på BNP Fastlands-Norge tilnærmet lik for alle de tre tiltakene. Fordi de ekspansive virkningene av skattelette ligger lenger fram i tid, kommer den inflasjonsøkende prosessen også langsommere i gang. Dette kommer i tillegg

Figur 4. Virkningen på BNP Fastlands-Norge og BNP Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning (BNP FNMV), med renterespons av tre ulike finanspolitiske stimuleringstiltak, millioner 2013-kroner i kvartalet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til at det økte presset i arbeidsmarkedet, representert ved en reduksjon i arbeidsledigheten, er vesentlig mindre. Relativt svake BNP-virkninger av økt offentlig produksjon sammenliknet med sysselsettingseffekten, henger blant annet sammen med nasjonalregnskapskonvensjoner. Arbeidskraftsproduktiviteten i offentlig forvaltning påvirkes per forutsetning ikke og det er ikke noe driftsresultat fra aktiviteten i offentlig forvaltning. En gitt betaling til en markedsrettet bedrift, vil derimot normalt ikke bare ende opp som økte lønnskostnader, men også øke overskuddet/driftsresultatet.

Avslutning

Til tross for at KVARTS-modellen er stor, er det mekanismer i økonomien som kan ha relevans i makro-økonomiske analyser som per i dag ikke er bygd inn i modellen. Det vil også av den grunn alltid være usikkerhet knyttet til slike beregningsresultater.

I KVARTS er arbeidskraften homogen. Når offentlig forvaltning etterspør mer arbeidskraft, får de umiddelbart tilfredsstilt sine ønsker i modellen. Man kan i modellen ikke si noe om hvor den økte sysselsettingen kommer fra, bortsett fra at man kan se at sysselsettingen i markedsrettet virksomhet samlet sett går litt ned som følge av at lønnsnivået øker, mens arbeidstilbudet og innvandringen går opp og arbeidsledigheten ned. En kan tenke seg at den økte offentlige arbeidskraftetterspørselen i stor grad rettet seg mot grupper med mange arbeidsledige og at det økte lønnspresset som følger dermed kunne bli mindre enn det modellen skulle tilsi ut i fra endringen i arbeidsledigheten alene. Dette ville kunne bidra til større effekter i arbeidsmarkedet enn det modellberegningene indikerer. Det samme vil gjelde for en regionalt tilpasset økning i offentlig etterspørsel etter arbeidskraft i områdene som sterkest er

rammet av oljenedturen. Man kan imidlertid også tenke seg det motsatte, at offentlig forvaltning i stor grad etterspurte arbeidskraft som også andre næringer var interesserte i, og at lønnspresset dermed ble større enn det modellberegningene indikerer.

Vi har som tidligere nevnt lagt størst vekt på beregningene med upåvirket rente. Modellens renterelasjon er estimert på bakgrunn av erfaringene fra utøvelsen av pengepolitikken siste 15 år. Norges Banks atferd ser i denne perioden ut til å ha endret seg noe, og norsk økonomi er nå inne i en situasjon som er annerledes enn det vi har sett tidligere på 2000-tallet. Rentene har kommet ned på rekordlave nivåer og andre hensyn enn inflasjon og aktivitetsnivå, som finansiell stabilitet, kan ha blitt tillagt økt betydning i rentesettingen. Fallet i oljepris og etterspørselen fra petroleumsnæringen har også medført økt fokus på omstilling. Modellen vil derfor neppe gi en helt realistisk renterespons. Modellberegningene viser imidlertid at dette ikke er veldig viktig når det gjelder effektiviteten til de analyserte tiltakene på ett til to års sikt.

I Eika og Prestmo (2009) ble effekten av noen flere potensielle finanspolitiske tiltak studert enn det som gjøres i denne artikkelen. Ved offentlige kjøp ble det blant annet skjelnet mellom investeringer og direkte kjøp av konsumtjenester levert utenfor offentlig forvaltning. Virkninger av en nedsettelse av arbeidsgiveravgiften og en reduksjon av momssatsene ble også studert. Det er grunn til å tro at mye av forskjellen mellom tiltakene vil være den samme nå som da, blant annet gjelder dette at det grovt sett trolig vil være små kortsiktige makroøkonomiske forskjeller i virkningen av investeringer og kjøp av konsumtjenester, i modellen. Virkningen i arbeidsmarkedet av en generell momsreduksjon var litt mindre enn ved lavere personskatter. Redusert arbeidsgiveravgift virket klart kraftigere enn lavere personskatter, men likevel svakere enn å øke offentlige kjøp fra markedsrettet virksomhet.

KVARTS er en makromodell og tiltakene vi studerer er grove i den forstand at det er fullt ut mulig å tenke seg spesifikke tiltak som vil virke noe annerledes enn de svært generelle vi studerer. Økt offentlig etterspørsel etter investeringsvarer som ikke produseres i Norge, vil for eksempel innebære svært beskjedne ekspansive effekter, mens investeringer i kapitalarter med lav importandel, slik som anlegg, vil skape flere arbeidsplasser enn ved en proporsjonal økning av alle typer kapital. Skattelette² som kommer grupper til gode med en meget høy marginal konsumtilbøyelighet, vil på sin side ha en mer ekspansiv effekt enn skattelette som kommer alle til gode.

Våre beregninger forutsetter at tiltakene gjennomføres umiddelbart fra et gitt tidspunkt og tar ikke høyde for ulik grad av tidsutstrekning i selve implementeringen av disse. For skatteendringer er det en lite kontroversiell antakelse, mens det kan betraktes som urealistisk når det gjelder offentlig konsum og investeringer. Det vil i praksis være vanskelig å endre stats- og kommunekonsumet «umiddelbart», og heller ikke når det gjelder offentlige investeringer er det helt realistisk. Offentlige innkjøp og ansettelser er underlagt mange regler og myndighetene detaljstyrer hverken kommunene eller underliggende direktorater og helseforetak.

Selv om tiltak primært er ment å skulle øke den økonomiske aktiviteten og senke arbeidsledigheten, bør man velge prosjekter som er mest samfunnsøkonomisk lønnsomme ut over det rent stabiliseringspolitiske. Dette innebærer også prosesser som tar tid. Konsekvensen av dette er at våre beregninger nok overdriver noe hvor raskt tiltakene som involverer økt offentlig etterspørsel vil virke etter en beslutning om å gjennomføre tiltaket; med mindre myndighetene har planer klare for å gjennomføre ekspansive tiltak. Er situasjonen den at man i utgangspunktet hadde planer om å redusere offentlig produksjon/konsum på et område, ville tiltaket kunne være å opprettholde denne aktiviteten. Da er våre beregninger mer realistiske.

Et annet aspekt ved ekspansiv finanspolitikk kan være hvor politisk enkelt det er å reversere tiltakene i ettertid, når konjunktorene igjen peker oppover. Økte offentlige investeringer og vedlikehold, som tiltakspakken i revidert nasjonalbudsjett består av, er det som kanskje enklest kan kuttes. Skatteskjerpning og kutt i offentlige velferdstjenester og sysselsetting fremstår som vanskeligere å gjennomføre når konjunktorene snur. Men hvis de bare innebærer en fremskynding av en langsiktig plan for framtidige endringer, er disse argumentene mindre relevante.

Det at konjunkturutviklingen er nokså forskjellig i ulike deler av landet, innebærer en tilleggsutfordring sammenliknet med en mer tradisjonell konjunkturedgang. Generelle virkemidler som skattelette og pengepolitikk er da mindre treffsikre.

Til tross for en god del usikkerhet knyttet til virkningen av ulike finanspolitiske tiltak, synes følgende å være robuste konklusjoner: Generell personskattelette er et mye mindre effektivt tiltak for å redusere arbeidsledigheten raskt, enn økte offentlig investeringer og klart mest effektivt er tiltak som innebærer økt offentlig sysselsetting. Dette er også i tråd med nyere forskning blant annet for USA, se Coenen med flere (2012).

² Modellen og konsumfunksjonen skiller ikke mellom ulike inntektsgrupper; konsumet bestemmes som funksjon av husholdningenes samlede inntekt.

Referanser

Boug, P. og Y. Dyvi (2008): *MODAG – en makroøkonomisk modell for norsk økonomi*, Sosiale og økonomiske studier 111, Statistisk sentralbyrå

Coenen, G., C. J. Erceg, C. Freeman, D. Furceri, M. Kumhof, R. Lalonde, D. Laxton, J. Lindé, A. Mourougane, D. Muir, S. Mursula, C. de Resende, J. Roberts, W. Roeger, S. Snudden, M. Trabandt og J. in't Veld (2012): Effects of Fiscal Stimulus in Structural Models, *American Economic Journal: Macroeconomics* 2012, 4(1): side 22-68

Eika, T. og J. Prestmo: Krisetiltak: Effekten av ulike tiltak belyst med makromodell. *Samfunnsøkonomen* 63 (4), 2009, 25-38.

Ekeland, A. (2015): *Sysselsatte i petroleumsnæringen og relaterte næringer 2014*, Rapporter 2015/48, Statistisk sentralbyrå

Hungnes, H., D. Kolsrud, J. Nitter-Hauge, J. Prestmo og B. Strøm (2016): *Ringvirkninger av petroleumsnæringen i norsk økonomi, basert på endelige nasjonalregnskapstall for 2013*. Rapporter 2016/17, Statistisk sentralbyrå

Johansen, P. R. og I. Holm (2001): Makroøkonomiske virkninger av ulike måter å bruke realavkastningen i Petroleumsfondet på, *Økonomiske analyser* 4/2001

SSB (2008): Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, Konjunkturtendensene, *Økonomiske analyser* 6/2008, side 24-25

SSB (2013): Usikkerhet om finanspolitikken, Konjunkturtendensene, *Økonomiske analyser* 3/2013, side 16-17

SSB (2016): Importandeler, Konjunkturtendensene, *Økonomiske analyser* 1/2016, side 30

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 2/2015:

Konjunkturtendensene, 3-32.

Terje Skjærpen, Lasse Sigbjørn Stambøl og Marianne Tønnessen: Innvandrere som utvandrer igjen, 34-39.

Dennis Fredriksen: Utfordringer i offentlig tjenstepensjon, 35-46.

ØA 3/2015:

Konjunkturtendensene, 3-34.

Tor Petter Bø og Helge Næsheim: Hvorfor ulike arbeidsledighetstall? 35-37.

Geir H. M. Bjertnæs: Velferds-effekter av redusert selskaps-beskatning i Norge 38-42.

ØA 4/2015:

Trude Lappegård og Lars Dommer-muth: Hvorfor faller fruktbarheten i Norge? 36-47

Rannveig Hart, Marit Rønsen og Astri Syse: Hvem velger å få (flere) barn? 48-59.

Jon Scheistrøen: Hvor stammer prisimpulsene fra? 60-68.

Finn Roar Aune, Ann Christin Bøeng, Snorre Kverndokk, Lars Lindholt og Knut Einar Rosendahl: Drivstoffeffektivisering – fører det til mindre bruk av olje? 69-73.

ØA 1/2016:

Økonomisk utsyn over året 2015, 3-108.

Economic Survey

Economic trends for the Norwegian economy is published electronically.

http://www.ssb.no/kt_en/

Contact:

Andreas Benedictow,
andreas.benedictow@ssb.no,
tel. +47 21 09 47 98

Konjunkturindikatorer for Norge

Oppdaterte Konjunkturindikatorer for Norge finnes på: www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nokkeltall/konjunkturindikatorer

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret		Konjunkturbarometeret	
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre		Ordre	
2.1. Ordretilgang. Verdiindekser	2*	2.1. Ordretilgang og ordreserver i industri ialt	3*
2.2. Ordreserver. Verdiindekser	2*	2.2. Ordretilgang og ordreserver i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft		Arbeidskraft	
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon		Produksjon	
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer		Investeringer	
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
Forbruk		Forbruk	
6.1. Forbruksindikatorer	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser		Priser	
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser	11*
7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked		Finansmarked	
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	8.3. Valutakursindekser	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel		Utenrikshandel	
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etter- spørsel	Kapasitet	Arbeids- kraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2013										
3. kvartal	52,6	56,3	51,5	49,9	79,6	54,8	64	6	6	3
4. kvartal	53,8	57,4	50,4	49,5	80,0	54,8	63	7	6	4
2014										
1. kvartal	54,6	56,8	49,9	48,6	80,4	54,5	64	7	5	4
2. kvartal	53,3	55,6	49,7	47,8	80,3	53,7	65	6	5	3
3. kvartal	51,2	53,7	49,8	46,0	80,0	51,8	65	6	4	3
4. kvartal	50,1	51,1	48,8	43,0	79,4	48,6	66	5	4	3
2015										
1. kvartal	48,2	49,0	45,1	39,7	78,6	45,2	68	4	3	3
2. kvartal	46,9	47,1	41,1	37,1	77,6	43,4	71	4	2	3
3. kvartal	46,8	45,4	39,1	36,5	76,8	43,4	73	4	2	3
4. kvartal	47,2	45,1	39,3	37,8	76,6	44,7	72	5	2	3
2016										
1. kvartal	48,0	45,3	41,3	39,3	76,9	46,1	70	6	3	3

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2010=10			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskinindustri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
2013									
2. kvartal	131,7	121,2	245,4	93,5	113,5	142	199	122	119
3. kvartal	133,0	125,1	251,2	91,7	119,3	115	147	113	97
4. kvartal	133,7	128,2	246,3	91,4	124,4	124	159	109	111
2014									
1. kvartal	133,4	129,8	231,5	91,6	128,7	133	209	108	102
2. kvartal	131,8	129,1	207,6	92,2	133,0	137	157	106	140
3. kvartal	128,6	126,6	177,9	92,2	138,2	120	127	108	118
4. kvartal	124,2	123,2	148,8	90,1	143,9	129	178	125	100
2015									
1. kvartal	119,4	119,4	124,4	85,9	149,4	128	161	148	93
2. kvartal	114,2	116,0	108,4	78,8	153,2	157	233	139	119
3. kvartal	109,0	113,0	100,4	69,0	154,7	138	174	126	120
4. kvartal	104,3	110,1	97,3	59,1	154,9	129	143	121	119
2016									
1. kvartal	101,1	107,7	97,1	50,7	155,1	137	187	136	104

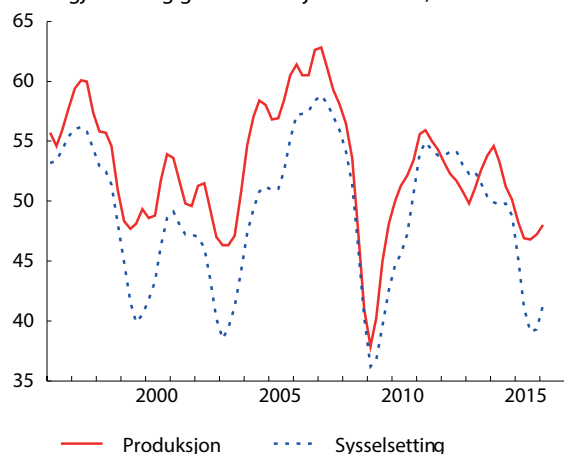
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordrereserve. Verdiindekser

	Ordrebasert industri. Sesongjusterte og glattet. 2005=100					Bygg og anlegg. 2010=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskinindustri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
2013									
2. kvartal	203,3	117,2	493,8	175,6	39,8	152	170	175	132
3. kvartal	207,6	122,0	522,8	173,0	41,3	150	166	179	130
4. kvartal	212,3	128,8	544,9	172,3	41,4	147	166	168	126
2014									
1. kvartal	217,0	136,4	559,8	173,2	40,8	156	192	172	127
2. kvartal	220,6	142,7	565,4	174,6	40,6	161	188	163	141
3. kvartal	221,5	146,4	559,5	175,2	41,7	153	165	160	144
4. kvartal	219,0	146,9	541,7	174,1	44,3	148	163	163	132
2015									
1. kvartal	212,9	145,1	512,4	171,1	48,2	153	173	182	128
2. kvartal	204,8	143,5	475,2	166,7	52,3	162	194	198	127
3. kvartal	196,7	143,8	435,7	161,4	55,3	165	192	202	132
4. kvartal	190,0	147,2	399,6	156,5	56,5	161	180	198	132
2016									
1. kvartal	185,5	153,0	371,8	152,5	56,2	173	202	226	133

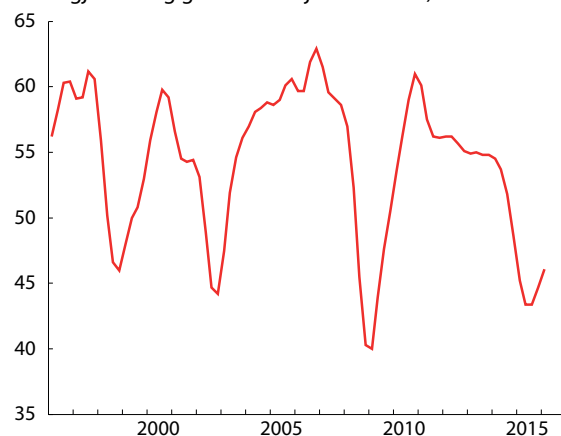
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

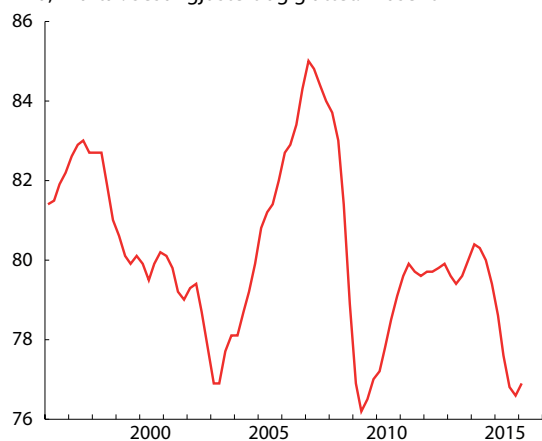
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

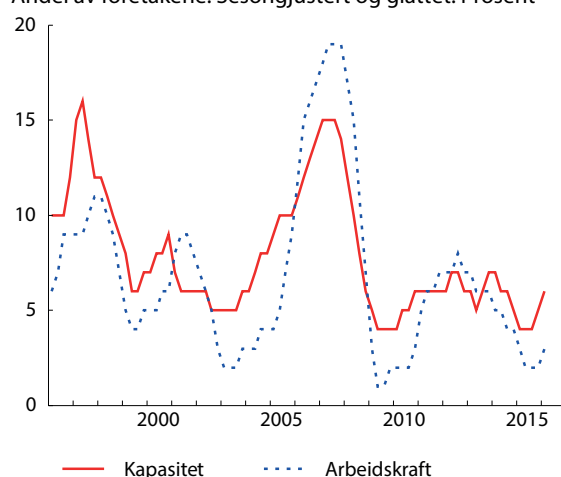
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjons-
nivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

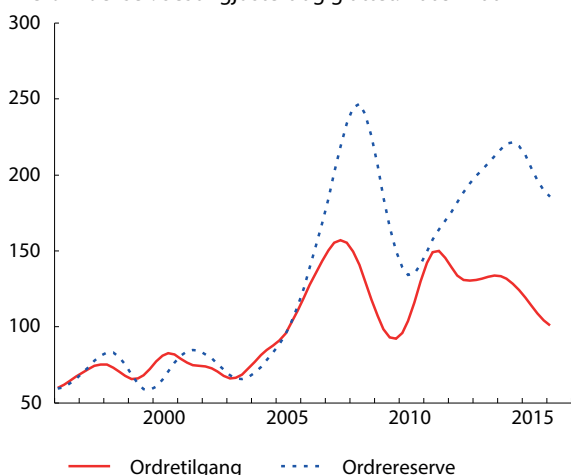
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

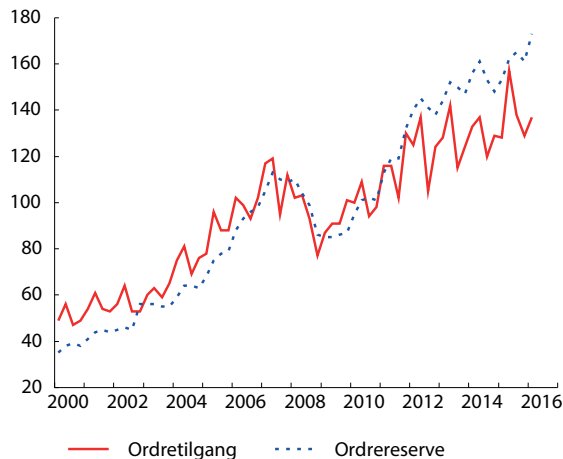
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebaseret industri ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer/ukeverk og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					NAV		Sykefravær-statistikk	
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer) per uke	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige	Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Sykefravær-prosent ²
2011	2 543	1 942	2 629	86	3,3	69,4	84,4	20,6	6,7
2012	2 591	1 980	2 677	86	3,2	65,7	82,5	19,6	6,5
2013	2 610	1 968	2 704	95	3,5	69,7	85,9	17,7	6,4
2014	2 637	2 019	2 733	96	3,5	75,3	88,0	16,4	6,3
2015	2 651	2 003	2 773	121	4,4	80,7	93,6	16,8	..
2014									
August	2 634	2 020	2 735	101	3,7	76,0	86,1	16,4	6,3
September	2 637	2 037	2 739	102	3,7	76,4	86,1	18,2	6,3
Oktober	2 632	2 017	2 736	105	3,8	76,4	86,9	14,9	6,4
November	2 652	2 024	2 755	103	3,7	76,0	87,5	16,0	6,4
Desember	2 657	2 007	2 762	105	3,8	75,5	87,4	17,1	6,4
2015									
Januar	2 655	1 995	2 765	109	4,0	76,1	87,7	16,0	6,3
Februar	2 646	1 994	2 759	113	4,1	77,1	88,7	17,0	6,3
Mars	2 646	2 005	2 760	115	4,2	77,8	89,7	17,8	6,3
April	2 650	1 998	2 767	117	4,2	78,8	92,9	15,5	5,8
Mai	2 655	2 004	2 773	118	4,3	79,4	91,2	15,9	5,8
Juni	2 650	2 006	2 773	123	4,4	80,1	91,7	21,1	5,8
Juli	2 652	2 027	2 772	120	4,3	80,8	93,5	13,0	5,4
August	2 654	2 023	2 781	127	4,6	81,6	94,5	16,0	5,4
September	2 649	2 006	2 777	129	4,6	82,2	96,2	18,2	5,4
Oktober	2 650	1 996	2 779	129	4,6	84,5	99,0	15,8	6,3
November	2 649	1 990	2 776	127	4,6	84,6	99,7	18,0	6,3
Desember	2 662	2 001	2 789	127	4,5	85,2	100,4	17,5	6,3
2016									
Januar	2 661	2 006	2 794	133	4,7	85,8	101,3	18,4	..
Februar	2 661	2 001	2 791	130	4,7	85,8	101,2	17,2	..
Mars	2 652	1 994	2 782	130	4,7	85,7	100,9	15,2	..
April	..	..	..	..	..	84,6	100,7	21,0	..

¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal.

² Egen- og legemeldte sykefraværsværk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

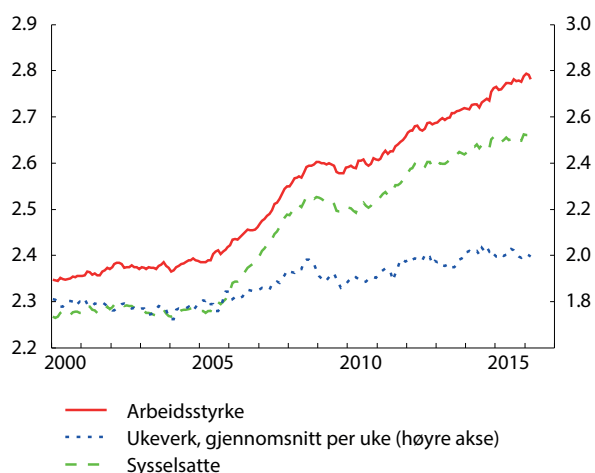
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Utvinnings- og utvinnings-tjenester	Industri	Kraft-forsyning	Innsats-varer	Investerings-varer	Konsum-varer	Energi-varer
2011	83,7	73,6	112,0	93,7	111,4	149,7	93,6	73,1
2012	85,2	73,5	114,5	108,6	112,8	162,7	95,4	73,8
2013	83,0	70,7	118,2	99,1	118,1	179,0	92,3	70,0
2014	84,7	71,8	122,3	104,9	118,8	192,1	93,1	71,2
2015	86,0	73,9	118,4	106,8	110,7	181,1	93,0	74,0
2014								
Oktober	88,2	74,8	125,9	105,2	120,5	199,8	93,9	73,3
November	86,6	72,8	124,5	107,5	117,0	199,4	93,5	72,4
Desember	86,8	72,7	125,7	108,3	117,2	204,5	93,3	71,7
2015								
Januar	84,7	71,3	122,0	103,0	113,6	194,2	93,5	70,6
Februar	86,5	73,4	122,7	106,7	114,9	191,8	93,5	73,2
Mars	87,7	74,1	125,8	108,4	114,3	199,2	94,6	73,1
April	82,6	68,2	122,1	106,2	118,5	190,6	94,4	68,5
Mai	85,0	72,3	119,5	107,0	107,3	186,3	94,0	74,4
Juni	87,7	75,7	119,6	111,8	112,8	181,8	93,4	75,9
Juli	87,1	75,9	117,6	106,0	112,5	178,9	93,7	74,8
August	87,7	76,8	117,1	106,7	108,3	176,8	93,0	77,4
September	88,9	78,0	118,0	109,9	109,6	177,2	93,7	78,3
Oktober	85,6	74,6	115,4	107,1	104,8	173,7	90,8	74,3
November	85,3	73,7	116,4	107,5	105,5	173,1	92,7	74,2
Desember	84,5	73,1	115,8	104,8	105,3	170,5	95,4	72,8
2014								
Januar	84,7	72,7	114,6	114,8	99,6	169,2	95,6	74,4
Februar	85,0	72,7	115,5	116,0	107,4	167,1	95,0	73,7
Mars	83,9	70,7	116,5	118,0	108,9	168,5	95,3	73,1

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

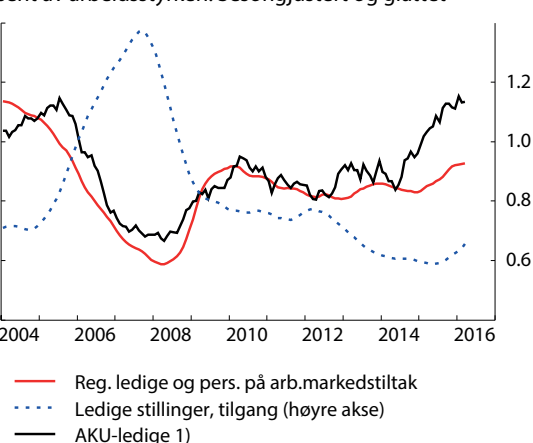
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

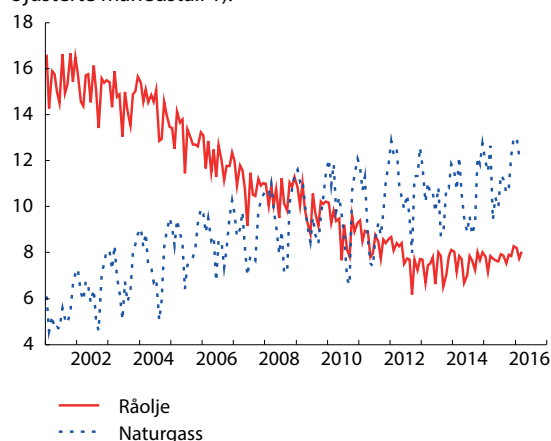
Fig. 3.2 Arbeidsledige og tilgang av ledige
stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Brudd i serien fom. 2006.

Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

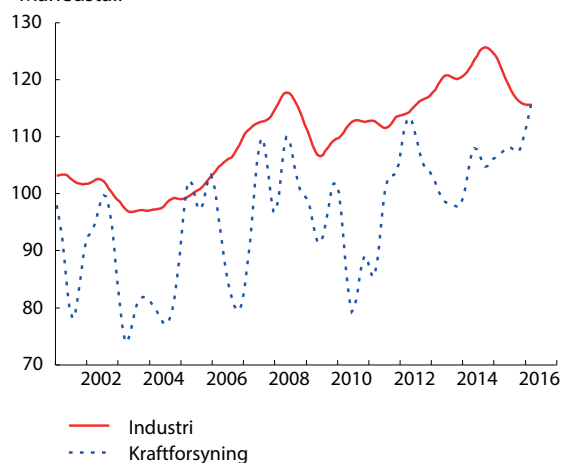
Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill. Sm3) og naturgass (mrd. Sm3)
Ujusterte månedstall 1).

1) Brudd i seriene fra og med 2004.

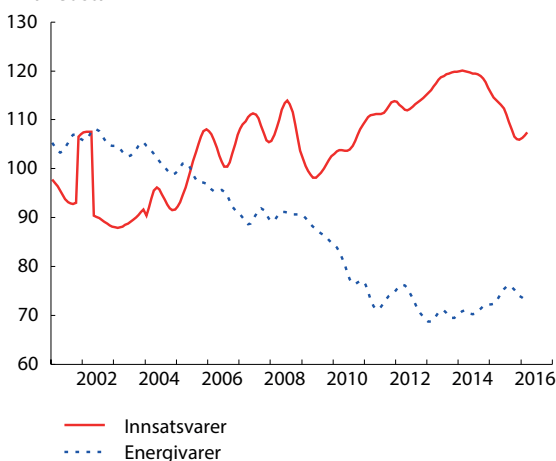
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

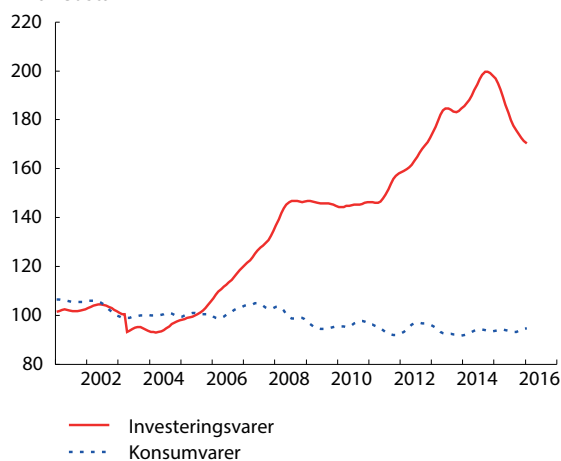
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå	Nivå
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent				
	2005=100						2005=100			1992=100
2013	117,8	6,4	111,4	5,7	141,1	8,5	212,4	192,6	199,3	261,5
2014	123,2	4,7	115,4	3,7	153,1	8,7	214,8	200,3	204,4	262,8
2015	125,0	1,5	115,9	0,4	161,3	5,4	208,8	194,9	204,4	262,9
2013										
2. kvartal	116,3	5,0	109,2	2,8	141,4	11,6	213,8	201,8	199,8	282,8
3. kvartal	118,9	7,7	113,3	8,7	138,8	6,1	210,2	170,8	206,0	295,4
4. kvartal	121,1	8,8	114,9	9,1	144,2	7,3	218,4	223,8	210,1	239,8
2014										
1. kvartal	120,4	5,1	113,1	4,8	147,2	5,5	211,5	187,8	187,3	240,7
2. kvartal	123,5	6,2	115,8	6,0	151,9	7,4	216,7	204,4	203,9	253,2
3. kvartal	124,8	5,0	115,9	2,3	161,8	16,6	213,9	173,2	209,8	315,2
4. kvartal	124,1	2,5	116,6	1,5	151,5	5,1	217,1	229,5	214,7	241,3
2015										
1. kvartal	123,1	2,2	114,3	1,1	155,4	5,6	209,9	187,8	193,1	245,0
2. kvartal	124,3	0,6	114,8	-0,9	161,9	6,6	209,5	200,1	205,8	221,2
3. kvartal	125,7	0,7	117,1	1,0	163,2	0,9	203,2	169,8	206,2	336,1
4. kvartal	127,0	2,3	117,1	0,4	164,0	8,3	208,9	228,9	211,3	248,4
2016										
1. kvartal	130,3	5,8	119,8	4,8	169,0	8,8	209,8	186,5	184,4	174,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning		Antatte i alt	Oljevirksomhet (ujustert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.	Utførte		Utførte				
						I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport
2013	.	4,9	4,8	5,1	.	51,5	8,5	15,8	26,3	0,8
2014	.	5,2	5,2	5,4	.	50,4	8,6	18,2	22,5	1,1
2015	.	4,9	4,9	5,8	.	43,5	7,2	14,9	20,2	1,1
2014										
1. kvartal	5,5	4,1	5,2	4,2	55,3	50,1	9,0	16,9	23,3	1,0
2. kvartal	5,8	5,1	5,0	5,8	58,5	52,6	8,9	18,6	23,7	1,5
3. kvartal	5,3	4,6	5,0	5,3	57,2	50,9	8,1	17,9	23,6	1,3
4. kvartal	5,6	7,1	5,5	6,4	52,8	48,0	8,3	19,3	19,5	0,8
2015										
1. kvartal	5,6	3,7	4,6	4,2	48,2	44,1	6,8	14,3	21,8	1,1
2. kvartal	5,4	4,7	4,7	5,8	49,3	47,1	8,4	14,6	22,6	1,2
3. kvartal	5,6	4,8	5,2	5,8	44,7	41,8	7,2	14,0	19,3	1,1
4. kvartal	6,0	6,6	5,1	7,3	44,5	41,1	6,3	16,6	17,4	0,9
2016										
1. kvartal	6,1	4,6	5,8	4,9	39,7	34,6	4,9	12,8	16,2	0,3
2. kvartal	5,9				40,3					

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

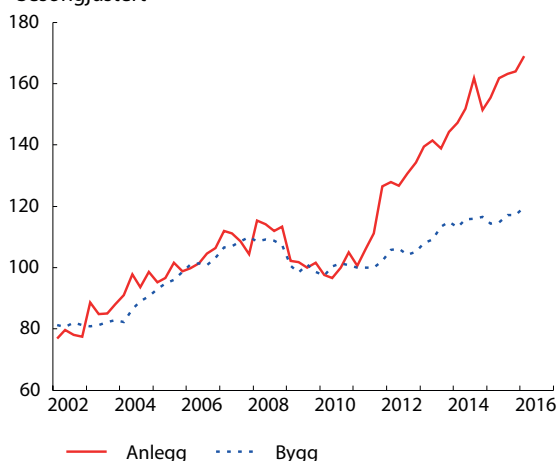
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
År t-1												
2. kvartal	16,3	13,4	18,8	17,0	23,2	24,7	27,5	30,4	207,8	174,6	172,7	138,8
3. kvartal	16,2	15,1	20,0	..	23,2	24,2	26,3	..	215,1	175,2	169,4	..
4. kvartal	18,2	18,7	21,8	..	22,2	24,6	26,6	..	223,3	176,9	158,6	..
År t												
1. kvartal	20,3	21,3	22,4	..	22,9	25,3	28,1	..	223,7	176,6	152,8	..
2. kvartal	21,5	20,7	23,2	..	22,5	24,8	27,3	..	224,3	176,2	149,6	..
3. kvartal	21,6	21,3	..	..	22,2	24,1	..	..	219,2	180,1	..	..
4. kvartal	21,5	21,0	..	..	21,9	23,6	..	..	210,1	181,0	..	..
År t+1												
1. kvartal	22,4	20,6	..	..	21,7	23,1	..	..	206,2	178,6	..	..

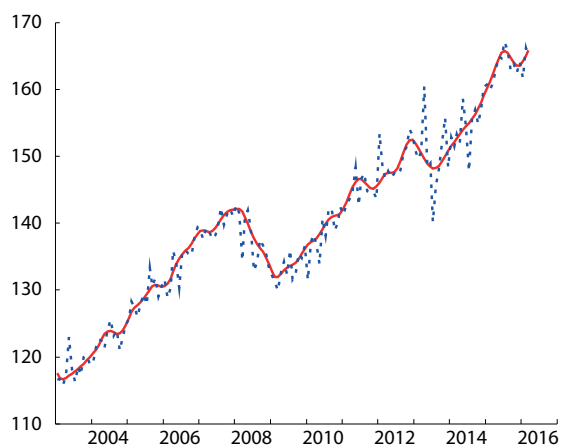
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2005=100.
Sesongjustert

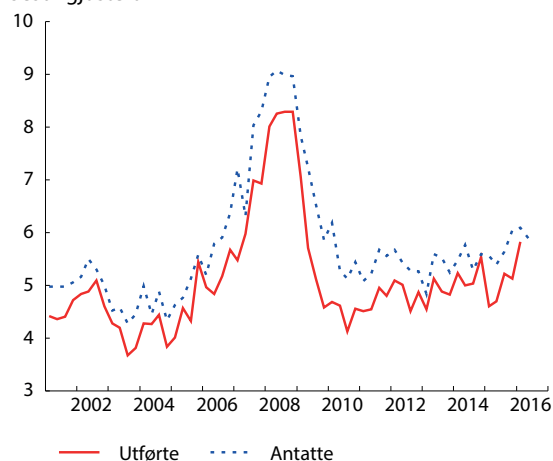
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

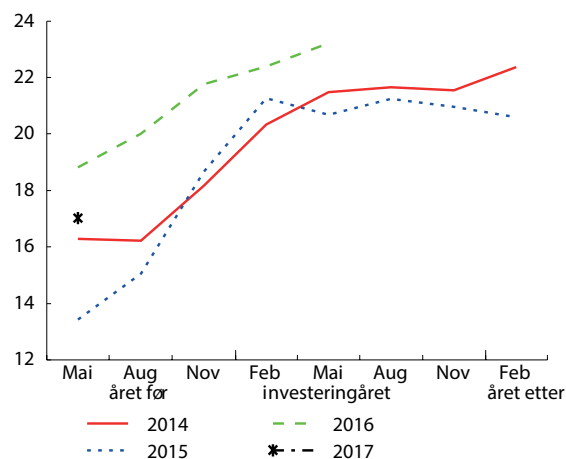
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

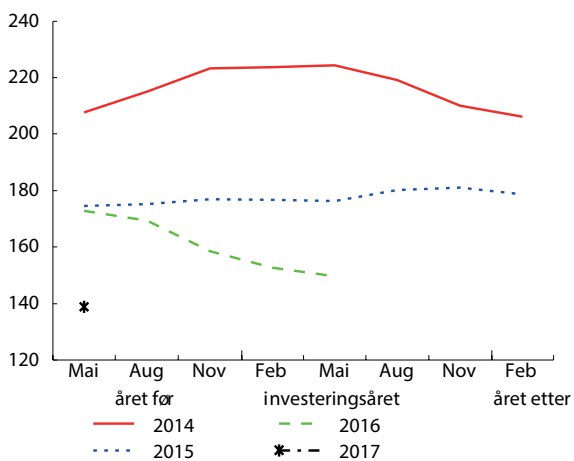
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter.
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter.
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang				Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend¹
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	
2012	30 189	9,0	4 039	6,0	5 505
2013	30 450	1,0	4 130	2,0	5 274
2014	27 250	-11,0	3 641	-12,0	5 282
2015	30 807	5,0	4 068	11,7	5 047
2014					
Desember	2 182	9,1	279	11,1	423
2015					
Januar	2 345	15,3	314	16,7	416
Februar	2 191	21,7	311	21,9	411
Mars	2 854	24,9	321	25,2	409
April	2 609	25,0	360	23,8	409
Mai	2 542	21,0	345	20,7	411
Juni	2 488	16,2	319	16,6	414
Juli	2 586	10,8	361	12,3	419
August	2 526	8,2	339	9,1	425
September	2 482	6,6	336	6,8	431
Oktober	2 987	6,6	365	6,4	436
November	2 547	7,0	339	6,4	439
Desember	2 658	8,0	358	8,2	441
2015					
Januar	2 401	8,4	317	8,9	442
Februar	2 962	8,3	371	9,5	442
Mars	2 600	6,9	371	9,4	442
April	2 889	6,8	372	9,7	441

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

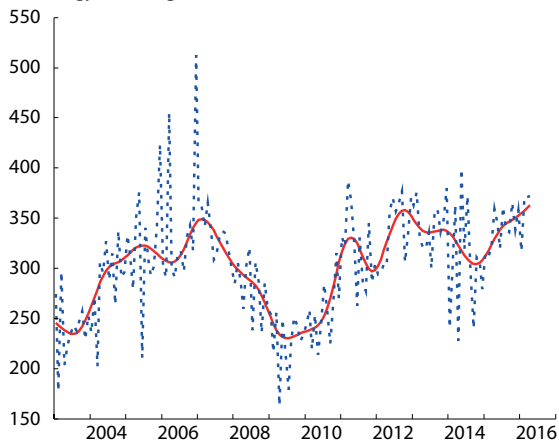
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2005=100		2005=100					
2011	102,3	2,2	119,3	1,3	14,1	6,2	9 382,0	4,9
2012	105,3	3,2	122,9	3,1	14,3	2,0	9 568,0	3,8
2013	106,8	1,5	124,6	1,4	14,7	3,1	9 454,0	0,0
2014	108,7	1,8	125,3	0,5	14,4	-1,7	9 804,0	3,4
2015	109,4	0,7	126,7	1,2	14,7	2,2	11 175,0	13,2
2014								
Oktober	108,8	-0,4	126,0	1,3	14,4	3,7	841,0	25,3
November	108,9	0,0	126,8	1,3	14,3	1,8	885,0	24,8
Desember	109,2	0,8	127,7	1,3	14,8	1,4	909,0	24,3
2015								
Januar	108,3	1,1	125,8	1,6	13,9	3,2	924,0	22,2
Februar	109,3	1,2	126,6	1,8	14,0	4,0	922,0	18,6
Mars	109,6	0,8	127,5	2,2	14,4	8,2	849,0	13,9
April	112,6	-0,2	129,7	1,8	14,9	11,9	926,0	9,4
Mai	108,1	-1,2	126,5	1,1	14,6	11,1	1 002,0	3,9
Juni	108,9	-1,5	128,2	0,0	15,8	5,3	935,0	0,0
Juli	109,4	-1,1	128,2	-1,3	14,5	-0,4	940,0	-5,0
August	109,5	-0,2	127,2	-2,0	15,3	-4,2	942,0	-8,6
September	108,5	0,9	126,3	-1,8	14,2	-4,2	956,0	-8,7
Oktober	109,3	1,1	127,0	-1,3	14,5	-1,1	931,0	-9,9
November	109,7	0,2	128,2	-0,5	14,7	0,5	884,0	-7,6
Desember	108,3	-1,3	126,1	-0,7	14,9	-0,1	883,0	-5,2
2016								
Januar	109,0	-2,5	127,7	-1,3	14,4	-2,3	870,0	-2,6
Februar	108,3	-3,4	126,7	-2,0	14,6	-4,7	892,0	2,7
Mars	107,6	-3,2	126,1	-2,2	14,9	-6,4	891,0	5,4
April	107,6	-2,4	126,1	-1,9	13,9	-7,4	..	..

¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrerte personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).

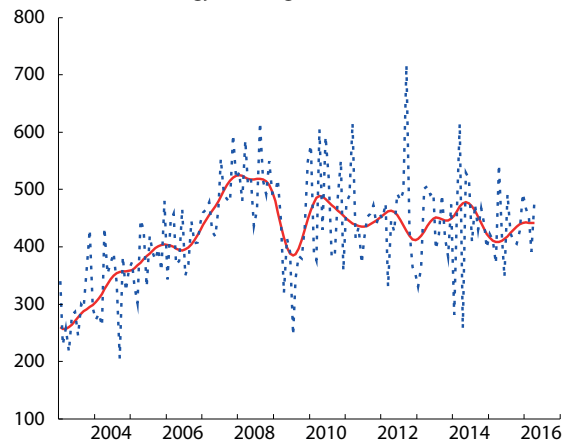
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

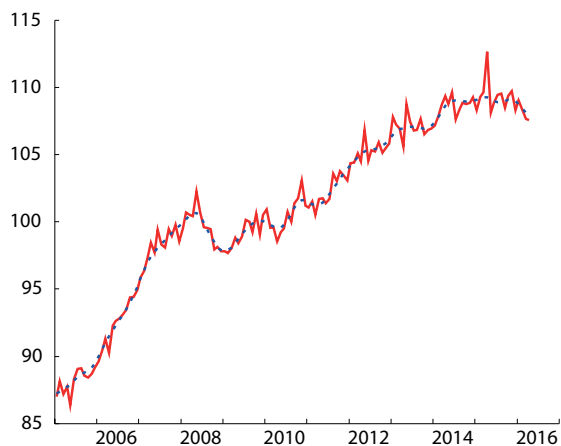
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

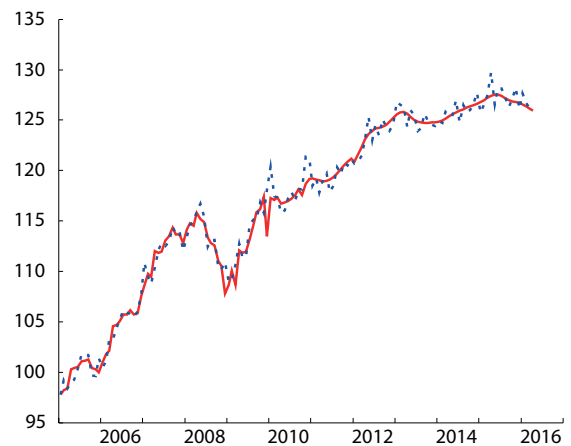
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks (KPI)		KPI ekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring		Norge	Euroomr.	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100			Endring	Endring	2000=100		2000=100	
2011	130,4	1,2	124,4	1,1	0,9	1,3	2,7	144,8	5,1	153,1	3,6
2012	131,4	0,8	126,2	1,4	1,2	0,3	2,5	144,3	-0,4	157,9	3,1
2013	134,2	2,1	128,2	1,6	1,6	2,0	1,4	146,3	1,4	162,4	2,9
2014	136,9	2,0	131,2	2,3	2,4	1,9	0,4	147,8	1,0	167,8	3,3
2015	139,8	2,1	134,8	2,7	2,7	2,0	0,1	145,5	-1,6	172,1	2,6
2014											
November	137,9	1,9	132,3	2,3	2,4	1,9	0,3	147,0	-0,3	169,6	3,3
Desember	137,9	2,1	132,3	2,4	2,4	2,0	-0,2	145,8	-1,8	169,7	3,3
2015											
Januar	137,8	2,0	132,2	2,4	2,4	1,9	-0,6	144,0	-3,3	170,2	3,3
Februar	138,4	1,9	132,9	2,3	2,4	1,7	-0,3	146,2	-1,8	170,9	3,1
Mars	138,8	2,0	133,4	2,2	2,3	1,7	-0,1	145,9	-1,1	171,0	3,2
April	139,3	2,0	134,0	2,1	2,1	1,7	0,0	147,2	0,0	171,7	2,5
Mai	139,6	2,1	134,5	2,4	2,4	1,9	0,3	146,9	-0,3	172,2	2,5
Juni	140,0	2,6	135,2	3,1	3,2	2,6	0,2	147,0	-0,9	172,2	2,4
Juli	139,9	1,8	135,3	2,7	2,6	1,5	0,2	145,8	-2,1	172,4	2,4
August	139,7	2,0	135,0	2,9	2,9	1,7	0,1	143,8	-3,2	172,6	2,3
September	140,6	2,1	136,0	3,1	3,1	1,9	-0,1	143,9	-3,0	172,6	2,3
Oktober	141,2	2,5	136,2	3,0	3,0	2,4	0,1	145,1	-1,6	173,0	2,4
November	141,7	2,8	136,4	3,1	3,1	2,7	0,2	145,8	-0,8	173,3	2,2
Desember	141,1	2,3	136,1	2,9	3,0	2,4	0,2	143,8	-1,4	173,3	2,1
2016											
Januar	142,0	3,0	136,2	3,0	3,0	3,1	0,3	143,8	-0,1	173,8	2,1
Februar	142,7	3,1	137,5	3,5	3,4	3,3	-0,2	142,4	-2,6	174,1	1,9
Mars	143,4	3,3	137,8	3,3	3,3	3,6	0,0	143,5	-1,6	174,8	2,2
April	143,8	3,2	138,3	3,2	3,3	3,5	..	144,4	-1,9	..	..

¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

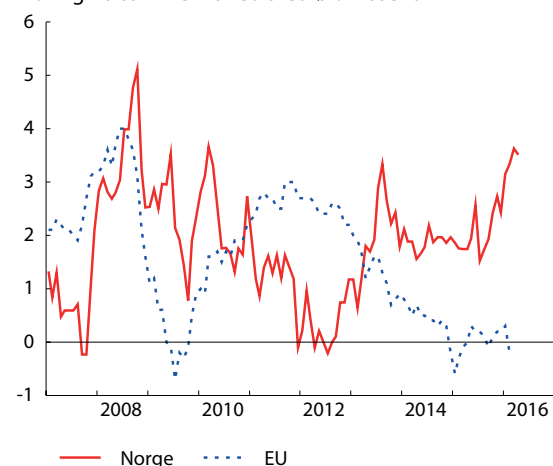
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Spotpriser			Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring		Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2010	145,0	6,6	42,5	484,3	80,3	12 510,6	174,4	37,3
2011	155,7	7,5	36,7	620,5	110,9	12 662,5	221,3	33,0
2012	157,8	1,3	23,4	648,7	111,7	11 726,8	208,7	27,6
2013	157,7	0,0	29,7	639,3	108,7	10 822,3	198,3	39,8
2014	161,6	2,5	24,8	621,4	99,4	11 790,4	199,9	41,2
2015	159,3	-1,4	18,7	429,8	53,6	13 877,3	199,2	42,8
2014								
Oktober	162,1	1,7	25,4	577,4	88,0	12 756,2	216,3	35,6
November	161,5	1,3	25,4	542,3	79,6	13 995,4	197,3	40,7
Desember	160,0	-0,4	28,5	460,1	63,1	13 765,9	217,1	45,2
2015								
Januar	157,6	-2,4	26,9	384,3	50,1	14 000,8	211,9	44,2
Februar	159,0	-1,5	25,1	445,9	58,8	13 970,3	208,7	42,2
Mars	160,2	-0,2	21,9	455,0	56,9	14 246,1	206,2	41,5
April	160,6	-0,1	21,6	479,0	60,9	14 247,6	207,5	39,9
Mai	160,8	-0,1	18,8	495,4	65,6	13 938,1	204,9	38,4
Juni	161,1	-0,4	12,6	498,3	63,8	13 514,0	206,2	40,9
Juli	161,2	-1,0	8,5	460,9	56,8	13 647,5	192,9	44,0
August	159,4	-2,5	12,0	398,1	48,2	13 909,7	194,2	43,3
September	157,5	-3,1	16,2	402,8	48,5	13 936,4	191,0	41,7
Oktober	158,1	-2,5	20,5	407,1	49,3	13 743,8	195,4	41,9
November	159,1	-1,5	23,1	396,8	45,9	13 539,1	195,5	44,9
Desember	157,4	-1,6	17,8	337,9	38,9	13 834,2	177,5	51,1
2016								
Januar	155,3	-1,5	28,7	284,4	32,2	13 799,4	179,6	55,5
Februar	154,3	-3,0	19,1	289,0	33,5	13 422,1	172,1	55,2
Mars	154,6	-3,5	20,7	337,7	39,8	13 440,5	172,7	58,9
April	155,8	-3,0	20,7	355,8	43,3	12 789,5	..	57,1

¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen.

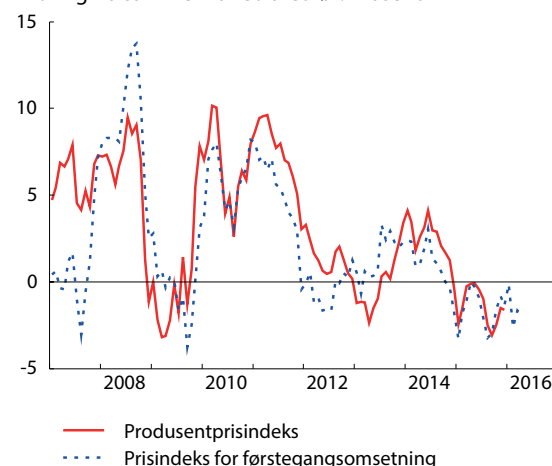
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks
Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

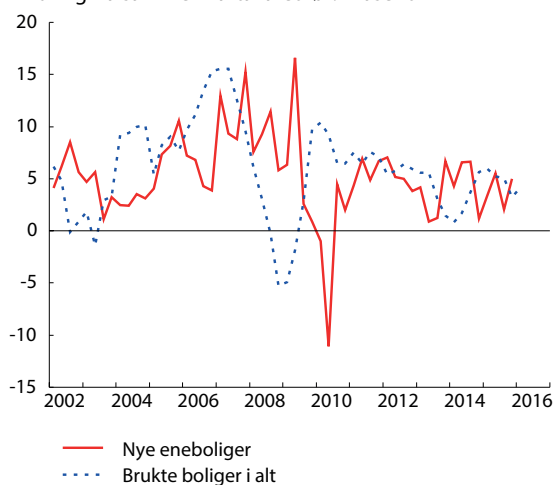
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og
prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

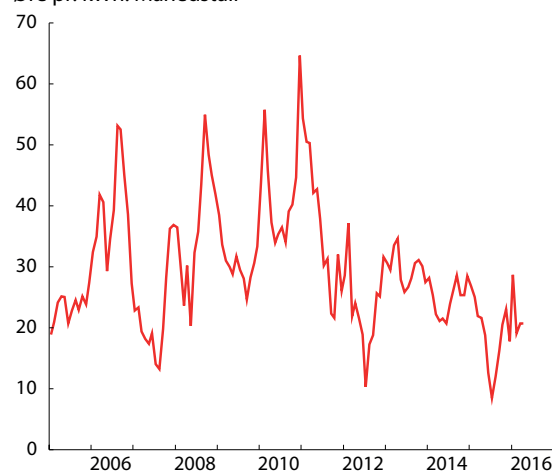
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

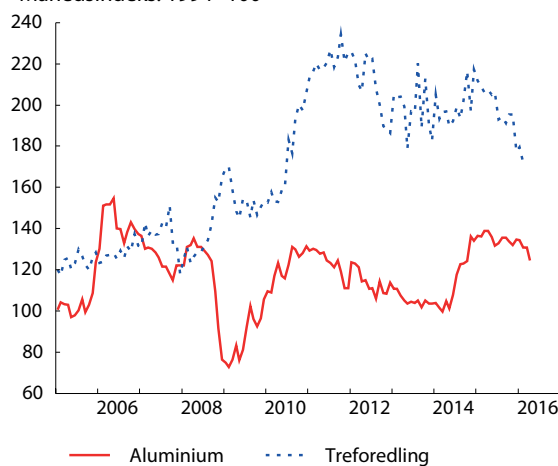
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for
treforedlingsprodukter
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2012	128,9	1,9	92,6	9,4	161,0	6,7	159,5	5,9	163,1	6,7	162,8	9,0
2013	130,5	1,2	91,9	-0,8	167,5	4,1	165,7	3,9	170,0	4,3	169,6	4,2
2014	135,5	3,8	96,2	4,6	172,1	2,8	170,6	3,0	173,4	2,0	174,5	2,9
2015	138,9	2,5	100,0	4,0	182,6	6,1	178,9	4,9	183,9	6,0	190,6	9,3
2014												
1. kvartal	135,6	4,5	94,4	4,3	167,5	0,4	165,6	0,9	171,3	0,5	168,3	-1,3
2. kvartal	134,3	3,8	96,0	6,6	173,8	1,4	173,5	1,7	173,9	1,0	174,3	1,0
3. kvartal	135,4	3,2	97,9	6,7	174,0	3,4	172,5	3,7	174,8	2,8	177,0	3,4
4. kvartal	136,5	3,8	96,5	1,1	173,1	5,8	170,8	5,6	173,6	3,7	178,2	8,5
2015												
1. kvartal	137,0	1,0	97,5	3,3	179,5	7,2	175,5	6,0	181,6	6,0	187,3	11,3
2. kvartal	138,8	3,4	101,3	5,5	185,3	6,6	182,6	5,2	186,2	7,1	191,1	9,6
3. kvartal	139,1	2,7	99,9	2,0	184,6	6,1	181,2	5,0	184,8	5,7	192,8	8,9
4. kvartal	140,5	2,9	101,3	5,1	181,0	4,6	176,3	3,2	182,9	5,4	191,1	7,2
2016												
1. kvartal	141,8	3,5	.	.	187,8	4,6	182,8	4,2	189,9	4,6	198,6	6,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedstjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift
2013										
3. kvartal	139,6	139,6	131,9	139,1	133,6	142,0	144,9	136,5	140,8	135,6
4. kvartal	143,4	141,6	133,8	137,6	133,6	143,9	146,2	137,3	141,7	135,9
2014										
1. kvartal	148,3	157,6	136,4	143,4	137,9	143,8	146,5	138,1	141,6	136,5
2. kvartal	147,3	143,7	142,1	142,0	139,5	143,9	147,1	139,6	142,5	138,0
3. kvartal	144,2	143,4	136,1	142,3	136,5	146,4	148,4	140,2	144,8	140,0
4. kvartal	146,8	141,1	138,5	142,7	138,6	147,7	151,3	141,6	145,9	140,2
2015										
1. kvartal	151,6	155,3	141,4	147,7	142,6	148,0	151,5	142,1	146,1	140,5
2. kvartal	150,3	150,8	145,0	147,4	142,8	148,0	151,5	142,6	146,2	140,3
3. kvartal	150,4	149,7	140,7	147,5	139,3	150,0	152,5	143,2	148,5	142,7
4. kvartal	149,5	146,9	140,6	149,3	139,7	150,2	153,1	143,4	150,0	142,5
2016										
1. kvartal	152,3	158,3	144,3	150,3	145,6	151,2	154,5	144,9	150,5	143,7

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹			Innskuddsrente ²		NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³		
	Bankutlån i alt	Statlige låneinstitutter	Kredittforetak	Bankinnskudd i alt			3 år	5 år	10 år
2012	4,8	2,7	3,7	2,4	2,1	1,4	1,6	2,1	
2013	4,8	2,5	3,7	2,3	1,6	1,6	1,9	2,6	
2014	4,6	2,4	3,6	2,1	1,6	1,5	1,8	2,5	
2015	3,9	2,2	3,0	1,4	1,2	0,8	1,0	1,6	
2013									
4. kvartal	4,74	2,49	3,73	2,23	1,55	1,80	2,21	2,92	
2014									
1. kvartal	4,72	2,52	3,70	2,26	1,59	1,69	2,13	2,91	
2. kvartal	4,63	2,51	3,60	2,10	1,70	1,64	1,98	2,74	
3. kvartal	4,55	2,29	3,56	2,09	1,62	1,48	1,74	2,40	
4. kvartal	4,36	2,24	3,38	1,86	1,52	1,27	1,46	2,03	
2015									
1. kvartal	4,07	2,26	3,07	1,59	1,29	0,77	0,92	1,46	
2. kvartal	3,97	2,15	3,02	1,47	1,35	0,87	1,12	1,63	
3. kvartal	3,73	2,08	2,78	1,19	1,12	0,71	0,98	1,60	
4. kvartal	3,59	2,10	2,55	0,93	1,05	0,68	0,95	1,59	
2016									
1. kvartal	3,57	1,90	2,52	0,90	1,01	0,56	0,80	1,39	

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet.

³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2011	2,75	1,38	0,42	0,35	0,92	3,13	2,65	2,77	1,12
2012	2,13	0,51	0,41	0,21	0,84	2,10	1,57	1,80	0,86
2013	1,65	0,17	0,33	0,13	0,57	2,58	1,62	2,35	0,70
2014	1,61	0,18	0,27	0,07	0,57	2,51	1,23	2,54	0,54
2015	1,20	-0,04	0,46	0,00	0,71	1,57	0,53	2,14	0,35
2013									
September	1,62	0,07	0,30	0,07	0,63	2,40	0,97	2,52	0,52
Oktober	1,55	0,05	0,26	0,00	0,59	2,21	0,87	2,30	0,49
November	1,57	0,06	0,25	0,00	0,59	2,05	0,79	2,32	0,46
Desember	1,45	0,10	0,36	0,02	0,59	1,77	0,64	2,21	0,35
2015									
Januar	1,30	0,05	0,38	0,04	0,62	1,45	0,42	1,89	0,27
Februar	1,27	0,04	0,36	0,02	0,64	1,39	0,35	1,98	0,37
Mars	1,29	0,02	0,38	0,05	0,72	1,54	0,26	2,04	0,35
April	1,39	-0,01	0,41	0,05	0,69	1,44	0,16	1,93	0,33
Mai	1,40	-0,03	0,30	0,05	0,71	1,65	0,58	2,20	0,40
Juni	1,26	-0,05	0,36	0,03	0,71	1,77	0,83	2,36	0,45
Juli	1,19	0,01	0,38	0,00	0,72	1,70	0,73	2,33	0,43
August	1,11	-0,05	0,45	0,00	0,66	1,49	0,66	2,17	0,38
September	1,06	-0,08	0,49	-0,06	0,68	1,60	0,68	2,17	0,33
Oktober	1,02	-0,08	0,54	-0,05	0,71	1,57	0,55	2,07	0,31
November	1,06	-0,10	0,75	-0,03	0,84	1,63	0,55	2,26	0,31
Desember	1,05	-0,15	0,78	-0,07	0,84	1,55	0,60	2,24	0,27
2016									
Januar	1,08	-0,18	0,76	-0,06	0,77	1,45	0,47	2,09	0,22
Februar	1,01	-0,22	0,76	-0,30	0,80	1,39	0,23	1,78	0,01
Mars	0,94	-0,27	0,76	-0,26	0,78	1,33	0,21	1,89	-0,08
April	0,90	-0,28	0,78	-0,26	0,76	1,30	0,18	1,80	-0,10

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengden M3		Kredittindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Tolvmånedersvekst, prosent	Sesongjustert beholdning (Mrd.kr)	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2011	7,79	5,61	88,07	93,88	8,3	1 575,19	3 739,2	6,13	406,25
2012	7,47	5,82	87,06	92,39	5,2	1 659,83	3 990,6	6,72	422,94
2013	7,81	5,88	88,99	95,17	4,8	1 741,12	4 245,9	6,40	494,24
2014	8,35	6,30	93,70	100,99	5,8	1 855,64	4 503,3	6,06	582,44
2015	8,95	8,07	103,50	111,81	4,9	1 914,97	4 793,0	6,43	618,69
2014									
September	8,18	6,34	92,64	99,81	6,4	1 875,70	4 553,0	6,55	613,20
Oktober	8,31	6,56	94,36	101,63	5,4	1 873,24	4 581,4	6,83	569,82
November	8,49	6,81	96,19	103,40	5,7	1 897,27	4 605,2	7,10	592,51
Desember	8,97	7,27	100,96	108,37	5,5	1 916,09	4 632,7	7,17	564,00
2015									
Januar	8,93	7,69	102,22	109,76	5,6	1 919,25	4 663,0	6,98	586,16
Februar	8,62	7,59	99,27	106,86	4,9	1 916,33	4 679,8	6,93	614,08
Mars	8,64	7,98	101,37	109,26	6,0	1 946,45	4 722,3	6,76	614,91
April	8,50	7,89	100,32	108,30	4,9	1 874,09	4 731,2	6,39	648,43
Mai	8,41	7,55	98,24	106,20	5,7	1 890,81	4 764,7	6,25	649,47
Juni	8,75	7,81	101,68	109,95	4,6	1 898,06	4 781,2	6,33	640,78
Juli	8,94	8,13	104,04	112,62	5,6	1 910,52	4 805,9	6,37	636,52
August	9,18	8,24	105,20	113,84	3,6	1 911,03	4 835,9	6,14	609,22
September	9,31	8,30	106,01	114,70	4,7	1 923,80	4 854,3	5,65	582,10
Oktober	9,29	8,27	106,13	114,81	5,5	1 932,19	4 872,4	5,01	612,39
November	9,26	8,62	107,45	116,26	4,2	1 930,60	4 889,2	4,50	623,82
Desember	9,46	8,70	108,74	117,62	3,1	1 925,15	4 913,9	4,49	606,39
2016									
Januar	9,59	8,83	109,10	117,88	3,1	1 923,70	4 928,8	4,69	553,88
Februar	9,56	8,62	107,95	116,45	4,40	1 947,60	4 951,20	4,72	546,98
Mars	9,42	8,49	107,32	115,69	3,60	1 954,11	4 964,90	4,62	583,16
April	9,32	8,22	105,96	114,18	5,20	1 977,61	4 987,70	4,49	584,69

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

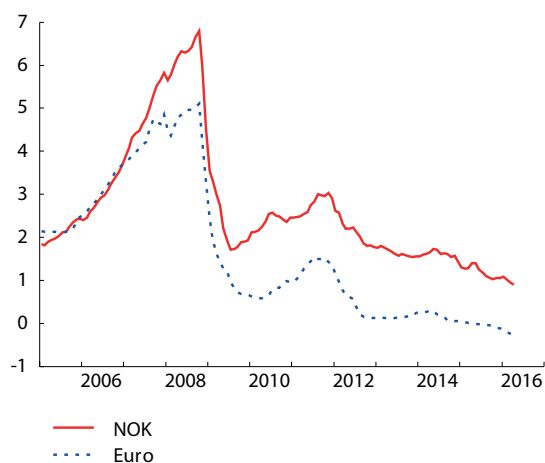
	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Metaller	Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter	Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
2010	65 110	37 250	27 771	310	159	828	3 745	4 362	36 919
2011	74 444	44 320	30 112	361	139	830	3 821	4 354	40 552
2012	77 218	47 338	29 965	311	143	672	3 395	4 232	41 073
2013	75 853	45 378	30 358	386	154	614	3 452	5 006	42 246
2014	75 027	42 706	32 244	300	187	563	3 790	5 586	45 369
2015	70 016	36 105	33 850	344	155	601	4 319	5 983	48 612
2014									
Oktober	78 333	45 533	33 871	636	189	552	4 074	5 572	45 857
November	70 306	37 842	32 414	157	218	558	3 786	5 637	46 217
Desember	71 337	38 803	34 194	389	271	556	3 813	5 750	45 841
2015									
Januar	68 353	33 142	33 577	517	217	566	3 883	5 427	47 482
Februar	69 883	37 219	32 613	218	204	568	4 039	5 398	47 299
Mars	72 656	38 564	34 251	338	200	582	4 203	5 954	49 098
April	68 347	34 232	33 895	408	183	626	4 071	5 644	48 810
Mai	71 226	37 690	32 898	464	127	582	4 506	5 791	48 236
Juni	72 974	39 268	34 017	574	233	570	4 204	6 210	49 422
Juli	70 350	35 877	34 743	254	128	606	4 588	6 077	45 035
August	69 168	36 616	32 709	221	110	606	4 313	6 289	49 708
September	69 608	35 325	33 853	209	148	615	4 395	6 189	48 953
Oktober	68 376	35 133	33 422	318	124	576	4 635	6 145	49 079
November	63 958	31 411	32 975	184	106	633	4 247	6 265	50 781
Desember	62 784	29 217	35 092	332	73	680	4 680	6 348	50 370
2016									
Januar	60 836	28 070	31 573	421	100	634	4 267	6 873	48 747
Februar	58 731	27 720	32 306	293	81	672	4 313	7 083	49 768
Mars	57 099	24 119	31 870	430	72	685	4 217	7 009	48 585
April	59 852	28 385	32 081	354	82	639	4 272	7 424	47 668

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

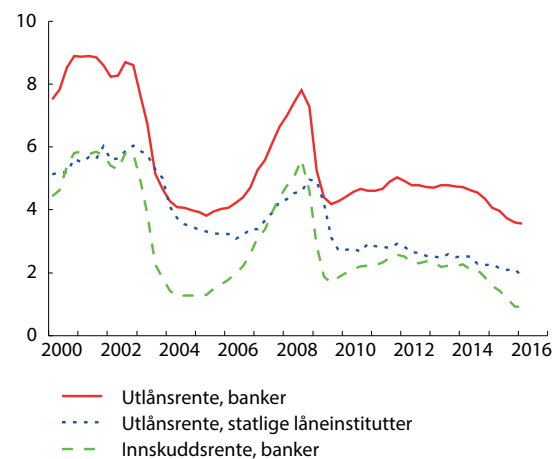
9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tjeneste-balanse	Rente- og stønads-balanse	Drifts-balanse	Netto kapital-overføringer	Netto finans-investeringer	Utenlandske investering i Norge
2012	1 204 350	821 048	383 302	-14 716	368 586	-1 279	531 437	228 610
2013	1 203 742	875 541	328 201	-13 976	314 225	-1 377	578 397	317 194
2014	1 219 222	929 633	289 589	87 117	376 706	-1 123	..	..
2015	1 162 770	981 979	180 791	101 760	282 551	-870	..	..
2011								
3. kvartal	281 004	198 005	82 999	4 332	87 331	-154	370 560	217 228
4. kvartal	304 670	207 060	97 610	5 073	102 683	-969	-98 206	-117 913
2012								
1. kvartal	324 739	194 339	130 400	-8 692	121 708	-710	317 740	163 720
2. kvartal	299 157	206 893	92 264	-26 492	65 772	-199	115 813	-27 504
3. kvartal	278 724	210 399	68 325	15 492	83 817	-160	111 928	112 952
4. kvartal	301 730	209 416	92 314	4 976	97 290	-210	-14 044	-20 558
2013								
1. kvartal	293 753	198 007	95 745	-15 107	80 638	-661	27 709	-17 595
2. kvartal	291 169	218 131	73 038	-6 572	66 466	-272	223 474	136 341
3. kvartal	294 693	229 811	64 882	6 898	71 780	-144	89 908	47 592
4. kvartal	324 127	229 591	94 536	805	95 341	-300	237 306	150 856
2014								
1. kvartal	319 938	216 705	103 233	23 367	126 600	-457	187 762	51 647
2. kvartal	291 071	226 091	64 980	11 245	76 225	-401	84 549	-30 220
3. kvartal	287 749	246 732	41 017	25 691	66 708	-78	0	0
4. kvartal	320 464	240 105	80 359	26 814	107 173	-187	..	..
2015								
1. kvartal	296 509	238 106	58 403	29 069	87 472	-719	..	..
2. kvartal	285 711	242 217	43 494	34 529	78 023	-122	..	..
3. kvartal	284 651	248 989	35 662	26 417	62 079	-24	..	..
4. kvartal	295 899	252 667	43 232	11 745	54 977	-5	..	..

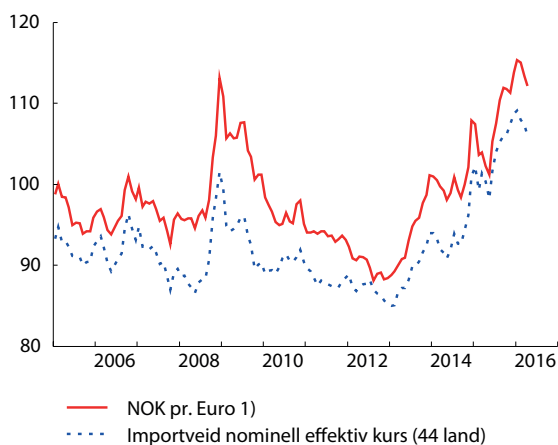
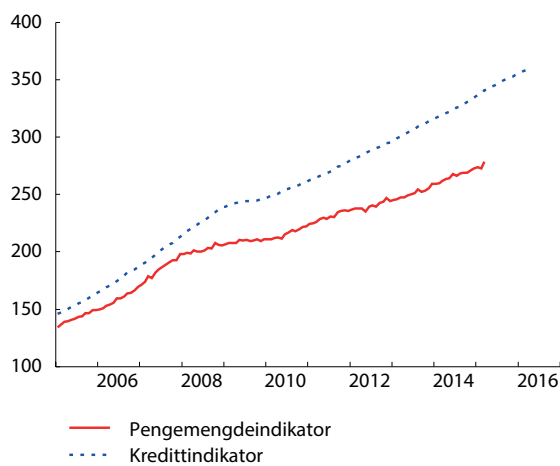
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstall. Prosent

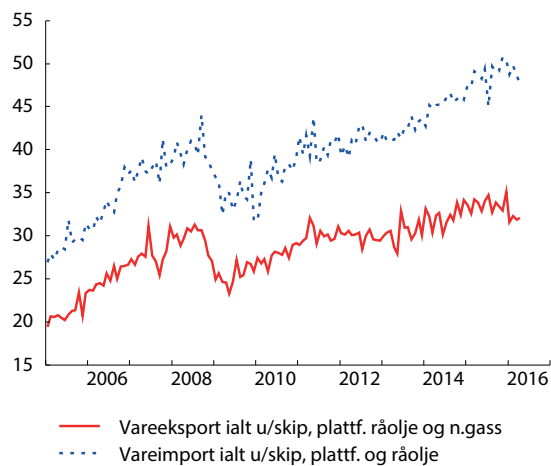
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1999=100. Månedstall1) Representative markedskurser (midtkurser).
Kilde: Norges Bank.Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstall. 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstall. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2013-priser. Millioner kroner	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2013-priser. Millioner kroner	23*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2013-priser. Millioner kroner	26*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	27*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	27*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	28*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2013-priser. Millioner kroner	28*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	29*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	30*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2013-priser. Millioner kroner	31*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	32*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	33*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Eksport. Faste 2013-priser. Millioner kroner	35*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	36*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	37*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Import. Faste 2013-priser. Millioner kroner	39*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	40*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	41*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000	42*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	43*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	44*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	45*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	1 280 475	1 334 918	322 097	331 973	319 944	331 657	336 400	346 917	335 284
Konsum i husholdninger	1 218 798	1 269 462	307 157	316 008	303 255	315 640	320 610	329 958	318 165
Varekonsum	572 602	590 366	141 989	156 717	137 037	146 392	145 960	160 977	140 193
Tjenestekonsum	585 656	614 234	146 192	147 583	150 179	155 026	153 504	155 526	159 592
Husholdningenes kjøp i utlandet	96 075	104 744	29 076	20 785	22 948	25 602	32 834	23 360	26 145
Utlendingers kjøp i Norge	-35 534	-39 882	-10 100	-9 076	-6 909	-11 381	-11 687	-9 905	-7 765
Konsum i ideelle organisasjoner	61 677	65 455	14 940	15 965	16 689	16 017	15 790	16 959	17 120
Konsum i offentlig forvaltning	691 505	726 830	174 052	176 774	179 629	180 893	182 127	184 181	186 279
Konsum i statsforvaltningen	347 702	369 250	87 845	89 226	91 054	91 808	92 772	93 616	94 011
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	305 500	326 012	77 240	78 567	80 241	81 142	82 013	82 616	82 834
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	42 201	43 239	10 605	10 659	10 814	10 666	10 759	11 000	11 177
Konsum i kommuneforvaltningen	343 804	357 580	86 207	87 548	88 575	89 085	89 355	90 565	92 269
Bruttoinvestering i fast realkapital	733 988	728 196	185 416	187 783	173 401	183 775	181 790	189 230	174 557
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	214 556	190 108	54 984	51 796	47 897	50 446	46 792	44 972	38 171
Utenriks sjøfart	695	1 473	510	462	339	487	279	367	587
Fastlands-Norge	518 738	536 615	129 922	135 525	125 164	132 842	134 718	143 890	135 799
Næringer	223 611	225 520	56 587	61 382	51 908	57 323	55 362	60 926	54 904
Tjenester tilknyttet utvinning	2 492	2 204	637	612	712	749	408	334	231
Andre tjenester	138 792	139 683	35 925	37 383	33 351	34 810	34 312	37 210	35 301
Industri og bergverk	34 524	32 785	7 765	10 746	7 104	8 400	7 577	9 704	7 995
Annen vareproduksjon	47 803	50 847	12 259	12 640	10 741	13 363	13 066	13 677	11 376
Boliger (husholdninger)	151 400	158 123	37 299	37 444	38 586	38 909	39 038	41 591	42 591
Offentlig forvaltning	143 727	152 971	36 036	36 700	34 671	36 610	40 318	41 374	38 305
Lagerendring og statistiske avvik	158 546	166 519	39 323	39 024	56 681	41 743	30 283	37 811	43 147
Bruttoinvestering i alt	892 535	894 714	224 739	226 807	230 082	225 518	212 073	227 041	217 704
Innenlandsk sluttanvendelse	2 864 515	2 956 462	720 888	735 554	729 656	738 068	730 600	758 138	739 268
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 490 718	2 598 362	626 071	644 273	624 738	645 391	653 245	674 988	657 363
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	835 233	879 802	210 088	213 474	214 300	217 502	222 444	225 555	224 585
Eksport i alt	1 219 222	1 160 335	287 749	320 464	294 994	284 779	286 597	293 965	258 659
Tradisjonelle varer	342 949	371 621	83 440	92 246	93 468	91 458	90 596	96 099	87 861
Råolje og naturgass	550 985	448 712	123 357	138 659	121 273	109 775	108 753	108 911	88 970
Skip, plattformer og fly	9 944	8 147	1 291	2 488	2 133	1 570	2 292	2 152	690
Tjenester	315 344	331 855	79 661	87 071	78 120	81 976	84 956	86 803	81 138
Samlet sluttanvendelse	4 083 737	4 116 797	1 008 637	1 056 018	1 024 650	1 022 847	1 017 197	1 052 103	997 927
Import i alt	929 633	985 361	246 732	240 105	240 020	243 570	250 069	251 702	236 336
Tradisjonelle varer	544 002	584 033	135 601	143 156	144 170	145 079	141 008	153 776	141 478
Råolje og naturgass	13 664	10 882	4 078	3 130	2 995	3 029	2 626	2 232	1 982
Skip, plattformer og fly	31 528	34 170	14 826	5 593	8 533	7 793	9 849	7 995	5 278
Tjenester	340 439	356 276	92 227	88 226	84 322	87 669	96 586	87 699	87 598
Bruttonasjonalprodukt ¹	3 154 104	3 131 436	761 905	815 913	784 630	779 277	767 128	800 401	761 591
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 524 867	2 612 605	619 295	659 717	646 296	651 178	639 974	675 157	657 963
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	629 237	518 830	142 610	156 196	138 334	128 098	127 154	125 244	103 628
Fastlands-Norge(basisverdi)	2 192 843	2 268 748	535 977	573 182	564 700	565 414	553 665	584 969	574 060
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 657 579	1 707 287	401 254	436 640	427 005	425 694	412 346	442 242	431 890
Industri og bergverk	224 802	235 920	54 835	59 759	60 847	59 590	57 079	58 403	56 262
Annen vareproduksjon	263 023	275 695	64 774	70 845	70 910	62 950	67 678	74 158	78 039
Tjenester inkl. boligjenester	1 169 755	1 195 672	281 645	306 036	295 248	303 154	287 589	309 682	297 589
Offentlig forvaltning	535 263	561 462	134 724	136 542	137 695	139 720	141 319	142 727	142 170
Produktavgifter og -subsidier	332 025	343 857	83 317	86 535	81 596	85 764	86 309	90 188	83 903

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2013-priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	1 254 154	1 278 931	319 129	323 847	306 190	318 190	325 291	329 260	309 566
Konsum i husholdninger	1 194 398	1 217 835	304 713	308 609	290 492	303 182	310 565	313 596	293 930
Varekonsum	564 394	570 655	139 463	153 729	134 403	141 861	140 755	153 635	132 804
Tjenestekonsum	573 833	593 478	147 299	144 614	142 006	148 903	152 725	149 844	146 867
Husholdningenes kjøp i utlandet	91 011	92 129	27 808	19 119	20 851	23 408	28 281	19 590	21 664
Utlendingers kjøp i Norge	-34 840	-38 427	-9 857	-8 853	-6 768	-10 990	-11 197	-9 473	-7 405
Konsum i ideelle organisasjoner	59 755	61 096	14 417	15 239	15 698	15 008	14 726	15 664	15 636
Konsum i offentlig forvaltning	671 433	684 181	168 901	169 753	170 202	170 528	171 448	172 004	173 945
Konsum i statsforvaltningen	336 519	343 908	84 762	85 265	85 514	85 715	86 207	86 472	87 707
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	296 074	303 873	74 625	75 216	75 408	75 766	76 256	76 442	77 587
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	40 445	40 035	10 137	10 049	10 106	9 949	9 951	10 029	10 120
Konsum i kommuneforvaltningen	334 914	340 274	84 138	84 488	84 688	84 813	85 241	85 532	86 238
Bruttoinvestering i fast realkapital	717 466	687 019	181 018	181 953	164 506	173 861	171 068	177 586	162 475
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	207 257	176 076	53 319	49 461	44 296	46 806	43 170	41 804	34 967
Utenriks sjøfart	795	1 366	497	445	340	441	283	302	501
Fastlands-Norge	509 415	509 578	127 202	132 047	119 869	126 614	127 615	135 480	127 008
Næringer	218 221	211 777	55 097	59 269	49 184	54 319	51 949	56 325	50 460
Tjenester tilknyttet utvinning	2 402	2 012	616	579	656	681	369	306	210
Andre tjenester	135 803	131 403	34 946	36 269	31 705	33 077	32 188	34 433	32 571
Industri og bergverk	33 438	30 643	7 554	10 260	6 694	7 917	7 099	8 933	7 294
Annen vareproduksjon	46 578	47 719	11 981	12 161	10 130	12 644	12 293	12 652	10 386
Boliger (husholdninger)	149 953	152 326	36 775	36 942	37 395	37 362	37 489	40 080	40 515
Offentlig forvaltning	141 241	145 475	35 330	35 835	33 289	34 932	38 177	39 076	36 033
Lagerendring og statistiske avvik	154 242	164 775	38 881	39 156	54 569	40 766	30 643	38 797	44 323
Bruttoinvestering i alt	871 709	851 794	219 899	221 109	219 075	214 626	201 711	216 382	206 799
Innenlandsk sluttanvendelse	2 797 296	2 814 906	707 929	714 709	695 467	703 344	698 449	717 646	690 309
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 435 002	2 472 690	615 232	625 646	596 261	615 331	624 353	636 744	610 519
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	812 674	829 656	204 230	205 588	203 491	205 460	209 625	211 079	209 978
Eksport i alt	1 230 629	1 272 559	296 538	333 078	315 709	305 356	317 544	333 950	318 841
Tradisjonelle varer	329 773	345 716	80 950	87 407	85 757	84 814	84 714	90 432	80 898
Råolje og naturgass	592 123	612 401	138 332	162 970	157 122	142 303	150 776	162 200	163 814
Skip, plattformer og fly	7 783	5 531	847	1 859	1 434	1 074	1 502	1 522	294
Tjenester	300 950	308 910	76 408	80 842	71 396	77 165	80 553	79 796	73 835
Samlet sluttanvendelse	4 027 925	4 087 465	1 004 467	1 047 787	1 011 175	1 008 700	1 015 994	1 051 595	1 009 151
Import i alt	888 773	898 278	236 906	222 801	219 354	225 131	227 680	226 112	212 068
Tradisjonelle varer	515 768	525 484	129 427	132 248	129 335	132 391	127 071	136 687	126 024
Råolje og naturgass	13 944	13 767	4 143	3 475	3 833	3 444	3 349	3 142	2 940
Skip, plattformer og fly	29 776	27 551	13 989	4 944	7 237	6 440	7 729	6 145	4 023
Tjenester	329 286	331 476	89 347	82 134	78 950	82 857	89 532	80 137	79 080
Bruttonasjonalprodukt ¹	3 139 152	3 189 318	767 561	824 986	791 854	783 602	788 346	825 516	797 120
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 473 523	2 498 183	611 354	644 020	615 365	621 131	616 779	644 907	612 917
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	665 628	691 135	156 207	180 966	176 489	162 470	171 567	180 610	184 203
Fastlands-Norge(basisverdi)	2 146 475	2 166 546	529 555	558 730	535 752	538 366	533 656	558 773	531 716
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 628 383	1 640 137	399 976	428 421	405 064	407 112	401 758	426 204	398 127
Industri og bergverk	215 819	208 689	52 096	56 371	54 456	52 906	49 154	52 172	49 857
Annen vareproduksjon	267 797	275 201	66 467	71 686	69 320	63 914	68 721	73 246	71 143
Tjenester inkl. boligjenester	1 144 768	1 156 248	281 413	300 364	281 288	290 292	283 883	300 786	277 127
Offentlig forvaltning	518 092	526 409	129 579	130 309	130 688	131 254	131 898	132 569	133 589
Produktavgifter og -subsidiar	327 048	331 636	81 799	85 289	79 614	82 765	83 124	86 134	81 201

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	1,7	2,0	1,6	2,0	2,7	1,6	1,9	1,7	1,1
Konsum i husholdninger	1,7	2,0	1,6	2,0	2,8	1,6	1,9	1,6	1,2
Varekonsum	0,6	1,1	0,9	1,9	2,8	1,0	0,9	-0,1	-1,2
Tjenestekonsum	2,9	3,4	2,6	2,6	3,0	3,4	3,7	3,6	3,4
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,0	1,2	1,5	-0,5	1,7	-0,7	1,7	2,5	3,9
Utlendingers kjøp i Norge	5,1	10,3	5,7	5,3	6,5	12,4	13,6	7,0	9,4
Konsum i ideelle organisasjoner	1,4	2,2	1,8	1,7	2,6	1,5	2,1	2,8	-0,4
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	1,9	3,2	3,2	2,7	2,1	1,5	1,3	2,2
Konsum i statsforvaltningen	3,6	2,2	4,0	4,1	3,3	2,4	1,7	1,4	2,6
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	4,2	2,6	4,7	4,6	3,8	3,0	2,2	1,6	2,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,3	-1,0	-0,7	0,9	-0,4	-1,6	-1,8	-0,2	0,1
Konsum i kommuneforvaltningen	2,2	1,6	2,4	2,3	2,0	1,8	1,3	1,2	1,8
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,0	-4,2	-0,0	-4,8	-4,0	-5,1	-5,5	-2,4	-1,2
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	-2,9	-15,0	-6,8	-12,5	-11,7	-13,8	-19,0	-15,5	-21,1
Utenriks sjøfart	-24,3	71,9	51,7	..	..	106,7	-43,1	-32,3	47,1
Fastlands-Norge	1,3	0,0	3,0	-1,9	-1,4	-1,6	0,3	2,6	6,0
Næringer	-0,4	-3,0	3,6	-1,3	0,5	-1,1	-5,7	-5,0	2,6
Tjenester tilknyttet utvinning	-56,4	-16,2	-40,7	-82,1	29,9	-3,1	-40,0	-47,1	-68,0
Andre tjenester	0,5	-3,2	6,0	4,8	1,8	-1,1	-7,9	-5,1	2,7
Industri og bergverk	5,5	-8,4	4,7	8,7	-9,5	-3,7	-6,0	-12,9	9,0
Annen vareproduksjon	-0,4	2,4	-0,1	-4,9	2,2	0,9	2,6	4,0	2,5
Boliger (husholdninger)	-1,5	1,6	-0,3	-5,6	-3,8	0,0	1,9	8,5	8,3
Offentlig forvaltning	7,3	3,0	5,7	1,3	-1,3	-3,9	8,1	9,0	8,2
Lagerendring og statistiske avvik	10,0	6,8	28,9	-0,7	18,8	34,6	-21,2	-0,9	-18,8
Bruttoinvestering i alt	1,6	-2,3	4,1	-4,1	0,8	0,6	-8,3	-2,1	-5,6
Innenlandsk sluttanvendelse	2,0	0,6	2,8	0,3	2,1	1,4	-1,3	0,4	-0,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,0	1,5	2,3	1,5	1,9	1,1	1,5	1,8	2,4
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,7	2,1	3,7	2,9	2,0	1,0	2,6	2,7	3,2
Eksport i alt	2,2	3,4	0,8	6,9	2,7	4,0	7,1	0,3	1,0
Tradisjonelle varer	2,5	4,8	3,4	5,3	6,9	4,5	4,6	3,5	-5,7
Råolje og naturgass	1,9	3,4	-0,6	9,9	0,9	5,4	9,0	-0,5	4,3
Skip, plattformer og fly	-14,0	-28,9	-66,6	-30,8	-60,1	-27,7	77,3	-18,2	-79,5
Tjenester	3,2	2,6	3,2	4,1	5,2	1,8	5,4	-1,3	3,4
Samlet sluttanvendelse	2,1	1,5	2,2	2,3	2,3	2,2	1,1	0,4	-0,2
Import i alt	1,5	1,1	3,8	-0,2	5,5	1,8	-3,9	1,5	-3,3
Tradisjonelle varer	1,0	1,9	1,3	-0,3	3,2	2,8	-1,8	3,4	-2,6
Råolje og naturgass	-11,9	-1,3	-30,1	24,7	18,0	11,9	-19,2	-9,6	-23,3
Skip, plattformer og fly	7,4	-7,5	77,0	-18,7	52,3	5,7	-44,7	24,3	-44,4
Tjenester	2,5	0,7	3,2	0,5	5,8	-0,4	0,2	-2,4	0,2
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,2	1,6	1,7	3,0	1,4	2,3	2,7	0,1	0,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,3	1,0	2,1	2,1	1,3	1,7	0,9	0,1	-0,4
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	2,0	3,8	0,1	6,4	1,9	4,7	9,8	-0,2	4,4
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,4	0,9	2,3	2,2	1,2	1,8	0,8	0,0	-0,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	0,7	2,4	2,3	1,2	1,9	0,4	-0,5	-1,7
Industri og bergverk	3,4	-3,3	3,3	4,3	0,1	-0,0	-5,6	-7,4	-8,4
Annen vareproduksjon	4,8	2,8	6,3	2,4	2,0	3,6	3,4	2,2	2,6
Tjenester inkl. boligjenester	1,8	1,0	1,3	1,9	1,2	1,9	0,9	0,1	-1,5
Offentlig forvaltning	2,0	1,6	1,9	1,9	1,5	1,4	1,8	1,7	2,2
Produktavgifter og -subsidier	1,5	1,4	1,1	1,2	1,6	1,4	1,6	1,0	2,0

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	2,1	2,2	1,4	2,0	1,7	1,9	2,5	2,8	3,7
Konsum i husholdninger	2,0	2,2	1,3	1,9	1,6	1,8	2,4	2,8	3,7
Varekonsum	1,5	2,0	1,7	1,3	1,2	2,0	1,9	2,8	3,5
Tjenestekonsum	2,1	1,4	0,7	2,4	1,5	1,2	1,3	1,7	2,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	5,6	7,7	3,0	3,7	4,2	5,0	11,0	9,7	9,7
Utlendingers kjøp i Norge	2,0	1,8	1,9	2,0	1,3	1,7	1,9	2,0	2,7
Konsum i ideelle organisasjoner	3,2	3,8	3,3	3,6	4,3	4,1	3,5	3,3	3,0
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,1	2,6	3,0	3,3	3,4	3,1	2,8	1,5
Konsum i statsforvaltningen	3,3	3,9	3,3	3,8	4,3	4,1	3,8	3,5	0,7
Konsum i statsforvaltningen, sivil	3,2	4,0	3,1	3,6	4,3	4,2	3,9	3,5	0,3
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,3	3,5	4,3	4,8	3,9	3,3	3,4	3,4	3,2
Konsum i kommuneforvaltningen	2,7	2,4	1,9	2,2	2,3	2,6	2,3	2,2	2,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	2,3	3,6	2,5	2,3	3,6	3,9	3,7	3,2	1,9
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	3,5	4,3	3,5	3,7	4,1	5,1	5,1	2,7	1,0
Utenriks sjøfart	-12,6	23,4	3,0	74,0	-18,3	43,9	-3,7	17,6	17,6
Fastlands-Norge	1,8	3,4	2,0	1,7	3,4	3,4	3,4	3,5	2,4
Næringer	2,5	3,9	2,6	2,3	3,9	3,6	3,8	4,4	3,1
Tjenester tilknyttet utvinning	3,7	5,6	4,8	4,6	5,5	6,8	6,8	3,3	1,3
Andre tjenester	2,2	4,0	2,5	2,0	3,9	3,6	3,7	4,8	3,0
Industri og bergverk	3,2	3,6	2,7	3,1	3,6	3,5	3,8	3,7	3,3
Annen vareproduksjon	2,6	3,8	2,7	2,2	3,7	3,6	3,9	4,0	3,3
Boliger (husholdninger)	1,0	2,8	1,2	0,9	3,0	3,2	2,7	2,4	1,9
Offentlig forvaltning	1,8	3,3	1,8	1,7	3,1	3,2	3,5	3,4	2,1
Lagerendring og statistiske avvik	2,8	-1,7	4,0	1,0	-2,0	-1,6	-2,3	-2,2	-6,3
Bruttoinvestering i alt	2,4	2,6	2,6	2,0	2,3	2,9	2,9	2,3	0,2
Innenlandsk sluttanvendelse	2,4	2,6	2,1	2,2	2,3	2,6	2,7	2,6	2,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,3	2,7	1,9	2,2	2,5	2,6	2,8	2,9	2,8
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,8	3,2	2,4	2,8	3,3	3,4	3,2	2,9	1,6
Eksport i alt	-0,9	-8,0	-3,2	-7,5	-10,2	-5,9	-7,0	-8,5	-13,2
Tradisjonelle varer	4,0	3,4	2,8	3,3	4,1	5,1	3,8	0,7	-0,4
Råolje og naturgass	-6,9	-21,3	-10,9	-20,4	-25,7	-18,1	-19,1	-21,1	-29,6
Skip, plattformer og fly	27,8	15,3	50,6	27,3	26,6	11,8	0,1	5,7	57,9
Tjenester	4,8	2,5	3,8	7,3	6,3	2,3	1,2	1,0	0,4
Samlet sluttanvendelse	1,4	-0,7	0,5	-0,9	-1,7	0,0	-0,3	-0,7	-2,4
Import i alt	4,6	4,9	3,4	4,8	5,0	5,9	5,5	3,3	1,8
Tradisjonelle varer	5,5	5,4	4,7	5,1	6,3	5,4	5,9	3,9	0,7
Råolje og naturgass	-2,0	-19,3	-4,2	-11,8	-25,4	-11,3	-20,3	-21,1	-13,7
Skip, plattformer og fly	5,9	17,1	3,4	10,6	13,8	19,2	20,2	15,0	11,3
Tjenester	3,4	4,0	1,8	4,7	3,5	6,1	4,5	1,9	3,7
Bruttonasjonalprodukt ¹	0,5	-2,3	-0,4	-2,4	-3,5	-1,6	-2,0	-2,0	-3,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,1	2,5	1,8	2,4	2,5	2,7	2,4	2,2	2,2
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	-5,5	-20,6	-8,9	-18,9	-24,4	-18,8	-18,8	-19,7	-28,2
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,2	2,5	1,9	2,5	2,5	3,0	2,5	2,0	2,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1,8	2,3	1,4	2,1	2,1	2,8	2,3	1,8	2,9
Industri og bergverk	4,2	8,5	5,2	6,1	9,9	8,6	10,3	5,6	1,0
Annen vareproduksjon	-1,8	2,0	-1,4	-2,0	2,0	2,5	1,1	2,4	7,2
Tjenester inkl. boligjenester	2,2	1,2	1,4	2,4	0,7	1,9	1,2	1,0	2,3
Offentlig forvaltning	3,3	3,2	3,2	3,5	3,6	3,6	3,1	2,7	1,0
Produktavgifter og -subsidier	1,5	2,1	1,5	2,1	3,1	0,4	1,9	3,2	0,8

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Bruttonasjonalprodukt¹	3 154 104	3 131 436	761 905	815 913	784 630	779 277	767 128	800 401	761 591
Jordbruk og skogbruk	20 102	21 155	8 752	5 613	4 963	1 262	9 290	5 641	4 788
Fiske, fangst og akvakultur	25 564	29 569	5 211	7 102	7 483	6 211	6 997	8 878	11 060
Bergverksdrift	5 587	5 382	1 380	1 395	1 256	1 431	1 413	1 282	1 205
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	620 990	496 281	140 016	152 810	134 521	124 159	120 954	116 647	95 395
Utvinning av råolje og naturgass	568 459	449 327	127 328	140 389	121 431	112 099	109 491	106 306	84 984
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	52 531	46 954	12 688	12 421	13 090	12 061	11 463	10 341	10 410
Industri	219 214	230 537	53 455	58 364	59 591	58 160	55 666	57 120	55 058
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	40 916	42 883	10 486	10 600	10 107	10 174	10 870	11 731	10 794
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 762	2 821	646	709	739	696	626	760	756
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 323	7 495	1 754	1 852	1 725	1 995	1 860	1 915	1 697
Produksjon av papir og papirvarer	2 310	2 694	591	607	663	568	694	769	782
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 134	3 780	973	1 044	974	926	958	923	876
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	22 312	32 621	5 474	6 099	7 587	8 103	8 855	8 076	8 445
Prod av kjemiske råvarer	7 619	9 405	1 953	1 749	2 276	2 488	2 436	2 205	2 299
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	12 526	12 297	3 065	2 974	2 817	3 378	3 045	3 057	2 906
Produksjon av metaller	10 471	11 794	2 755	3 350	3 568	3 303	2 589	2 335	2 311
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	66 614	67 998	15 744	18 013	18 585	17 232	15 427	16 754	15 518
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	25 102	21 916	6 007	6 521	6 438	5 547	4 933	4 998	5 189
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 599	5 653	1 276	1 484	1 489	1 448	1 282	1 433	1 490
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	19 145	18 585	4 683	5 111	4 901	4 788	4 527	4 369	4 294
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	55 416	53 989	11 768	15 834	16 606	12 005	10 338	15 041	19 088
Vannforsyning, avløp og renovasjon	16 580	17 369	4 173	4 322	4 172	4 395	4 395	4 407	4 313
Bygge- og anleggsvirksomhet	161 941	170 982	39 042	42 296	41 858	43 472	41 053	44 598	43 103
Varehandel og reparasjon av motorvogner	198 216	201 900	48 776	52 770	47 851	51 790	49 341	52 917	47 201
Rørtransport	17 773	18 329	4 533	4 429	4 894	4 358	4 009	5 067	4 977
Utenriks sjøfart	43 004	51 174	10 750	11 379	12 009	11 641	13 653	13 871	13 667
Transport utenom utenriks sjøfart	99 728	106 616	25 427	28 041	23 201	27 472	27 962	27 981	26 043
Post og distribusjonsvirksomhet	10 135	10 184	2 362	2 653	2 624	2 500	2 412	2 648	2 605
Overnattings- og serveringsvirksomhet	37 156	40 164	10 430	9 308	8 266	10 190	11 302	10 406	9 082
Informasjon og kommunikasjon	109 552	112 643	25 352	29 958	28 372	27 864	25 651	30 755	28 650
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	136 069	131 353	27 418	31 484	40 058	34 151	25 868	31 275	40 853
Omsetning og drift av fast eiendom	79 713	81 909	19 641	20 254	20 377	20 917	20 279	20 336	20 604
Boligtjenester	113 286	120 932	28 705	28 920	29 446	30 303	30 604	30 578	30 717
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	130 290	132 429	29 073	37 335	31 333	33 566	29 666	37 864	30 047
Forretningsmessig tjenesteyting	73 116	72 519	19 174	19 338	16 831	18 068	18 614	19 007	16 092
Offentlig administrasjon og forsvar	168 054	175 220	42 402	43 014	43 158	43 592	44 001	44 469	44 815
Undervisning	137 669	144 268	34 276	35 270	35 472	35 850	36 059	36 887	37 038
Helse- og omsorgstjenester	289 405	306 148	73 041	73 632	74 879	76 101	77 199	77 969	76 876
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	53 520	56 527	13 431	13 858	13 812	14 054	14 093	14 568	14 412
Totalt for næringer (basisverdi)	2 822 080	2 787 579	678 588	729 378	703 034	693 512	680 819	710 214	677 688
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 524 867	2 612 605	619 295	659 717	646 296	651 178	639 974	675 157	657 963
Produktavgifter og -subsidier	332 025	343 857	83 317	86 535	81 596	85 764	86 309	90 188	83 903

Offentlig forvaltning	535 263	561 462	134 724	136 542	137 695	139 720	141 319	142 727	142 170
Statsforvaltningen	248 026	263 443	62 585	63 622	64 652	65 501	66 294	66 996	66 046
Sivil forvaltning	218 685	233 764	55 192	56 095	57 242	58 127	58 909	59 485	58 506
Forsvar	29 341	29 679	7 393	7 527	7 410	7 374	7 385	7 510	7 540
Kommuneforvaltningen	287 238	298 019	72 139	72 919	73 043	74 219	75 025	75 731	76 124

Fastlands-Norge (basisverdi)	2 192 843	2 268 748	535 977	573 182	564 700	565 414	553 665	584 969	574 060
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 526 611	1 567 875	368 045	403 163	392 991	390 782	377 116	406 986	396 506
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 148 642	2 079 024	508 112	557 384	529 509	517 790	501 544	530 182	498 298
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	673 437	708 554	170 476	171 994	173 525	175 722	179 275	180 032	179 390

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2013-priser. Millioner kroner**

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Bruttonasjonalprodukt¹	3 139 152	3 189 318	767 561	824 986	791 854	783 602	788 346	825 516	797 120
Jordbruk og skogbruk	19 418	20 146	8 622	5 344	4 554	1 081	9 096	5 415	4 636
Fiske, fangst og akvakultur	24 285	24 759	5 969	6 423	6 174	6 056	6 004	6 525	6 053
Bergverksdrift	5 485	5 175	1 361	1 431	1 221	1 426	1 320	1 208	1 147
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	665 760	684 286	156 561	180 715	175 613	161 267	169 585	177 821	180 510
Utvinning av råolje og naturgass	615 789	640 565	144 210	168 357	163 907	149 936	158 880	167 842	171 321
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	49 971	43 721	12 351	12 358	11 706	11 331	10 705	9 979	9 188
Industri	210 333	203 513	50 735	54 940	53 234	51 481	47 834	50 964	48 710
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	37 954	37 815	9 700	10 182	9 050	8 987	9 595	10 184	8 855
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 756	2 689	639	732	721	678	595	695	678
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 308	7 395	1 718	1 874	1 785	1 963	1 749	1 898	1 711
Produksjon av papir og papirvarer	2 266	2 190	556	558	574	502	532	582	590
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 068	3 737	977	1 027	976	946	906	908	873
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	20 079	21 468	4 739	4 859	5 513	5 501	5 148	5 306	5 872
Prod av kjemiske råvarer	6 986	7 080	1 808	1 687	1 863	1 881	1 712	1 624	1 739
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	12 105	11 900	2 928	2 952	2 778	3 256	2 914	2 952	2 791
Produksjon av metaller	8 263	7 740	2 045	2 051	1 901	1 952	1 937	1 950	1 997
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	67 051	64 487	15 802	17 877	17 687	16 484	14 360	15 956	14 927
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	24 486	20 927	5 935	6 397	6 042	5 272	4 615	4 998	4 963
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 724	5 557	1 306	1 527	1 522	1 406	1 237	1 393	1 447
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	18 275	17 608	4 390	4 906	4 686	4 534	4 247	4 141	4 007
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	58 418	59 500	12 386	16 180	16 864	13 619	13 016	16 000	18 108
Vannforsyning, avløp og renovasjon	16 181	16 617	4 038	4 214	3 985	4 193	4 167	4 271	4 093
Bygge- og anleggsvirksomhet	165 676	170 795	39 491	43 739	41 728	43 158	40 604	45 306	42 346
Varehandel og reparasjon av motorvogner	195 561	198 414	47 658	52 204	47 670	49 959	48 224	52 562	46 471
Rørtransport	17 185	18 307	3 699	4 931	4 859	3 918	4 462	5 067	5 096
Utenriks sjøfart	32 655	32 263	8 298	7 678	7 723	8 616	8 225	7 700	7 786
Transport utenom utenriks sjøfart	97 034	98 291	24 871	26 008	22 763	25 121	25 085	25 323	22 645
Post og distribusjonsvirksomhet	9 711	9 349	2 204	2 592	2 454	2 296	2 138	2 461	2 339
Overnattings- og serveringsvirksomhet	36 484	39 092	10 232	9 113	8 098	9 941	11 018	10 035	8 812
Informasjon og kommunikasjon	108 287	111 128	24 926	29 664	28 028	27 417	25 424	30 260	28 183
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	133 671	138 565	33 782	34 026	34 029	33 726	34 861	35 949	34 772
Omsetning og drift av fast eiendom	77 869	78 132	19 040	19 601	19 802	20 026	19 166	19 137	19 385
Boligtjenester	108 705	110 462	27 000	27 122	27 777	27 755	27 396	27 534	28 377
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	127 046	125 217	28 246	36 003	29 762	31 678	28 300	35 477	27 836
Forretningsmessig tjenesteyting	74 452	74 070	19 778	19 460	17 193	18 710	19 455	18 713	16 125
Offentlig administrasjon og forsvar	162 776	165 422	40 861	41 135	41 064	41 278	41 379	41 700	41 937
Undervisning	134 073	136 516	33 431	33 694	33 917	34 008	34 004	34 586	34 763
Helse- og omsorgstjenester	279 078	284 404	69 650	70 141	70 585	70 817	71 327	71 675	72 302
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	51 961	53 257	12 922	13 339	13 142	13 290	13 131	13 695	13 487
Totalt for næringer (basisverdi)	2 812 104	2 857 682	685 762	739 697	712 240	700 837	705 223	739 382	715 919
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 473 523	2 498 183	611 354	644 020	615 365	621 131	616 779	644 907	612 917
Produktavgifter og -subsidier	327 048	331 636	81 799	85 289	79 614	82 765	83 124	86 134	81 201

Offentlig forvaltning	518 092	526 409	129 579	130 309	130 688	131 254	131 898	132 569	133 589
Statsforvaltningen	239 432	244 246	59 993	60 531	60 652	60 824	61 200	61 571	62 198
Sivil forvaltning	211 529	216 942	52 990	53 501	53 776	53 991	54 404	54 771	55 402
Forsvar	27 903	27 304	7 003	7 031	6 876	6 832	6 796	6 800	6 795
Kommuneforvaltningen	278 660	282 162	69 586	69 778	70 036	70 430	70 698	70 998	71 392

Fastlands-Norge (basisverdi)	2 146 475	2 166 546	529 555	558 730	535 752	538 366	533 656	558 773	531 716
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 445 209	1 461 333	353 765	382 635	359 571	362 687	356 706	382 369	354 541
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 160 809	2 196 189	522 323	575 959	547 766	536 488	538 977	572 958	547 933
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	651 295	661 493	163 439	163 737	164 475	164 349	166 245	166 425	167 986

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Bruttonasjonalprodukt¹	2,2	1,6	1,7	3,0	1,4	2,3	2,7	0,1	0,7
Jordbruk og skogbruk	12,0	3,7	14,8	8,3	2,6	6,4	5,5	1,3	1,8
Fiske, fangst og akvakultur	5,3	2,0	15,3	-6,5	1,9	3,9	0,6	1,6	-2,0
Bergverksdrift	1,9	-5,6	4,7	12,3	-1,3	-2,1	-3,0	-15,6	-6,1
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	1,6	2,8	-0,3	5,6	1,1	4,2	8,3	-1,6	2,8
Utvinning av råolje og naturgass	1,8	4,0	-0,3	6,3	1,9	5,3	10,2	-0,3	4,5
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	0,0	-12,5	-0,3	-2,8	-8,9	-8,7	-13,3	-19,3	-21,5
Industri	3,5	-3,2	3,3	4,1	0,1	0,0	-5,7	-7,2	-8,5
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	3,7	-0,4	2,3	2,0	1,8	-2,1	-1,1	0,0	-2,1
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	0,5	-2,4	0,9	3,5	1,2	0,9	-7,0	-5,1	-5,9
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	0,3	1,2	2,7	-1,5	-2,5	4,2	1,8	1,3	-4,1
Produksjon av papir og papirvarer	-3,9	-3,4	-1,9	6,9	-0,7	-12,5	-4,4	4,4	2,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-2,4	-8,1	-2,5	-4,3	-7,5	-6,1	-7,3	-11,5	-10,6
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	-0,8	6,9	0,2	0,6	3,6	6,6	8,6	9,2	6,5
Prod av kjemiske råvarer	2,4	1,3	2,2	-0,7	2,8	12,1	-5,3	-3,7	-6,7
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-3,9	-1,7	-6,7	-9,1	-7,0	0,6	-0,5	-0,0	0,4
Produksjon av metaller	2,8	-6,3	3,2	0,3	-8,2	-6,9	-5,3	-4,9	5,1
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	6,6	-3,8	5,3	8,4	1,4	3,5	-9,1	-10,7	-15,6
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	6,4	-14,5	8,3	5,6	-2,1	-11,9	-22,2	-21,9	-17,9
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-3,0	-2,9	0,4	0,1	-0,4	3,1	-5,3	-8,8	-4,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	5,0	-3,6	6,8	11,6	2,1	3,3	-3,2	-15,6	-14,5
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	3,5	1,9	0,4	5,0	3,9	-0,0	5,1	-1,1	7,4
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,6	2,7	-0,2	3,2	2,7	3,5	3,2	1,4	2,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,5	3,1	5,2	2,3	1,2	4,7	2,8	3,6	1,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,0	1,5	-0,6	2,7	2,1	2,0	1,2	0,7	-2,5
Rørtransport	-0,2	6,5	-4,2	9,3	5,3	-0,6	20,6	2,8	4,9
Utenriks sjøfart	8,9	-1,2	8,7	7,8	-0,9	-3,1	-0,9	0,3	0,8
Transport utenom utenriks sjøfart	2,8	1,3	1,6	3,5	2,7	4,7	0,9	-2,6	-0,5
Post og distribusjonsvirksomhet	-5,1	-3,7	-6,6	-3,4	-4,6	-2,0	-3,0	-5,1	-4,7
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,4	7,1	5,1	3,5	4,7	5,7	7,7	10,1	8,8
Informasjon og kommunikasjon	4,3	2,6	4,9	3,8	2,2	4,4	2,0	2,0	0,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	1,6	3,7	1,9	1,0	3,4	2,4	3,2	5,7	2,2
Omsetning og drift av fast eiendom	-0,7	0,3	-2,6	1,1	1,7	1,4	0,7	-2,4	-2,1
Boligtjenester	2,1	1,6	1,9	2,2	1,6	1,9	1,5	1,5	2,2
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,1	-1,4	2,4	0,5	-2,4	-2,0	0,2	-1,5	-6,5
Forretningsmessig tjenesteyting	1,0	-0,5	-0,5	2,0	-0,1	4,0	-1,6	-3,8	-6,2
Offentlig administrasjon og forsvar	2,5	1,6	2,5	3,0	2,0	1,9	1,3	1,4	2,1
Undervisning	1,3	1,8	1,1	1,1	1,2	1,8	1,7	2,6	2,5
Helse- og omsorgstjenester	2,1	1,9	2,1	1,6	1,6	1,4	2,4	2,2	2,4
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	3,5	2,5	4,5	3,0	2,7	3,0	1,6	2,7	2,6
Totalt for næringer (basisverdi)	2,3	1,6	1,8	3,2	1,4	2,4	2,8	-0,0	0,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,3	1,0	2,1	2,1	1,3	1,7	0,9	0,1	-0,4
Produktavgifter og -subsidier	1,5	1,4	1,1	1,2	1,6	1,4	1,6	1,0	2,0

Offentlig forvaltning	2,0	1,6	1,9	1,9	1,5	1,4	1,8	1,7	2,2
Statsforvaltningen	2,8	2,0	2,8	3,0	2,3	2,0	2,0	1,7	2,5
Sivil forvaltning	3,2	2,6	3,1	3,2	2,7	2,5	2,7	2,4	3,0
Forsvar	-0,0	-2,1	0,5	2,0	-0,4	-1,9	-3,0	-3,3	-1,2
Kommuneforvaltningen	1,3	1,3	1,2	0,9	0,7	1,0	1,6	1,7	1,9

Fastlands-Norge (basisverdi)	2,4	0,9	2,3	2,2	1,2	1,8	0,8	0,0	-0,8
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	-1,5	1,1	-1,6	-1,5	1,5	2,3	0,8	-0,1	-1,4
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,0	1,6	1,3	3,2	1,4	2,7	3,2	-0,5	0,0
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,4	1,6	3,4	3,2	1,4	1,5	1,7	1,6	2,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Bruttonasjonalprodukt¹	0,5	-2,3	-0,4	-2,4	-3,5	-1,6	-2,0	-2,0	-3,6
Jordbruk og skogbruk	3,5	1,4	2,2	2,5	5,7	1,9	0,6	-0,8	-5,2
Fiske, fangst og akvakultur	5,3	13,4	-10,8	-0,3	-2,8	5,0	33,5	23,1	50,8
Bergverksdrift	1,9	2,1	-0,8	1,2	-3,9	-1,8	5,6	8,8	2,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-6,7	-22,2	-10,7	-20,5	-26,7	-18,7	-20,2	-22,4	-31,0
Utvinning av råolje og naturgass	-7,7	-24,0	-12,0	-22,0	-28,6	-20,5	-21,9	-24,0	-33,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	5,1	2,2	5,5	1,4	-2,5	4,2	4,2	3,1	1,3
Industri	4,2	8,7	5,4	6,2	10,3	8,9	10,4	5,5	1,0
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	7,8	5,2	8,6	4,8	3,8	1,2	4,8	10,7	9,1
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	0,2	4,7	-0,4	-0,1	1,7	0,0	4,2	12,9	8,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	0,2	1,1	-0,5	-3,5	-1,0	-0,7	4,1	2,1	2,6
Produksjon av papir og papirvarer	2,0	20,7	-3,5	5,3	17,2	20,0	22,7	21,3	14,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	1,6	-0,5	-1,2	0,7	5,0	-11,5	6,2	-0,1	0,5
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	11,1	36,7	14,6	25,4	34,9	43,2	48,9	21,2	4,5
Prod av kjemiske råvarer	9,0	21,8	4,3	1,6	6,9	20,4	31,8	30,9	8,3
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	3,5	-0,1	3,4	2,8	-2,1	-0,9	-0,2	2,8	2,7
Produksjon av metaller	26,7	20,2	34,8	79,5	85,4	56,2	-0,8	-26,7	-38,4
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-0,7	6,1	0,4	-0,7	6,8	6,1	7,8	4,2	-1,1
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,5	2,2	3,8	2,0	4,2	0,5	5,6	-1,9	-1,9
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-2,2	4,0	-2,8	-1,9	-0,1	4,7	6,1	5,9	5,3
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	4,8	0,8	4,3	3,5	1,2	0,6	-0,1	1,3	2,5
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	-5,1	-4,3	0,5	-1,6	1,1	0,0	-16,4	-3,9	7,1
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,5	2,0	1,6	1,9	3,4	2,1	2,0	0,6	0,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	-2,3	2,4	-1,4	-2,8	2,9	2,7	2,3	1,8	1,5
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,4	0,4	2,2	-0,1	-0,6	2,6	-0,0	-0,4	1,2
Rørtransport	3,4	-3,2	21,8	-8,9	5,7	-0,8	-26,7	11,3	-3,0
Utenriks sjøfart	31,7	20,4	33,9	47,9	42,7	-3,0	28,1	21,6	12,9
Transport utenom utenriks sjøfart	2,8	5,5	1,6	10,1	5,1	5,9	9,0	2,5	12,8
Post og distribusjonsvirksomhet	4,4	4,4	5,7	5,3	5,3	1,7	5,3	5,1	4,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,8	0,9	2,4	1,0	1,0	0,4	0,6	1,5	1,0
Informasjon og kommunikasjon	1,2	0,2	1,6	1,6	-0,0	0,9	-0,8	0,6	0,4
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	1,8	-6,9	-7,9	-1,9	-6,6	-6,4	-8,6	-6,0	-0,2
Omsetning og drift av fast eiendom	2,4	2,4	2,6	2,2	1,9	2,4	2,6	2,8	3,3
Boligtjenester	4,2	5,1	5,4	5,4	5,7	5,3	5,1	4,2	2,1
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,6	3,1	3,4	3,8	2,7	4,9	1,8	2,9	2,5
Forretningsmessig tjenesteyting	-1,8	-0,3	-3,3	0,2	0,8	-2,8	-1,3	2,2	1,9
Offentlig administrasjon og forsvar	3,2	2,6	3,6	3,6	3,4	2,6	2,5	2,0	1,7
Undervisning	2,7	2,9	2,3	3,3	3,1	3,3	3,4	1,9	1,9
Helse- og omsorgstjenester	3,7	3,8	3,6	3,7	4,0	4,4	3,2	3,6	0,2
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	3,0	3,0	3,7	2,8	3,3	3,3	3,3	2,4	1,7
Totalt for næringer (basisverdi)	0,4	-2,8	-0,6	-2,9	-4,2	-1,9	-2,4	-2,6	-4,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,1	2,5	1,8	2,4	2,5	2,7	2,4	2,2	2,2
Produktavgifter og -subsidier	1,5	2,1	1,5	2,1	3,1	0,4	1,9	3,2	0,8

Offentlig forvaltning	3,3	3,2	3,2	3,5	3,6	3,6	3,1	2,7	1,0
Statsforvaltningen	3,6	4,1	4,0	4,4	4,8	4,4	3,8	3,5	-0,4
Sivil forvaltning	3,4	4,2	3,9	4,3	4,9	4,5	4,0	3,6	-0,8
Forsvar	5,2	3,4	5,3	5,6	4,0	3,5	2,9	3,2	3,0
Kommuneforvaltningen	3,1	2,5	2,6	2,8	2,6	2,9	2,4	2,1	2,2

Fastlands-Norge (basisverdi)	2,2	2,5	1,9	2,5	2,5	3,0	2,5	2,0	2,4
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	5,6	1,6	5,1	5,8	1,4	2,2	1,6	1,0	2,3
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	-0,2	-4,8	-1,5	-4,5	-6,7	-3,7	-4,3	-4,4	-5,9
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,1	3,6	2,2	2,5	4,1	4,0	3,4	3,0	1,2

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i alt.	1 971 980	2 061 748	496 149	508 747	499 574	512 549	518 527	531 098	521 564
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1 280 475	1 334 918	322 097	331 973	319 944	331 657	336 400	346 917	335 284
Konsum i husholdninger	1 218 798	1 269 462	307 157	316 008	303 255	315 640	320 610	329 958	318 165
Konsum i ideelle organisasjoner	61 677	65 455	14 940	15 965	16 689	16 017	15 790	16 959	17 120
Konsum i offentlig forvaltning.	691 505	726 830	174 052	176 774	179 629	180 893	182 127	184 181	186 279
Konsum i statsforvaltningen	347 702	369 250	87 845	89 226	91 054	91 808	92 772	93 616	94 011
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	195 749	210 509	49 513	50 292	51 904	52 456	52 941	53 208	52 968
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	151 953	158 741	38 332	38 935	39 151	39 352	39 831	40 408	41 043
Konsum i kommuneforvaltningen	343 804	357 580	86 207	87 548	88 575	89 085	89 355	90 565	92 269
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	273 756	283 099	68 607	69 753	69 650	70 498	71 156	71 796	72 427
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	70 047	74 480	17 600	17 795	18 925	18 587	18 199	18 769	19 841
Personlig konsum	1 749 980	1 828 526	440 217	452 017	441 499	454 610	460 497	471 920	460 679
Kollektivt konsum	222 000	233 222	55 932	56 730	58 075	57 939	58 030	59 177	60 885

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2013-priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i alt.	1 925 587	1 963 112	488 030	493 600	476 392	488 718	496 738	501 263	483 511
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1 254 154	1 278 931	319 129	323 847	306 190	318 190	325 291	329 260	309 566
Konsum i husholdninger	1 194 398	1 217 835	304 713	308 609	290 492	303 182	310 565	313 596	293 930
Konsum i ideelle organisasjoner	59 755	61 096	14 417	15 239	15 698	15 008	14 726	15 664	15 636
Konsum i offentlig forvaltning.	671 433	684 181	168 901	169 753	170 202	170 528	171 448	172 004	173 945
Konsum i statsforvaltningen	336 519	343 908	84 762	85 265	85 514	85 715	86 207	86 472	87 707
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	188 408	192 556	47 419	47 647	48 091	48 077	48 219	48 169	49 284
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	148 111	151 352	37 344	37 618	37 424	37 638	37 987	38 303	38 423
Konsum i kommuneforvaltningen	334 914	340 274	84 138	84 488	84 688	84 813	85 241	85 532	86 238
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	265 701	267 837	66 466	66 875	66 530	66 819	67 241	67 247	67 553
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	69 214	72 436	17 672	17 613	18 158	17 994	18 000	18 285	18 686
Personlig konsum	1 708 263	1 739 324	433 014	438 369	420 811	433 087	440 751	444 675	426 402
Kollektivt konsum	217 324	223 788	55 016	55 231	55 581	55 631	55 987	56 588	57 109

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i alt.	2,1	1,9	2,2	2,4	2,7	1,8	1,8	1,6	1,5
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1,7	2,0	1,6	2,0	2,7	1,6	1,9	1,7	1,1
Konsum i husholdninger	1,7	2,0	1,6	2,0	2,8	1,6	1,9	1,6	1,2
Konsum i ideelle organisasjoner	1,4	2,2	1,8	1,7	2,6	1,5	2,1	2,8	-0,4
Konsum i offentlig forvaltning.	2,9	1,9	3,2	3,2	2,7	2,1	1,5	1,3	2,2
Konsum i statsforvaltningen	3,6	2,2	4,0	4,1	3,3	2,4	1,7	1,4	2,6
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,2	2,2	4,0	3,9	3,7	2,4	1,7	1,1	2,5
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	4,2	2,2	4,1	4,4	2,8	2,4	1,7	1,8	2,7
Konsum i kommuneforvaltningen	2,2	1,6	2,4	2,3	2,0	1,8	1,3	1,2	1,8
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	1,4	0,8	1,6	1,4	0,6	0,9	1,2	0,6	1,5
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	5,5	4,7	5,9	6,0	7,8	5,3	1,9	3,8	2,9
Personlig konsum	1,8	1,8	1,9	2,1	2,5	1,6	1,8	1,4	1,3
Kollektivt konsum	4,6	3,0	4,7	4,9	4,4	3,3	1,8	2,5	2,7

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i alt.	2,4	2,6	1,8	2,3	2,3	2,4	2,7	2,8	2,9
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	2,1	2,2	1,4	2,0	1,7	1,9	2,5	2,8	3,7
Konsum i husholdninger	2,0	2,2	1,3	1,9	1,6	1,8	2,4	2,8	3,7
Konsum i ideelle organisasjoner	3,2	3,8	3,3	3,6	4,3	4,1	3,5	3,3	3,0
Konsum i offentlig forvaltning.	3,0	3,1	2,6	3,0	3,3	3,4	3,1	2,8	1,5
Konsum i statsforvaltningen	3,3	3,9	3,3	3,8	4,3	4,1	3,8	3,5	0,7
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,9	5,2	3,8	4,7	5,4	5,8	5,1	4,7	-0,4
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,6	2,2	2,6	2,6	2,8	2,0	2,2	1,9	2,1
Konsum i kommuneforvaltningen	2,7	2,4	1,9	2,2	2,3	2,6	2,3	2,2	2,3
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt. . . .	3,0	2,6	2,2	2,5	2,5	2,9	2,5	2,4	2,4
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	1,2	1,6	0,6	0,9	1,6	1,6	1,5	1,6	1,9
Personlig konsum	2,4	2,6	1,8	2,4	2,3	2,5	2,8	2,9	3,0
Kollektivt konsum	2,2	2,0	1,9	2,1	2,4	1,9	2,0	1,8	2,0

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger	1 218 798	1 269 462	307 157	316 008	303 255	315 640	320 610	329 958	318 165
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	144 392	149 006	36 450	38 018	35 086	36 789	37 613	39 518	35 825
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	48 139	49 973	12 089	13 047	11 456	12 343	12 564	13 611	12 066
Klær og skotøy.	58 188	61 111	14 460	17 156	12 733	15 469	15 167	17 742	12 778
Bolig, lys og brensel.	251 974	262 750	60 201	65 840	68 214	64 018	62 470	68 047	72 657
Møbler og husholdningsartikler mv.	73 211	76 061	18 746	21 114	16 493	18 107	19 484	21 976	16 222
Helse	35 051	37 270	8 777	9 342	8 846	9 184	9 292	9 947	9 271
Transport	179 951	186 580	46 765	44 211	43 355	49 230	48 793	45 201	44 500
Post- og teletjenester	27 323	28 096	6 837	7 438	6 763	6 767	6 942	7 623	6 974
Kultur og fritid	126 669	130 633	33 687	33 612	28 475	32 214	34 477	35 468	29 962
Utdanning	6 036	6 233	1 426	1 568	1 602	1 544	1 442	1 645	1 680
Overnattings- og serveringstjenester	74 771	80 989	20 273	19 394	17 130	20 598	22 038	21 224	19 125
Andre varer og tjenester	132 553	135 900	28 471	33 559	37 063	35 156	29 181	34 501	38 724
Husholdningenes kjøp i utlandet.	96 075	104 744	29 076	20 785	22 948	25 602	32 834	23 360	26 145
Utlendingers kjøp i Norge.	-35 534	-39 882	-10 100	-9 076	-6 909	-11 381	-11 687	-9 905	-7 765
Varekonsum ¹	572 602	590 366	141 989	156 717	137 037	146 392	145 960	160 977	140 193
Tjenestekonsum ¹	585 656	614 234	146 192	147 583	150 179	155 026	153 504	155 526	159 592
Boligtjenester	213 057	223 880	53 499	54 117	55 133	55 783	56 269	56 695	57 514
Andre tjenester.	372 599	390 354	92 693	93 465	95 046	99 243	97 234	98 830	102 078

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2013-priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger	1 194 398	1 217 835	304 713	308 609	290 492	303 182	310 565	313 596	293 930
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	140 063	140 496	34 816	36 845	33 759	34 860	34 750	37 126	33 756
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	46 588	46 998	11 645	12 613	10 817	11 618	11 787	12 775	10 984
Klær og skotøy.	58 667	61 183	15 093	16 935	13 292	15 447	15 403	17 041	12 672
Bolig, lys og brensel.	248 036	254 228	58 839	64 261	66 047	62 136	60 583	65 462	68 327
Møbler og husholdningsartikler mv.	71 069	70 383	18 206	20 321	15 731	16 789	17 977	19 884	14 561
Helse	34 168	35 628	8 511	9 027	8 493	8 771	8 858	9 506	8 817
Transport	176 904	181 023	45 553	43 368	42 518	47 612	47 003	43 890	42 504
Post- og teletjenester	27 575	27 991	6 853	7 479	6 888	6 802	6 912	7 388	6 799
Kultur og fritid	127 816	130 370	34 156	33 221	28 926	32 764	34 782	33 898	29 283
Utdanning	5 850	5 900	1 383	1 499	1 530	1 472	1 363	1 534	1 568
Overnattings- og serveringstjenester	72 933	77 053	19 782	18 766	16 454	19 660	20 957	19 982	17 857
Andre varer og tjenester	128 559	132 881	31 926	34 009	31 952	32 831	33 105	34 992	32 543
Husholdningenes kjøp i utlandet.	91 011	92 129	27 808	19 119	20 851	23 408	28 281	19 590	21 664
Utlendingers kjøp i Norge.	-34 840	-38 427	-9 857	-8 853	-6 768	-10 990	-11 197	-9 473	-7 405
Varekonsum ¹	564 394	570 655	139 463	153 729	134 403	141 861	140 755	153 635	132 804
Tjenestekonsum ¹	573 833	593 478	147 299	144 614	142 006	148 903	152 725	149 844	146 867
Boligtjenester	207 196	212 327	51 813	52 199	52 673	52 985	53 195	53 474	53 933
Andre tjenester.	366 638	381 151	95 485	92 415	89 334	95 918	99 530	96 369	92 934

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger	1,7	2,0	1,6	2,0	2,8	1,6	1,9	1,6	1,2
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	0,9	0,3	1,1	0,7	3,3	-2,4	-0,2	0,8	-0,0
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	1,5	0,9	1,8	2,0	6,4	-4,5	1,2	1,3	1,5
Klær og skotøy	3,2	4,3	5,4	5,2	9,0	7,0	2,1	0,6	-4,7
Bolig, lys og brensel	1,0	2,5	1,4	1,7	1,9	3,3	3,0	1,9	3,5
Møbler og husholdningsartikler mv.	0,9	-1,0	-1,1	2,6	1,4	-1,4	-1,3	-2,2	-7,4
Helse	3,4	4,3	3,6	4,0	4,6	3,0	4,1	5,3	3,8
Transport	-0,3	2,3	-0,9	1,1	0,7	4,0	3,2	1,2	-0,0
Post- og teletjenester	6,0	1,5	6,2	6,2	3,2	3,6	0,9	-1,2	-1,3
Kultur og fritid	3,1	2,0	2,6	3,0	2,8	1,4	1,8	2,0	1,2
Utdanning	0,6	0,9	3,2	1,4	1,0	1,3	-1,4	2,3	2,5
Overnattings- og serveringstjenester	3,4	5,6	4,6	3,9	5,2	4,9	5,9	6,5	8,5
Andre varer og tjenester	3,3	3,4	3,1	1,8	3,5	3,4	3,7	2,9	1,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,0	1,2	1,5	-0,5	1,7	-0,7	1,7	2,5	3,9
Utlendingers kjøp i Norge	5,1	10,3	5,7	5,3	6,5	12,4	13,6	7,0	9,4
Varekonsum ¹	0,6	1,1	0,9	1,9	2,8	1,0	0,9	-0,1	-1,2
Tjenestekonsum ¹	2,9	3,4	2,6	2,6	3,0	3,4	3,7	3,6	3,4
Boligtjenester	2,3	2,5	2,1	2,3	2,2	2,6	2,7	2,4	2,4
Andre tjenester	3,3	4,0	2,9	2,8	3,5	3,8	4,2	4,3	4,0

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
Konsum i husholdninger	2,0	2,2	1,3	1,9	1,6	1,8	2,4	2,8	3,7
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	3,1	2,9	2,9	2,5	2,0	2,9	3,4	3,2	2,1
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk mv.	3,3	2,9	3,3	2,8	3,0	3,0	2,7	3,0	3,7
Klær og skotøy	-0,8	0,7	-1,9	-0,6	-2,5	-0,8	2,8	2,8	5,3
Bolig, lys og brensel	1,6	1,7	2,3	1,6	2,3	2,4	0,8	1,5	3,0
Møbler og husholdningsartikler mv.	3,0	4,9	3,7	2,1	3,0	4,6	5,3	6,4	6,3
Helse	2,6	2,0	2,9	2,8	2,5	2,7	1,7	1,1	0,9
Transport	1,7	1,3	1,8	1,9	1,5	1,6	1,1	1,0	2,7
Post- og teletjenester	-0,9	1,3	-0,1	0,5	-0,1	0,7	0,7	3,8	4,5
Kultur og fritid	-0,9	1,1	-1,8	0,6	1,2	-0,7	0,5	3,4	3,9
Utdanning	3,2	2,4	2,9	2,0	2,2	2,3	2,5	2,5	2,4
Overnattings- og serveringstjenester	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	2,3	2,6	2,8	2,9
Andre varer og tjenester	3,1	-0,8	-2,1	2,9	-1,4	-0,6	-1,2	-0,1	2,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	5,6	7,7	3,0	3,7	4,2	5,0	11,0	9,7	9,7
Utlendingers kjøp i Norge	2,0	1,8	1,9	2,0	1,3	1,7	1,9	2,0	2,7
Varekonsum ¹	1,5	2,0	1,7	1,3	1,2	2,0	1,9	2,8	3,5
Tjenestekonsum ¹	2,1	1,4	0,7	2,4	1,5	1,2	1,3	1,7	2,8
Boligtjenester	2,8	2,5	2,8	2,5	2,8	2,7	2,4	2,3	1,9
Andre tjenester	1,6	0,8	-0,4	2,3	0,8	0,3	0,6	1,4	3,2

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	733 988	728 196	185 416	187 783	173 401	183 775	181 790	189 230	174 557
Bygg og anlegg	322 926	336 915	81 394	81 907	79 295	83 589	86 538	87 493	86 148
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	103 361	97 141	26 458	23 559	24 214	26 515	24 052	22 359	18 475
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	105 590	86 864	27 010	26 848	22 245	22 449	20 991	21 179	17 771
Skip og båter	6 851	8 801	2 574	2 084	2 327	2 654	1 924	1 895	2 855
Andre transportmidler	23 904	22 734	7 243	6 038	4 394	4 718	6 844	6 778	5 447
Maskiner og utstyr	92 947	94 301	21 852	26 310	20 758	23 682	21 841	28 021	23 461
Endring i livdyr- og fruktrebestand	-110	-118	-40	-26	-23	-24	-44	-27	-23
FOU og annen immatriell realkapital	78 200	81 229	18 846	20 980	20 108	20 111	19 563	21 447	20 341
Verdigenstander	320	328	78	83	83	80	80	85	82
Jordbruk og skogbruk	7 905	8 591	2 432	1 708	1 426	2 668	2 623	1 874	1 513
Fiske, fangst og akvakultur	2 563	2 995	736	541	911	929	695	460	811
Bergverksdrift	1 183	645	228	433	151	173	128	193	134
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	212 457	187 872	54 313	51 623	47 487	49 956	46 039	44 390	38 037
Utvinning av råolje og naturgass	209 965	185 668	53 676	51 012	46 775	49 207	45 631	44 055	37 806
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 492	2 204	637	612	712	749	408	334	231
Industri	33 341	32 140	7 538	10 313	6 953	8 227	7 449	9 512	7 861
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	7 691	6 492	1 803	2 354	1 276	1 667	1 545	2 005	1 634
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	356	359	88	74	81	118	65	96	90
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	830	891	188	281	141	222	212	316	243
Produksjon av papir og papirvarer	553	488	117	182	89	128	81	190	102
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	428	268	70	115	56	75	77	61	28
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	5 179	6 072	981	1 920	1 177	1 557	1 502	1 836	1 374
Prod av kjemiske råvarer	2 797	2 941	618	903	537	568	838	998	642
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 689	1 700	325	670	290	468	340	602	413
Produksjon av metaller	2 273	3 383	472	810	578	849	756	1 200	1 018
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	8 520	8 086	2 038	2 397	2 060	2 021	1 791	2 214	1 723
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 972	1 480	435	475	341	314	436	388	533
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	711	670	148	249	172	157	162	178	137
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	3 139	2 251	873	786	693	651	481	425	566
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	20 883	22 255	5 124	6 167	4 308	5 357	5 608	6 982	4 746
Vannforsyning, avløp og renovasjon	10 706	11 729	2 022	3 128	2 883	3 361	2 272	3 212	3 080
Bygge- og anleggsvirksomhet	15 813	16 329	3 805	4 039	3 945	4 233	3 972	4 179	4 135
Varehandel og reparasjon av motorvogner	14 397	13 676	3 072	5 146	3 140	3 439	3 239	3 858	3 864
Rørtransport	4 591	4 440	1 308	784	1 122	1 239	1 161	917	365
Utenriks sjøfart	695	1 473	510	462	339	487	279	367	587
Transport utenom utenriks sjøfart	20 184	19 500	7 416	4 705	4 145	4 480	5 112	5 763	4 762
Post og distribusjonsvirksomhet	500	510	117	119	120	144	125	122	107
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 959	1 848	506	490	416	465	492	474	406
Informasjon og kommunikasjon	22 147	23 401	5 204	5 982	5 900	5 714	5 463	6 324	6 106
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	7 977	8 569	1 944	2 163	2 078	2 088	2 091	2 312	2 086
Omsetning og drift av fast eiendom	35 876	35 085	9 112	9 104	8 731	9 258	8 854	8 243	8 975
Boligtjenester	151 400	158 123	37 299	37 444	38 586	38 909	39 038	41 591	42 591
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	15 959	16 053	3 466	4 485	3 785	3 949	3 657	4 663	3 608
Forretningsmessig tjenesteyting	6 978	7 853	1 916	1 885	1 773	1 956	2 046	2 080	1 987
Offentlig administrasjon og forsvar	79 897	86 602	20 565	19 344	18 863	21 088	23 932	22 718	21 379
Undervisning	32 740	35 976	9 145	8 856	8 113	7 439	9 841	10 583	8 528
Helse- og omsorgstjenester	26 306	24 819	5 800	6 958	6 295	6 240	5 840	6 444	6 966
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 531	7 710	1 837	1 904	1 930	1 975	1 835	1 969	1 922
Fastlands-Norge	518 738	536 615	129 922	135 525	125 164	132 842	134 718	143 890	135 799

Offentlig forvaltning	143 727	152 971	36 036	36 700	34 671	36 610	40 318	41 374	38 305
Statsforvaltningen	84 805	88 557	21 684	20 018	20 065	22 530	24 477	21 486	22 686
Sivil forvaltning	74 526	77 055	18 774	19 045	18 147	20 316	20 742	17 849	20 705
Forsvar	10 279	11 503	2 910	973	1 917	2 214	3 735	3 637	1 981
Kommuneforvaltningen	58 922	64 414	14 352	16 682	14 606	14 080	15 841	19 888	15 619

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2013-priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	717 466	687 019	181 018	181 953	164 506	173 861	171 068	177 586	162 475
Bygg og anlegg	320 138	324 862	80 310	80 940	76 934	80 303	83 181	84 444	82 029
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	99 906	91 567	25 702	22 733	22 643	25 021	22 797	21 105	17 108
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	101 851	78 639	26 133	25 378	20 252	20 345	18 701	19 341	16 069
Skip og båter	6 911	7 723	2 451	1 978	2 141	2 337	1 745	1 500	2 370
Andre transportmidler	23 181	20 206	6 892	5 906	4 048	4 561	5 845	5 752	4 892
Maskiner og utstyr	89 185	86 683	21 200	24 779	19 205	22 111	20 223	25 144	20 817
Endring i livdyr- og fruktrebestand	-104	-107	-38	-25	-21	-22	-39	-25	-21
FOU og annen immatriell realkapital	76 089	77 136	18 293	20 184	19 223	19 129	18 540	20 244	19 135
Verdigenstander	310	311	75	80	79	76	75	81	77
Jordbruk og skogbruk	7 740	8 128	2 389	1 649	1 354	2 539	2 494	1 741	1 393
Fiske, fangst og akvakultur	2 527	2 778	712	527	845	852	646	436	722
Bergverksdrift	1 141	603	222	411	143	164	120	176	122
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	205 239	173 892	52 663	49 275	43 917	46 315	42 433	41 227	34 838
Utvinning av råolje og naturgass	202 837	171 880	52 047	48 696	43 261	45 634	42 064	40 921	34 628
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 402	2 012	616	579	656	681	369	306	210
Industri	32 297	30 040	7 331	9 849	6 551	7 753	6 978	8 757	7 171
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	7 472	6 084	1 760	2 256	1 203	1 576	1 456	1 850	1 485
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	344	334	85	70	75	111	61	88	82
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	806	833	183	269	133	210	199	291	220
Produksjon av papir og papirvarer	535	459	115	174	84	121	76	177	94
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	412	251	68	109	52	70	73	56	26
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	5 032	5 720	957	1 839	1 122	1 478	1 420	1 700	1 262
Prod av kjemiske råvarer	2 728	2 751	604	872	509	538	789	914	585
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 630	1 587	316	638	273	443	320	552	376
Produksjon av metaller	2 195	3 144	459	771	541	800	709	1 094	923
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	8 253	7 604	1 980	2 289	1 950	1 912	1 685	2 057	1 595
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1 916	1 385	423	454	322	297	409	357	488
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	689	629	144	238	162	149	152	165	127
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	3 013	2 009	841	740	631	588	420	370	493
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	20 315	20 869	5 009	5 929	4 072	5 057	5 273	6 468	4 332
Vannforsyning, avløp og renovasjon	10 600	11 276	1 994	3 085	2 790	3 225	2 181	3 079	2 923
Bygge- og anleggsvirksomhet	15 362	15 296	3 711	3 873	3 714	4 025	3 721	3 836	3 778
Varehandel og reparasjon av motorvogner	14 054	12 799	3 003	5 000	2 955	3 271	3 039	3 534	3 522
Rørtransport	4 420	4 195	1 271	765	1 035	1 172	1 106	883	339
Utenriks sjøfart	795	1 366	497	445	340	441	283	302	501
Transport utenom utenriks sjøfart	19 665	17 626	7 045	4 529	3 873	4 187	4 569	4 997	4 220
Post og distribusjonsvirksomhet	490	479	115	116	113	139	117	111	97
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 908	1 720	494	471	391	438	459	433	365
Informasjon og kommunikasjon	21 453	21 924	5 058	5 713	5 565	5 397	5 124	5 838	5 598
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	7 806	8 151	1 897	2 096	1 990	1 995	1 985	2 181	1 958
Omsetning og drift av fast eiendom	35 656	33 917	9 003	9 034	8 491	8 897	8 521	8 007	8 552
Boligtjenester	149 953	152 326	36 775	36 942	37 395	37 362	37 489	40 080	40 515
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	15 435	15 015	3 361	4 295	3 558	3 731	3 415	4 311	3 320
Forretningsmessig tjenesteyting	6 823	7 321	1 869	1 821	1 669	1 873	1 903	1 875	1 802
Offentlig administrasjon og forsvar	78 659	82 200	20 185	18 941	18 133	20 133	22 563	21 372	20 133
Undervisning	32 057	34 272	8 946	8 605	7 772	7 085	9 374	10 041	8 013
Helse- og omsorgstjenester	25 708	23 531	5 668	6 736	6 004	5 931	5 537	6 058	6 483
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 364	7 294	1 798	1 845	1 836	1 878	1 737	1 843	1 780
Fastlands-Norge	509 415	509 578	127 202	132 047	119 869	126 614	127 615	135 480	127 008

Offentlig forvaltning	141 241	145 475	35 330	35 835	33 289	34 932	38 177	39 076	36 033
Statsforvaltningen	83 085	83 717	21 200	19 450	19 203	21 445	23 004	20 065	21 269
Sivil forvaltning	73 111	73 513	18 382	18 523	17 435	19 391	19 769	16 917	19 516
Forsvar	9 975	10 204	2 818	927	1 768	2 054	3 234	3 148	1 753
Kommuneforvaltningen	58 156	61 758	14 130	16 385	14 086	13 488	15 174	19 011	14 764

Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	0,0	-4,2	-0,0	-4,8	-4,0	-5,1	-5,5	-2,4	-1,2
Bygg og anlegg	2,5	1,5	3,8	-2,0	-1,6	-0,5	3,6	4,3	6,6
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	-4,2	-8,3	-10,2	-12,8	-7,5	-7,3	-11,3	-7,2	-24,4
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	-1,7	-22,8	-5,0	-13,7	-16,9	-21,6	-28,4	-23,8	-20,7
Skip og båter	-21,6	11,8	10,4	36,1	404,3	13,6	-28,8	-24,2	10,7
Andre transportmidler	3,0	-12,8	28,6	8,7	-10,9	-21,9	-15,2	-2,6	20,8
Maskiner og utstyr	-2,8	-2,8	-3,7	-7,1	-5,9	-3,0	-4,6	1,5	8,4
Endring i livdyr- og frukttrebestand	..	..	..	..	..	..	..	..	..
FOU og annen immatriell realkapital	3,0	1,4	2,7	3,6	1,7	2,2	1,3	0,3	-0,5
Verdigenstander	1,0	0,5	1,5	1,1	0,3	0,3	0,2	0,9	-3,0
Jordbruk og skogbruk	-7,9	5,0	-7,1	-8,8	5,5	5,0	4,4	5,5	2,9
Fiske, fangst og akvakultur	-26,1	10,0	-7,3	-40,9	53,3	15,7	-9,3	-17,3	-14,5
Bergverksdrift	-17,8	-47,2	-0,2	20,1	-49,6	-26,6	-46,0	-57,2	-14,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-4,8	-15,3	-7,2	-16,4	-11,7	-13,5	-19,4	-16,3	-20,7
Utvinning av råolje og naturgass	-3,4	-15,3	-6,6	-12,6	-12,2	-13,6	-19,2	-16,0	-20,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-56,4	-16,2	-40,7	-82,1	29,9	-3,1	-40,0	-47,1	-68,0
Industri	6,6	-7,0	4,9	8,3	-7,9	-3,1	-4,8	-11,1	9,5
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	17,0	-18,6	26,0	6,8	-17,8	-20,9	-17,3	-18,0	23,5
Tekstil-, beklednings- og lærvarerindustri	-13,8	-2,9	5,8	-48,5	-36,1	56,8	-29,1	24,7	8,3
Trelast- og trevarerindustri, unntatt møbler	-13,0	3,3	-17,7	12,1	-27,1	23,2	8,2	8,1	65,7
Produksjon av papir og papirvarer	-8,0	-14,3	59,6	-9,2	-36,2	5,5	-33,3	1,9	11,8
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-5,3	-39,0	-16,3	-26,7	-44,1	-50,2	7,1	-48,7	-51,0
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	5,8	13,7	-5,5	34,6	16,3	16,3	48,3	-7,6	12,4
Prod av kjemiske råvarer	2,0	0,8	-4,3	17,4	-9,6	-21,9	30,7	4,8	14,9
Gummivarer- og plastindustri, mineralproduktindustri	-1,4	-2,6	-32,6	39,3	-18,5	29,9	1,4	-13,6	37,8
Produksjon av metaller	3,2	43,2	-1,5	17,1	16,8	59,4	54,4	42,0	70,6
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-0,0	-7,9	0,7	-5,6	-3,4	-2,8	-14,9	-10,2	-18,2
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-14,7	-27,7	-24,9	-30,9	-35,0	-45,3	-3,4	-21,4	51,3
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-4,9	-8,7	-18,4	18,2	8,3	-4,7	5,8	-30,8	-21,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	67,3	-33,3	74,5	48,0	-9,5	-20,0	-50,1	-49,9	-21,8
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,7	2,7	0,0	-4,0	-1,5	-3,5	5,3	9,1	6,4
Vannforsyning, avløp og renovasjon	19,8	6,4	44,2	24,2	1,3	16,5	9,4	-0,2	4,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,3	-0,4	6,2	2,9	-2,4	1,3	0,3	-1,0	1,7
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-5,4	-8,9	-8,0	18,8	-3,5	9,4	1,2	-29,3	19,2
Rørtransport	34,1	-5,1	-15,0	-2,9	11,3	-19,4	-13,0	15,4	-67,2
Utenriks sjøfart	-24,3	71,9	51,7	..	..	106,7	-43,1	-32,3	47,1
Transport utenom utenriks sjøfart	-2,6	-10,4	34,6	9,3	32,9	-19,1	-35,1	10,3	9,0
Post og distribusjonsvirksomhet	-6,8	-2,2	-2,2	-10,7	-7,3	1,0	1,7	-4,6	-14,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	-14,1	-9,8	-12,1	-16,1	-14,5	-9,9	-7,1	-8,1	-6,7
Informasjon og kommunikasjon	3,6	2,2	3,9	1,6	2,3	2,9	1,3	2,2	0,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	2,8	4,4	-0,6	4,9	4,3	4,7	4,6	4,0	-1,6
Omsetning og drift av fast eiendom	1,8	-4,9	1,1	2,4	-3,0	0,4	-5,3	-11,4	0,7
Boligtjenester	-1,5	1,6	-0,3	-5,6	-3,8	0,0	1,9	8,5	8,3
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4,4	-2,7	3,4	-1,0	-9,0	-3,6	1,6	0,4	-6,7
Forretningsmessig tjenesteyting	2,3	7,3	6,0	13,2	12,9	13,3	1,8	3,0	8,0
Offentlig administrasjon og forsvar	6,1	4,5	5,4	-2,9	-1,6	-4,6	11,8	12,8	11,0
Undervisning	5,0	6,9	4,7	3,0	2,4	2,4	4,8	16,7	3,1
Helse- og omsorgstjenester	8,1	-8,5	-1,6	2,5	-5,6	-14,6	-2,3	-10,1	8,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	-2,1	-0,9	-1,0	4,2	0,8	-1,1	-3,4	-0,1	-3,0
Fastlands-Norge	1,3	0,0	3,0	-1,9	-1,4	-1,6	0,3	2,6	6,0

Offentlig forvaltning	7,3	3,0	5,7	1,3	-1,3	-3,9	8,1	9,0	8,2
Statsforvaltningen	9,7	0,8	11,4	-1,7	-2,9	-5,4	8,5	3,2	10,8
Sivil forvaltning	11,0	0,5	11,5	2,1	3,2	0,4	7,5	-8,7	11,9
Forsvar	1,1	2,3	11,2	-43,9	-38,6	-38,6	14,8	239,4	-0,9
Kommuneforvaltningen	3,9	6,2	-1,8	5,1	1,0	-1,5	7,4	16,0	4,8

Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	2,3	3,6	2,5	2,3	3,6	3,9	3,7	3,2	1,9
Bygg og anlegg	0,9	2,8	1,1	0,8	3,0	3,2	2,7	2,4	1,9
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	3,5	2,5	3,7	3,3	1,9	3,5	2,5	2,2	1,0
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	3,7	6,5	3,4	4,2	6,8	7,4	8,6	3,5	0,7
Skip og båter	-0,9	15,0	2,5	7,1	75,5	21,0	5,0	19,9	10,8
Andre transportmidler	3,1	9,1	3,8	0,5	5,6	1,5	11,4	15,3	2,6
Maskiner og utstyr	4,2	4,4	3,4	4,4	3,9	3,7	4,8	5,0	4,3
Endring i livdyr- og frukttrebestand	5,1	5,1	5,4	3,1	5,6	5,8	5,4	3,6	-1,6
FOU og annen immatriell realkapital	2,8	2,5	3,0	2,9	2,9	2,7	2,4	1,9	1,6
Verdigenstander	3,1	2,0	3,6	2,4	1,7	2,0	2,5	1,9	2,5
Jordbruk og skogbruk	2,1	3,5	2,3	2,0	3,5	3,4	3,3	3,9	3,1
Fiske, fangst og akvakultur	1,4	6,3	4,9	-2,3	8,3	9,0	4,2	2,6	4,2
Bergverksdrift	3,7	3,2	3,2	3,8	2,4	3,1	4,3	3,9	3,9
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	3,5	4,4	3,5	3,8	4,2	5,2	5,2	2,8	1,0
Utvinning av råolje og naturgass	3,5	4,4	3,5	3,8	4,2	5,2	5,2	2,8	1,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	3,7	5,6	4,8	4,6	5,5	6,8	6,8	3,3	1,3
Industri	3,2	3,6	2,7	3,0	3,6	3,5	3,8	3,7	3,3
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	2,9	3,7	2,5	3,0	3,7	3,5	3,6	3,8	3,7
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	3,5	3,9	3,3	3,7	3,7	3,3	4,1	4,5	3,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	3,0	3,9	2,4	3,2	3,4	3,5	4,0	4,4	4,2
Produksjon av papir og papirvarer	3,3	2,8	2,5	3,4	2,6	2,8	3,3	2,5	3,0
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3,9	2,8	3,2	4,0	2,7	3,2	3,3	2,6	2,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	2,9	3,2	2,5	3,3	3,2	3,2	3,2	3,5	3,9
Prod av kjemiske råvarer	2,5	4,3	2,4	2,4	3,6	3,3	3,8	5,5	4,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	3,6	3,3	3,0	3,6	3,1	2,9	3,5	3,9	3,4
Produksjon av metaller	3,5	3,9	3,0	3,7	4,1	3,4	3,8	4,3	3,3
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	3,2	3,0	3,0	3,4	3,1	3,0	3,2	2,8	2,3
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,9	3,8	2,9	2,5	3,6	3,5	4,0	3,9	3,2
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	3,3	3,1	3,0	3,2	3,5	3,0	3,5	3,2	2,1
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	4,2	7,5	0,5	-0,9	6,4	7,1	10,3	8,1	4,4
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,8	3,7	2,6	2,8	3,4	3,6	4,0	3,8	3,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	1,0	3,0	1,0	0,7	3,1	3,2	2,7	2,9	2,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,9	3,7	2,9	2,4	3,4	2,9	4,1	4,5	3,0
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,4	4,3	2,6	1,1	3,8	3,2	4,2	6,1	3,3
Rørtransport	3,9	1,9	3,5	1,4	0,2	3,0	2,1	1,3	-0,7
Utenriks sjøfart	-12,6	23,4	3,0	74,0	-18,3	43,9	-3,7	17,6	17,6
Transport utenom utenriks sjøfart	2,6	7,8	4,3	2,9	9,1	6,4	6,3	11,0	5,4
Post og distribusjonsvirksomhet	1,9	4,4	-1,2	0,6	3,5	2,1	5,1	7,6	4,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,7	4,6	2,3	3,0	4,3	3,9	4,6	5,3	4,6
Informasjon og kommunikasjon	3,2	3,4	2,9	3,4	3,4	3,2	3,6	3,4	2,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	2,2	2,9	2,3	2,4	3,2	2,8	2,8	2,7	2,1
Omsetning og drift av fast eiendom	0,6	2,8	0,9	0,5	3,1	3,4	2,6	2,2	2,1
Boligtjenester	1,0	2,8	1,2	0,9	3,0	3,2	2,7	2,4	1,9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,4	3,4	3,4	2,7	3,2	2,9	3,8	3,6	2,2
Forretningsmessig tjenesteyting	2,3	4,9	1,4	2,5	4,4	3,2	4,9	7,1	3,8
Offentlig administrasjon og forsvar	1,6	3,7	1,7	1,4	3,1	3,3	4,1	4,1	2,1
Undervisning	2,1	2,8	2,1	2,2	3,1	3,0	2,7	2,4	2,0
Helse- og omsorgstjenester	2,3	3,1	2,2	2,4	3,1	3,2	3,1	3,0	2,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,3	3,3	2,1	2,2	3,3	3,2	3,4	3,5	2,7
Fastlands-Norge	1,8	3,4	2,0	1,7	3,4	3,4	3,4	3,5	2,4

Offentlig forvaltning	1,8	3,3	1,8	1,7	3,1	3,2	3,5	3,4	2,1
Statsforvaltningen	2,1	3,6	2,1	2,1	3,1	3,2	4,0	4,0	2,1
Sivil forvaltning	1,9	2,8	2,0	2,0	3,0	3,1	2,7	2,6	1,9
Forsvar	3,1	9,4	2,5	3,6	5,2	5,3	11,8	10,1	4,2
Kommuneforvaltningen	1,3	2,9	1,4	1,2	3,1	3,1	2,8	2,8	2,0

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	1 219 222	1 160 335	287 749	320 464	294 994	284 779	286 597	293 965	258 659
Varer	903 878	828 480	208 088	233 393	216 874	202 803	201 641	207 162	177 521
Råolje og naturgass	550 985	448 712	123 357	138 659	121 273	109 775	108 753	108 911	88 970
Skip, plattformer og fly	9 944	8 147	1 291	2 488	2 133	1 570	2 292	2 152	690
Tradisjonelle varer	342 949	371 621	83 440	92 246	93 468	91 458	90 596	96 099	87 861
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	40 397	44 610	9 017	10 637	11 004	10 173	10 668	12 765	13 472
Bergverksprodukter	6 594	6 358	1 723	1 944	1 560	1 479	1 913	1 406	1 141
Industriprodukter	290 547	316 556	71 055	78 182	79 558	78 896	77 253	80 849	71 935
Nærings- og nytelsesmidler	36 612	38 870	8 570	12 200	8 709	8 593	9 111	12 457	10 438
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 383	2 498	601	657	626	614	599	659	652
Trevarer	2 402	2 723	536	581	689	704	657	673	746
Treforedlingsprodukter	6 376	6 770	1 514	1 594	1 610	1 655	1 716	1 789	1 871
Grafiske produkter	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Raffinerte oljeprodukter	32 525	29 267	8 552	6 159	7 290	6 894	8 004	7 079	4 417
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	50 228	56 173	12 080	13 045	13 796	13 605	14 101	14 671	14 238
Metaller	65 602	72 141	16 417	17 226	18 865	19 096	17 556	16 624	16 032
Verkstedprodukter	89 292	102 415	21 544	25 313	26 595	26 428	24 124	25 268	22 064
Andre industriprodukter	4 859	5 303	1 158	1 346	1 316	1 205	1 287	1 495	1 340
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	268	396	83	61	62	102	98	134	137
Elektrisk kraft	5 411	4 097	1 645	1 483	1 346	910	762	1 079	1 313
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	310 424	342 354	74 888	86 087	86 178	84 564	82 592	89 020	83 444
Tjenester	315 344	331 855	79 661	87 071	78 120	81 976	84 956	86 803	81 138
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	89 859	94 638	23 034	23 462	23 211	23 269	24 358	23 800	23 155
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	27 402	25 542	7 350	7 643	6 203	6 338	6 499	6 502	5 607
Rørtransport	11 222	12 133	2 859	2 806	3 281	2 954	2 801	3 097	3 101
Reisetrafikk	35 534	39 882	10 100	9 076	6 909	11 381	11 687	9 905	7 765
Andre tjenester	151 327	159 660	36 318	44 084	38 516	38 034	39 611	43 499	41 510
Samferdsel	44 179	43 114	10 848	12 616	10 600	10 275	11 402	10 837	10 918
Finans- og forretningstjenester	69 853	74 266	15 957	20 815	17 939	17 103	17 619	21 605	19 617
Tjenester ellers	37 295	42 280	9 513	10 653	9 977	10 656	10 590	11 057	10 975

Tabell 22. Eksport. Faste 2013-priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	1 230 629	1 272 559	296 538	333 078	315 709	305 356	317 544	333 950	318 841
Varer	929 679	963 649	220 130	252 236	244 313	228 191	236 992	254 154	245 006
Råolje og naturgass	592 123	612 401	138 332	162 970	157 122	142 303	150 776	162 200	163 814
Skip, plattformer og fly	7 783	5 531	847	1 859	1 434	1 074	1 502	1 522	294
Tradisjonelle varer	329 773	345 716	80 950	87 407	85 757	84 814	84 714	90 432	80 898
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	38 874	40 941	9 496	10 325	10 032	9 980	9 825	11 104	9 628
Bergverksprodukter	6 425	6 288	1 741	1 945	1 459	1 506	1 904	1 419	1 167
Industriprodukter	278 115	292 104	67 890	73 508	72 688	71 784	71 245	76 386	68 438
Nærings- og nytelsesmidler	34 436	32 747	8 231	11 437	7 267	7 413	7 713	10 354	8 177
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 344	2 357	591	668	591	616	569	581	603
Trevarer	2 392	2 603	539	589	663	687	629	623	684
Treforedlingsprodukter	6 101	6 127	1 460	1 500	1 478	1 538	1 539	1 572	1 624
Grafiske produkter	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Raffinerte oljeprodukter	33 331	41 382	8 491	7 289	10 225	8 602	10 839	11 716	8 726
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	48 126	51 182	11 618	12 393	12 826	12 468	12 609	13 279	13 096
Metaller	60 921	62 479	14 956	14 798	15 492	16 329	15 600	15 058	15 200
Verktøysprodukter	85 488	88 357	20 781	23 486	22 906	22 993	20 593	21 866	19 139
Andre industriprodukter	4 724	4 558	1 145	1 290	1 191	1 053	1 078	1 236	1 083
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	252	313	78	58	50	86	77	101	106
Elektrisk kraft	6 359	6 384	1 824	1 629	1 578	1 543	1 739	1 523	1 666
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	296 442	304 335	72 459	80 118	75 532	76 212	73 874	78 716	72 172
Tjenester	300 950	308 910	76 408	80 842	71 396	77 165	80 553	79 796	73 835
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	80 838	80 002	20 548	19 052	19 148	21 317	20 403	19 134	19 319
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	26 432	24 229	7 154	7 464	5 732	6 012	6 204	6 281	5 234
Rørtransport	11 314	12 101	2 376	3 290	3 249	2 522	2 930	3 400	3 422
Reisetrafikk	34 840	38 427	9 857	8 853	6 768	10 990	11 197	9 473	7 405
Andre tjenester	147 525	154 151	36 474	42 183	36 499	36 324	39 819	41 508	38 455
Samferdsel	42 614	40 905	10 627	11 620	10 140	9 830	10 813	10 121	10 082
Finans- og forretningstjenester	68 624	72 386	16 646	20 216	16 763	16 230	18 729	20 664	17 927
Tjenester ellers	36 287	40 860	9 200	10 347	9 595	10 265	10 277	10 723	10 446

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	2,2	3,4	0,8	6,9	2,7	4,0	7,1	0,3	1,0
Varer	1,9	3,7	0,0	7,8	2,0	4,8	7,7	0,8	0,3
Råolje og naturgass	1,9	3,4	-0,6	9,9	0,9	5,4	9,0	-0,5	4,3
Skip, plattformer og fly	-14,0	-28,9	-66,6	-30,8	-60,1	-27,7	77,3	-18,2	-79,5
Tradisjonelle varer	2,5	4,8	3,4	5,3	6,9	4,5	4,6	3,5	-5,7
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4,3	5,3	4,6	-4,1	7,4	2,8	3,5	7,5	-4,0
Bergverksprodukter	6,9	-2,1	6,9	-6,5	22,1	-2,4	9,4	-27,1	-20,0
Industriprodukter	1,4	5,0	2,6	6,3	6,1	5,3	4,9	3,9	-5,8
Nærings- og nytelsesmidler	9,8	-4,9	17,4	10,9	-5,0	4,1	-6,3	-9,5	12,5
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2,6	0,5	18,0	-0,9	11,5	10,9	-3,8	-13,0	2,0
Trevarer	14,0	8,8	15,1	10,2	3,5	10,3	16,8	5,8	3,1
Treforedlingsprodukter	-13,1	0,4	-22,3	-8,4	-4,5	-3,5	5,4	4,8	9,9
Grafiske produkter	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Raffinerte oljeprodukter	-6,6	24,2	-3,0	4,5	20,3	-4,9	27,7	60,7	-14,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	5,8	6,3	3,8	10,8	3,5	6,4	8,5	7,1	2,1
Metaller	-2,0	2,6	2,1	-0,6	-0,0	4,2	4,3	1,8	-1,9
Verkstedprodukter	3,3	3,4	1,3	9,8	11,6	11,1	-0,9	-6,9	-16,4
Andre industriprodukter	-5,6	-3,5	5,2	-11,0	0,2	-4,4	-5,8	-4,2	-9,1
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	-22,7	24,3	-17,0	-48,6	-23,3	67,8	-1,1	73,5	112,6
Elektrisk kraft	44,9	0,4	23,8	68,7	34,7	-11,0	-4,6	-6,5	5,5
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	3,6	2,7	4,2	5,4	5,3	5,7	2,0	-1,7	-4,4
Tjenester	3,2	2,6	3,2	4,1	5,2	1,8	5,4	-1,3	3,4
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	8,8	-1,0	8,9	8,1	-0,7	-2,9	-0,7	0,4	0,9
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	18,5	-8,3	19,6	17,8	12,9	-10,8	-13,3	-15,8	-8,7
Rørtransport	-0,8	7,0	-5,1	9,6	6,6	-3,0	23,3	3,3	5,3
Reisetrafikk	5,1	10,3	5,7	5,3	6,5	12,4	13,6	7,0	9,4
Andre tjenester	-1,9	4,5	-2,3	-0,3	7,0	4,5	9,2	-1,6	5,4
Samferdsel	-6,1	-4,0	-2,4	-9,5	2,3	-5,9	1,8	-12,9	-0,6
Finans- og forretningstjenester	1,3	5,5	0,3	3,3	5,7	2,1	12,5	2,2	6,9
Tjenester ellers	-2,7	12,6	-6,6	4,5	15,2	22,0	11,7	3,6	8,9

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	-0,9	-8,0	-3,2	-7,5	-10,2	-5,9	-7,0	-8,5	-13,2
Varer	-2,8	-11,6	-5,6	-12,1	-14,9	-8,9	-10,0	-11,9	-18,4
Råolje og naturgass	-6,9	-21,3	-10,9	-20,4	-25,7	-18,1	-19,1	-21,1	-29,6
Skip, plattformer og fly	27,8	15,3	50,6	27,3	26,6	11,8	0,1	5,7	57,9
Tradisjonelle varer	4,0	3,4	2,8	3,3	4,1	5,1	3,8	0,7	-0,4
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	3,9	4,9	-4,2	-1,6	-4,8	-0,8	14,3	11,6	27,6
Bergverksprodukter	2,6	-1,5	-2,3	2,7	-3,8	-5,2	1,5	-0,8	-8,6
Industriprodukter	4,5	3,7	4,2	4,3	5,8	6,4	3,6	-0,5	-4,0
Nærings- og nytelsesmidler	6,3	11,6	1,5	3,5	11,2	8,6	13,5	12,8	6,5
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	1,7	4,3	-3,7	-0,9	1,5	-3,2	3,6	15,3	2,1
Trevarer	0,4	4,2	-1,8	-4,8	1,7	1,3	5,0	9,4	5,1
Treforedlingsprodukter	4,5	5,7	1,9	3,5	3,0	5,1	7,5	7,1	5,8
Grafiske produkter	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Raffinerte oljeprodukter	-2,4	-27,5	-3,1	-17,3	-29,9	-20,9	-26,7	-28,5	-29,0
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	4,4	5,2	3,0	3,5	2,4	5,9	7,6	5,0	1,1
Metaller	7,7	7,2	11,5	16,5	20,4	12,5	2,5	-5,2	-13,4
Verkstedprodukter	4,4	11,0	4,4	4,9	12,6	11,8	13,0	7,2	-0,7
Andre industriprodukter	2,9	13,1	1,5	0,8	7,2	11,5	18,0	16,0	12,0
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	6,3	18,9	6,4	4,9	18,9	8,6	19,4	26,6	3,9
Elektrisk kraft	-14,9	-24,6	-7,3	-10,1	-2,3	-18,8	-51,4	-22,2	-7,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	4,7	7,4	3,5	5,2	8,6	8,0	8,2	5,2	1,3
Tjenester	4,8	2,5	3,8	7,3	6,3	2,3	1,2	1,0	0,4
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	11,2	6,4	10,0	19,9	15,5	3,7	6,5	1,0	-1,1
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	3,7	1,7	4,0	2,0	-0,0	2,7	2,0	1,1	-1,0
Rørtransport	-0,8	1,1	8,9	-9,1	11,1	9,2	-20,5	6,8	-10,3
Reisetrafikk	2,0	1,8	1,9	2,0	1,3	1,7	1,9	2,0	2,7
Andre tjenester	2,6	1,0	0,3	4,7	2,9	1,3	-0,1	0,3	2,3
Samferdsel	3,7	1,7	1,6	9,9	4,8	0,9	3,3	-1,4	3,6
Finans- og forretningstjenester	1,8	0,8	-1,7	2,6	2,3	1,6	-1,9	1,5	2,3
Tjenester ellers	2,8	0,7	2,7	2,6	2,0	1,1	-0,3	0,2	1,0

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	929 633	985 361	246 732	240 105	240 020	243 570	250 069	251 702	236 336
Varer	589 194	629 085	154 505	151 879	155 698	155 901	153 483	164 003	148 738
Råolje og naturgass	13 664	10 882	4 078	3 130	2 995	3 029	2 626	2 232	1 982
Skip, plattformer og fly	31 528	34 170	14 826	5 593	8 533	7 793	9 849	7 995	5 278
Tradisjonelle varer	544 002	584 033	135 601	143 156	144 170	145 079	141 008	153 776	141 478
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	16 153	17 289	3 309	4 450	4 466	4 310	3 751	4 762	4 873
Bergverksprodukter	6 168	7 237	1 470	1 691	1 942	1 735	1 701	1 859	1 612
Industriprodukter	520 087	558 010	130 645	136 511	137 111	138 652	135 435	146 812	134 595
Nærings- og nytelsesmidler	43 228	48 499	11 921	11 394	10 752	11 271	12 925	13 551	11 378
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	32 973	36 769	9 756	7 815	9 884	7 406	11 036	8 443	10 128
Trevarer	12 414	13 144	2 944	3 119	3 098	3 437	3 309	3 300	3 249
Treforedlingsprodukter	8 465	8 707	2 049	2 230	2 247	2 033	2 158	2 269	2 214
Grafiske produkter	46	38	10	16	11	8	10	9	7
Raffinerte oljeprodukter	30 580	27 802	8 143	6 556	6 494	8 839	6 208	6 261	4 723
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	77 560	84 457	19 134	20 737	20 730	21 093	21 386	21 248	21 005
Metaller	71 017	71 003	17 720	17 751	18 776	20 193	15 470	16 564	16 730
Verkstedprodukter	180 797	197 680	44 265	49 006	48 410	47 405	46 400	55 465	47 456
Andre industriprodukter	28 415	30 795	6 862	8 256	7 780	7 012	7 389	8 614	7 823
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	34 592	39 116	7 841	9 631	8 929	9 955	9 144	11 088	9 882
Elektrisk kraft	1 594	1 497	177	504	651	382	121	343	398
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	513 422	556 231	127 458	136 600	137 676	136 240	134 800	147 515	136 755
Tjenester	340 439	356 276	92 227	88 226	84 322	87 669	96 586	87 699	87 598
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	1 020	1 020	255	255	255	255	255	255	255
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	35 870	28 847	9 334	10 347	6 556	7 879	7 415	6 997	5 343
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	42 768	41 593	11 421	11 901	10 295	10 541	10 604	10 153	9 426
Reisetrafikk	118 138	127 523	35 753	25 558	27 939	31 170	39 974	28 440	31 831
Andre tjenester	142 643	157 293	35 464	40 165	39 277	37 824	38 338	41 854	40 743
Samferdsel	19 456	20 510	4 515	5 555	4 870	5 263	5 405	4 972	5 070
Finans- og forretningstjenester	61 886	73 767	15 760	17 262	18 845	18 137	16 965	19 820	20 178
Tjenester ellers	61 301	63 016	15 189	17 348	15 562	14 424	15 968	17 062	15 495

Tabell 26. Import. Faste 2013-priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	888 773	898 278	236 906	222 801	219 354	225 131	227 680	226 112	212 068
Varer	559 487	566 802	147 559	140 667	140 405	142 274	138 148	145 975	132 988
Råolje og naturgass	13 944	13 767	4 143	3 475	3 833	3 444	3 349	3 142	2 940
Skip, plattformer og fly	29 776	27 551	13 989	4 944	7 237	6 440	7 729	6 145	4 023
Tradisjonelle varer	515 768	525 484	129 427	132 248	129 335	132 391	127 071	136 687	126 024
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	15 394	14 763	3 210	4 112	3 887	3 748	3 082	4 045	3 987
Bergverksprodukter	5 993	6 367	1 439	1 493	1 682	1 463	1 530	1 692	1 511
Industriprodukter	492 424	502 080	124 575	126 061	122 950	126 569	122 136	130 425	119 987
Nærings- og nytelsesmidler	41 206	41 446	11 415	10 503	9 334	9 967	10 939	11 206	9 245
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	31 260	31 311	9 304	7 012	8 777	6 634	9 191	6 709	8 182
Trevarer	11 649	11 702	2 778	2 870	2 790	3 168	2 916	2 829	2 772
Treforedlingsprodukter	8 164	8 079	1 997	2 089	2 067	1 954	2 019	2 040	1 969
Grafiske produkter	54	40	13	20	12	8	11	9	7
Raffinerte oljeprodukter	31 146	34 910	8 006	7 591	6 605	9 788	8 515	10 002	8 286
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	73 069	73 730	18 230	18 656	18 400	18 844	18 520	17 967	18 137
Metaller	65 869	61 799	16 210	15 730	16 109	17 788	13 555	14 348	15 590
Verkstedprodukter	169 864	174 729	42 345	44 744	43 206	42 670	41 189	47 665	40 118
Andre industriprodukter	26 589	27 390	6 655	7 477	7 115	6 353	6 652	7 270	6 659
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	33 553	36 941	7 622	9 369	8 537	9 394	8 631	10 380	9 022
Elektrisk kraft	1 957	2 274	203	582	816	610	322	525	539
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	484 621	490 573	121 421	124 657	122 730	122 603	118 556	126 685	117 739
Tjenester	329 286	331 476	89 347	82 134	78 950	82 857	89 532	80 137	79 080
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	920	863	227	207	210	234	214	205	213
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	33 548	24 649	8 716	9 442	5 618	6 705	6 291	6 035	4 577
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	43 908	43 454	11 161	10 348	10 400	11 578	11 082	10 393	10 493
Reisetrafikk	111 912	112 165	34 194	23 509	25 385	28 498	34 431	23 850	26 375
Andre tjenester	138 999	150 345	35 049	38 628	37 336	35 842	37 514	39 654	37 422
Samferdsel	19 085	19 673	4 424	5 327	4 769	4 941	5 145	4 818	4 714
Finans- og forretningstjenester	60 652	71 290	15 971	16 796	17 797	17 270	17 355	18 868	18 491
Tjenester ellers	59 262	59 383	14 654	16 505	14 769	13 632	15 014	15 967	14 216

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	1,5	1,1	3,8	-0,2	5,5	1,8	-3,9	1,5	-3,3
Varer	1,0	1,3	4,2	-0,6	5,4	3,1	-6,4	3,8	-5,3
Råolje og naturgass	-11,9	-1,3	-30,1	24,7	18,0	11,9	-19,2	-9,6	-23,3
Skip, plattformer og fly	7,4	-7,5	77,0	-18,7	52,3	5,7	-44,7	24,3	-44,4
Tradisjonelle varer	1,0	1,9	1,3	-0,3	3,2	2,8	-1,8	3,4	-2,6
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	0,4	-4,1	-3,8	0,4	-6,6	-4,1	-4,0	-1,6	2,6
Bergverksprodukter	4,6	6,2	11,1	0,5	20,0	-11,8	6,3	13,3	-10,2
Industriprodukter	1,2	2,0	1,4	-0,3	3,5	2,9	-2,0	3,5	-2,4
Nærings- og nytelsesmidler	3,7	0,6	1,8	-2,8	2,8	-2,4	-4,2	6,7	-1,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-0,8	0,2	0,5	2,5	7,2	-1,8	-1,2	-4,3	-6,8
Trevarer	1,1	0,5	-5,4	1,2	-1,1	-0,4	5,0	-1,4	-0,6
Treforedlingsprodukter	1,3	-1,0	-0,2	-0,0	0,4	-3,2	1,1	-2,4	-4,7
Grafiske produkter	74,2	-26,1	109,7	115,1	46,7	-36,8	-18,7	-53,0	-37,4
Raffinerte oljeprodukter	-7,4	12,1	-0,1	-14,3	-14,6	25,3	6,4	31,8	25,4
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	1,6	0,9	2,1	2,5	6,1	-0,0	1,6	-3,7	-1,4
Metaller	3,9	-6,2	1,4	2,7	-3,4	3,1	-16,4	-8,8	-3,2
Verkstedprodukter	1,1	2,9	2,7	-1,6	7,8	-0,0	-2,7	6,5	-7,1
Andre industriprodukter	4,0	3,0	8,0	8,8	12,5	3,6	-0,0	-2,8	-6,4
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	1,4	10,1	-7,3	2,5	0,7	16,1	13,2	10,8	5,7
Elektrisk kraft	-37,4	16,2	-3,5	-9,1	-8,7	119,5	58,5	-9,7	-34,0
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	1,6	1,2	1,4	0,7	4,4	1,3	-2,4	1,6	-4,1
Tjenester	2,5	0,7	3,2	0,5	5,8	-0,4	0,2	-2,4	0,2
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-9,8	-6,2	-9,1	-16,6	-13,4	-3,5	-6,1	-1,0	1,1
Oljevirksomhet, diverse tjenester	3,9	-26,5	3,2	3,7	-16,7	-22,5	-27,8	-36,1	-18,5
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	8,8	-1,0	8,9	8,1	-0,7	-2,9	-0,7	0,4	0,9
Reisetrafikk	3,0	0,2	1,5	-0,5	0,7	-1,7	0,7	1,5	3,9
Andre tjenester	-0,0	8,2	3,3	-1,4	16,9	7,3	7,0	2,7	0,2
Samferdsel	-12,8	3,1	-25,7	-4,9	12,0	-2,7	16,3	-9,5	-1,1
Finans- og forretningstjenester	2,6	17,5	8,2	-5,5	27,5	24,0	8,7	12,3	3,9
Tjenester ellers	2,2	0,2	10,9	4,4	7,7	-5,3	2,5	-3,3	-3,7

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	4,6	4,9	3,4	4,8	5,0	5,9	5,5	3,3	1,8
Varer	5,3	5,4	4,4	4,9	5,8	5,7	6,1	4,1	0,9
Råolje og naturgass	-2,0	-19,3	-4,2	-11,8	-25,4	-11,3	-20,3	-21,1	-13,7
Skip, plattformer og fly	5,9	17,1	3,4	10,6	13,8	19,2	20,2	15,0	11,3
Tradisjonelle varer	5,5	5,4	4,7	5,1	6,3	5,4	5,9	3,9	0,7
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4,9	11,6	4,5	5,9	9,9	11,2	18,0	8,8	6,4
Bergverksprodukter	2,9	10,4	0,1	10,9	13,9	24,0	8,8	-3,0	-7,6
Industriprodukter	5,6	5,2	4,7	5,1	6,1	5,2	5,7	3,9	0,6
Nærings- og nytelsesmidler	4,9	11,5	3,3	6,9	11,0	10,0	13,1	11,5	6,8
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	5,5	11,3	1,8	5,6	6,8	11,4	14,5	12,9	9,9
Trevarer	6,6	5,4	6,8	3,5	4,4	3,0	7,1	7,3	5,5
Treforedlingsprodukter	3,7	3,9	2,5	4,6	5,4	1,9	4,2	4,2	3,4
Grafiske produkter	-14,8	11,8	-31,9	-17,3	-6,3	5,5	23,0	19,8	1,6
Raffinerte oljeprodukter	-1,8	-18,9	-0,7	-16,6	-4,6	-10,8	-28,3	-27,5	-42,0
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	6,1	7,9	4,5	6,5	7,3	8,2	10,0	6,4	2,8
Metaller	7,8	6,6	11,2	10,7	12,6	7,1	4,4	2,3	-7,9
Verktøysprodukter	6,4	6,3	4,8	6,5	5,1	5,9	7,8	6,2	5,6
Andre industriprodukter	6,9	5,2	4,7	4,1	2,2	3,6	7,7	7,3	7,4
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,1	2,7	3,1	2,5	1,5	2,2	3,0	3,9	4,7
Elektrisk kraft	-18,5	-19,2	-5,9	-9,4	-1,4	-8,4	-56,9	-24,6	-7,4
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	5,9	7,0	5,0	6,4	6,8	6,7	8,3	6,3	3,5
Tjenester	3,4	4,0	1,8	4,7	3,5	6,1	4,5	1,9	3,7
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	10,9	6,6	10,0	19,9	15,5	3,7	6,5	1,0	-1,1
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	6,9	9,5	6,7	6,8	10,6	12,0	10,1	5,8	0,0
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-2,6	-1,7	-4,8	10,1	0,0	19,5	-6,5	-15,1	-9,3
Reisetrafikk	5,6	7,7	3,0	3,7	4,2	5,0	11,0	9,7	9,7
Andre tjenester	2,6	1,9	1,5	3,2	2,9	2,6	1,0	1,5	3,5
Samferdsel	1,9	2,3	1,0	8,2	4,6	3,4	2,9	-1,1	5,3
Finans- og forretningstjenester	2,0	1,4	0,3	2,4	1,8	1,9	-0,9	2,2	3,1
Tjenester ellers	3,4	2,6	3,0	2,3	3,3	3,0	2,6	1,7	3,4

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	2 743,5	2 758,5	2 758,2	2 761,4	2 743,0	2 750,6	2 772,3	2 767,8	2 756,4
Jordbruk og skogbruk	52,4	53,3	56,4	52,9	49,4	53,0	57,6	53,1	49,7
Fiske, fangst og akvakultur	17,1	17,5	17,5	17,6	17,1	16,7	18,3	17,8	17,0
Bergverksdrift	5,1	5,1	5,2	5,1	4,9	5,1	5,4	5,1	5,0
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	64,4	60,0	64,4	63,1	62,1	61,1	59,1	57,8	56,9
Utvinning av råolje og naturgass	31,7	29,4	31,6	30,8	30,1	30,0	29,1	28,3	27,9
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	32,7	30,7	32,8	32,3	32,0	31,2	30,0	29,5	29,0
Industri	252,2	246,7	254,6	252,2	249,4	247,4	247,5	242,7	237,1
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	53,3	54,1	53,9	53,8	53,7	53,8	54,5	54,5	54,0
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	4,3	4,3	4,4	4,3	4,2	4,2	4,4	4,4	4,3
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	13,7	13,7	13,8	13,8	13,5	13,7	13,8	13,9	13,4
Produksjon av papir og papirvarer	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,2	2,9	2,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	6,0	5,9	6,0	6,0	5,9	5,9	5,9	5,9	5,7
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	13,6	13,6	13,7	13,7	13,7	13,6	13,7	13,4	13,4
Produksjon av kjemiske råvarer	5,8	6,0	6,0	5,9	6,0	6,0	6,2	6,0	6,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,2	15,2	15,6	15,3	14,7	15,1	15,6	15,3	14,7
Produksjon av metaller	9,6	9,8	10,0	9,6	9,5	9,5	10,1	10,1	10,1
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	70,8	67,7	71,3	70,5	69,3	67,9	67,5	66,4	64,4
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	31,5	28,8	31,7	31,3	31,0	29,8	28,2	26,2	25,3
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	8,9	8,9	8,8	8,9	8,9	8,9	9,0	8,9	8,8
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	21,9	21,5	22,2	22,0	21,8	21,9	21,6	20,9	20,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,9	13,0	13,0	12,9	12,8	12,9	13,4	13,0	13,3
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14,9	15,4	15,1	15,1	15,1	15,1	15,6	15,6	15,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	215,3	220,5	216,9	220,7	216,2	219,2	222,1	224,5	221,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	370,2	371,5	371,9	374,9	373,6	370,0	371,9	370,3	370,9
Rørtransport	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Utenriks sjøfart	35,0	35,5	34,9	35,0	35,3	35,3	35,9	35,5	35,7
Transport utenom utenriks sjøfart	119,6	120,9	120,0	120,3	120,2	120,5	121,6	121,3	120,4
Post og distribusjonsvirksomhet	19,1	18,7	19,9	19,1	18,8	18,4	19,0	18,6	18,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	88,7	91,0	90,0	89,4	88,5	90,1	92,7	92,5	91,4
Informasjon og kommunikasjon	89,8	90,2	89,9	89,7	90,3	90,4	90,2	89,9	90,2
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	49,7	49,4	49,7	49,6	49,5	49,2	49,5	49,6	49,4
Omsetning og drift av fast eiendom	25,0	25,3	25,1	25,3	24,6	25,3	25,8	25,6	25,1
Boligtjenester	0,0	..	0,0	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	126,0	127,5	126,2	127,7	126,2	127,3	127,3	129,0	129,1
Forretningsmessig tjenesteyting	127,6	127,6	129,0	129,3	127,5	127,4	128,6	126,8	123,8
Offentlig administrasjon og forsvar	196,9	198,8	197,2	198,4	197,6	198,6	198,8	200,1	200,8
Undervisning	202,1	204,0	202,1	202,5	202,9	203,7	203,6	205,9	206,9
Helse- og omsorgstjenester	561,7	568,1	559,3	563,0	563,8	565,6	568,9	574,0	577,8
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	97,4	97,8	99,3	97,1	96,7	97,4	98,8	98,5	99,6

Offentlig forvaltning	820,7	827,1	818,3	822,2	823,3	824,9	826,8	833,1	837,9
Statsforvaltningen	302,9	306,1	303,5	305,3	304,6	305,0	306,6	308,0	311,1
Sivil forvaltning	272,7	276,3	273,2	274,7	274,7	275,3	277,0	278,3	281,4
Forsvar	30,2	29,7	30,3	30,6	29,8	29,7	29,7	29,7	29,6
Kommuneforvaltningen	517,9	521,0	514,7	516,9	518,8	519,9	520,2	525,0	526,8

Fastlands-Norge	2 676,3	2 693,0	2 691,1	2 695,0	2 677,0	2 684,7	2 706,7	2 703,3	2 692,2
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	1 775,6	1 785,4	1 792,7	1 792,5	1 773,9	1 779,2	1 798,9	1 789,1	1 773,0
Markedsrettet virksomhet	1 842,8	1 850,9	1 859,8	1 858,9	1 839,9	1 845,1	1 864,5	1 853,6	1 837,2
Ikke markedsrettet virksomhet	900,7	907,7	898,5	902,4	903,1	905,5	907,8	914,2	919,2

Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	1,1	0,5	1,1	1,0	0,7	0,7	0,5	0,2	0,5
Jordbruk og skogbruk	-0,5	1,7	-0,5	1,8	1,9	2,3	2,1	0,4	0,6
Fiske, fangst og akvakultur	3,8	2,5	4,4	3,1	3,9	-0,4	4,8	1,4	-0,1
Bergverksdrift	-1,7	1,2	-1,2	-0,6	-0,8	2,3	2,5	0,6	1,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0,2	-6,8	0,2	-3,3	-4,9	-5,8	-8,3	-8,4	-8,3
Utvinning av råolje og naturgass	-0,4	-7,4	-0,8	-4,4	-6,8	-6,7	-8,0	-8,1	-7,1
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	0,9	-6,3	1,1	-2,2	-3,0	-4,9	-8,6	-8,7	-9,4
Industri	0,6	-2,2	0,7	-0,3	-0,6	-1,4	-2,8	-3,7	-4,9
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	0,4	1,5	0,7	0,1	1,1	2,4	1,2	1,3	0,6
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-2,1	-0,5	-1,1	-3,6	-2,4	-3,2	1,1	2,4	0,4
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-1,8	0,1	-1,4	-1,4	-1,0	0,0	0,3	0,8	-1,1
Produksjon av papir og papirvarer	-11,9	-1,2	-14,4	-10,1	-2,4	-0,0	1,2	-3,5	-6,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-3,8	-2,5	-3,9	-3,9	-3,7	-2,8	-1,8	-1,8	-2,2
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	1,8	-0,3	2,2	1,3	1,6	-0,4	-0,6	-1,9	-2,7
Produksjon av kjemiske råvarer	3,8	3,6	4,7	4,2	4,7	4,0	3,8	1,9	-0,6
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-1,6	-0,4	-1,7	-0,8	-1,2	-0,6	0,0	0,0	0,2
Produksjon av metaller	-2,0	1,9	-1,9	0,2	0,9	0,1	1,4	5,2	5,6
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	1,6	-4,3	1,9	-0,2	-2,3	-3,6	-5,3	-5,9	-7,1
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,8	-8,6	2,3	-0,0	-0,8	-5,9	-11,1	-16,3	-18,2
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-3,8	0,5	-4,0	-2,9	-0,3	0,5	1,4	0,3	-1,5
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	4,1	-1,8	4,1	2,1	1,2	-0,2	-2,9	-5,2	-7,6
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	0,8	1,4	-0,1	-0,2	0,0	1,2	3,1	1,2	3,8
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,2	3,1	2,8	3,0	3,8	2,3	3,4	2,8	2,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	1,9	2,4	2,3	2,9	2,6	3,0	2,4	1,7	2,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,0	0,3	0,2	1,5	1,8	0,9	0,0	-1,2	-0,7
Rørtransport	6,4	5,2	9,4	10,6	14,8	6,3	-3,7	5,2	-0,4
Utenriks sjøfart	-0,7	1,6	-1,3	0,5	1,1	0,8	3,0	1,6	1,1
Transport utenom utenriks sjøfart	0,6	1,1	0,3	0,3	0,9	1,3	1,4	0,8	0,1
Post og distribusjonsvirksomhet	-2,6	-2,4	-2,8	-2,1	-1,1	-1,5	-4,3	-2,6	-0,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,5	2,6	2,9	2,4	2,2	1,7	3,0	3,5	3,4
Informasjon og kommunikasjon	0,7	0,5	0,9	-0,3	-0,0	1,4	0,4	0,2	-0,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	0,0	-0,5	-0,4	-0,0	-0,0	-1,3	-0,4	-0,1	-0,1
Omsetning og drift av fast eiendom	2,8	1,4	2,2	2,2	-0,1	1,4	3,2	1,1	2,0
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,6	1,1	1,8	1,0	0,7	1,8	0,9	1,0	2,3
Forretningsmessig tjenesteyting	0,5	-0,0	0,3	0,7	1,8	0,4	-0,3	-1,9	-2,9
Offentlig administrasjon og forsvar	2,1	1,0	2,0	2,3	1,1	1,0	0,8	0,9	1,6
Undervisning	0,9	0,9	1,4	0,6	0,3	1,1	0,7	1,7	2,0
Helse- og omsorgstjenester	1,3	1,1	0,9	0,6	0,2	0,6	1,7	2,0	2,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	3,6	0,5	5,2	1,8	0,2	0,8	-0,6	1,5	3,1

Offentlig forvaltning	1,4	0,8	1,0	0,6	0,2	0,5	1,0	1,3	1,8
Statsforvaltningen	2,1	1,1	2,1	2,3	1,3	1,0	1,0	0,9	2,1
Sivil forvaltning	2,1	1,3	1,9	2,0	1,5	1,2	1,4	1,3	2,4
Forsvar	2,6	-1,5	3,3	4,7	0,0	-1,0	-2,2	-2,8	-0,7
Kommuneforvaltningen	1,0	0,6	0,5	-0,3	-0,5	0,2	1,1	1,6	1,5

Fastlands-Norge	1,2	0,6	1,2	1,0	0,8	0,8	0,6	0,3	0,6
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	1,1	0,6	1,2	1,2	1,2	0,9	0,3	-0,2	-0,1
Markedsrettet virksomhet	1,0	0,4	1,1	1,1	1,0	0,8	0,3	-0,3	-0,1
Ikke markedsrettet virksomhet	1,4	0,8	1,0	0,7	0,2	0,5	1,0	1,3	1,8

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	3 905,0	3 928,2	910,4	1 023,9	1 024,8	958,0	912,0	1 033,3	986,3
Jordbruk og skogbruk	91,3	92,6	23,9	23,2	21,9	23,0	24,4	23,4	22,2
Fiske, fangst og akvakultur	29,7	30,5	7,0	8,0	7,9	7,0	7,3	8,3	7,5
Bergverksdrift	8,2	8,3	2,0	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	104,7	95,9	24,5	26,5	26,2	23,9	22,0	23,8	22,3
Utvinning av råolje og naturgass	51,5	46,8	12,2	12,8	12,6	11,8	10,9	11,5	11,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	53,2	49,1	12,2	13,7	13,6	12,2	11,1	12,3	11,3
Industri	390,7	380,3	91,3	101,6	101,8	92,7	87,7	98,0	91,0
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	78,5	80,2	18,3	20,7	21,0	19,3	18,6	21,4	20,1
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	6,3	6,3	1,5	1,6	1,6	1,5	1,5	1,7	1,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	21,1	21,2	4,9	5,6	5,5	5,1	4,9	5,7	5,1
Produksjon av papir og papirvarer	4,8	4,8	1,1	1,2	1,3	1,2	1,1	1,2	1,1
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	9,2	9,0	2,2	2,4	2,4	2,2	2,1	2,4	2,2
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	21,5	21,6	5,0	5,6	5,7	5,2	5,0	5,6	5,3
Produksjon av kjemiske råvarer	9,1	9,5	2,1	2,4	2,5	2,3	2,2	2,5	2,4
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	23,9	23,8	5,7	6,2	6,1	5,8	5,7	6,3	5,8
Produksjon av metaller	14,5	14,9	3,5	3,7	3,8	3,5	3,6	4,0	3,9
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	111,9	105,9	26,1	28,9	28,7	26,0	24,3	27,0	24,9
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	48,7	43,9	11,3	12,5	12,6	11,0	9,8	10,4	9,5
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	13,5	13,6	3,1	3,5	3,6	3,3	3,1	3,6	3,4
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	36,8	35,0	8,6	9,5	9,7	8,6	7,9	8,8	8,1
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	20,2	20,6	4,7	5,3	5,3	4,9	4,9	5,5	5,3
Vannforsyning, avløp og renovasjon	23,5	24,3	5,5	6,3	6,3	5,8	5,7	6,5	6,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	340,7	349,9	79,3	91,7	90,1	84,2	81,2	94,4	86,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	479,8	478,7	114,0	125,1	125,6	117,2	112,9	123,2	119,7
Rørtransport	1,0	1,0	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3
Utenriks sjøfart	68,2	69,9	16,1	17,7	18,0	17,0	16,6	18,2	17,8
Transport utenom utenriks sjøfart	188,8	191,6	44,6	49,2	49,5	46,8	45,1	50,2	48,0
Post og distribusjonsvirksomhet	26,0	25,6	6,3	6,8	6,7	6,1	6,0	6,8	6,4
Overnattings- og serveringsvirksomhet	109,9	113,1	26,8	28,2	28,3	27,7	27,7	29,4	29,1
Informasjon og kommunikasjon	142,4	143,4	32,9	37,3	37,8	34,7	33,0	37,9	35,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	77,6	77,6	18,0	20,3	20,4	18,7	17,9	20,6	19,4
Omsetning og drift av fast eiendom	37,1	37,8	8,6	9,9	9,7	9,1	8,9	10,1	9,4
Boligtjenester	0,0	..	0,0	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	200,7	203,5	46,4	53,2	53,1	49,1	46,7	54,6	51,5
Forretningsmessig tjenesteyting	191,4	191,3	44,8	50,8	50,3	46,3	44,4	50,4	45,9
Offentlig administrasjon og forsvar	288,3	292,5	66,9	76,1	76,4	70,7	67,4	78,0	74,0
Undervisning	279,5	282,7	55,0	77,0	77,9	71,2	55,7	77,9	76,0
Helse- og omsorgstjenester	667,9	679,0	158,3	171,8	173,9	166,1	161,5	177,5	174,2
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	137,3	138,0	33,2	35,4	35,4	33,5	32,8	36,3	35,6

Offentlig forvaltning	1 054,7	1 067,2	237,1	277,5	280,9	262,5	240,2	283,5	276,3
Statsforvaltningen	439,4	447,4	103,1	114,9	116,0	108,7	104,6	118,1	114,4
Sivil forvaltning	392,4	400,8	92,0	102,5	103,8	97,3	93,7	105,9	102,7
Forsvar	47,0	46,6	11,1	12,4	12,2	11,4	10,9	12,2	11,7
Kommuneforvaltningen	615,2	619,8	134,0	162,6	164,9	153,9	135,6	165,4	161,9

Fastlands-Norge	3 784,3	3 810,6	881,8	993,2	994,0	929,0	884,2	1 003,4	957,2
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2 626,9	2 639,8	619,1	689,8	687,5	640,6	618,1	693,7	654,8
Markedsrettet virksomhet	2 747,6	2 757,5	647,6	720,5	718,3	669,6	645,9	723,7	683,9
Ikke markedsrettet virksomhet	1 157,4	1 170,7	262,7	303,4	306,5	288,4	266,1	309,7	302,4

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2014	2015	14:3	14:4	15:1	15:2	15:3	15:4	16:1
I alt	1 447 693	1 496 375	362 482	364 727	372 227	374 341	374 730	375 077	380 311
Jordbruk og skogbruk	6 370	6 781	1 736	1 641	1 531	1 671	1 886	1 692	1 581
Fiske, fangst og akvakultur	5 090	5 516	1 329	1 331	1 302	1 326	1 482	1 406	1 360
Bergverksdrift	3 161	3 291	800	764	810	824	860	798	855
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	81 085	77 195	19 771	19 065	20 549	19 659	18 935	18 053	19 634
Utvinning av råolje og naturgass	41 933	39 795	10 217	9 810	10 489	10 152	9 825	9 328	10 155
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	39 152	37 401	9 554	9 254	10 060	9 507	9 110	8 725	9 479
Industri	149 200	148 835	37 298	37 142	38 249	37 576	36 897	36 113	36 624
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	26 288	27 482	6 547	6 554	6 877	6 786	6 967	6 852	7 113
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	1 699	1 725	412	414	421	426	442	436	431
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 176	6 466	1 545	1 565	1 585	1 621	1 609	1 651	1 606
Produksjon av papir og papirvarer	1 832	1 854	455	445	476	474	465	439	453
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 131	3 101	775	784	769	755	794	782	764
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	10 876	11 247	2 699	2 677	2 808	2 885	2 824	2 730	2 849
Produksjon av kjemiske råvarer	4 614	4 919	1 165	1 147	1 200	1 255	1 263	1 201	1 225
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	8 873	8 948	2 249	2 219	2 195	2 251	2 257	2 244	2 198
Produksjon av metaller	6 060	6 459	1 505	1 453	1 623	1 559	1 648	1 628	1 843
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	45 706	44 755	11 531	11 429	11 604	11 377	10 943	10 832	10 863
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	20 210	18 639	5 037	5 016	5 102	4 869	4 491	4 177	4 134
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 065	4 174	983	1 023	1 047	1 041	1 032	1 054	1 067
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	14 284	13 984	3 559	3 562	3 741	3 532	3 423	3 288	3 302
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	9 964	10 412	2 481	2 480	2 550	2 649	2 615	2 599	2 722
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 033	9 606	2 294	2 327	2 351	2 371	2 431	2 454	2 471
Bygge- og anleggsvirksomhet	110 192	115 945	27 308	28 328	28 205	29 394	28 782	29 564	29 511
Varehandel og reparasjon av motorvogner	156 211	160 176	39 063	38 760	40 363	39 615	40 444	39 755	41 382
Rørtransport	403	438	109	102	110	109	108	111	114
Utenriks sjøfart	12 109	12 749	3 015	3 037	3 174	3 174	3 204	3 196	3 328
Transport utenom utenriks sjøfart	66 388	68 956	16 622	16 687	17 237	17 246	17 230	17 243	17 778
Post og distribusjonsvirksomhet	8 313	8 395	2 160	2 074	2 111	2 064	2 130	2 090	2 186
Overnattings- og serveringsvirksomhet	28 323	29 727	7 132	7 110	7 195	7 387	7 607	7 539	7 674
Informasjon og kommunikasjon	69 873	72 669	17 323	17 322	18 240	18 480	17 866	18 083	18 731
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	46 350	48 038	11 467	11 629	12 093	12 055	11 825	12 065	12 445
Omsetning og drift av fast eiendom	14 776	15 657	3 728	3 754	3 792	3 893	4 076	3 896	3 997
Boligtjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	89 262	93 135	22 417	22 849	23 005	23 307	23 020	23 803	24 085
Forretningsmessig tjenesteyting	57 436	59 023	14 363	14 607	14 835	14 863	14 638	14 687	14 579
Offentlig administrasjon og forsvar	120 309	124 900	30 419	30 865	30 724	31 096	31 404	31 676	31 789
Undervisning	111 093	116 454	27 756	28 407	28 508	28 980	29 277	29 689	29 767
Helse- og omsorgstjenester	255 958	270 043	64 495	65 136	65 887	67 091	68 194	68 871	67 868
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	36 793	38 432	9 398	9 311	9 406	9 512	9 819	9 695	9 831

Offentlig forvaltning	441 160	462 340	111 084	112 618	113 215	115 059	116 470	117 597	116 594
Statsforvaltningen	192 383	204 386	48 607	49 384	50 094	50 857	51 498	51 937	50 771
Sivil forvaltning	175 247	187 197	44 254	44 963	45 814	46 569	47 201	47 614	46 438
Forsvar	17 136	17 189	4 353	4 421	4 280	4 289	4 297	4 323	4 333
Kommuneforvaltningen	248 777	257 954	62 477	63 234	63 121	64 201	64 971	65 660	65 824

Fastlands-Norge	1 393 247	1 443 394	349 142	351 779	358 453	360 905	361 593	362 442	366 714
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	915 868	943 086	228 871	229 906	235 894	236 373	235 571	235 248	240 452
Markedsrettet virksomhet	970 313	996 067	242 211	242 855	249 668	249 809	248 708	247 883	254 049
Ikke markedsrettet virksomhet	477 379	500 308	120 271	121 873	122 559	124 533	126 022	127 194	126 262

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2004-2019

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	Prognoser			
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016	2017	2018	2019
Realøkonomi																
Konsum i husholdninger mv.	5,4	4,4	5,0	5,3	1,7	0,0	3,8	2,3	3,5	2,7	1,7	2,0	1,3	2,2	2,5	2,3
Konsum i offentlig forvaltning	1,3	1,9	1,9	2,0	2,4	4,1	2,2	1,0	1,6	1,0	2,9	1,9	3,0	1,9	1,9	2,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	10,0	12,0	9,1	11,7	0,9	-6,8	-6,6	7,4	7,6	6,3	0,0	-4,2	-1,5	1,7	3,1	3,5
Utvinning og rørtransport	10,5	19,7	3,2	6,9	4,7	3,3	-8,9	11,3	15,1	19,3	-2,9	-15,0	-16,2	-4,2	1,5	3,2
Fastlands-Norge	10,7	11,1	9,3	14,2	0,9	-10,4	-6,4	5,0	7,4	2,9	1,3	0,0	3,5	3,4	3,1	3,2
Næringer	12,5	18,1	12,7	22,7	3,1	-18,4	-9,5	1,1	10,5	-3,3	-0,4	-3,0	1,3	1,6	3,8	3,3
Bolig	16,3	9,7	4,0	2,7	-9,0	-8,1	-1,6	17,0	10,9	5,3	-1,5	1,6	6,1	2,5	2,9	3,7
Offentlig forvaltning	2,6	-0,6	8,4	8,7	7,2	7,7	-4,8	1,1	-1,8	11,8	7,3	3,0	4,1	6,7	2,4	2,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	5,1	5,1	5,0	6,2	1,6	-1,4	1,2	2,5	3,7	2,3	2,0	1,5	2,2	2,4	2,5	2,4
Lagerendring ²	2,4	-0,1	1,4	0,2	-0,1	-2,5	2,9	-0,3	-0,3	0,4	0,5	0,3	-0,2	0,0	0,0	0,0
Eksport	1,0	0,5	-0,8	1,4	0,1	-4,1	0,7	-0,8	1,4	-1,7	2,2	3,4	1,4	1,7	2,2	2,1
Råolje og naturgass	-0,7	-5,0	-6,6	-2,4	-1,3	-1,6	-6,9	-5,6	0,5	-5,5	1,9	3,4	1,4	-1,0	0,1	0,1
Tradisjonelle varer	3,6	5,3	6,1	9,2	3,5	-8,0	3,3	-0,1	-0,2	1,3	2,5	4,8	0,4	4,4	4,3	3,4
Import	9,0	7,9	9,1	10,0	3,2	-10,0	8,3	4,0	3,1	4,9	1,5	1,1	1,1	2,7	3,4	3,7
Tradisjonelle varer	11,7	8,4	11,6	7,2	1,2	-12,1	9,2	4,6	2,6	2,3	1,0	1,9	0,3	2,5	3,8	3,6
Bruttonasjonalprodukt	4,0	2,6	2,4	2,9	0,4	-1,6	0,6	1,0	2,7	1,0	2,2	1,6	0,9	1,6	2,0	1,9
Fastlands-Norge	5,0	4,7	5,0	5,7	1,7	-1,6	1,8	1,9	3,8	2,3	2,3	1,0	0,9	2,1	2,4	2,3
Industri og bergverk	4,6	3,6	2,6	3,8	2,7	-7,8	2,1	1,7	2,0	3,3	3,4	-3,3	-3,6	1,8	2,5	1,8
Arbeidsmarked																
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	2,2	1,6	3,5	4,8	3,6	-2,0	0,2	1,7	1,8	0,3	1,6	0,7	0,6	0,6	0,9	1,1
Sysselsatte personer	0,6	1,3	3,4	4,1	3,2	-0,5	-0,5	1,5	2,1	1,1	1,1	0,5	0,3	1,1	1,2	1,1
Arbeidsstyrke ³	0,3	0,8	1,6	2,5	3,4	0,0	0,5	1,0	1,8	1,0	1,1	1,4	0,7	1,1	1,3	1,1
Yrkesandel (nivå) ³	72,6	72,4	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,5	71,2	71,0	71,2	70,9	71,2	71,6	71,8
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5	3,5	4,4	4,7	4,5	4,4	4,3
Priser og lønninger																
Årslønn	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,0	3,9	3,1	2,8	2,6	2,7	3,0	3,4
Konsumprisindeksen (KPI)	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,8	2,1	2,0	2,1	2,9	2,2	2,1	2,1
KPI-JAE ⁴	0,4	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,2	1,6	2,4	2,7	2,4	2,0	1,9	1,9
Eksportpris tradisjonelle varer	8,4	4,0	11,3	2,4	2,8	-6,0	4,5	5,8	-1,9	2,7	4,0	3,4	2,8	4,2	2,9	2,6
Importpris tradisjonelle varer	3,7	0,3	4,0	3,7	3,9	-1,5	0,0	4,0	0,3	1,5	5,5	5,4	0,9	1,7	1,5	1,3
Boligpris ⁵	10,1	8,2	13,7	12,6	-1,1	1,9	8,3	8,0	6,7	4,0	2,7	6,1	4,4	5,9	5,8	4,7
Inntekter, renter og valuta																
Husholdningenes disponible realinntekt	3,4	8,3	-6,6	6,0	3,4	3,2	2,3	4,1	4,4	3,8	2,9	2,7	1,1	2,5	2,3	2,3
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,0	9,6	-0,5	0,9	3,7	5,2	4,0	5,8	7,1	7,6	8,8	9,1	8,9	9,2	8,9	8,7
Pengemarkedsrente (nivå)	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,2	1,8	1,7	1,3	0,9	0,8	0,8	1,1
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁶	4,2	3,9	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,9	4,0	3,9	3,2	2,6	2,5	2,5	2,7
Realrente etter skatt (nivå)	2,0	0,8	0,2	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	2,1	0,7	0,8	0,1	-1,0	-0,3	-0,2	-0,1
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-1,2	2,2	5,3	10,4	2,4	-1,6	-1,1	-1,1
NOK per euro (nivå)	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,0	7,8	7,5	7,8	8,4	8,9	9,3	9,2	9,1	9,0
Utenriksøkonomi																
Driftsbalansen, mrd. kroner	220,6	322,8	357,7	287,4	408,3	258,2	282,7	344,9	368,6	314,2	376,7	272,7	219,1	252,3	268,7	308,1
Driftsbalansen i prosent av BNP	12,4	16,2	16,1	12,2	15,6	10,7	10,9	12,7	12,4	10,2	11,9	8,7	7,0	7,6	7,7	8,4
Utlandet																
Eksportmarkedsindikator	7,9	7,1	9,8	6,5	1,7	-9,9	11,4	6,2	1,3	2	4,7	4,7	3,4	4,6	5,1	5,2
Konsumpris euro-området	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,7	2,7	2,5	1,3	0,4	0,1	0,1	0,7	1,1	1,5
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,5	0,2	0,2	0,0	-0,3	-0,2	0,0	0,4
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	255	356	423	423	536	388	484	621	649	639	621	430	366	411	439	466

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Bl.a. ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.

⁵ Brudd i serien i 2004.

⁶ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker tom 2006. Rammelån med pant i bolig fra 2007.

⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 1. juni er benyttet.

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISSN 1504-5625 (elektronisk)

